

UJEDINJENI NARODI

Medunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriju bivše Jugoslavije od 1991.

Predmet
br. IT-06-90-A
Datum: 16. studenog 2012.
Original: engleski

PRED ŽALBENIM VIJEĆEM

U sastavu: sudac Theodor Meron, predsjedavajući
sudac Carmel Agius
sudac Patrick Robinson
sudac Mehmet Güney
sudac Fausto Pocar

Tajnik: g. John Hocking

Presuda od: 16. studenog 2012.

TUŽITELJ

protiv

**ANTE GOTOVINE
MLADENA MARKAČA**

PRESUDA

Tužiteljstvo

gđa Helen Brady
g. Douglas Stringer
gđa Laurel Baig
g. Francois Boudreault
g. Ingrid Elliott
g. Todd Schneider
gđa Saeeda Verrall
g. Matthew Cross

Obrana Ante Gotovine

g. Gregory Kehoe
g. Luka Mišetić
g. Payam Akhavan
g. Guénaél Mettraux

Obrana Mladena Markača

g. Goran Mikuličić
g. Tomislav Kuzmanović
g. John Jones
g. Kai Ambos

SADRŽAJ

I. UVOD	1
A. KONTEKST.....	1
B. ŽALBE	3
II. STANDARD PREISPITIVANJA.....	4
III. ARGUMENTI KOJI SU NAVODNO IZNESENI TEK NA ŽALBENOJ RASPRAVI	6
IV. PROTUPRAVNI TOPNIČKI NAPADI I POSTOJANJE UZP-a (GOTOVININE ŽALBENE OSNOVE 1 I 3, DJELOMIČNO; MARKAČEVE ŽALBENE OSNOVE 1 I 2, DJELOMIČNO)	8
A. KONTEKST.....	8
B. ARGUMENTI.....	10
C. DISKUSIJA.....	16
1. Obavijest	16
2. Zakonitost topničkih napada na Četiri grada	17
(a) Analiza udara.....	18
(i) Standard od 200 metara	18
a. Zaključci Raspravnog vijeća	18
b. Analiza	20
(ii) Neplanirani ciljevi	22
(iii) Učinak pogrešaka Raspravnog vijeća.....	23
(b) Drugi dokazi o protupravnim topničkim napadima	25
(i) Dodatni zaključci Raspravnog vijeća o protupravnosti napada.....	25
a. Zapovijed od 2. kolovoza i njena provedba.....	25
b. Drugi dokazi.....	26
(ii) Analiza.....	27
3. Pripisivanje odgovornosti posredstvom UZP-a	30
(a) Relevantni zaključci Raspravnog vijeća.....	30
(b) Analiza	31
D. ZAKLJUČAK.....	35
V. OSUĐUJUĆE PRESUDE PO ALTERNATIVNIM OBLICIMA ODGOVORNOSTI (GOTOVININE ŽALBENE OSNOVE 1, 2 I 4, DJELOMIČNO, I MARKAČEVE ŽALBENE OSNOVE 1, 2, 3, 5, 6, 8 I 9, DJELOMIČNO).....	36
A. NADLEŽNOST ŽALBENOG VIJEĆA DA IZREKNE OSUĐUJUĆE PRESUDE PO ALTERNATIVNIM VIDOVIMA ODGOVORNOSTI.....	36
1. Argumenti	36
2. Analiza	37
B. OSTALI ZAKLJUČCI RASPRAVNOG VIJEĆA I ODGOVORNOST ŽALITELJA.....	40
1. Odgovornost žalitelja za granatiranje	40
2. Dodatni zaključci Raspravnog vijeća u vezi s Gotovininim postupcima	42
(a) Kontekst	42
(b) Argumenti	43
(c) Analiza	45
(d) Zaključak.....	49
3. Dodatni zaključci Raspravnog vijeća u vezi s Markačevim postupcima.....	50
(a) Kontekst	50
(b) Argumenti	51
(c) Analiza	52
(d) Zaključak.....	56
VI. IZREKA	57

VII. IZDVOJENO MIŠLJENJE SUCA THEODORA MERONA	1
VIII. SUPROTNO MIŠLJENJE SUCA CARMELA AGIUSA	1
A. PROTUPRAVNI TOPNIČKI NAPADI I POSTOJANJE UZP-A	1
1. Standard od 200 metara	2
2. Neplanirani ciljevi.....	10
3. Drugi dokazi o protupravnim topničkim napadima	12
(a) Zapovijed od 2. kolovoza	12
(b) Provedba zapovijedi od 2. kolovoza od strane jedinica HV-a	13
(c) Dokazi pribavljeni od svjedoka u vezi s granatiranjem Knina.....	14
(d) Brijunski sastanak	15
(e) Dokazi u vezi s proporcionalnošću topničkih napada usmjerenih na Martićev stan.....	15
4. Zaključak o protupravnosti topničkih napada.....	16
5. UZP	17
B. ALTERNATIVNI VIDOVI ODGOVORNOSTI	17
1. Gotovina.....	18
(a) Zaključci o Gotovininom propustu da poduzme dodatne mjere	19
(b) Svjedok Jones.....	22
(c) Zaključak.....	23
2. Markač	24
(a) Odgovornost nadređenog	25
(b) Pomaganje i podržavanje	27
(c) Odbijanje većine da analizira ostale zaključke.....	28
C. ZAKLJUČAK	30
IX. IZDVOJENO MIŠLJENJE SUCA PATRICKA ROBINSONA	1
X. SUPROTNO MIŠLJENJE SUCA FAUSTA POCARA	1
A. STANDARD OD 200 METARA	1
B. DRUGI DOKAZI O PROTUPRAVNOSTI TOPNIČKIH NAPADA NA ČETIRI GRADA.....	6
C. UZP.....	8
D. ALTERNATIVNI VIDOVI ODGOVORNOSTI	16
E. ZAKLJUČAK	20
XI. DODATAK A – HISTORIJAT POSTUPKA	1
A. NAJAVE ŽALBE I ŽALBENI PODNESCI.....	1
1. Gotovinina žalba	1
2. Markačeva žalba	1
B. IMENOVANJE SUDACA.....	2
C. GOTOVININE MOLBE ZA NALOGE NA TEMELJU PRAVILA 54BIS PRAVILNIKA	2
1. Molbe za izdavanje naloga Republici Srbiji za dostavljanje dokumenata.....	2
2. Molba za izdavanje naloga Ujedinjenim narodima za dostavljanje dokumenata i informacija	3
D. ZAHTJEVI U VEZI S PRIHVAĆANJEM DODATNIH DOKAZA	3
1. Zahtjevi za prihvaćanje dodatnih dokaza.....	3
2. Zahtjev da se zamijeni dokazni predmet.....	5
3. Zahtjev <i>in limine</i>	5
E. ZAHTJEVI ZA INTERVENCIJU I MOLBE ZA SUDJELOVANJE U SVOJSTVU <i>AMICUS CURIAE</i>	5
1. Zahtjev za intervenciju (Hrvatska).....	5
2. Molba za sudjelovanje u svojstvu <i>amicus curiae</i>	6
F. DRUGE ODLUKE I NALOZI	6
1. Zahtjev za izdavanje naloga kojim bi se Hrvatska primorala da postupi po nalogima Međunarodnog suda	6
2. Zahtjev za mjere zbog navodnog kršenja obveze objelodanjivanja.....	7
G. STATUSNE KONFERENCIJE	7

H. ŽALBENA RASPRAVA	7
I. DOPUNSKI PODNESCI.....	8
XII. DODATAK B – MATERIJALI NA KOJE SE UPUĆUJE I DEFINICIJE TERMINA	9
A. JURISPRUDENCIJA	9
1. Međunarodni sud	9
2. MKSR	11
3. Druge jurisdikcije.....	12
B. ZAKONI	13
C. DRUGI IZVORI	13
D. POPIS TERMINA I KRATICA	14

1. Žalbeno vijeće Međunarodnog suda za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriju bivše Jugoslavije od 1991. godine (dalje u tekstu: Žalbeno vijeće odnosno Međunarodni sud) rješava po žalbi Ante Gotovine (dalje u tekstu: Gotovina) i Mladena Markača (dalje u tekstu: Markač) na presudu koju je donijelo Raspravno vijeće I (dalje u tekstu: Raspravno vijeće) 15. travnja 2011. u predmetu *Tužitelj protiv Ante Gotovine, Ivana Čermaka i Mladena Markača*, predmet br. IT-06-90-T (dalje u tekstu: Prvostupanjska presuda).¹

I. UVOD

A. Kontekst

2. Događaji na kojima se temelji ovaj predmet odvijali su se od najkasnije srpnja 1995. do 30. rujna 1995.² U Optužnici se navodi da su u tom razdoblju hrvatski čelnici i dužnosnici pokrenuli operaciju Oluja, vojnu akciju čiji cilj je bio ostvarivanje kontrole nad područjem u Krajini, u Hrvatskoj.³ Glavni dio te vojne operacije izveden je od 4. do 7. kolovoza 1995., dok su se daljnje akcije, prema navodima, nastavile tijekom nekoliko sljedećih mjeseci.⁴ U Optužnici se dalje navodi da je prije, za vrijeme i nakon operacije Oluja postojala orkestrirana kampanja protjerivanja Srba s područja Krajine i da su u razdoblju na koje se odnosi Optužnica hrvatski čelnici, dužnosnici i snage izvršili progon krajinskih Srba deportacijom i prisilnim premještanjem; uništavanjem srpskih stambenih i poslovnih objekata; pljačkanjem srpske imovine; ubojstvima; granatiranjem civila i okrutnim postupanjem; protupravnim napadima na civile i civilne objekte; nametanjem restriktivnih i diskriminatornih mjera; diskriminacijskom eksproprijacijom imovine; protupravnim zatočenjem i nestancima.⁵

3. Gotovina je u razdoblju na koje se odnosi Optuženica bio general-pukovnik Hrvatske vojske (dalje u tekstu: HV odnosno Hrvatska vojska).⁶ Od 1992. bio je zapovjednik Zbornog područja Split HV-a (dalje u tekstu: ZP Split) i glavni operativni zapovjednik operacije Oluja u južnom dijelu Krajine.⁷ Raspravno vijeće je konstatiralo da je Gotovina dijelio cilj udruženog zločinačkog pothvata (dalje u tekstu: UZP) i da je značajno pridonio UZP-u, čiji je zajednički cilj

¹ Radi lakšeg snalaženja, priložena su dva dodatka: Dodatak A – Historijat postupka i Dodatak B – Materijali na koje se upućuje i definicije termina.

² Optužnica, par. 12; Prvostupanjska presuda, par. 1, 3.

³ Područje Krajine obuhvaćalo je dio Hrvatske s velikom koncentracijom srpskog stanovništva koji se proglasio Republikom Srpskom Krajinom (dalje u tekstu: RSK). V. Optužnica, par. 13; Prvostupanjska presuda, par. 2.

⁴ Optužnica, par. 27-28, 30, 32; Prvostupanjska presuda, par. 3.

⁵ Optužnica, par. 29-35; Prvostupanjska presuda, par. 3.

⁶ Prvostupanjska presuda, par. 72-73, 75, 96.

⁷ Prvostupanjska presuda, par. 4, 72-73, 96.

bio trajno uklanjanje srpskog civilnog stanovništva iz Krajine, naređivanjem protupravnih napada na civile i civilne objekte u Kninu, Benkovcu i Obrovcu i propustom da se ozbiljno usredotoči na sprečavanje i istragu zločina nad srpskim civilima u ZP-u Split.⁸ Raspravno vijeće je Gotovinu proglasilo krivim, na temelju prvog oblika UZP-a, za progon (deportacija, prisilno premještanje, protupravni napadi na civile i civilne objekte, te diskriminatorne i restriktivne mjere) i deportaciju – zločine protiv čovječnosti.⁹ Također ga je proglasilo krivim, na temelju trećeg oblika UZP-a, za ubojstvo i nehumana djela – zločine protiv čovječnosti, te za pljačkanje javne i privatne imovine, bezobzirno razaranje, ubojstvo i okrutno postupanje – kršenja zakona ili običaja ratovanja,¹⁰ za ta djela “sama po sebi ili kao djela u osnovi progona”.¹¹ Gotovina je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 24 godine.¹²

4. Markač je tijekom cijelog razdoblja na koje se odnosi Optužnica bio pomoćnik ministra unutarnjih poslova i operativni zapovjednik hrvatske Specijalne policije.¹³ Raspravno vijeće je konstatiralo da je Markač dijelio cilj UZP-a i da je značajno pridonio UZP-u, čiji cilj je bio trajno uklanjanje srpskog civilnog stanovništva iz Krajine, naređivanjem protupravnog napada na civile i civilne objekte u Gračacu, kao i time što je stvorio atmosferu nekažnjivosti propustom da spriječi i istraži zločine koje su nad srpskim civilima počinili pripadnici Specijalne policije, odnosno da kazni počinitelje.¹⁴ Raspravno vijeće je Markača proglasilo krivim, na temelju prvog oblika UZP-a, za progon (deportacija, prisilno premještanje, protupravni napadi na civile i civilne objekte, te diskriminatorne i restriktivne mjere) i deportaciju – zločine protiv čovječnosti.¹⁵ Također ga je proglasilo krivim, na temelju trećeg oblika UZP-a, za ubojstvo i nehumana djela – zločine protiv čovječnosti, te za pljačkanje javne i privatne imovine, bezobzirno razaranje, ubojstvo i okrutno postupanje – kršenja zakona ili običaja ratovanja,¹⁶ za ta djela “sama po sebi ili kao djela u osnovi progona”.¹⁷ Markač je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 18 godina.¹⁸

5. Raspravno vijeće je Ivana Čermaka oslobodilo svih optužbi.¹⁹

⁸ Prvostupanjska presuda, par. 2369-2371.

⁹ Prvostupanjska presuda, par. 2369-2371, 2375, 2619.

¹⁰ Prvostupanjska presuda, par. 2372-2375, 2619.

¹¹ Prvostupanjska presuda, par. 2374.

¹² Prvostupanjska presuda, par. 2620.

¹³ Prvostupanjska presuda, par. 6, 167, 194.

¹⁴ Prvostupanjska presuda, par. 2579-2583.

¹⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2579-2583, 2587, 2622.

¹⁶ Prvostupanjska presuda, par. 2584-2587, 2622.

¹⁷ Prvostupanjska presuda, par. 2586.

¹⁸ Prvostupanjska presuda, par. 2623.

¹⁹ Prvostupanjska presuda, par. 2621.

B. Žalbe

6. Gotovina je iznio četiri žalbene osnove, kojima osporava osuđujuće presude koje su mu izrečene i traži da ih Žalbeno vijeće ukine u cijelosti.²⁰ Tužiteljstvo odgovara da sve Gotovinine žalbene osnove treba odbiti.²¹

7. Markač je iznio osam žalbenih osnova, kojima osporava osuđujuće presude koje su mu izrečene.²² On traži da ih Žalbeno vijeće ukine u cijelosti ili, alternativno, da mu smanji kaznu.²³ Tužiteljstvo odgovara da sve Markačeve žalbene osnove treba odbiti.²⁴

8. Žalbeno vijeće je 14. svibnja 2012. saslušalo usmene argumente u vezi sa žalbama.²⁵ U skladu s nalogom Žalbenog vijeća tijekom žalbene rasprave,²⁶ Gotovina je podnio dopunski podnesak u kojem dodatno objašnjava svoj stav da je tužiteljstvo nedopušteno iznijelo nove argumente u okviru svoje usmene argumentacije.²⁷ Tužiteljstvo je podnijelo odgovor kojim je odbacilo Gotovininu tvrdnju.²⁸

9. Nakon žalbene rasprave tužiteljstvo je, u skladu s nalogom Žalbenog vijeća,²⁹ podnijelo dopunski podnesak u kojem dodatno objašnjava svoj stav da Žalbeno vijeće može za oba optuženika izreći osuđujuće presude na temelju alternativnih oblika odgovornosti u slučaju da poništi zaključke Raspravnog vijeća u vezi s UZP-om.³⁰ Gotovina i Markač su podnijeli odgovore kojima odbacuju tvrdnje tužiteljstva.³¹

²⁰ Gotovininu žalba, par. 8, 361. Žalbeno vijeće napominje da je Gotovininu najava žalbe prvobitno sadržavala sedam žalbenih osnova, ali da je Gotovina zadržao samo četiri osnove. V. Gotovininu najava žalbe; Gotovininu žalba.

²¹ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 4-7, 333.

²² Žalbeno vijeće napominje da je Markačeva najava žalbe prvobitno sadržavala dvanaest žalbenih osnova, ali da je Markač zadržao samo osam osnova. V. Markačeva najava žalbe; Markačeva žalba.

²³ Markačeva žalba, par. 3, 417-418.

²⁴ Odgovor tužiteljstva (Markač), par. 4-6, 273.

²⁵ AT, 14. svibnja 2012., str. 12-225.

²⁶ AT, 14. svibnja 2012., str. 123.

²⁷ V. općenito: Gotovinin prvi dopunski podnesak.

²⁸ Odgovor tužiteljstva (Gotovinin prvi dopunski podnesak), par. 1-4, 27.

²⁹ Nalog za dostavljanje dodatnih podnesaka, str. 1-2.

³⁰ V. općenito: Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina); Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač).

³¹ V. općenito: Gotovinin dodatni odgovor; Markačev dodatni odgovor.

II. STANDARD PREISPITIVANJA

10. Žalbeno vijeće podsjeća na standard preispitivanja koji se primjenjuje u žalbenom postupku na osnovi članka 25 Statuta Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Statut). Žalbeno vijeće preispituje samo pogreške u primjeni prava koje mogu obesnažiti odluku raspravnog vijeća i pogreške u utvrđivanju činjeničnog stanja zbog kojih je došlo do neostvarenja pravde.³² U iznimnim okolnostima, Žalbeno vijeće će saslušati žalbu i kada je neka stranka pokrenula pravno pitanje koje ne bi dovelo do obesnaženja prvostupanjske presude, ali koje je od općeg značaja za praksu Međunarodnog suda.³³

11. Žalbeno vijeće je u vezi s pravnim pogreškama konstatiralo sljedeće:

Strana koja navodi da je došlo do greške u primeni prava mora da navede o kakvoj je navodnoj grešci reč, iznese argumente u prilog svom navodu i objasni na koji način ta navodna greška obesnažuje odluku. Navod da je došlo do greške u primeni prava koj[i] nema nikakvih izgleda da promeni ishod odluke može da bude odbačen po tom osnovu. Međutim, čak i u slučaju da argumenti koje strana iznese nisu dovoljni da bi potkrepili navod o postojanju greške, Žalbeno vijeće ipak može iz drugih razloga da dode do zaključka da jeste došlo do greške u primeni prava.³⁴

12. Ako utvrdi da je u prvostupanjskoj presudi došlo do pogreške u primjeni prava zbog toga što je primijenjen pogrešan pravni standard, Žalbeno vijeće će formulirati ispravan pravni standard i u skladu s njim preispitati relevantne činjenične zaključke raspravnog vijeća.³⁵ Žalbeno vijeće pritom ne samo da ispravlja pogrešku u primjeni prava, nego po potrebi primjenjuje ispravan pravni standard na dokaze iz spisa prvostupanjskog postupka i utvrđuje da li se i sâm izvan razumne sumnje uvjerilo u pogledu činjeničnog zaključka koji žalitelj osporava, i tek ga potom potvrđuje u žalbenom postupku.³⁶ Svaki žalitelj koji iznosi tvrdnju o pogrešci u primjeni prava zbog nedostatka obrazloženog mišljenja mora precizno identificirati konkretna pitanja, činjenične zaključke ili argumente za koje tvrdi da ih je raspravno vijeće propustilo razmotriti i objasniti zbog čega taj propust obesnažuje odluku.³⁷

³² Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 9; Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 9. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*, par. 15.

³³ Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 9; Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 9.

³⁴ Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 10 (oznake za fusnote unutar citata izostavljene). V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 10; Drugostupanjska presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*, par. 16.

³⁵ Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 11; Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 11. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*, par. 17.

³⁶ Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 11; Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 11. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*, par. 17.

³⁷ Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 10; Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 10; Drugostupanjska presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 13.

13. Kad je riječ o činjeničnim pogreškama, Žalbeno vijeće primjenjuje standard razumnosti.³⁸ Jasno je utvrđeno da Žalbeno vijeće neće olako poništiti činjenične zaključke raspravnog vijeća:

Preispitujući zaključke pretresnog veća, Žalbeno veće će ih zameniti svojim zaključcima samo kada nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da donese prvobitnu odluku [...]. Dalje, Žalbeno veće će odluku pretresnog veća poništiti samo ako je napravljena greška u utvrđivanju činjeničnog stanja koja je dovela do neostvarenja pravde.³⁹

14. Stranka u žalbenom postupku ne može naprosto ponavljati argumente koji nisu prihvaćeni na suđenju, osim ako ne može pokazati da je odbacivanje tih argumenata od strane raspravnog vijeća predstavljalo pogrešku koja zahtijeva intervenciju Žalbenog vijeća.⁴⁰ Žalbeno vijeće može odmah odbaciti argumente stranke u postupku koji nisu takvi da bi mogli dovesti do ukidanja ili preinačenja pobijane presude i njihov meritum se ne mora razmatrati.⁴¹

15. Da bi Žalbeno vijeće ocijenilo argumente u žalbenom postupku, stranka koja podnosi žalbu mora precizno navesti relevantne stranice transkripta ili paragrafe odluke ili presude koju osporava.⁴² Osim toga, od Žalbenog vijeća se ne može očekivati da detaljno razmotri tvrdnje stranke ako su nerazumljive, proturječne, nejasne ili imaju neke druge formalne i očigledne nedostatke.⁴³ I konačno, Žalbeno vijeće ima inherentnu diskrecijsku ovlast da odredi koje tvrdnje stranaka zaslužuju obrazloženo mišljenje u pismenom obliku i bez detaljnog obrazloženja može odbaciti argumente koji su očigledno neutemeljeni.⁴⁴

³⁸ Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 12. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 13.

³⁹ Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 12 (oznake za fusnote unutar citata izostavljene). V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 13-14; Drugostupanjska presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*, par. 18.

⁴⁰ Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 16; Drugostupanjska presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 16. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*, par. 19.

⁴¹ Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 16; Drugostupanjska presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 16. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*, par. 19.

⁴² Upute o formalnim uvjetima za podnošenje žalbe, IT/201, 7. ožujka 2002., par. 1(c)(iii)-(iv), 4(b)(i)-(ii). V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 17; Drugostupanjska presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 17; Drugostupanjska presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*, par. 20.

⁴³ Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 17; Drugostupanjska presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 16. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*, par. 20.

⁴⁴ Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 17; Drugostupanjska presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 16. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*, par. 20.

III. ARGUMENTI KOJI SU NAVODNO IZNESENI TEK NA ŽALBENOJ RASPRAVI

16. Gotovina tvrdi da je tijekom žalbene rasprave tužiteljstvo iznijelo nekoliko novih i, prema tome, nedopuštenih, argumenata: i) da čak i topnički napadi na zakonite vojne ciljeve u Kninu, Benkovcu, Obrovcu i Gračacu (dalje u tekstu: Četiri grada) mogu predstavljati *actus reus* deportacije;⁴⁵ ii) da je upotreba topništva u Četiri grada predstavljala neproporcionalan napad;⁴⁶ iii) da je upotreba nekih topničkih oruđa na gradskom području “inherentno neselektivna”;⁴⁷ i iv) da je Raspravno vijeće zaključak o UZP-u da se deportiraju srpski civili izvelo iz transkripta razgovora hrvatskih političkih i vojnih vođa na sastanku održanom 31. srpnja 1995. na Brijunima (Brijunski transkript odnosno Brijunski sastanak).⁴⁸

17. Tužiteljstvo odbacuje Gotovininu tvrdnju da je nedopušteno iznijelo nove argumente tijekom žalbene rasprave.⁴⁹

18. Žalbeno vijeće podsjeća da “strane u postupku na pretresu u žalbenom postupku ne bi trebale da pokreću nove argumente koji nisu sadržani u njihovim pismenim žalbenim podnescima, osim ukoliko im to Žalbeno veće konkretno ne odobri.”⁵⁰ Kada se takvi argumenti iznesu, Žalbeno vijeće može odbiti da ih razmotri.⁵¹

19. Tužiteljstvo je na žalbenoj raspravi iznijelo tvrdnju da čak i topnički napadi na zakonite vojne ciljeve u Četiri grada mogu predstavljati *actus reus* deportacije.⁵² Tužiteljstvo, međutim, nije taj argument iznijelo u svojim pismenim podnescima u žalbenom postupku, nego je tvrdilo da su “[c]ivili bježali zato što su njihovi gradovi bili izloženi neselektivnom granatiranju; ne zato što je neka određena granata pala blizu nekog od njih.”⁵³ U tim okolnostima Žalbeno vijeće bi u načelu odbilo razmotriti tvrdnju tužiteljstva u vezi s mogućnošću da napadi na zakonite vojne ciljeve predstavljaju *actus reus* deportacije; međutim, primjećuje da je tužiteljstvo taj argument iznijelo i u odgovoru na poziv Žalbenog vijeća da se dostave dodatni podnesci i da su

⁴⁵ Gotovinin prvi dopunski podnesak, par.1, 3.

⁴⁶ Gotovinin prvi dopunski podnesak, par.1, 16.

⁴⁷ Gotovinin prvi dopunski podnesak, par.1, 20.

⁴⁸ Gotovinin prvi dopunski podnesak, par.1, 22. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1970.

⁴⁹ Odgovor tužiteljstva (Gotovinin prvi dopunski podnesak), par. 1-4, 19-27.

⁵⁰ Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 19.

⁵¹ V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 19.

⁵² V. AT, 14. svibnja 2012., str. 82-83, 94-98, 100-102, 178-179.

⁵³ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 174 (oznake za fusnote izostavljene).

žalitelji imali priliku odgovoriti na taj argument.⁵⁴ Spomenuta tvrdnja tužiteljstva bit će razmotrena u kontekstu tih dodatnih podnesaka.

20. Tužiteljstvo je na žalbenoj raspravi iznijelo tvrdnju da su topnički napadi na Četiri grada, uzeti u cjelini, bili neproporcionalni.⁵⁵ Međutim, u svojim pismenim podnescima u žalbenom postupku, tužiteljstvo svoju opširnu diskusiju o neproporcionalnim napadima ograničava na topničke udare usmjerene na Milana Martića, glavnog zapovjednika srpskih snaga na području Četiri grada.⁵⁶ U tim okolnostima, Žalbeno vijeće će razmotriti proporcionalnost topničkih napada samo u onoj mjeri u kojoj se spomenuti argument odnosi na Martića.

21. Tužiteljstvo je na žalbenoj raspravi iznijelo tvrdnju da je upotreba određenih vrsta topničkog oruđa u urbanoj sredini inherentno neselektivna,⁵⁷ ali tu tvrdnju nije iznijelo u svojim pismenim podnescima u žalbenom postupku.⁵⁸ U tim okolnostima, Žalbeno vijeće odbija razmotriti taj argument.

22. Tužiteljstvo je na žalbenoj raspravi iznijelo tvrdnju da je Raspravno vijeće zaključak o UZP-u da se deportira civilno srpsko stanovništvo izvelo iz Brijunskog transkripta.⁵⁹ O ulozi Brijunskog transkripta u analizi Raspravnog vijeća bilo je riječi u pismenim podnescima tužiteljstva u žalbenom postupku.⁶⁰ U tim okolnostima, Žalbeno vijeće se uvjerilo da predmetne tvrdnje tužiteljstva na žalbenoj raspravi nisu novi argumenti. Žalbeno vijeće će te podneske detaljnije razmotriti dalje u tekstu.

⁵⁴ V. Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 5-23; Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 5-22; Nalog za dostavljanje dodatnih podnesaka, str. 1-2.

⁵⁵ V. AT, 14. svibnja 2012., str. 83-84, 88, 90-91.

⁵⁶ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 51, 152-155. Tužiteljstvo je, u samo jednoj fusnoti, iznijelo tvrdnju da su topnički napadi u cjelini bili neproporcionalni. V. Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 333, fusnota 1112. Međutim, ta tvrdnja nije potkrijepljena; stoga Žalbeno vijeće odbija razmotriti taj argument. V. gore, par. 15.

⁵⁷ V. AT, 14. svibnja 2012., str. 83, 88-90.

⁵⁸ U argumentima tužiteljstva upućivanje na topnička oruđa je toliko neodređeno da se oni ne mogu smatrati zasebnim argumentima o inherentno neselektivnoj prirodi konkretnih topničkih oruđa. V. Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 82, fusnota 200. V. također gore, par. 15.

⁵⁹ V. AT, 14. svibnja 2012., str. 98-99, 170-171.

⁶⁰ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 229, 237-239, 242-246.

IV. PROTUPRAVNI TOPNIČKI NAPADI I POSTOJANJE UZP-a (GOTOVININE ŽALBENE OSNOVE 1 I 3, DJELOMIČNO; MARKAČEVE ŽALBENE OSNOVE 1 I 2, DJELOMIČNO)

A. Kontekst

23. Žalbena vijeće podsjeća da je Raspravno vijeće zaključilo da su Gotovina i Markač bili pripadnici UZP-a i da ih je na temelju tog vida odgovornosti proglasilo krivima za zločine protiv čovječnosti i kršenja zakona ili običaja ratovanja. Konkretnije, Raspravno vijeće je zaključilo da su najkasnije od kraja srpnja 1995., i tijekom cijelog razdoblja na koje se odnosi Optužnica,⁶¹ “članovi hrvatskog političkog i vojnog vodstva dijelili zajednički cilj trajnog uklanjanja srpskog civilnog stanovništva iz Krajine putem sile ili prijetnje silom”.⁶² Raspravno vijeće je zaključilo da je način uklanjanja “predstavlja[o] ili je uključiva[o] progon (deportacija, prisilno premještanje, protupravni napadi na civile i civilne objekte, te diskriminacijske i restriktivne mjere), deportacij[u] i prisilno premještanje.”⁶³ Raspravno vijeće je također zaključilo da su žalitelji, na temelju trećeg oblika UZP-a, odgovorni za djela izvan okvira zajedničkog cilja: ubojstva i nehumana djela – zločine protiv čovječnosti, te pljačkanje javne i privatne imovine, bezobzirno razaranje, ubojstvo i okrutno postupanje – kršenja zakona ili običaja ratovanja,⁶⁴ za ta djela “sama po sebi ili kao djela u osnovi progona”.⁶⁵ Raspravno vijeće je konkretno konstatiralo da su Gotovina, Markač, hrvatski predsjednik Franjo Tuđman, ministar obrane Gojko Šušak, potpredsjednik Vlade Jure Radić i drugi u hrvatskom političkom i vojnom vodstvu bili pripadnici UZP-a.⁶⁶

24. Raspravno vijeće je zaključak o postojanju UZP-a utemeljilo na ukupnoj ocjeni nekoliko zaključaka koji se međusobno podupiru, uključujući zaključke o Brijunskom transkriptu i o dokazima u vezi sa zakonima i političkim programima koji su bili diskriminatorni u odnosu na Srbe i koji su sprečavali njihov povratak u Krajinu.⁶⁷ Međutim, Žalbena vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, smatra da je glavni kriterij u analizi Raspravnog vijeća u vezi s postojanjem UZP-a bio zaključak Raspravnog vijeća da su meta protupravnih topničkih napada bili civili i civilni objekti u Kninu, Benkovcu, Obrovcu, i Gračacu.⁶⁸ Konkretnije, Raspravno

⁶¹ Prvostupanjska presuda, par. 2315.

⁶² Prvostupanjska presuda, par. 2314.

⁶³ Prvostupanjska presuda, par. 2314. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 2310-2312.

⁶⁴ Prvostupanjska presuda, par. 2372-2375, 2584-2587, 2619, 2622.

⁶⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2374, 2586.

⁶⁶ Prvostupanjska presuda, par. 2316-2319, 2371, 2583.

⁶⁷ V. Prvostupanjska presuda, par. 2310-2315.

⁶⁸ Prvostupanjska presuda, par. 2305, 2310, 2314.

vijeće je konstatalo da se “[č]injenica da članovi hrvatskog političkog i vojnog vodstva nisu pravili razliku između civilnog stanovništva i vojnika tiče [...] same srži ovog predmeta.”⁶⁹ Zaključilo je da je, u skladu s UZP-om, uklanjanje “Srba iz Krajine velikim [...] dijelom ostvaren[o] putem protupravnih napada na civile i civilne objekte u Kninu, Benkovcu, Obrovcu i Gračacu,”⁷⁰ i da su ti napadi promicali cilj UZP-a da se “Srb[i] iz Krajine [prisile na odlazak] iz njihovih domova.”⁷¹ Raspravno vijeće je utvrdilo da su incidenti granatiranja u Četiri grada predstavljali protupravne, neselektivne napade usmjerene na civile i civilne objekte i da su rezultirali deportacijom približno 20.000 civila.⁷² Iako nije donijelo zaključak da su protupravni napadi u pravnom smislu nužni da se dokaže deportacija,⁷³ Raspravno vijeće je, razmatrajući činjenični kontekst predmeta, odbilo okarakterizirati kao deportaciju odlaske civila iz naselja gađanih u onim topničkim napadima koje nije okarakteriziralo kao protupravne.⁷⁴ Kada su odlasci civila koincidirali s onim topničkim napadima na naselja za koja po mišljenju Raspravnog vijeća nije dokazano da su protupravni, Raspravno vijeće je konstatalo da ne može “nedvojbeno utvrditi da su oni koji su odlazili iz tih gradova ili sela bili nasilno raseljeni, niti da su oni koji su otvarali topničku vatru na spomenuta mjesta imali namjeru nasilno raseliti te ljude.”⁷⁵

25. Raspravno vijeće je zaključke u vezi sa zakonitošću topničkih napada na Četiri grada donijelo nakon što je eksplicitno razmotrilo više faktora. Najznačajniji faktor bio je analiza pojedinačnih mjesta udara u Četiri grada (dalje u tekstu: analiza udara). U analizi udara Raspravno vijeće polazi od zaključka da je “razumno na osnovu dokaza zaključiti” da su oni topnički projektili HV-a koji su pali na udaljenosti do 200 metara od legitimnog topničkog cilja bili namjerno ispaljeni na taj cilj (dalje u tekstu: standard od 200 metra).⁷⁶ Rukovodeći se standardom od 200 metara, Raspravno vijeće je zaključilo da sva mjesta udara udaljena više od 200 metara od cilja koji je smatralo legitimnim predstavljaju dokaz protupravnog topničkog napada.⁷⁷ Što se tiče Knina, takva mjesta udara bila su područja u blizini zgrade Promatračke misije Europske zajednice, baze UN-a u Južnoj vojarni, zgrade označene slovom “L” u dokaznom predmetu tužiteljstva 681, groblja i željezničkog skladišta goriva.⁷⁸ Što se tiče

⁶⁹ Prvostupanjska presuda, par. 2309.

⁷⁰ Prvostupanjska presuda, par. 2311.

⁷¹ Prvostupanjska presuda, par. 2310. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 2314.

⁷² Prvostupanjska presuda, par. 1743-1745, 1911, 1923, 1935, 1943, 2305, 2311.

⁷³ V. Prvostupanjska presuda, par. 1738-1741.

⁷⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1754-1755. Sudac Pocar ne slaže se s ocjenom Prvostupanjske presude koju je dalo Žalbno vijeće.

⁷⁵ Prvostupanjska presuda, par. 1755. Sudac Pocar ne slaže se s ocjenom Prvostupanjske presude koju je dalo Žalbno vijeće.

⁷⁶ Prvostupanjska presuda, par. 1898.

⁷⁷ V. Prvostupanjska presuda, par. 1903-1906, 1919-1921, 1932-1933, 1940-1941.

⁷⁸ Prvostupanjska presuda, par. 1903-1905. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1176-1398.

Benkovca, to su bila područja u blizini borove šume kod Ristića, zaseoka Ristić i Benkovačkog Sela, Barica te tvornica Bagat i Kepol.⁷⁹ U Gračacu, to su bila područja u blizini kuće svjedoka tužiteljstva Hermana Steenbergena i kuće svjedokinje tužiteljstva Vide Gaćeše.⁸⁰ U Obrovcu, ta mjesta su bila, između ostalog, područja pokraj doma zdravlja i tvornice Trio.⁸¹

26. Uz analizu udara, Raspravno vijeće je eksplicitno razmotrilo još nekoliko pokazatelja u vezi s protupravnim karakterom topničkih napada na Četiri grada. Riječ je o sljedećim faktorima: Gotovinina zapovijed od 2. kolovoza 1995. u kojoj se HV-u između ostalog naređuje da granatira Četiri grada (dalje u tekstu: zapovijed od 2. kolovoza);⁸² dokazi u vezi s provođenjem zapovijedi od 2. kolovoza od strane jedinica HV-a;⁸³ dokazi pribavljeni od svjedoka koji su bili u Kninu tijekom topničkih napada;⁸⁴ i dokazi u vezi s proporcionalnošću topničkih napada usmjerenih na Martića.⁸⁵

27. Žalitelji tvrde da je Raspravno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da je postojao UZP⁸⁶ i također tvrde da je Raspravno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni.⁸⁷ Oni tvrde da te pogreške obesnažuju njihove osuđujuće presude.⁸⁸ U ovom dijelu presude Žalbena vijeće će razmotriti je li Raspravno vijeće pogriješilo kad je riječ o tim zaključcima.

B. Argumenti

28. Gotovina između ostalog tvrdi da je Raspravno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da su izvršeni protupravni topnički napadi⁸⁹ i da, “ako se ne održi zaključak o protupravnim napadima koji su doveli do masovne deportacije,” zaključak Raspravnog vijeća da je postojao UZP treba poništiti.⁹⁰ Markač se pridružuje Gotovininim argumentima.⁹¹

⁷⁹ Prvostupanjska presuda, par. 1920-1921. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1399-1430.

⁸⁰ Prvostupanjska presuda, par. 1932. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1431-1464.

⁸¹ Prvostupanjska presuda, par. 1940. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1465-1476.

⁸² Dokazni predmet tužiteljstva 1125, str. 14. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1893.

⁸³ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1249, 1264, 1895-1896, 1911.

⁸⁴ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1911.

⁸⁵ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1910.

⁸⁶ Gotovinina najava žalbe, str. 13-15; Gotovinina žalba, par. 194-248; Markačeva najava žalbe, par. 9-17; Markačeva žalba, par. 11-144.

⁸⁷ Gotovinina najava žalbe, str. 5-11; Gotovinina žalba, par. 9-141; Gotovinina replika, par. 10-66; Markačeva najava žalbe, par. 38-39; Markačeva žalba, par. 257, 263.

⁸⁸ Gotovinina žalba, par. 141, 247; Markačeva žalba, par. 254.

⁸⁹ Gotovinina žalba, par. 9-141.

⁹⁰ Gotovinina žalba, par. 196. V. također: Gotovinina žalba, par. 194-195, 197-248.

⁹¹ V. Markačeva žalba, par. 257, 263; AT, 14. svibnja 2012., str. 125, 148.

29. Konkretnije, Gotovina između ostalog tvrdi da je Raspravno vijeće pogriješilo kad mu je izreklo osuđujuću presudu jer se u Optužnici ne navodi neselektivni karakter topničkih napada.⁹² On tvrdi da nije bio obaviješten o tri bitna elementa na kojima je Raspravno vijeće utemeljilo svoje zaključke, a to su: i) pretpostavka protupravnosti pada projektila na udaljenosti većoj od 200 metara od zakonitog cilja; ii) ocjena topničkih napada za svaki projektil posebno umjesto ocjene napada u cjelini; i iii) zaključak da HV nije imao mogućnost da otvara vatru na neplanirane ciljeve.⁹³ Gotovina tvrdi da je Raspravno vijeće pogriješilo tim što "svoju tezu" nije iznijelo raznim svjedocima vještacima na suđenju i, u skladu s tim, tvrdi da je bio lišen mogućnosti da ospori relevantna pitanja u vezi s teorijom na kojoj počivaju njegove osude i da u potpunosti na njih odgovori.⁹⁴

30. Gotovina tvrdi da je Raspravno vijeće pogriješilo kad je tužiteljevu teoriju u ovom predmetu zamijenilo vlastitom teorijom,⁹⁵ koja se temelji na analizi raznih topničkih udara za svako mjesto udara posebno.⁹⁶ Konkretnije, on tvrdi da je Raspravno vijeće pogrešno utvrdilo da je raspon pogreške za sve topničke projekte ispaljene na četiri grada 200 metara iako nije dalo prikaz nijednog dokaza koji bi upućivao na takav raspon pogreške.⁹⁷ Gotovina tvrdi da "[j]e raspon pogreške topništva usputno spomenut samo u iskazu jednog svjedoka tužiteljstva koji je rekao da je 400 [metara] prihvatljiv raspon pogreške za topništvo HV-a za prvi hitac",⁹⁸ i tvrdi da je nerazumno to što je Raspravno vijeće odbilo da se osloni na to svjedočenje.⁹⁹

31. Gotovina tvrdi da je Raspravno vijeće propustilo razmotriti alternativna objašnjenja za udare projektila na udaljenosti većoj od 200 metara od identificiranog zakonitog cilja, uključujući nehaj, neispravnost oružja ili streljiva, ili postojanje neidentificiranih zakonitih ciljeva.¹⁰⁰ On nadalje tvrdi da je Raspravno vijeće napravilo pravnu pogrešku kad je zaključilo da HV nije imao mogućnost gadati neplanirane ciljeve.¹⁰¹ Gotovina tvrdi da je Raspravno vijeće saslušalo iskaze u kojima je rečeno da su promatrači HV-a mogli vidjeti neplanirane ciljeve u Kninu, ukazuje na dokaze o vojnim i policijskim vozilima koja su prolazila kroz grad i navodi da

⁹² Gotovinina žalba, par. 93.

⁹³ Gotovinina žalba, par. 11.

⁹⁴ Gotovinina žalba, par. 12. V. također: Gotovinina žalba, par. 13.

⁹⁵ Gotovinina žalba, par. 10-11, 13.

⁹⁶ Gotovinina žalba, par. 10.

⁹⁷ Gotovinina žalba, par. 16; AT, 14. svibnja 2012., str. 23-26.

⁹⁸ Gotovinina žalba, par. 16 (navodnici unutar citata izostavljeni).

⁹⁹ Gotovinina žalba, par. 16.

¹⁰⁰ Gotovinina žalba, par. 18.

¹⁰¹ Gotovinina žalba, par. 77-84. V. također: AT, 14. svibnja 2012., str. 35, 147.

je Raspravno vijeće obrnulo teret dokazivanja tako što nije zahtijevalo da tužiteljstvo dokaže da nije bilo vidljivih neplaniranih ciljeva u Četiri grada.¹⁰²

32. Gotovina osporava činjenične zaključke Raspravnog vijeća u vezi s mjestima udara u Četiri grada. U vezi s tim, on tvrdi da je Raspravno vijeće pogriješilo ocjenjujući gdje su se nalazila mjesta udara, vojnu prednost koja je ostvarena gađanjem tih mjesta, broj odnosno vrstu upotrijebljenih projektila i odakle su ispaljeni.¹⁰³ Općenito, Gotovina tvrdi da je Raspravno vijeće obrnulo teret dokazivanja prilikom donošenja zaključaka o raznim pitanjima u vezi s mjestima udara, između ostalog o vrsti topničkog oruđa i o vojnom karakteru ciljeva.¹⁰⁴

33. Gotovina tvrdi da Raspravno vijeće, bez te pogrešne analize, ne bi moglo zaključiti kako mjesta udara pokazuju da su izvršeni protupravni topnički napadi.¹⁰⁵ Konkretnije, on tvrdi da bez datosti koje implicira standard od 200 metara, u spisu nema relevantnih dokaza u vezi s napadima na Četiri grada, budući da tužiteljstvo nije izvelo dokaze o civilnim žrtvama ili o šteti nanesenoj civilnoj infrastrukturi u Četiri grada.¹⁰⁶ Gotovina nadalje tvrdi da bi uzimanje za polazište raspona pogreške topništva većih od 200 metara dovelo do toga da se puno manje područja klasificira kao "civilna" i smatra da to pokazuje problematičnost toga što se Raspravno vijeće oslonilo na arbitrarno pravilo poput standarda od 200 metara.¹⁰⁷ Također tvrdi da bi upotreba raspona pogreške od 400 metara, kao što je predložio svjedok Andrew Leslie, dovela do toga da bi samo 13 od identificiranih udara bilo izvan dopuštene zone.¹⁰⁸

34. Gotovina nadalje osporava dokaze na koje se Raspravno vijeće oslonilo kad je zaključilo da je on naredio nezakonite napade usmjerene na civilno stanovništvo Četiri grada uključujući, između ostalog, zapovijed od 2. kolovoza i dokaze u vezi s efektom koji je granatiranje imalo na Četiri grada.¹⁰⁹ Što se tiče zapovijedi od 2. kolovoza, on tvrdi da svjedok tužiteljstva Marko Rajčić i svjedok obrane Geoffrey Corn nisu jedinim razumnim tumačenjem zapovijedi od 2. kolovoza smatrali to da se njome zahtijevao neselektivni napad na Četiri grada.¹¹⁰ U pogledu provođenja zapovijedi od 2. kolovoza, Gotovina tvrdi da je Raspravno vijeće zaključilo da dokazi koji upućuju na to da su granate ispaljivane u općem smjeru Četiri grada, a ne na

¹⁰² Gotovinina žalba, par. 77-84. V. također: AT, 14. svibnja 2012., str. 35-36, 147.

¹⁰³ Gotovinina žalba, par. 23-76.

¹⁰⁴ V. Gotovinina žalba, par. 136.

¹⁰⁵ Gotovinina žalba, par. 19; AT, 14. svibnja 2012., str. 27-28.

¹⁰⁶ AT, 14. svibnja 2012., str. 28-29.

¹⁰⁷ AT, 14. svibnja 2012., str. 29-35.

¹⁰⁸ AT, 14. svibnja 2012., str. 39.

¹⁰⁹ Gotovinina žalba, par. 103. V. također: Gotovinina žalba, par. 104-126.

¹¹⁰ Gotovinina žalba, par. 105-109.

konkretne ciljeve, ukazuju na protupravne napade samo u kontekstu analize udara.¹¹¹ On tvrdi da su svjedoci koji su doživjeli granatiranje Knina govorili samo o svojim "neodređenim dojmovima" i da oni nisu bili znali za sve legitimne vojne ciljeve, za koje Gotovina tvrdi da ih je bilo po cijelom Kninu.¹¹² Konačno, Gotovina tvrdi da je Raspravno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da su topnički napadi na Knin usmjereni na Martića bili neproporcionalni.¹¹³

35. Gotovina tvrdi da, s obzirom na mali broj alternativnih dokaza u spisu, bez analize udara koje je dalo Raspravno vijeće ne bi bilo moguće zaključiti da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni.¹¹⁴ Konkretnije, on tvrdi da se Raspravno vijeće u svom posrednom zaključivanju u vezi s drugim relevantnim dokazima gotovo u potpunosti oslonilo na pretpostavke utemeljene na analizi udara.¹¹⁵ Na primjer, Gotovina tvrdi da je na temelju broja projektila koji su pali na udaljenosti više od 200 metara od legitimnih ciljeva Raspravno vijeće odbacilo Rajčićevo svjedočenje da u zapovijedi od 2. kolovoza nisu naredeni protupravni topnički napadi,¹¹⁶ te da su topnička izvješća HV-a koja potencijalno upućuju na neselektivnu paljbu bila protumačena u svjetlu analize udara.¹¹⁷

36. Konačno, oba žalitelja tvrde da se bez zaključka da su izvršeni protupravni topnički napadi ne mogu održati zaključci Raspravnog vijeća u vezi s UZP-om.¹¹⁸ Gotovina tvrdi da je Raspravno vijeće konkretno zaključilo da je cilj UZP-a bio deportacija srpskih civila pomoću protupravnih topničkih napada i da bi poništenje zaključaka Raspravnog vijeća u vezi s protupravnim napadima negiralo *actus reus* UZP-a.¹¹⁹ U tom kontekstu Gotovina tvrdi da je Raspravno vijeće odbilo konstatirati da je do deportacije došlo u naseljima za koja nije zaključilo da je na njih izvršen protupravni napad.¹²⁰ Oba žalitelja tvrde da je Raspravno vijeće svoj zaključak u vezi s namjerom sudionika Brijunskog sastanka utemeljilo na postojanju protupravnih topničkih napada,¹²¹ a Gotovina također tvrdi da je Raspravno vijeće konkretno zaključilo da žalitelji nisu imali ulogu u promicanju hrvatske diskriminatorne politike.¹²²

¹¹¹ Gotovinina žalba, par. 111-113.

¹¹² Gotovinina žalba, par. 115. V. također: Gotovinina žalba, par. 114; AT, 14. svibnja 2012., str. 44.

¹¹³ Gotovinina žalba, par. 86. V. također: AT, 14. svibnja 2012., str. 44.

¹¹⁴ Gotovinina žalba, par. 19; AT, 14. svibnja 2012., str. 36-37.

¹¹⁵ AT, 14. svibnja 2012., str. 37-45.

¹¹⁶ V. Gotovinina žalba, par. 19; AT, 14. svibnja 2012., str. 40-42.

¹¹⁷ AT, 14. svibnja 2012., str. 42-43.

¹¹⁸ Gotovinina žalba, par. 19, 196; AT, 14. svibnja 2012., str. 48, 125-147.

¹¹⁹ AT, 14. svibnja 2012., str. 50.

¹²⁰ AT, 14. svibnja 2012., str. 50, gdje se poziva na Prvostupanjsku presudu, par. 1754-1755, 1762.

¹²¹ AT, 14. svibnja 2012., str. 51, gdje se poziva na Prvostupanjsku presudu, par. 2310; AT, 14. svibnja 2012., str. 131-142.

¹²² AT, 14. svibnja 2012., str. 54, gdje se poziva na Prvostupanjsku presudu, par. 2325-2326, 2562-2563.

37. Tužiteljstvo odgovara da Raspravno vijeće nije pogriješilo ni kad je zaključilo da su izvršeni protupravni topnički napadi na Četiri grada ni da je postojao UZP.¹²³

38. Što se tiče obavijesti, tužiteljstvo tvrdi da je Gotovina bio svjestan da su predmetna pitanja bila sporna.¹²⁴ Tužiteljstvo nadalje tvrdi da je Raspravno vijeće imalo pravo ocijeniti dokaze na način koji je smatralo primjerenim.¹²⁵

39. Tužiteljstvo između ostalog tvrdi da je Raspravno vijeće ispravno zaključilo da je Gotovina zapovjedio topničke napade na Četiri grada i da je prilikom tih napada vršeno neselektivno granatiranje.¹²⁶ Tužiteljstvo tvrdi da Gotovina preuveličava značaj standarda od 200 metara i tvrdi da je, u svakom slučaju, riječ o razumnom zaključku na temelju dokaza pred Raspravnim vijećem.¹²⁷ Tužiteljstvo također tvrdi da je Raspravno vijeće, kad je izvodilo zaključak o standardu od 200 metara, primilo k znanju dokaze koji su mu predloženi u vezi s marginom pogreške topničkog oruđa, uključujući i svjedočenje Rajčića da je raspon pogreške za topove kalibra 130 milimetara 70-75 metara i svjedoka tužiteljstva Harryja Koningsa da topničko oruđe slično onome koje je koristio HV ima marginu pogreške 18 do 60 metara.¹²⁸ Tužiteljstvo nadalje tvrdi da je razumno to što je Raspravno vijeće odbacilo procjenu svjedoka Leslea da je raspon pogreške projektila HV-a mogao biti 400 metara.¹²⁹ U tom kontekstu, tužiteljstvo tvrdi da je razumno to što je Raspravno vijeće uzelo u obzir dodatne faktore koji su mogli smanjiti preciznost i na temelju toga izvelo standard od 200 metara, koji je funkcionirao kao “presumpcija na štetu tužiteljstva, koja je pogodovala Gotovini i išla njemu u korist.”¹³⁰

40. Tužiteljstvo tvrdi da Raspravno vijeće nije pogriješilo kad je zaključilo da pokretni neplanirani ciljevi ne mogu biti objašnjenje za udare na područjima udaljenim više od 200 metara od identificiranih ciljeva. Nadalje tvrdi da je Raspravno vijeće razumno zaključilo da HV nije imao mogućnost da identificira neplanirane ciljeve u Četiri grada i da nije bilo ili je bilo malo dokaza da je na relevantnim mjestima udara ili u njihovoj blizini bilo neplaniranih ciljeva.¹³¹

¹²³ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 12, 226; Odgovor tužiteljstva (Markač), par. 16, 161. V. također: AT, 14. svibnja 2012., str. 94.

¹²⁴ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 83-87.

¹²⁵ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 88-91.

¹²⁶ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 13-62.

¹²⁷ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 63-65, 76-81; AT, 14. svibnja 2012., str. 77.

¹²⁸ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 77-78.

¹²⁹ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 79.

¹³⁰ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 81. V. također: Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 80.

¹³¹ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 145-151.

41. Tužiteljstvo nadalje tvrdi da, čak i ako se standard od 200 metara poništi, to ne dovodi u pitanje analizu udara od strane Raspravnog vijeća.¹³² Tužiteljstvo tvrdi da to što su udari topništva bili rašireni po cijelom Kninu pokazuje da je napad bio neselektivan.¹³³ Također tvrdi da su neke granate pale 700-800 metara od identificiranih legitimnih ciljeva u Četiri grada i smatra da bi to bila nerazumna margina pogreške.¹³⁴

42. Tužiteljstvo tvrdi da se Raspravno vijeće, čak i da standard od 200 metara i analiza udara nisu razumni, oslonilo na brojne druge dokaze koji se međusobno podupiru kad je zaključilo da su topnički napadi na Četiri grada bili usmjereni na civile i civilne objekte.¹³⁵ Tužiteljstvo posebno upućuje na zapovijed od 2. kolovoza koja, kako tvrdi, “pokazuje da su sama [Č]etiri grada bila među odobrenim ciljevima” i tvrdi da svjedočenja vještaka, kako tužiteljstva tako i obrane, upućuju na to da se zapovijed od 2. kolovoza može protumačiti kao zapovijed kojom se naređuju neselektivni napadi.¹³⁶ Tužiteljstvo nadalje tvrdi da dokazi u spisu upućuju na to da je dio topničkih projektila ispaljen u općem smjeru Četiri grada, odnosno da nisu bili usmjereni na konkretne zakonite ciljeve.¹³⁷ Tužiteljstvo tvrdi da je Raspravno vijeće uzelo u obzir obimna svjedočenja očevidaca u Četiri grada. Tužiteljstvo konkretno primjećuje da je nekoliko svjedoka granatiranja u Kninu smatralo da je granatiranje grada bilo neselektivno.¹³⁸ Tužiteljstvo također tvrdi da zaključak Raspravnog vijeća da su izvršeni neproporcionalni napadi na Martića dodatno ukazuje na neselektivnost napada.¹³⁹ Konačno, tužiteljstvo tvrdi da je razlog za to što nije bilo dokaza o civilnim žrtvama topničkih napada način na koji su optužbe za topničke napade navedene u Optužnici i tvrdi da izjave svjedoka u određenoj mjeri ukazuju na to da je bilo žrtava uslijed granatiranja.¹⁴⁰

43. Tužiteljstvo tvrdi da je Raspravno vijeće, uz faktore koje je eksplicitno razmotrilo, prilikom donošenja zaključka da su izvršeni protupravni napadi na Četiri grada uzelo u obzir i rasprave na Brijunskom sastanku. Konkretno, tužiteljstvo tvrdi da Brijunski transkript pomaže da se potvrdi kako je Gotovina bio zainteresiran da se “postigne odlazak civilnog stanovništva [iz

¹³² AT, 14. svibnja 2012., str. 64.

¹³³ AT, 14. svibnja 2012., str. 85-86.

¹³⁴ AT, 14. svibnja 2012., str. 89, 198-199.

¹³⁵ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 63-65. V. također: AT, 14. svibnja 2012., str. 63-65, 200.

¹³⁶ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 30. V. također: Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 34-35; AT, 14. svibnja 2012., str. 71-75.

¹³⁷ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 37.

¹³⁸ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 40-50; AT, 14. svibnja 2012., str. 75.

¹³⁹ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 51; AT, 14. svibnja 2012., str. 75-76.

¹⁴⁰ AT, 14. svibnja 2012., str. 78-79, 92.

Krajine] i da pokazuje mogućnosti preciznog gađanja topništva HV-a koje je Gotovina razmjestio u napadu koji je uslijedio.”¹⁴¹

44. Gotovina u Replici ponavlja, između ostalog, da nije dobio adekvatnu obavijest o optužbama za kaznena djela za koja je osuđen.¹⁴² On tvrdi da se zaključak Raspravnog vijeća o protupravnosti napada temelji na zaključcima Raspravnog vijeća u vezi sa standardom od 200 metara i smatra da se, bez tog kriterija, “ni za jednu granatu nije moglo zaključiti da je ispaljena protupravno”.¹⁴³ Gotovina tvrdi da procjene svjedoka u vezi s rasponom pogreške topničkog oruđa ovise o konkretnim uvjetima i vrsti korištenog oruđa, i da udaljenost topničkog oruđa HV-a od relevantnih ciljeva upućuje na veliku marginu pogreške.¹⁴⁴ Gotovina također tvrdi da Raspravno vijeće nije govorilo o Brijunskom sastanku kad je donosilo ocjenu o tome jesu li izvršeni protupravni topnički napadi na Četiri grada i da, u svakom slučaju, dokazi s Brijunskog sastanka ne ukazuju na to da su planirani protupravni topnički napadi.¹⁴⁵

C. Diskusija

1. Obavijest

45. Raspravno vijeće podsjeća da se optužbe protiv optuženog i pravno relevantne činjenice na kojima se one temelje moraju u optužnici navesti dovoljno precizno kako bi optuženi bio adekvatno obaviješten.¹⁴⁶ Optužnica u kojoj pravnorelevantne činjenice nisu navedene dovoljno precizno je manjkava; međutim, manjkavost optužnice može se ispraviti time što će tužitelj optuženom na vrijeme dostaviti jasne, konzistentne i detaljne informacije o činjeničnoj osnovi optužbi.¹⁴⁷

46. U Optužnici se napadi na Četiri grada ne opisuju konkretno kao neselektivni nego se u vezi s tim u paragrafu 28 Optužnice navodi da su “hrvatske [...] snage [...] granatira[le] civilna područja”. Iako je ta formulacija donekle općenita, Žalbena vijeće smatra da je tužiteljstvo sve nedostatke u Optužnici ispravilo u Predraspravnom podnesku u kojem je dodatno preciziralo prirodu napada:

¹⁴¹ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 28. V. također: Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 26, gdje se poziva na Brijunski transkript, str. 10; AT, 14. svibnja 2012., str. 65-68.

¹⁴² Gotovinina replika, par. 13-15.

¹⁴³ Gotovinina replika, par. 41. V. također: Gotovinina replika, par. 42.

¹⁴⁴ Gotovinina replika, par. 44-46. V. također: AT, 14. svibnja 2012., str. 24-25.

¹⁴⁵ Gotovinina replika, par. 24-26; AT, 14. svibnja 2012., str. 112-113.

¹⁴⁶ Drugostupanjska presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 88; Drugostupanjska presuda u predmetu *Kalimanzira*, par. 46.

¹⁴⁷ Drugostupanjska presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 114; Drugostupanjska presuda u predmetu *Kalimanzira*, par. 46.

U skladu s Gotovininom zapovijedi, Knin, Benkovac, Obrovac, Gračac i mnogi drugi gradovi, sela i zaseoci [...] opetovano su napadani topništvom tijekom dva dana iako je u njima bilo vrlo malo ili, kao u gotovo svim slučajevima, uopće nije bilo vojnih ciljeva koji se mogu identificirati. Stambeni dijelovi tih gradova, sela i zaselaka gađani su u okviru neselektivne kampanje granatiranja kako bi se postigla opća demoralizacija.¹⁴⁸

47. Gotovina također prihvaća da je bio svjestan tijekom suđenja da tužiteljstvo traži da ga se proglasi krivim za neselektivno granatiranje Četiri grada.¹⁴⁹ U svjetlu tih činjenica, Gotovina nije pokazao nijedan neispravljen nedostatak u pogledu obavijesti o neselektivnoj prirodi napada.

48. Isto tako, Žalbeno vijeće nije uvjereno da ocjena preciznosti naoružanja HV-a od strane Raspravnog vijeća i primjena tih zaključaka na svako mjesto udara koje se moglo utvrditi uključuje informacije koje su trebale biti navedene u Optužnici. Pristup Raspravnog vijeća prilikom ocjene dokaza nije pravno relevantna činjenica vezana za kaznena djela za koje se optuženi terete.¹⁵⁰ Također, Raspravno vijeće nije bilo dužno donijeti zaključke o relevantnim dokazima tijekom suđenja niti takve zaključke iznositi raznim svjedocima da bi ih oni komentirali.

2. Zakonitost topničkih napada na Četiri grada

49. Žalbeno vijeće podsjeća da je zaključak Raspravnog vijeća o tome da su izvršeni protupravni topnički napadi na Četiri grada bio u velikoj mjeri utemeljen na analizi udara.¹⁵¹ Raspravno vijeće je razmotrilo i druge dokaze, uključujući i zapovijed od 2. kolovoza i njenu provedbu, kao i svjedočenja u vezi s napadima na Knin te proporcionalnost napada na Martića.¹⁵² Žalbeno vijeće će sada razmotriti je li Raspravno vijeće pogriješilo kad je donijelo te zaključke.

50. Žalbeno vijeće nadalje podsjeća na sljedeće:

Na Raspravnom vijeću je da usvoji pristup za koji smatra da je najprimjereniji za ocjenu dokaza. Žalbeno vijeće mora *a priori* pridati određeni kredibilitet ocjeni dokaza iznesenih na suđenju koju je dalo Raspravno vijeće, bez obzira na pristup koji je usvojilo. Međutim, Žalbeno vijeće je svjesno da uvijek kada takav pristup dovede do nerazumne ocjene činjenica predmeta, postaje

¹⁴⁸ Predraspravni podnesak tužiteljstva, par. 31 (oznake za fusnote i navodnici izostavljeni) (kurziv dodan).

¹⁴⁹ V. Gotovinina žalba, par. 9 (“Teza tužiteljstva [tijekom suđenja] bila je da je topnička vatra HV-a bila neselektivna”). Doista, jedan od Gotovininih argumenata u žalbenom postupku je da je Raspravno vijeće pogriješilo kad je promijenilo prirodu teze tužiteljstva o neselektivnom napadu i tako ga lišilo mogućnosti da bude adekvatno obaviješten. V. Gotovinina žalba, par. 9-14.

¹⁵⁰ Usp. Drugostupanjska presuda u predmetu *Renzaho*, par. 53; Drugostupanjska presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 119. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 63.

¹⁵¹ V. Prvostupanjska presuda, par. 1898-1945. V. također gore, par. 25.

¹⁵² V. Prvostupanjska presuda, par. 1893-1896, 1910-1911, 1923, 1935, 1943.

nužno da se pažljivo razmotri je li Raspravno vijeće napravilo činjeničnu pogrešku u izboru metode ocjene ili u njenoj primjeni, koja je mogla dovesti do neostvarenja pravde.¹⁵³

(a) Analiza udara

51. Raspravno vijeće se u velikoj mjeri oslonilo na standard od 200 metara da bi na njemu utemeljilo analizu udara¹⁵⁴ i u tom kontekstu je zaključilo da dokazi u spisu ne ukazuju na to da su topnički napadi bili usmjereni na pokretne neplanirane ciljeve, kao što su tenkovi i kamioni.¹⁵⁵ Raspravno vijeće je u analizi udara razmotrilo i neke dodatne dokaze, kao što su raširenost mjesta topničkih udara, izvještaji o topničkom djelovanju i broj projektila koji su pali daleko od identificiranih topničkih ciljeva.¹⁵⁶

(i) Standard od 200 metara

a. Zaključci Raspravnog vijeća

52. Raspravno vijeće je primijetilo da je HV prilikom granatiranja Knina rasporedio topove kalibra 130 milimetara na udaljenosti od 25 do 27 kilometara od grada i višecjevne bacače raketa BM-21 (dalje u tekstu: bacač raketa BM-21) kalibra 122 milimetra na udaljenosti od 18 do 20 kilometara od grada. Raspravno vijeće je eksplicitno razmotrilo svjedočenje tri svjedoka u vezi s preciznošću tog naoružanja.¹⁵⁷ Svjedok Konings je svjedočio u svojstvu potpukovnika vojske Kraljevine Nizozemske i vještaka za upotrebu topništva u vojnim operacijama.¹⁵⁸ Svjedok Rajčić svjedočio je u svojstvu načelnika topništva ZP-a Split u razdoblju od travnja 1993. do lipnja 1996. U okviru njegovih odgovornosti na tom položaju bilo je sudjelovanje u provedbi zapovijedi od 2. kolovoza.¹⁵⁹ Svjedok Leslie svjedočio je u svojstvu načelnika stožera Sektora Jug UNCRO-a u Kninu od 1. ožujka do 7. kolovoza 1995. i kao časnik s velikim topničkim iskustvom.¹⁶⁰

53. Konkretnije, Raspravno vijeće je razmotrilo svjedočenje svjedoka Koningsa da, kada se nenavodeni projektil kalibra 155 milimetara ispali na daljinu od 14,5 kilometara, interni faktori mogu dovesti do razlike “u mjestu udara do 55 metara u pogledu dometa i pet metara u pogledu bočnog odstupanja[,] [dok] određeni broj vanjskih faktora (poput brzine projektila na izlazu iz

¹⁵³ Drugostupanjska presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 119. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 63.

¹⁵⁴ V. Prvostupanjska presuda, par. 1892-1945. V. također gore, par. 25.

¹⁵⁵ V. Prvostupanjska presuda, par. 1907-1908, 1921, 1933, 1941.

¹⁵⁶ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1906.

¹⁵⁷ Prvostupanjska presuda, par. 1898.

¹⁵⁸ Prvostupanjska presuda, par. 1163.

¹⁵⁹ V. Prvostupanjska presuda, par. 72, 1177, 1893-1894.

¹⁶⁰ Prvostupanjska presuda, par. 1167.

cijevi, brzine vjetera, temperature i gustoće zraka) može dovesti do razlike u mjestu udara od 18 do 60 metara po faktoru.”¹⁶¹ Svjedok Konings je objasnio da se topovi koji ispaljuju granate kalibra 155 milimetara mogu usporediti s onima koji ispaljuju granate kalibra 130 milimetara.¹⁶² Raspravno vijeće je primilo k znanju mišljenje svjedoka Koningsa da bacač raketa BM-21 pokriva šire područje od topa kalibra 130 milimetara.¹⁶³ Raspravno vijeće je također primilo k znanju mišljenje svjedoka Koningsa da se “[v]jerojatnost greške [...] povećava s povećanjem udaljenosti između cilja i paljbene postrojbe.”¹⁶⁴

54. Raspravno vijeće je svjedočenje svjedoka Rajčića saželo u rečenicu da top kalibra 130 milimetara na daljinu od 26 kilometara “ima raspon pogreške od oko 15 metara po pravcu i oko 70 do 75 metara po daljini, a uobičajeno rasprskavanje granate kalibra 130 milimetara je 35 metara u promjeru.”¹⁶⁵ Raspravno vijeće je također konstatiralo da je svjedok Rajčić rekao da bacač raketa BM-21 pokriva šire područje od topa kalibra 130 milimetara.¹⁶⁶ Nadalje, Raspravno vijeće je primilo k znanju mišljenje svjedoka Lesliea da je “pad projektila u okviru radijusa od 400 metara od cilja za prvi hitac” prihvatljiv za, između ostalog, top kalibra 130 milimetara i bacač raketa BM-21.¹⁶⁷

55. Raspravno vijeće je primijetilo da je razumljivo, “prvenstveno na temelju [...] svjedočenja [svjedoka Koningsa], da je teško precizno odrediti granice varijacija u mjestima pogodaka topničkog oruđa koje je koristio HV budući da to ovisi o nizu faktora o kojima Raspravnom vijeću nisu predloženi detaljni dokazi.”¹⁶⁸ Raspravno vijeće je nadalje primijetilo da svjedok Leslie “nije bio pozvan kao vještak za topništvo” i da “nije jasno koje je faktore od onih koje je opisao [svjedok] Konings [svjedok] Leslie uzeo u obzir.”¹⁶⁹ Raspravno vijeće je zaključilo da je razumno tumačenje tih dokaza da su “oni topnički projektili koji su pali na udaljenosti do 200 metara od identificiranog topničkog cilja bili namjerno ispaljeni na taj cilj.”¹⁷⁰

56. Što se tiče Benkovca, Raspravno vijeće je konstatiralo da su upotrebljavani topovi kalibra 130 milimetara i bacači raketa BM-21s na daljinu od približno 19 kilometara.¹⁷¹ U pogledu Gračaca, Raspravno vijeće je konstatiralo da su upotrebljavani topovi kalibra 130

¹⁶¹ Prvostupanjska presuda, par. 1898.

¹⁶² Prvostupanjska presuda, par. 1164.

¹⁶³ Prvostupanjska presuda, par. 1898.

¹⁶⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1165.

¹⁶⁵ Prvostupanjska presuda, par. 1898.

¹⁶⁶ Prvostupanjska presuda, par. 1237, 1898.

¹⁶⁷ Prvostupanjska presuda, par. 1898 (navodnici unutar citata izostavljeni). V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1167.

¹⁶⁸ Prvostupanjska presuda, par. 1898.

¹⁶⁹ Prvostupanjska presuda, par. 1898.

¹⁷⁰ Prvostupanjska presuda, par. 1898.

¹⁷¹ Prvostupanjska presuda, par. 1916.

milimetara na daljinu od približno 23 kilometra.¹⁷² I konačno, za Obrovac, Raspravno vijeće nije donijelo zaključke u vezi s vrstom upotrijebljenog topničkog oruđa i udaljenošću tog oruđa od grada.¹⁷³ Raspravno vijeće je u analizi granatiranja ta tri grada izrijekom podsjetilo na svoje ranije zaključke o rasponu pogreške topništva prilikom granatiranja Knina.¹⁷⁴

57. Raspravno vijeće u analizi udara nije nikad odstupilo od standarda od 200 metara. U pogledu sva četiri grada, Raspravno vijeće je konstatiralo da su sva mjesta udara na udaljenosti do 200 metara od cilja koje je smatralo legitimnim mogla biti opravdana kao dio napada koji je donosio vojnu prednost snagama HV-a, dok je za sva mjesta udara udaljena više od 200 metara od ciljeva koje je smatralo legitimnim konstatiralo da služe kao pokazatelji neselektivnog topničkog napada.¹⁷⁵

b. Analiza

58. Žalbeno vijeće primjećuje da Raspravno vijeće nije konkretno objasnilo na temelju čega je došlo do zaključka da je margina pogreške od 200 metara razumno tumačenje dokaza u spisu.¹⁷⁶ U Prvostupanjskoj presudi nema pokazatelja da bilo koji dokaz koji je Raspravno vijeće razmotrilo upućuje na marginu pogreške od 200 metara. Čini se da je Raspravno vijeće prihvatilo svjedočenje svjedoka Koningsa da raspon pogreške za topnička oruđa ovisi o više faktora, kao što su brzina vjetera i temperatura zraka, ali je zaključilo da o tim faktorima nisu predloženi detaljni dokazi.¹⁷⁷ Međutim, Raspravno vijeće nije pokušalo opravdati standard od 200 metara u odnosu na faktore koje je naveo svjedok Konings, unatoč tome što je raspon pogreške od 400 metara o kojem je govorio svjedok Leslie odbacilo djelomično i zato što nije izrijekom spomenulo utjecaj tih faktora.¹⁷⁸

59. Tužiteljstvo tvrdi da je Raspravno vijeće postavilo standard od 200 metara kao maksimalni mogući raspon pogreške na osnovu dokaza koji su mu predloženi.¹⁷⁹ Međutim, Raspravno vijeće nije opravdalo standard od 200 metara na toj osnovi.¹⁸⁰ Osim toga, budući da nema konkretnog obrazloženja u pogledu derivacije te margine pogreške, ne postoji očigledna veza između predloženih dokaza i standarda od 200 metara. Svjedočenje svjedoka Koningsa u vezi s rasponom pogreške za topove kalibra 155 milimetara je, bez daljnje razrade, samo donekle

¹⁷² Prvostupanjska presuda, par. 1928.

¹⁷³ V. Prvostupanjska presuda, par. 1938-1945.

¹⁷⁴ V. Prvostupanjska presuda, par. 1914, 1916, 1926, 1928, 1938, 1943.

¹⁷⁵ V. Prvostupanjska presuda, par. 1899-1906, 1917-1921, 1927-1933, 1939-1941.

¹⁷⁶ V. Prvostupanjska presuda, par. 1898.

¹⁷⁷ V. Prvostupanjska presuda, par. 1898.

¹⁷⁸ V. Prvostupanjska presuda, par. 1898.

¹⁷⁹ V. Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 81.

¹⁸⁰ V. Prvostupanjska presuda, par. 1898.

primjenjivo na granatiranje Četiri grada. Svjedok Konings je svoje procjene dao na temelju primjera daljine od 14,5 kilometara i izrijeком je naveo da se preciznost smanjuje na većim daljinama.¹⁸¹ U slučajevima u kojima je Raspravno vijeće donijelo zaključke u vezi udaljenošću topničkog oruđa od gradova koji su njime gađani, te udaljenosti su bile između 3,5 i 12,5 kilometara veće od daljina o kojima je govorio svjedok Konings.¹⁸² Svjedok Rajčić je svjedočio o topovima kalibra 130 milimetara, ali procjene raspona pogreške o kojima je on govorio u velikoj mjeri se razlikuju od standarda od 200 metara. Osim toga, čini se da on nije eksplicitno razmotrio faktore za koje je svjedok Konings rekao da utječu na raspon pogreške – pri čemu je isti propust Raspravno vijeće navelo kao jedan od razloga što je odbacilo raspon pogreške od 400 metara koji je predložio svjedok Leslie.¹⁸³ I konačno, samo je svjedok Leslie dao procjenu raspona pogreške za bacače raketa BM-21, a Raspravno vijeće je odbilo da se osloni na to svjedočenje.¹⁸⁴ Svjedoci Konings i Rajčić naveli su da su bacači raketa BM-21 manje precizni od topova kalibra 130 milimetara, ali nisu konkretno naveli u kojoj mjeri su manje precizni od bacača raketa BM-21.¹⁸⁵

60. Raspravno vijeće je isto tako propustilo opravdati svoju odluku da standard od 200 metara primijeni jednako na granatiranje sva Četiri grada. Taj pristup nije u skladu s tim što je Raspravno vijeće, po svemu sudeći, prihvatilo svjedočenje svjedoka Koningsa da faktori poput brzine vjetera utječu na raspon pogreške,¹⁸⁶ kao ni s tim što nije donijelo zaključke u vezi sa spomenutim faktorima za svaki od Četiri grada.¹⁸⁷ Osim toga, u situacijama kad je Raspravno vijeće donijelo zaključke u vezi s udaljenošću topničkih oruđa od gradova koji su granatirani, ti zaključci upućuju na činjenicu da su udaljenosti varirale i do osam kilometara od grada do grada.¹⁸⁸ Žalbeno vijeće napominje da je Raspravno vijeće, čini se, prihvatilo mišljenje svjedoka Koningsa da se s povećanjem udaljenosti od cilja povećava raspon pogreške;¹⁸⁹ međutim, takav stav ne odgovara tome što se Raspravno vijeće oslanjalo na jedinstvenu marginu pogreške kad je riječ o granatiranju sva Četiri grada.¹⁹⁰

¹⁸¹ V. Prvostupajnska presuda, par. 1165, 1898. Žalbeno vijeće podsjeća da nije bilo pokazatelja da je HV u granatiranju Četiri grada upotrebljavao topove kalibra 155 milimetara, ali svjedok Konings je rekao da se ti topovi mogu usporediti s topovima kalibra 130 milimetara za koje je Raspravno vijeće konstatiralo da su upotrijebljeni. V. gore par. 53.

¹⁸² V. Prvostupajnska presuda, par. 1898, 1916, 1928.

¹⁸³ V. Prvostupajnska presuda, par. 1898; T. 18. veljače 2009., str. 16278-16289.

¹⁸⁴ V. Prvostupajnska presuda, par. 1167, 1898.

¹⁸⁵ V. gore, par. 53-54.

¹⁸⁶ V. Prvostupajnska presuda, par. 1898.

¹⁸⁷ V. općenito: Prvostupajnska presuda, par. 1899-1945.

¹⁸⁸ V. Prvostupajnska presuda, par. 1898, 1916, 1928.

¹⁸⁹ V. Prvostupajnska presuda, par. 1165, 1898.

¹⁹⁰ Osim toga, Žalbeno vijeće podsjeća da su svjedoci Konings i Rajčić rekli da je utvrđeno da bacači raketa BM-21 imaju veći raspon pogreške od topova kalibra 130 milimetara. Jedinstveni raspon pogreške koji je primijenilo Raspravno vijeće ne uzima u obzir ovo svjedočenje. V. gore, par. 53-54.

61. Primjedba Raspravnog vijeća da mu nisu predočeni detaljni dokazi o faktorima za koje je svjedok Konings naveo da utječu na raspon pogreške topničkog oruđa djelomično objašnjava propust Raspravnog vijeća da donese bitne zaključke i da napravi ključne izračune.¹⁹¹ Međutim, propust tužiteljstva da predoči relevantne dokaze nije opravdanje za nedostatnu analizu ovih pitanja od strane Raspravnog vijeća. Žalbeno vijeće smatra da je za zaključke Raspravnog vijeća bila potrebna dokazna osnova, osobito zato što se ti zaključci odnose na jedno usko stručno pitanje: marginu pogreške topničkog oruđa u konkretnim uvjetima. Međutim, Raspravno vijeće je usvojilo marginu pogreške koja nije povezana ni s jednim od dokaza koji su mu predočeni; u tome je Raspravno vijeće pogriješilo. Isto tako, Raspravno vijeće nije objasnilo na čemu je utemeljilo marginu pogreške koju je usvojilo; time je napravilo još jednu pogrešku – propustilo je dati obrazloženo mišljenje. Eventualni učinak ovih pogrešaka bit će razmotren kasnije u ovom dijelu presude.¹⁹²

(ii) Neplanirani ciljevi

62. Raspravno vijeće je konstatalo da postoje dokazi ograničene vrijednosti o tome da su snage HV-a mogle identificirati neplanirane taktičke ciljeve, kao što su policijska i vojna vozila, odnosno da su takvi ciljevi postojali u Četiri grada.¹⁹³ Raspravno vijeće je utvrdilo nekoliko pokazatelja koji upućuju na to da je HV mogao vidjeti ciljeve u Kninu, uključujući i svjedočenje da su snage HV-a promatrale grad dalekozorom u danima prije operacije Oluja te postojanje 22 promatračnice “od Velebita do Dinare.”¹⁹⁴ Međutim, Raspravno vijeće se usredotočilo na činjenicu da se u topničkim izvješćima i zapovijedima izrijeком ne spominju izvješća topničkih promatrača, te je primilo k znanju svjedočenja koja upućuju na to da nije bilo izravnog pogleda na Knin prije operacije Oluja. Oslanjajući se na te faktore, Raspravno vijeće je zaključilo da “dokazi ne pokazuju da li je Hrvatska vojska [...] imala topničke promatrače koji su imali pogled na Knin” u relevantno vrijeme.¹⁹⁵ U tom kontekstu, Raspravno vijeće je primijetilo da su dokazi o tome da su se “kamioni, tenkovi ili postrojbe [...] policije ” kretali kroz Knin tijekom topničkih napada ograničene vrijednosti, iako je napomenulo da je topništvo HV-a pogodilo policijski auto i da su “tenkovi i kamioni SVK prošli pokraj baze UN-a” drugog dana granatiranja.¹⁹⁶ Raspravno vijeće je došlo do sličnih zaključaka u pogledu Benkovca, Gračaca i Obrovca,

¹⁹¹ Prvostupanjska presuda, par. 1898.

¹⁹² Žalbeno vijeće napominje da se prethodna diskusija ograničava, konkretno, na analizu rezoniranja Raspravnog vijeća i da nije riječ o zauzimanju stava o tome da li bi upotreba oružja s određenim rasponom pogreške bila zakonita u određenim kontekstima.

¹⁹³ Prvostupanjska presuda, par. 1907-1908, 1921, 1933, 1941.

¹⁹⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1907.

¹⁹⁵ Prvostupanjska presuda, par. 1907.

¹⁹⁶ Prvostupanjska presuda, par. 1908.

odnosno nije utvrdilo da postoje dokazi o zakonitim pokretnim ciljevima, a kad je riječ o Benkovcu, da tijekom jednog dana za vrijeme dok je trajalo granatiranje nije postojao izravan pogled.¹⁹⁷

63. Žalbeno vijeće ne nalazi pogrešku u zaključcima Raspravnog vijeća u vezi s postojanjem neplaniranih ciljeva u Benkovcu, Gračacu i Obrovcu. S obzirom na to da nema pokazatelja o tome da su postojali neplanirani ciljevi, Žalbeno vijeće smatra da je Raspravno vijeće s pravom zaključilo da se konkretna mjesta udara u ta tri grada ne mogu razumno pripisati zakonitim napadima na neplanirane ciljeve. Međutim, u pogledu Knina, koji je, kako se čini, najteže granatiran,¹⁹⁸ Raspravno vijeće nije izričito odbacilo dokaze o tome da su snage HV-a mogle vidjeti kretanje po gradu ili barem nije isključilo tu mogućnost. Također je prihvatilo da je topništvo HV-a pogodilo automobil koji je pripadao policiji i da su se neplanirani ciljevi kretali po gradu.¹⁹⁹ Raspravno vijeće nije objasnilo kako je, u tim okolnostima, moglo isključiti mogućnost da su topnički napadi HV-a bili usmjereni na pokretne neplanirane ciljeve. Žalbeno vijeće, podsjećajući na to da teret dokazivanja treba biti na tužiteljstvu, a ne na obrani,²⁰⁰ zaključuje, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, da je bilo nerazumno to što je Raspravno vijeće zaključilo da nijedan topnički napad na Knin nije bio usmjeren na neplanirane ciljeve. Eventualni učinak ove pogreške bit će razmotren kasnije u ovom dijelu presude.

(iii) Učinak pogrešaka Raspravnog vijeća

64. Žalbeno vijeće podsjeća da je Raspravno vijeće razmotrilo više faktora prilikom ocjene da li su pojedine granate bile usmjerene na ciljeve koji su donosili jasnu vojnu prednost,²⁰¹ uključujući raširenost mjesta topničkih udara i broj projektila koji su pali daleko od identificiranih topničkih ciljeva.²⁰² Međutim, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, zaključuje da je udaljenost određenog mjesta udara od nekog od topničkih ciljeva koje je utvrdilo Raspravno vijeće bila okosnica i organizacijski princip analize udara koju je dalo Raspravno vijeće.²⁰³ U svakom od Četiri grada Raspravno vijeće je utvrdilo barem jedan cilj za koji je HV mogao smatrati da daje vojnu prednost.²⁰⁴ Zaključilo je, bez iznimke, da su mjesta udara udaljena do 200 metara od takvih ciljeva dokaz zakonitih napada, a da su mjesta

¹⁹⁷ V. Prvostupanjska presuda, par. 1921, 1933, 1941.

¹⁹⁸ V. Prvostupanjska presuda, par. 1899, 1916, 1928, 1938-1940.

¹⁹⁹ V. Prvostupanjska presuda, par. 1397, 1907-1908.

²⁰⁰ Usp. Drugostupanjska presuda u predmetu *Zigiranyirazo*, par. 38, 42, 49, fusnota 136.

²⁰¹ V. Prvostupanjska presuda, par. 1893-1945.

²⁰² V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1906.

²⁰³ V. općenito: Prvostupanjska presuda, par. 1898-1945.

²⁰⁴ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1899, 1917-1918, 1930-1931, 1939.

udara udaljena više od 200 metara od takvih ciljeva dokaz neselektivnog napada.²⁰⁵ Žalbeno vijeće podsjeća da je zaključilo kako je Raspravno vijeće propustilo dati obrazloženo mišljenje prilikom izvođenja standarda od 200 metara,²⁰⁶ ključnog elementa analize udara.²⁰⁷ S obzirom na tu pravnu pogrešku, Žalbeno vijeće će razmotriti *de novo* preostale dokaze u spisu kako bi utvrdilo da li zaključci analize udara i dalje vrijede.²⁰⁸

65. Bez utvrđenog raspona pogreške, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, ne može isključiti mogućnost da su sva mjesta udara koja su razmotrena u Prvostupanjskoj presudi bila rezultat granatiranja usmjerenog na ciljeve koje je Raspravno vijeće smatralo legitimnima. Činjenica da je relativno velik broj granata pao na udaljenosti većoj od 200 metara od nepokretnih topničkih ciljeva mogla bi ukazivati na mnogo veći raspon pogreške. Raširenost granatiranja po cijelom Kninu može se, osim mogućom većom marginom pogreške, također vjerodostojno objasniti raštrkanošću lokacija nepokretnih topničkih ciljeva.²⁰⁹ Iako dokazi u spisu upućuju na to da su pojedine jedinice HV-a otvarale topničku vatru u općem smjeru Četiri grada, a ne na određene ciljeve, Raspravno vijeće je zaključilo da ti dokazi, uzeti pojedinačno, nisu sasvim konkluzivni²¹⁰ i da ukazuju na protupravni napad jedino u kontekstu primjene standarda od 200 metara.²¹¹ Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, smatra da su bez standarda od 200 metara ti potonji dokazi nekonkluzivni.²¹²

66. U Prvostupanjskoj presudi se konstatira da su u Kninu mjesta nekoliko udara bila posebno daleko od identificiranih legitimnih topničkih ciljeva i da ih ne može opravdati nikakav vjerodostojan raspon pogreške.²¹³ Međutim, s obzirom na zaključak da je Raspravno vijeće pogriješilo izvodeći standard od 200 metara,²¹⁴ Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, smatra da taj zaključak nije dovoljno potkrijepljen. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće je, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, zaključilo da je, što se tiče Knina, Raspravno vijeće pogriješilo kad je isključilo mogućnost postojanja pokretnih neplaniranih ciljeva kao što su vojni kamioni i tenkovi.²¹⁵ Mogućnost da su granatirani takvi pokretni ciljevi, u kombinaciji s nedostatkom bilo kakve pouzdane procjene raspona pogreške, daje razloga za

²⁰⁵ V. gore, par. 57.

²⁰⁶ V. gore par. 61.

²⁰⁷ V. gore, par. 25.

²⁰⁸ V. gore, par. 12. Usp. Drugostupanjska presuda u predmetu *Kalimanzira*, par. 99-100, 199-200.

²⁰⁹ Usp. Prvostupanjska presuda, par. 1899-1905.

²¹⁰ Prvostupanjska presuda, par. 1895.

²¹¹ V. Prvostupanjska presuda, par. 1895-1896, 1906, 1923.

²¹² Žalbeno vijeće primjećuje da Gotovina tvrdi da bi, ako se primijeni raspon pogreške od 400 metara koji je predložio svjedok Leslie, samo 13 udara bilo izvan raspona pogreške, i da tužiteljstvo nije pobilo tu tvrdnju. Usporedi AT, 14. svibnja 2012., str. 39, s AT, 14. svibnja 2012., str. 62-103.

²¹³ V. Prvostupanjska presuda, par. 1906.

²¹⁴ V. gore, par. 61.

²¹⁵ V. gore, par. 63.

razumnu sumnju u pogledu toga da li čak i mjesta topničkih udara posebno udaljena od nepokretnih topničkih ciljeva koje je Raspravno vijeće smatralo legitimnima pokazuju da je izvršeno protupravno granatiranje.

67. Prema tome, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, nakon pregleda relevantnih dokaza smatra da su pogreške Raspravnog vijeća u pogledu standarda od 200 metara i neplaniranih ciljeva dovoljno ozbiljne da se zaključci analize udara ne mogu održati. Posljedice ovog zaključka bit će razmotrene kasnije u ovom dijelu presude.

(b) Drugi dokazi o protupravnim topničkim napadima

68. Zaključak Raspravnog vijeća da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni u velikoj se mjeri temelji na analizi udara, za koju je Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, zaključilo da je pogrešna. Žalbeno vijeće će sada razmotriti ostatak analize Raspravnog vijeća i ocijeniti je li razuman presuditelj o činjenicama mogao zaključiti da su drugi dokazi dovoljni za zaključak da su izvršeni protupravni topnički napadi na Četiri grada.

(i) Dodatni zaključci Raspravnog vijeća o protupravnosti napada

69. Osim što se oslonilo na analizu udara, Raspravno vijeće je eksplicitno razmotrilo sljedeće dokaze prilikom ocjenjivanja jesu li izvršeni protupravni topnički napadi: i) Gotovininu zapovijed od 2. kolovoza kojom je HV-u naređeno da granatira, između ostalog, Četiri grada;²¹⁶ ii) dokaze u vezi s tim kako su jedinice HV-a provodile zapovijed od 2. kolovoza;²¹⁷ iii) dokaze pribavljene od svjedoka koji su doživjeli granatiranje Knina;²¹⁸ i iv) dokaze u vezi s proporcionalnošću topničkih napada usmjerenih na Martića.²¹⁹

a. Zapovijed od 2. kolovoza i njena provedba

70. Žalbeno vijeće primjećuje da zapovijed od 2. kolovoza sadrži brojne stranice detaljnih tehničkih uputa vojnim jedinicama.²²⁰ U vezi s Četiri grada, zapovijed od 2. kolovoza sadrži uputu da se jedinice trebaju organizirati “na glavnim smjerovima napada, težište imati na ostvarivanju topničke potpore glavnih snaga u napadnim djelovanjima, jakim udarom na pravu

²¹⁶ Dokazni predmet tužiteljstva 1125, str. 14. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1893.

²¹⁷ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1249, 1264, 1895-1896, 1911.

²¹⁸ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1895-1896, 1911, 1915, 1923.

²¹⁹ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1899, 1910-1911.

²²⁰ V. općenito: Dokazni predmet tužiteljstva 1125.

crtu neprijatelja, ZM, centre veze, paljbene položaje topništva i stavljanje pod topničku paljbu gradov[a] [...] Knin, Benkovac, Obrovac i Gračac.”²²¹

71. Raspravno vijeće je svoje tumačenje zapovijedi od 2. kolovoza utemeljilo na njenom tekstu i na svjedočenju svjedoka Koningsa, Rajčića i Corna.²²² Žalbeno vijeće podsjeća da je svjedok Konings svjedočio u svojstvu potpukovnika vojske Kraljevine Nizozemske i vještaka za upotrebu topništva u vojnim operacijama i da je svjedok Rajčić svjedočio u svojstvu načelnika topništva ZP-a Split u razdoblju od travnja 1993. do lipnja 1996.²²³ Svjedok Corn je svjedočio kao vještak za praktičnu primjenu zakona ratovanja u vojnim operacijama.²²⁴

72. Svjedok Konings je spomenuo da se opća uputa iz zapovijedi od 2. kolovoza da se granatiraju Četiri grada mogla protumačiti kao naređenje ili dopuštenje za nasumične topničke napade.²²⁵ Svjedok Rajčić je smatrao da formulacije u zapovijedi od 2. kolovoza znače da treba granatirati ranije identificirane ciljeve u Četiri grada.²²⁶ I konačno, svjedok Corn je rekao da se zapovijed od 2. kolovoza “može tumačiti na nekoliko načina”.²²⁷ Raspravno vijeće je konstatalo da je prema njegovom svjedočenju jedno od mogućih tumačenja to da se zahtijeva granatiranje cijelih gradova ili, alternativno, da se naređuje granatiranje ranije identificiranih vojnih ciljeva u Četiri grada.²²⁸

73. Raspravno vijeće je konstatalo da je objašnjenje koje je za zapovijed od 2. kolovoza dao svjedok Rajčić u neskladu s velikim brojem mjesta udara za koja je utvrđeno da su bila daleko od zakonitih topničkih ciljeva u Četiri grada.²²⁹

b. Drugi dokazi

74. Raspravno vijeće je nadalje razmotrilo provođenje zapovijedi od 2. kolovoza od strane jedinica HV-a u pogledu topničkih napada na gradove Knin i Benkovac. Primijetilo je da se iz nekih topničkih izvješća HV-a može zaključiti da su određene jedinice HV-a, čini se, otvarale vatru u općem smjeru gradova ili područja koja su bila pretežno civilna, koristeći manje precizne topničke tehnike odnosno ne usredotočujući se na konkretne ciljeve.²³⁰ Međutim, Raspravno

²²¹ Dokazni predmet tužiteljstva 1125, str. 14. Žalbeno vijeće primjećuje da zapovijed od 2. kolovoza u prijevodu ima 20 stranica. Stoga se citiraju samo relevantni dijelovi.

²²² Prvostupanjska presuda, par. 1893.

²²³ V. gore, par. 52.

²²⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1163.

²²⁵ Prvostupanjska presuda, par. 1172.

²²⁶ Prvostupanjska presuda, par. 1893.

²²⁷ Prvostupanjska presuda, par. 1173.

²²⁸ Prvostupanjska presuda, par. 1173.

²²⁹ V. Prvostupanjska presuda, par. 1911.

²³⁰ V. Prvostupanjska presuda, par. 1249, 1264, 1895-1896, 1911, 1915, 1923.

vijeće je smatralo da su topnička izvješća HV-a ponekad bila nepotpuna ili kodirana. Zbog toga je Raspravno vijeće odbilo konstatirati da ona, sama za sebe, pokazuju da je HV izvodio neselektivne topničke napade i odlučilo je te dokaze razmotriti u kontekstu analize udara.²³¹

75. Raspravno vijeće je uputilo i na svjedočenja svjedoka tužiteljstva Andriesa Dreyera, Alaina Foranda, Josepha Bellerosea, Erica Hendriksa, Alaina Gilberta, Søren Liboriusa i Stiga Markera Hansena, koja su ukazivala na to da su granate padale po cijelom Kninu i da je granatiranje bilo neselektivno.²³² Raspravno vijeće je te dokaze pažljivo pregledalo i primijetilo je da su mnogi svjedoci imali nedovoljnu topničku obuku, da je moguće da im je bilo teško ocijeniti topničke udare dok su sami bili pod paljbom i da je moguće da su granatiranje izvan Knina pogrešno doživjeli kao granatiranje unutar grada.²³³ Raspravno vijeće se na te dokaze oslonilo samo u kontekstu drugih zaključaka u spisu.²³⁴

76. I konačno, Raspravno vijeće je konstatiralo da su napadi na Martića bili neproporcionalni i da je to dodatni dokaz za neselektivne napade na Četiri grada. Konkretnije, Raspravno vijeće je konstatiralo da je rizik od civilnih žrtava bio pretjerano velik u usporedbi s vojnom prednošću koja je postignuta granatiranjem područja na kojima se mogao nalaziti Martić.²³⁵

(ii) Analiza

77. Analiza udara koju je dalo Raspravno vijeće, a za koju je Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara,²³⁶ konstatiralo da je pogrešna, u samoj je srži zaključka Raspravnog vijeća da su topnički napadi na Četiri grada bili neselektivni i, prema tome, protupravni. Raspravno vijeće je gotovo sve dodatne dokaze protupravnih napada smatralo dvojbenim ako se razmatraju neovisno o analizi udara. Konkretnije, Raspravno vijeće se oslonilo na analizu udara da bi odbacilo tvrdnju svjedoka Rajčića da je zapovijed od 2. kolovoza tražila granatiranje samo zakonitih vojnih ciljeva.²³⁷ Također, ni svjedok Konings ni svjedok Corn nisu smatrali da je zapovijed od 2. kolovoza moguće tumačiti jedino kao uputu da se započnu neselektivni napadi na Četiri grada.²³⁸ S obzirom na to da je relevantni dio zapovijedi od 2. kolovoza relativno kratak i da se u njemu ne traži izrijeком napad na Četiri grada, tekst

²³¹ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1895-1896, 1911.

²³² Prvostupanjska presuda, par. 1911. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1287-1359.

²³³ Prvostupanjska presuda, par. 1366, 1372.

²³⁴ V. Prvostupanjska presuda, par. 1366, 1372, 1911.

²³⁵ Prvostupanjska presuda, par. 1910-1911.

²³⁶ V. gore, par. 67.

²³⁷ V. Prvostupanjska presuda, par. 1911.

²³⁸ V. gore, par. 72.

zapovijedi od 2. kolovoza nije mogao, sam za sebe, biti razumna osnova za zaključak da su izvršeni protupravni topnički napadi.

78. Raspravno vijeće je također eksplicitno konstatiralo da su topnička izvješća HV-a koja upućuju na to da su granate ispaljivane u općem smjeru gradova, a ne na konkretne ciljeve, bila toliko nekonkluzivna da su se tako mogla protumačiti jedino u kontekstu analize udara.²³⁹ S obzirom na zaključak Raspravnog vijeća da su neka topnička izvješća HV-a bila nepotpuna ili kodirana,²⁴⁰ Žalbeno vijeće se, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, slaže da ne bi bilo razumno osloniti se na te dokaze neovisno o analizi udara.

79. Isto tako, Raspravno vijeće je konstatiralo da su dokazi pribavljeni od svjedoka koji su bili u Kninu tijekom topničkih napada imali ograničenu vrijednost i potom je odlučilo da te dokaze razmatra samo zajedno s drugim dokazima u spisu.²⁴¹ Raspravno vijeće je navelo niz faktora koji dovode u pitanje pouzdanost takvih svjedočenja, uključujući i to da mnogi svjedoci nisu imali relevantno topničko iskustvo. Osim toga, što se tiče Knina, Raspravno vijeće je primijetilo da su mnogi svjedoci mogli zabunom misliti da su na Knin pale granate koje su zapravo pale izvan grada, posebno u situaciji kad su pokušavali izbjeći da budu povrijeđeni u topničkom napadu.²⁴² Uzimajući sve to u obzir, Žalbeno vijeće smatra da ne bi bilo razumno osloniti se na ta svjedočenja bez daljnjih potkrepljujućih dokaza.

80. Nadalje, Žalbeno vijeće primjećuje da se Raspravno vijeće eksplicitno oslanjalo na to kako su pojedini svjedoci doživjeli granatiranje samo kad je riječ o Kninu. Isto tako, dokazi o granatiranju cijelih gradova, a ne konkretnih ciljeva, odnosili su se prvenstveno na Knin i Benkovac.²⁴³ Nije jasno kako su ti dokazi primjenjivi na granatiranje drugih gradova.²⁴⁴

81. Raspravno vijeće nije dokaze koje je izvelo iz Brijunskog sastanka eksplicitno uzelo u obzir kao osnovu za zaključak da su izvršeni protupravni topnički napadi,²⁴⁵ iako je opširno analiziralo Brijunski transkript,²⁴⁶ nego je posredne zaključke izvedene iz Brijunskog sastanka uzelo u obzir zajedno sa svojim zaključkom da su izvršeni protupravni topnički napadi kako bi

²³⁹ V. gore, par. 74.

²⁴⁰ V. gore, par. 74.

²⁴¹ V. Prvostupanjska presuda, par. 1911.

²⁴² V. gore, par. 75.

²⁴³ V. Prvostupanjska presuda, par. 1911, 1923, 1935-1936, 1943.

²⁴⁴ Žalbeno vijeće primjećuje da je o svjedočenjima u vezi s efektima granatiranja u Benkovcu, Gračacu i Obrovcu bilo riječi u dijelu Prvostupanjske presude u vezi s činjeničnim zaključcima, ali ne i u relevantnim pravnim zaključcima. V. Prvostupanjska presuda, par. 1414, 1446, 1469, 1893-1945.

²⁴⁵ V. Prvostupanjska presuda, par. 1893-1945.

²⁴⁶ V. Prvostupanjska presuda, par. 1970-1996.

utvrdilo postojanje i parametre UZP-a.²⁴⁷ Opća rasprava na Brijunskom sastanku o mogućnostima i namjerama HV-a, a posebno Gotovinina izjava, “ako je zapovijed za udar na Knin, mi ga za nekoliko sati rušimo, kompletno”, donekle daje osnovu za zaključak da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni.²⁴⁸ Međutim, Brijunski transkript ne sadrži dokaz o tome da je izdana izričita zapovijed da započnu protupravni napadi,²⁴⁹ a Gotovinina izjava u vezi s udarom na Knin može se protumačiti kao opis mogućnosti HV-a, a ne nužno njegovih namjera, naročito u kontekstu općeg planiranja operacije Oluja koje se odvijalo na Brijunskom sastanku.²⁵⁰

82. Kao što je gore navedeno, Raspravno vijeće je mnoge druge dokaze u spisu ocijenilo kao neodredene i smatralo je da ukazuju na protupravne topničke napade samo ako se promatraju kroz prizmu analize udara.²⁵¹ Dokazi ograničene vrijednosti za koje nije navedena takva ograda također su nedostatni da se održi zaključak da su topnički napadi bili protupravni. Analiza napada na Martića koju je dalo Raspravno vijeće odnosila se na zakoniti vojni cilj, nije se temeljila na konkretnoj ocjeni odgovarajuće vojne prednosti i nije sadržavala zaključke o šteti ili stradanjima koja su prouzrokovali.²⁵² Taj zaključak o neproporcionalnom napadu, posebno u kontekstu pogreške Raspravnog vijeća u pogledu analize udara,²⁵³ imao je stoga samo ograničenu vrijednost za utvrđivanje šireg neselektivnog napada na civile u Kninu. Isto tako, Brijunski transkript daje samo ograničenu osnovu za zaključak o protupravnosti topničkih napada,²⁵⁴ posebno s obzirom na to što Raspravno vijeće nije eksplicitno uputilo na taj dokaz prilikom donošenja zaključaka o karakteru topničkih napada.

83. U tim okolnostima, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, konstatira da poništenje analize udara dovodi u pitanje zaključak Raspravnog vijeća da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni. To što se Raspravno vijeće oslonilo na analizu udara bilo je u toj mjeri značajno da ostali dokazi, čak i kad se sagledaju u cjelini, ne pokazuju definitivno da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni. S obzirom na navedeno, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, smatra da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao zaključiti izvan razumne sumnje da su na Četiri grada

²⁴⁷ V. Prvostupanjska presuda, par. 2310.

²⁴⁸ Brijunski transkript, str. 10. V. također: Brijunski transkript, str. 1-9, 11-33.

²⁴⁹ V. općenito: Brijunski transkript.

²⁵⁰ V. općenito: Brijunski transkript. Sudac Pocar je izrazio neslaganje u vezi s ovim cijelim paragrafom.

²⁵¹ V. gore, par. 74-75.

²⁵² V. Prvostupanjska presuda, par. 1910-1911. Žalbeno vijeće u vezi s tim primjećuje da nije potrebno da razmatra Gotovininu tvrdnju da je Raspravno vijeće pogriješilo kad je zaključilo da je napad na Martića bio neproporcionalan. Žalbeno vijeće također primjećuje da je Raspravno vijeće odbilo donijeti zaključak o proporcionalnosti napada na Knin općenito. V. Prvostupanjska presuda, par. 1899, fusnota 931, par. 1910, fusnota 935.

²⁵³ V. gore, par. 64-67.

²⁵⁴ V. općenito: Brijunski transkript. Suci Agius i Pocar izrazili su neslaganje u vezi s ovim cijelim paragrafom.

izvršeni protupravni topnički napadi. Stoga nije potrebno da Žalbeno vijeće razmatra ostale argumente žalitelja kojima se osporavaju zaključci Raspravnog vijeća o protupravnom karakteru topničkih napada na Četiri grada.

84. Prema tome, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, djelomično prihvaća Gotovininu prvu i Markačevu drugu žalbenu osnovu, i poništava zaključak Raspravnog vijeća da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni.

3. Pripisivanje odgovornosti posredstvom UZP-a

85. Raspravno vijeće je zaključilo da su žalitelji sudjelovali u UZP-u sa zajedničkim ciljem trajnog uklanjanja srpskog civilnog stanovništva iz Krajine putem sile ili prijetnje silom, što je uključivalo kaznena djela deportacije/prisilnog premještanja i progona (deportacija, prisilno premještanje, protupravni napadi na civile i civilne objekte te diskriminatorne i restriktivne mjere).²⁵⁵ Sve osuđujuće presude izrečene žaliteljima počivaju na UZP-u kao vidu odgovornosti; Raspravno vijeće je zaključilo da “nije potrebno [...] iznosi[ti] zaključke u odnosu na druge vidove odgovornosti koji se navode u Optužnici.”²⁵⁶ Žalbeno vijeće će razmotriti da li je, bez zaključka da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni, Raspravno vijeće moglo razumno zaključiti da su posredni dokazi u spisu dovoljni da se dokaže postojanje UZP-a.

(a) Relevantni zaključci Raspravnog vijeća

86. Žalbeno vijeće podsjeća da je Raspravno vijeće, nakon što je donijelo pravne zaključke u vezi sa, između ostalog, pokretanjem protupravnih topničkih napada na Četiri grada,²⁵⁷ zaključilo da se na Brijunskom sastanku razgovaralo o “važnosti toga da Srbi iz Krajine odu, što treba biti rezultat i komponenta predstojećeg napada”²⁵⁸ i da je također zaključilo da su upotrijebljena politička i zakonska sredstva da se spriječi povratak krajinskih Srba.²⁵⁹ Raspravno vijeće je također zaključilo da je, neposredno nakon operacije Oluja, Tuđman držao huškačke govore i da su hrvatske snage nad krajinskim Srbima počinile zločine koji nisu bili dio topničkih napada.²⁶⁰

87. Raspravno vijeće je razgovore na Brijunskom sastanku protumačilo “u kontekstu događaja koji su uslijedili”, posebno se usredotočujući na protupravne topničke napade i

²⁵⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2314, 2368-2375, 2578-2587.

²⁵⁶ Prvostupanjska presuda, par. 2375, 2587.

²⁵⁷ V. Prvostupanjska presuda, par. 1669-1947.

²⁵⁸ Prvostupanjska presuda, par. 2310. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1970-1996.

²⁵⁹ Prvostupanjska presuda, par. 2310. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1997-2098.

²⁶⁰ V. Prvostupanjska presuda, par. 2306-2307.

diskriminatorne mjere koje su korištene da se spriječi povratak krajinskih Srba.²⁶¹ Raspravno vijeće je objasnilo da je “[n]ekoliko dana poslije razgovora na Brijunima [...] operacija Oluja započela [...] [i] [da su] kao topnički ciljevi tretirani [...] cijeli gradovi.”²⁶² Raspravno vijeće je konstatalo da je posljedica tih protupravnih napada bila da je “velik dio civilnog stanovništva iz Knina, Benkovca, Obrovca i Gračaca, njih najmanje 20.000, nasilno raseljen iz njihovih domova i da su oni pobjegli preko granice” te da je taj odlazak predstavljao deportaciju.²⁶³ Raspravno vijeće nije smatralo da su protupravni napadi pravni uvjet za dokazivanje deportacije.²⁶⁴ Međutim, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, smatra da je u činjeničnom kontekstu operacije Oluja Raspravno vijeće smatralo da su protupravni topnički napadi ključni pokazatelj da je izvršeno kazneno djelo deportacije. Tako je Raspravno vijeće smatralo da je odlazak srpskih civila iz naselja za vrijeme ili neposredno nakon topničkih napada predstavljao deportaciju samo onda kad je utvrđeno da su topnički napadi bili protupravni.²⁶⁵

88. Na temelju te analize, Raspravno vijeće je zaključilo da su pripadnici hrvatske političke i vojne elite, uključujući i žalitelje, sudjelovali u UZP-u sa zajedničkim ciljem “trajnog uklanjanja srpskog civilnog stanovništva iz Krajine putem sile ili prijetnje silom”.²⁶⁶

(b) Analiza

89. Žalbeno vijeće podsjeća da za utvrđivanje odgovornosti neke osobe za počinjenje kaznenog djela na temelju prvog oblika UZP-a

[p]resuditelj o činjenicama mora van razumne sumnje utvrditi da je više osoba dijelilo zajednički zločinački cilj; da je optuženi doprinio ostvarenju tog zajedničkog zločinačkog cilja; i da se zajednički namjeravan zločin (odnosno, za izricanje osuđujuće presude na osnovu treće kategorije UZP-a, predvidiv zločin) zaista i dogodio. Ako se ne dokaže da je glavni izvršilac pripadao UZP-u, presuditelj o činjenicama mora dodatno utvrditi da se zločin može pripisati barem jednom učesniku udruženog zločinačkog poduhvata i da je taj učesnik, posluživši se glavnim izvršiocem, djelovao u skladu sa zajedničkim planom. Prilikom potvrđivanja tih elemenata, sud, pored ostalog, mora: utvrditi da je UZP-u pripadalo više osoba (mada nije nužno utvrditi imenom identitet svake od tih osoba); precizno definisati zajednički zločinački cilj kako u smislu namjeravanog kažnjivog cilja tako i u pogledu domašaja (npr. utvrditi vremenska i geografska ograničenja tog cilja; i opšti identitet namjeravanih žrtava); utvrditi da taj zločinački cilj nije samo jedinstven, nego i zajednički za sve osobe koje su zajedno djelovale u okviru udruženog zločinačkog poduhvata; te tačno okvalifikovati doprinos optuženog tom zajedničkom planu. Što se tiče ovog posljednjeg elementa,

²⁶¹ Prvostupanjska presuda, par. 2305.

²⁶² Prvostupanjska presuda, par. 2305.

²⁶³ Prvostupanjska presuda, par. 2305. Sudac Pocar ne slaže se s ocjenom Prvostupanjske presude koju je dalo Žalbeno vijeće.

²⁶⁴ V. Prvostupanjska presuda, par. 1738-1741.

²⁶⁵ V. Prvostupanjska presuda, par. 1755. Sudac Pocar ne slaže se s ocjenom Prvostupanjske presude koju je dalo Žalbeno vijeće.

²⁶⁶ Prvostupanjska presuda, par. 2314.

Žalbeno vijeće napominje da taj doprinos, iako ne mora da bude neophodan odnosno znatan, mora biti u najmanju ruku značajan doprinos zločinima, za koje se odgovornost pripisuje optuženom.²⁶⁷

90. Nadalje, Žalbeno vijeće podsjeća da su na temelju trećeg ili proširenog oblika UZP-a moguće osude za zločine koji izlaze iz okvira zajedničkog cilja UZP-a i nisu njegov dio. Za donošenje osuđujuće presude za takva kaznena djela nužno je da su dodatni zločini izvan okvira zajedničkog cilja bili moguća “predvidiva” posljedica izvršenja “*actus reusa* zločina koji su dio zajedničkog cilja” i da je “optuženi [...] svjestan da je taj zločin moguća posljedica provođenja dotičnog poduhvata, odlučio da učestvuje u njemu”.²⁶⁸

91. Žalbeno vijeće primjećuje da Raspravno vijeće zaključak o postojanju UZP-a temelji na svojoj općoj ocjeni nekoliko zaključaka koji se međusobno podupiru, ali da se zaključci Raspravnog vijeća o ključnom zajedničkom cilju da se prisilno uklone srpski civili iz Krajine temelje prvenstveno na postojanju protupravnih topničkih napada na civile i civilne objekte u Četiri grada.²⁶⁹ Nakon što je poništilo zaključke Raspravnog vijeća u vezi s protupravnim topničkim napadima,²⁷⁰ Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, ne može potvrditi zaključak Raspravnog vijeća da je jedino razumno tumačenje posrednih dokaza u spisu to da je postojao UZP s ciljem da se trajno ukloni civilno srpsko stanovništvo iz Krajine silom ili prijetnjom silom.

92. Konkretnije, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje suca Pocara, podsjeća da je Raspravno vijeće, u kontekstu operacije Oluja, protupravne topničke napade identificiralo kao glavno sredstvo ostvarivanja prisilnog odlaska srpskih civila iz Krajine. Raspravno vijeće je konstatiralo da je UZP uključivao tretiranje “cijel[ih] gradov[a] [...] kao cilj[eva] inicijalnog topničkog napada” u operaciji Oluja, da je uklanjanje “Srba iz Krajine velikim [...] dijelom ostvaren[o] putem protupravnih napada na civile i civilne objekte u Kninu, Benkovcu, Obrovcu i Gračacu”²⁷¹ i da su ti napadi promicali cilj UZP-a da se “Srb[i] iz Krajine prisil[e] na odlazak iz njihovih domova.”²⁷² Međutim, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje suca Pocara, primjećuje da je, kada topnički napadi na naselja nisu smatrani protupravnima, Raspravno vijeće bilo nesklono odlaske srpskih civila tijekom tih napada karakterizirati kao deportaciju.²⁷³ Raspravno vijeće je

²⁶⁷ Drugostupanjska presuda u predmetu *Brdanin*, par. 430 (oznake za fusnote unutar citata izostavljene). V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 662.

²⁶⁸ Odluka u predmetu *Karadžić* o predvidivosti, par. 15. V. također: Odluka u predmetu *Karadžić* o predvidivosti, par. 16-18.

²⁶⁹ V. Prvostupanjska presuda, par. 2310-2315.

²⁷⁰ V. gore, par. 84.

²⁷¹ Prvostupanjska presuda, par. 2311.

²⁷² Prvostupanjska presuda, par. 2310. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 2314.

²⁷³ V. Prvostupanjska presuda, par. 1755.

objasnilo da se “[č]injenica da članovi hrvatskog političkog i vojnog vodstva nisu pravili razliku između civilnog stanovništva i vojnika tiče [...] same srži ovog predmeta.”²⁷⁴

93. Nadalje, Žalbeno vijeće primjećuje da su na analize planiranja u razdoblju prije topničkih napada na Četiri grada, koje je Raspravno vijeće napravilo prilikom razmatranja da li je postojao UZP, utjecali zaključci Raspravnog vijeća da su meta tih napada bili civili. Tako je Raspravno vijeće Brijunski transkript eksplicitno protumačilo “u kontekstu događaja koji su uslijedili,” a posebno u kontekstu svojih zaključaka o protupravnim napadima na civile i civilne objekte u Četiri grada.²⁷⁵ Izvan tog konteksta nije bilo razumno zaključiti da je jedino moguće tumačenje Brijunskog transkripta da se radilo o UZP-u s ciljem nasilnog deportiranja srpskih civila. Dijelovi Brijunskog transkripta za koje je Raspravno vijeće smatralo da su inkriminirajući²⁷⁶ mogu se protumačiti, bez konteksta protupravnih topničkih napada, kao nekonkluzivni kad je riječ o postojanju UZP-a, odnosno kao odraz, na primjer, zakonitog konsenzusa da se pomogne civilima da privremeno odu s područja sukoba iz razloga koji uključuju legitimnu vojnu prednost i smanjenje stradanja. Tako bi se to što se govorilo o izlikama za topničke napade, o potencijalnim odlascima civila i osiguravanju izlaznih koridora razumno moglo protumačiti kao upućivanje na zakonite borbene operacije i napore na polju odnosa s javnošću.²⁷⁷ Što se tiče drugih dijelova Brijunskog transkripta, na primjer Gotovinine tvrdnje da njegove snage mogu srušiti Knin, ona se može razumno protumačiti kao pokušaj da se s nekoliko riječi opišu vojne snage stacionirane na nekom području ili namjera da se pokaže potencijalna vojna moć u kontekstu planiranja vojne operacije.²⁷⁸

94. Dokazi o Tudmanovim govorima i zločinima Hrvatske vojske i Specijalne policije nakon topničkih napada na Četiri grada nedostatna su osnova za zaključak da je postojao UZP. Konkretno, nejasno je mogu li se ciljevi i retorika Tudmanovih govora pripisati njegovom pripadništvu UZP-u, odnosno smatrati ilustrativnima za zajednički cilj UZP-a. Isto tako, iako se topnički napadi koji su naredeni u okviru operacije Oluja mogu direktno povezati s razgovorima o planovima iz Brijunskog transkripta, to ne vrijedi i za zločine nevezane za topništvo koje su hrvatske snage počinile poslije topničkih napada u prvim danima kolovoza 1995.²⁷⁹ Doista, Raspravno vijeće je konstatalo da se djela uništavanja i pljačke koja su počinile hrvatske snage u razdoblju na koje se odnosi Optužnica ne mogu povezati s hrvatskim vojnim i političkim

²⁷⁴ Prvostupanjska presuda, par. 2309.

²⁷⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2305. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 2310-2312, 2315. Suci Agius i Pocar ne slažu se s ocjenom Prvostupanjske presude od strane Žalbenog vijeća.

²⁷⁶ V. Prvostupanjska presuda, par. 1991-1994.

²⁷⁷ V. Prvostupanjska presuda, par. 1993-1994. V. također: Brijunski transkript, str. 10, 15, 23, 29.

²⁷⁸ V. Prvostupanjska presuda, par. 1993; Brijunski transkript, str. 10. Suci Agius i Pocar ne slažu se s ovim paragrafom.

²⁷⁹ V. Prvostupanjska presuda, par. 1970-1996; 2303-2321. V. općenito: Brijunski transkript.

vodstvom niti se mogu smatrati dijelom zajedničkog cilja UZP-a.²⁸⁰ Raspravno vijeće je također eksplicitno uzelo u obzir svoju konstataciju da je cilj protupravnih topničkih napada na Četiri grada bio prisilni odlazak srpskih civila kada je zaključilo da su hrvatske snage i zločine nevezane za topništvo počinile s istim ciljem.²⁸¹

95. Dokazi o političkim i pravnim nastojanjima da se spriječi povratak srpskih civila koji su napustili Krajinu također su nedovoljni da opravdaju stav Raspravnog vijeća da je postojao UZP trajnog uklanjanja srpskih civila silom ili prijetnjom silom.²⁸² Relevantna dokazna snaga tih dokaza ovisi o ključnom zaključku da je deportacija srpskih civila velikih razmjera prethodila usvajanju diskriminatornih mjera; sam zaključak o deportaciji velikih razmjera pak prvenstveno polazi od postojanja protupravnih topničkih napada.²⁸³ Činjenica da je Hrvatska usvojila diskriminatorne mjere poslije odlaska srpskih civila iz Krajine ne pokazuje da je njihov odlazak bio prisilan. Žalbeno vijeće također u vezi s tim primjećuje da Raspravno vijeće nije zaključilo da su Gotovina i Markač imali ulogu u stvaranju i podržavanju hrvatskih diskriminatornih mjera u Krajini.²⁸⁴

96. Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, još jednom naglašava suštinski značaj koji su protupravni topnički napadi na Četiri grada imali za zaključke Raspravnog vijeća. Protupravnost tih napada predstavljala je glavnu osnovu za zaključak da su srpski civili bili *prisilno* raseljeni. Bez zaključka o protupravnosti topničkih napada i raseljavanju kao posljedici tih napada, zaključak Raspravnog vijeća da su počinjena kaznena djela u okviru zajedničkog cilja – deportacija, prisilno premještanje i s tim povezan progon – ne može se održati.²⁸⁵ U tom kontekstu nijedno razumno raspravno vijeće ne bi moglo zaključiti da je jedino razumno tumačenje posrednih dokaza u spisu to da je postojao UZP sa zajedničkim ciljem trajnog uklanjanja srpskog stanovništva iz Krajine silom ili prijetnjom silom.

97. S obzirom na to da je Žalbeno vijeće poništilo zaključak Raspravnog vijeća da je postojao UZP, osuđujuće presude žaliteljima za kaznena djela u okviru zajedničkog cilja – deportaciju, prisilno premještanje i progon – također se poništavaju. Ostale osuđujuće presude izrečene žaliteljima za kaznena djela pljačke, bezobzirnog razaranja, ubojstva, nehumanih djela i okrutnog postupanja, i s njima povezane osuđujuće presude za progon, donesene su posredstvom

²⁸⁰ Prvostupanjska presuda, par. 2313.

²⁸¹ V. Prvostupanjska presuda, par. 1757, 2305, 2307. Suci Agius i Pocar ne slažu se ovim paragrafom.

²⁸² V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 2310.

²⁸³ V. gore, par. 87.

²⁸⁴ V. Prvostupanjska presuda, par. 2325-2326, 2562-2563. Suci Agius i Pocar ne slažu se s ovim paragrafom.

²⁸⁵ Usp. Drugostupanjska presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 317.

trećeg oblika UZP-a.²⁸⁶ Raspravno vijeće je osuđujući žalitelje za ta kaznena djela izvan okvira zajedničkog cilja konstatalo da su ona “bila prirodna i predvidiva posljedica provođenja UZP-a.”²⁸⁷ Žalbeno vijeće podsjeća da odgovornost za ta kaznena djela pripisana posredstvom treće kategorije UZP-a predstavlja odgovornost za zločine počinjene “mimo ostvarivanja zajedničkog cilja, koji ipak predstavljaju prirodne i predvidive posljedice” tog zajedničkog cilja.²⁸⁸ Poništenje zaključka Raspravnog vijeća da je postojao UZP znači da drugi zločini nisu mogli biti prirodna i predvidiva posljedica zajedničkog cilja UZP-a. Stoga se moraju poništiti i osuđujuće presude izrečene žaliteljima za kaznena djela izvan okvira zajedničkog cilja za koja im je odgovornost pripisana posredstvom trećeg oblika UZP-a.²⁸⁹

D. Zaključak

98. S obzirom na gore navedeno, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, prihvaća Gotovininu prvu i treću žalbenu osnovu i, djelomično, Markačevu prvu i drugu žalbenu osnovu i poništava zaključak Raspravnog vijeća da je postojao UZP trajnog uklanjanja srpskog civilnog stanovništva iz Krajine silom ili prijetnjom silom. Prema tome, nije potrebno razmatrati preostale argumente žalitelja u vezi s postojanjem UZP-a. Žalbeno vijeće napominje da su sve osuđujuće presude žaliteljima izrečene na osnovi UZP-a kao vida odgovornosti. Stoga se sve osuđujuće presude izrečene žaliteljima poništavaju.

²⁸⁶ Prvostupanjska presuda, par. 2372-2374, 2584-2586.

²⁸⁷ Prvostupanjska presuda, par. 2374, 2586.

²⁸⁸ Drugostupanjska presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 83.

²⁸⁹ V. gore, par. 89-90. Suci Agius i Pocar ne slažu se s ovim paragrafom.

**V. OSUĐUJUĆE PRESUDE PO ALTERNATIVNIM
OBLICIMA ODGOVORNOSTI (GOTOVININE ŽALBENE
OSNOVE 1, 2 I 4, DJELOMIČNO, I MARKAČEVE ŽALBENE
OSNOVE 1, 2, 3, 5, 6, 8 I 9, DJELOMIČNO)**

99. Žalbeno vijeće podsjeća da je, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, poništilo zaključke Raspravnog vijeća u vezi s protupravnim granatiranjem i postojanjem UZP-a i da je ukinulo sve osuđujuće presude izrečene žaliteljima.²⁹⁰ Žalbeno vijeće nadalje podsjeća da je nakon žalbene rasprave naložilo tužiteljstvu da dostavi podneske u vezi s mogućnošću izricanja osuđujućih presuda na temelju alternativnih vidova odgovornosti, a žaliteljima je naložilo da odgovore na te podneske.²⁹¹

A. Nadležnost Žalbenog vijeća da izrekne osuđujuće presude po alternativnim vidovima odgovornosti

1. Argumenti

100. Gotovina, čijim argumentima se pridružuje i Markač, osporava nadležnost Žalbenog vijeća da izrekne osuđujuće presude po alternativnim vidovima odgovornosti i tvrdi da se, u svakom slučaju, tužiteljstvo odreklo prava da traži osuđujuće presude po alternativnim vidovima odgovornosti.²⁹² Konkretnije, Gotovina između ostalog tvrdi da bi Žalbeno vijeće imalo nadležnost da izrekne osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti samo u slučaju da je neka od stranaka iznijela prigovor da je Raspravno vijeće propustilo donijeti relevantne zaključke.²⁹³ Gotovina navodi da su njegove žalbene osnove ograničene na zaključke u vezi s UZP-om i da ne uključuju alternativne oblike odgovornosti.²⁹⁴ Napominjući da se tužiteljstvo nije žalilo na Prvostupanjsku presudu, on tvrdi da u datim uvjetima nisu moguće osude po alternativnim vidovima odgovornosti.²⁹⁵

101. Gotovina tvrdi da, općenito, Žalbeno vijeće ne može izricati dodatne osuđujuće presude kao takve, jer žalitelji ne bi imali mogućnost da na njih ulože žalbu.²⁹⁶ On nadalje tvrdi da bi izricanje osuđujućih presuda po alternativnim vidovima odgovornosti za koje Raspravno vijeće

²⁹⁰ V. gore, par. 84, 98.

²⁹¹ Nalog za dostavljanje dodatnih podnesaka, str. 1-2.

²⁹² V. općenito: Prigovor u vezi s alternativnom odgovornošću; Markačev podnesak kojim se pridružuje Prigovoru u vezi s alternativnom odgovornošću.

²⁹³ Prigovor u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 3-14, 29.

²⁹⁴ V. Prigovor u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 14.

²⁹⁵ V. Prigovor u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 15-18, 32.

²⁹⁶ Prigovor u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 23; Replika u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 23-24.

nije eksplicitno donijelo zaključke predstavljalo kršenje njegovog prava na obrazloženo mišljenje²⁹⁷ i da to onemogućavaju načela *res judicata* i *non bis in idem*.²⁹⁸ Gotovina također tvrdi da je Žalbeno vijeće, kad je u ranijim predmetima izricalo osuđujuće presude na temelju alternativnih oblika odgovornosti, to činilo nakon što bi utvrdilo pravne, a ne činjenične pogreške.²⁹⁹

102. Žalitelji također tvrde da zbog ozbiljnosti pogrešaka Raspravnog vijeća u vezi s ključnim pitanjima ne bi trebalo uvažiti ni ostale zaključke Raspravnog vijeća i primjećuje da se, u svakom slučaju, čini da ti zaključci pogrešno polaze od toga da su žalitelji zapovjedili protupravne topničke napade.³⁰⁰ Žalitelji također tvrde da im nije dana mogućnost da ospore činjenične zaključke Raspravnog vijeća koji nisu bili relevantni za UZP, ali mogu biti relevantni za ocjenu o njihovoj krivnji po drugim oblicima odgovornosti.³⁰¹ I konačno, žalitelji tvrde da je tužiteljstvo pogriješilo kad je iznijelo nove činjenične argumente i dokaze iz spisa prvostupanjskog postupka, umjesto da se osloni na konkretne zaključke Raspravnog vijeća.³⁰²

103. Tužiteljstvo odgovara, između ostalog, da je Žalbeno vijeće u više navrata izreklo osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti, čak i kad tužiteljstvo to nije izričito tražilo u svojoj argumentaciji.³⁰³ Tužiteljstvo tvrdi da, u svakom slučaju, jest iznijelo argumente o mogućnosti osuđujućih presuda po alternativnim vidovima odgovornosti u ranoj fazi žalbenog postupka i tvrdi da Žalbeno vijeće ima nadležnost da izrekne takve alternativne osude čak i bez dodatnih podnesaka stranaka.³⁰⁴ Tužiteljstvo općenito tvrdi da žaliteljima neće biti nanesena šteta ako im se izreknu osuđujuće presude po alternativnim vidovima odgovornosti.³⁰⁵ Tužiteljstvo također tvrdi da je Prigovor u vezi s alternativnom odgovornošću proceduralno manjkav – na temelju njegove prevelike dužine, kasnog podnošenja i propusta da uključi neke od izvora u dodatak.³⁰⁶

2. Analiza

104. Žalbeno vijeće, prije svega, smatra da je u interesu pravde i sudske ekonomičnosti da razmotri Prigovor u vezi s alternativnom odgovornošću, Dodatni podnesak tužiteljstva

²⁹⁷ Prigovor u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 19-23, 30.

²⁹⁸ Prigovor u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 24-29, 31.

²⁹⁹ Replika u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 11-15.

³⁰⁰ V. Gotovinin dodatni odgovor, par. 2, 6, 28-30; Markačev dodatni odgovor, par. 4, 21-25.

³⁰¹ V. Gotovinin dodatni odgovor, par. 5; Markačev dodatni odgovor, par. 8-16.

³⁰² V. Gotovinin dodatni odgovor, par. 15; Markačev dodatni odgovor, par. 17-20.

³⁰³ Odgovor tužiteljstva u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 1-7.

³⁰⁴ Odgovor tužiteljstva u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 8.

³⁰⁵ V. Odgovor tužiteljstva u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 11.

³⁰⁶ Odgovor tužiteljstva u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 3, fusnota 3.

(Gotovina) i Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač) usprkos eventualnim proceduralnim pogreškama u pogledu opsega argumenata, dužine, datuma podnošenja ili navođenja izvora u dodacima.³⁰⁷

105. Što se tiče merituma podnesaka žalitelja, Žalbeno vijeće podsjeća da ima ovlast da u postupku po žalbi utvrdi pogreške raspravnog vijeća, iznese ispravan pravni standard, razmotri dokaze u spisu u svjetlu tog standarda i da, kada je to primjereno, preinači prvostupanjsku presudu.³⁰⁸ Članak 25(2) Statuta, konkretno, predviđa da “Žalbeno vijeće može odluke raspravnog vijeća potvrditi, poništiti ili preinačiti.”

106. Žalbeno vijeće primjećuje, uz suprotno mišljenje suca Pocara, da je u više navrata izreklo osuđujuće presude na osnovu alternativnih vidova odgovornosti.³⁰⁹ U vezi s tim, Žalbeno vijeće primjećuje da članak 25(2) Statuta, koji Žalbenom vijeću izričito daje pravo da “preinači” /engl. revise/ odluku raspravnog vijeća, pruža osnovu za ovlast Žalbenog vijeća da izrekne osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti. Jedno značenje riječi preinačiti je “izmijeniti (mišljenje, presudu, itd.) nakon njenog ponovnog razmatranja, ili u svjetlu dodatnih dokaza.”³¹⁰ Praksa zadržavanja osuđujuće presude na temelju alternativnog vida odgovornosti je u stvari jedna takva *izmjena* pravnog rezoniranja raspravnog vijeća. Žalbeno vijeće nadalje primjećuje da su drugostupanjska tijela u raznim nacionalnim jurisdikcijama također ovlaštena da izriču osuđujuće presude po alternativnoj osnovi odgovornosti. Na primjer, članak 3 Zakona Engleske i Walesa o žalbenom postupku u kaznenim predmetima iz 1968. dopušta drugostupanjskom sudu da osuđujuću presudu zamijeni osuđujućom presudom za alternativno kazneno djelo.³¹¹ I druge nacionalne jurisdikcije uvele su sličnu praksu.³¹²

107. Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje suca Pocara, nije uvjereno da su žalitelji dali uvjerljive razloge za odstupanje od prakse izricanja osuđujućih presuda po alternativnim oblicima odgovornosti u određenim uvjetima. Žalbeno vijeće nadalje naglašava da nadležnost Žalbenog vijeća da izrekne osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti ne

³⁰⁷ Usp. Odluka o prijedlogu podneska *amicus curiae*, par. 4-5.

³⁰⁸ V. gore, par. 12-13. V. također: članak 25 Statuta.

³⁰⁹ V. npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 275-282, str. 128; Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*, par. 75-191, 301; Drugostupanjska presuda u predmetu *Stakić*, par. 58-98, 104, str. 141; Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 135-144, str. 87; Drugostupanjska presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 115-135, 139-143, 147, 181, str. 60. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Rukundo*, par. 37, 39-115, 169-218, 269-270.

³¹⁰ Oxford English Dictionary (Oxford English Dictionary, elektronska verzija, rujna 2012., Oxford University Press).

³¹¹ Criminal Appeal Act 1968 (Engleska i Wales), članak 3.

³¹² V. Criminal Appeals Act 2004 (Zapadna Australija), članak 30(5); Zakon o kaznenom postupku, članci 265, 322, 328 (Njemačka); Criminal Code (R.S.C., 1985, c. C-46, § 686(1)(b)(i)) (Kanada); Zakon o kaznenom postupku, članak 597(2)(a) (Italija).

ovisi o tome da li je tužiteljstvo uložilo žalbu.³¹³ I konačno, Žalbeno vijeće podsjeća na to da je u više navrata odbacilo, uz suprotno mišljenje suca Pocara, tvrdnju da dodatne osuđujuće presude u žalbenom postupku krše pravo žalitelja na pravično suđenje kao takvo,³¹⁴ i primjećuje da žalitelji ne iznose nove argumente koji bi opravdali preispitivanje tog stava.³¹⁵ Prema tome, Žalbeno vijeće odbija Prigovor u vezi sa alternativnom odgovornošću.

108. Nakon što je odbacilo prigovor žalitelja kojim osporavaju općenitu nadležnost Žalbenog vijeća da izriče osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti, Žalbeno vijeće podsjeća da je primjena te nadležnosti ograničena temeljenom zaštitom prava optuženog zajamčenih Statutom.³¹⁶ Žalbeno vijeće nadalje podsjeća da je, kako propisuje Statut, nadležnost Žalbenog vijeća fokusirana na preispitivanje zaključaka raspravnog vijeća radi utvrđivanja pogrešaka u primjeni prava koje obesnažuju odluku i pogrešaka u utvrđivanju činjeničnog stanja zbog kojih je došlo do neostvarenja pravde.³¹⁷ Žalbeno vijeće neće izreći osuđujuće presude po alternativnim vidovima odgovornosti onda kada bi to bitno ugrozilo prava optuženih koja im jamče pravično suđenje ili bi predstavljalo prekoračenje nadležnosti Žalbenog vijeća predviđene Statutom.³¹⁸

109. U ovom žalbenom postupku, kao i u nekim drugim postupcima, u kojima su izrečene osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti, Žalbeno vijeće je utvrdilo pravne pogreške Raspravnog vijeća koje zahtijevaju ukidanje osuđujućih presuda izrečenih žaliteljima,³¹⁹ ali nije poništilo sve činjenične zaključke Raspravnog vijeća. Također, Žalbeno vijeće napominje da je žaliteljima dalo mogućnost da odgovore na dodatne podneske tužiteljstva u vezi s mogućnošću izricanja osuđujućih presuda po alternativnim vidovima odgovornosti koji se navode u Optužnici.³²⁰ Prije nego što odluči hoće li izreći osuđujuće presude na temelju

³¹³ Usp. članak 25 Statuta. V. općenito: Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*; Drugostupanjska presuda u predmetu *Vasiljević* (u kojoj je Žalbeno vijeće izreklo osuđujuće presude na temelju alternativnih oblika odgovornosti usprkos tome što tužiteljstvo nije uložilo žalbu).

³¹⁴ V. Odluka po Zahtjevu za ponovno razmatranje u predmetu *Šljivančanin*, str. 2-3. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Galić* (usp. mišljenje većine, str. 1-185, s djelomično suprotnim mišljenjem suca Pocara, str. 186-188); Drugostupanjska presuda u predmetu *Semanza* (usp. mišljenje većine, str. 1-127, sa suprotnim mišljenjem suca Pocara, str. 131-133); Drugostupanjska presuda u predmetu *Rutaganda* (usp. mišljenje većine str. 1-169, sa suprotnim mišljenjem suca Pocara, str. 1-4).

³¹⁵ Usp. Prigovor u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 23-24, sa Odlukom po zahtjevu za ponovno razmatranje u predmetu *Šljivančanin*, str. 2-3; Drugostupanjska presuda u predmetu *Galić* (usp. mišljenje većine, str. 1-185, s djelomično suprotnim mišljenjem suca Pocar, str. 186-188); Drugostupanjska presuda u predmetu *Semanza* (usp. mišljenje većine, str. 1-127, sa suprotnim mišljenjem suca Pocara, str. 131-133); Drugostupanjska presuda u predmetu *Rutaganda* (usp. mišljenje većine, str. 1-169, sa suprotnim mišljenjem suca Pocara, str. 1-4).

³¹⁶ V. članak 21 Statuta. V. također: članci 20, 23, 25 Statuta.

³¹⁷ Članak 25 Statuta. Usp. članak 20, 23 Statuta; Drugostupanjska presuda u predmetu *Orić*, par. 11.

³¹⁸ Usp. članci 21, 25 Statuta.

³¹⁹ V. gore, par. 98.

³²⁰ V. Nalog za dostavljanje dodatnih podnesaka, str. 1-2.

alternativnih vidova odgovornosti, Žalbeno vijeće će razmotriti ostale dokaze i činjenične zaključke u spisu.

110. Žalbeno vijeće napominje da će prilikom donošenja odluke o tome hoće li izreći osuđujuće presude po alternativnim vidovima odgovornosti, ocijeniti ostale dokaze u spisu i zaključke Raspravnog vijeća *de novo*. Analiza Raspravnog vijeća usredotočena je na pitanje jesu li konkretni činjenični zaključci u spisu dovoljni za izricanje osuda na osnovi UZP-a kao vida odgovornosti i u njoj nisu razmatrani alternativni vidovi odgovornosti koji se navode u Optužnici.³²¹ Prema tome, Žalbeno vijeće će uzeti u obzir relevantnu analizu Raspravnog vijeća, ali će donijeti vlastite zaključke.

B. Ostali zaključci Raspravnog vijeća i odgovornost žalitelja

1. Odgovornost žalitelja za granatiranje

111. Tužiteljstvo, između ostalog, tvrdi da Žalbeno vijeće, čak i ako se ne smatra da su topnički napadi na Četiri grada sami po sebi protupravni, Gotovinu i Markača zbog njihove uloge u tim topničkim napadima treba proglasiti krivima za pomaganje i podržavanje deportacije i progona (deportacija).³²² Konkretnije, tužiteljstvo tvrdi da su žalitelji bili svjesni plana hrvatskog “visokog [...] rukovodstva”, uključujući i Tudmana, da provedu etničko čišćenje u Krajini.³²³ Tužiteljstvo nadalje tvrdi da je strah od topničkih napada bio primarni razlog za odlazak civila iz Četiri grada, i da su Gotovina i Markač planirali i naredili topničke napade, Gotovina na Četiri grada, a Markač na Gračac, znajući da će ti napadi znatno doprinijeti deportaciji civilnog stanovništva.³²⁴

112. Gotovina odgovara, između ostalog, da je Raspravno vijeće eksplicitno konstatiralo da u situacijama kad nije moglo utvrditi da su topnički napadi bili protupravni, nije moglo zaključiti da su odlasci civila predstavljali deportaciju ili da je cilj onih koji su sudjelovali u topničkim napadima bio da deportiraju civile.³²⁵

³²¹ V. Prvostupanjska presuda, par. 2375, 2587.

³²² Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 5-23; Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 5-22. V. također: AT, 14. svibnja 2012., str. 94-98, 100-102, 178-179.

³²³ Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 15; Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 15. V. također: Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 5-14, 16-20; Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 5-14, 16-18.

³²⁴ Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 21-23; Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 19-20.

³²⁵ Gotovinin dodatni odgovor, par. 8-14.

113. Markač odgovara, između ostalog, da su zaključci Raspravnog vijeća u vezi s deportacijom ovisili o zaključku Raspravnog vijeća da su izvršeni protupravni topnički napadi i da se bez tog zaključka ne može opravdati osuđujuća presuda za deportaciju.³²⁶

114. Žalbeno vijeće podsjeća da je Raspravno vijeće odlučilo da u kontekstu konkretnih činjeničnih okolnosti koje je razmatralo, uključujući i hrvatske vojne operacije protiv Srpske vojske Krajine (SVK),³²⁷ neće odlaske civila iz gradova i sela na koje je izvršen zakonit topnički napad karakterizirati kao deportaciju te da ne može donijeti zaključak da su oni koji su sudjelovali u pokretanju zakonitih topničkih napada imali namjeru prisilnog raseljavanja civila.³²⁸ Žalbeno vijeće nadalje podsjeća da je, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, poništilo zaključak Raspravnog vijeća da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni.³²⁹ U tim činjeničnim okolnostima, rezoniranje Raspravnog vijeća onemogućava zaključak da su odlasci iz Četiri grada za vrijeme zakonitih topničkih napada predstavljali deportaciju. Nakon što je ocijenilo dokaze, Žalbeno vijeće se slaže s relevantnom analizom Raspravnog vijeća i zaključuje da se, u činjeničnom kontekstu ovog predmeta, odlasci civila za vrijeme zakonitih topničkih napada ne mogu okarakterizirati kao deportacija.³³⁰

115. Žalbeno vijeće nadalje primjećuje, s obzirom na to da je poništilo zaključke o postojanju UZP-a i o protupravnosti napada, da Prvostupanjska presuda ne sadrži nikakav eksplicitan alternativni zaključak u kojem bi bila definirana *mens rea* za deportaciju koja bi se mogla pripisati optuženima na osnovi zakonitih topničkih napada.³³¹ U tim okolnostima, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da su topnički napadi za koje su žalitelji bili odgovorni dovoljni da se dokaže izvan razumne sumnje da su krivi za deportaciju po bilo kojem vidu odgovornosti koji se navodi u Optužnici.

116. Žalbeno vijeće podsjeća da je Gotovina ustvrdio kako je tužiteljstvo u žalbenom postupku uvelo nove argumente u pogledu granatiranja zakonitih vojnih ciljeva.³³² Međutim, s obzirom na gore iznesenu analizu, topnički napadi koji su izvršeni tijekom operacije Oluja ne

³²⁶ V. Markačev dodatni odgovor, par. 21-25.

³²⁷ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1990.

³²⁸ V. Prvostupanjska presuda, par. 1755.

³²⁹ V. gore, par. 84.

³³⁰ Žalbeno vijeće primjećuje da se ova analiza ograničava na konkretne činjenične zaključke Raspravnog vijeća i da se ne bavi širim pitanjem da li napadi na legitimne vojne ciljeve uopće mogu predstavljati osnovu za pripisivanje kaznene odgovornosti.

³³¹ V. gore, par. 98. V. općenito: Prvostupanjska presuda.

³³² V. Gotovinin prvi dopunski podnesak, par.1, 3-4.

daju osnovu za pripisivanje kaznene odgovornosti žaliteljima. Stoga nije potrebno da Žalbeno vijeće razmatra taj Gotovinin argument.³³³

2. Dodatni zaključci Raspravnog vijeća u vezi s Gotovininim postupcima

(a) Kontekst

117. U Optužnici se navodi da je Gotovina za kaznena djela koja mu se stavljaju na teret odgovoran na osnovi sljedećih vidova odgovornosti: UZP, planiranje, poticanje, naređivanje, pomaganje i podržavanje te odgovornost nadređenog.³³⁴ Žalbeno vijeće podsjeća da je Raspravno vijeće Gotovinu proglasilo krivim, na osnovi UZP-a kao vida odgovornosti, za deportaciju, progon, ubojstvo i nehumana djela – zločine protiv čovječnosti, te za pljačkanje javne i privatne imovine, bezobzirno razaranje, ubojstvo i okrutno postupanje – kršenja zakona ili običaja ratovanja.³³⁵ Raspravno vijeće je odbilo, uz zaključak o krivnji po osnovi UZP-a, donijeti i zaključke o krivnji po drugim vidovima odgovornosti.³³⁶

118. Žalbeno vijeće podsjeća da je, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, poništilo zaključak Raspravnog vijeća da je Gotovina dao značajan doprinos UZP-u naređivanjem protupravnih topničkih napada na civile i civilne objekte u Benkovcu, Kninu i Obrovcu 4. i 5. kolovoza 1995.³³⁷ Međutim, Raspravno vijeće je konstatiralo da je Gotovina dao još jedan značajan doprinos UZP-u: propustio je da se “ozbiljno usredotoči” kako bi osigurao da se poduzmu koraci u vezi s izvješćima o zločinima protiv srpskih civila u Krajini i da se spriječe budući zločini, čime je promicao atmosferu nekažnjivosti za takve zločine u ZP-u Split (dalje u tekstu: propust da poduzme dodatne mjere).³³⁸ Konkretnije, Raspravno vijeće je zaključilo da je u razdoblju prije i nakon što su izvršeni topnički napadi na Četiri grada, Gotovina “znao i za tvrdnje o počinjenim zločinima koji su zahtijevali da ih se istraži ili procesuirao neovisno o disciplinskim postupcima.”³³⁹ Raspravno vijeće je rezoniralo da je Gotovina, s obzirom na činjenicu da je to znao, trebao preusmjeriti svoje prioritete kako bi osigurao da se “kaznena djela ispituju” i konkretno je navelo tri dodatna koraka koja je mogao poduzeti: i) kontaktirati “odgovarajuć[e] ljud[e]” i zatražiti njihovu pomoć; ii) dati izjave za javnost; i iii) preusmjeriti

³³³ V. gore, par. 14. Suci Agius i Pocar ne slažu se sa zaključkom iz ovog paragrafa.

³³⁴ Optužnica, par. 37-47.

³³⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2375, 2619.

³³⁶ Prvostupanjska presuda, par. 2375.

³³⁷ V. gore, par. 84.

³³⁸ Prvostupanjska presuda, par. 2370.

³³⁹ Prvostupanjska presuda, par. 2365.

“raspoloživ[e] resurs[e]” na poduzimanje odgovarajućih koraka u vezi sa zločinima (dalje u tekstu: dodatne mjere).³⁴⁰

119. Žalbeno vijeće primjećuje da je Raspravno vijeće svoje zaključke u vezi s Gotovininim propustom da poduzme dodatne mjere donijelo “u svjetlu” svoje konstatacije da je on naredio protupravne topničke napade.³⁴¹ Žalbeno vijeće također podsjeća na svoju konstataciju da su dva vida odgovornosti relevantna za eventualnu zamjenu vidova odgovornosti na kojem se mogu utemeljiti osuđujuće presude Gotovini – odgovornost nadređenog i pomaganje i podržavanje.³⁴²

(b) Argumenti

120. Tužiteljstvo tvrdi, između ostalog, da Žalbeno vijeće, ako poništi Gotovinine osude na temelju UZP-a treba Gotovinu proglasiti odgovornim po alternativnim vidovima odgovornosti za kaznena djela koja su počinjena poslije topničkih napada na Četiri grada, uključujući deportaciju, ubojstvo, druga nehumana djela i okrutno postupanje, bezobzirno razaranje, pljačkanje i progon.³⁴³ Tužiteljstvo tvrdi da je Gotovina bio svjestan velike vjerojatnosti da će hrvatske snage počiniti zločine, na osnovi sljedećeg: njegovog iskustva iz ranijih operacija, prijašnjih sukoba na tom području, ranjivosti srpskih civila koji su ostali u Krajini i Šuškovih upozorenja.³⁴⁴ Konkretnije, tužiteljstvo tvrdi da je Raspravno vijeće ispravno konstatiralo da je Gotovinin propust da spriječi zločine i poduzme odgovarajuće korake znatno pridonio počinjenju zločina od strane snaga HV-a i Specijalne policije.³⁴⁵ Tužiteljstvo nadalje tvrdi da je Gotovina posjedovao efektivnu kontrolu nad snagama HV-a,³⁴⁶ da je znao ili je bilo razloga da zna za njihove zločine³⁴⁷ i da je propustio da spriječi zločine snaga HV-a i da kazni počinitelje.³⁴⁸ Po tim osnovama, tužiteljstvo tvrdi da je Raspravno vijeće donijelo sve zaključke nužne da se Gotovina osudi za pomaganje i podržavanje ili kao nadređena osoba.³⁴⁹

121. Konkretnije, tužiteljstvo tvrdi da Raspravno vijeće nije pogriješilo kad je Gotovinu proglasilo odgovornim za propust da poduzme dodatne mjere.³⁵⁰ Tužiteljstvo tvrdi da analiza i diskusija Raspravnog vijeća o dodatnim mjerama proizlaze iz informacija datih u Optužnici i iz

³⁴⁰ Prvostupanjska presuda, par. 2365.

³⁴¹ Prvostupanjska presuda, par. 2370.

³⁴² Nalog za dostavljanje dodatnih podnesaka, str. 1.

³⁴³ Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 51. V. također: Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 24-50.

³⁴⁴ Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 31-34.

³⁴⁵ Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 35, gdje se, između ostalog poziva na Prvostupanjsku presudu, par. 2370. V. također: Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 24-25, 36-39.

³⁴⁶ Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 41-43.

³⁴⁷ Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 44-45.

³⁴⁸ Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 46-49.

³⁴⁹ Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 28, 40, 50.

³⁵⁰ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 279-311.

argumenata tužiteljstva na suđenju i da je Raspravno vijeće donijelo razumne i konkretne zaključke u vezi s Gotovininim stanjem svijesti.³⁵¹ Tužiteljstvo također tvrdi da je Raspravno vijeće s pravom ignoriralo svjedočenje vještaka obrane Anthonyja R. Jonesa, umirovljenog američkog general-pukovnika, koji je iznio mišljenje da su Gotovinini postupci bili primjereni i dovoljni.³⁵² Tužiteljstvo tvrdi da se to svjedočenje temelji na “hipotetičkim i netočnim činjeničnim pretpostavkama”.³⁵³

122. Tužiteljstvo tvrdi da je Raspravno vijeće ispravno zaključilo da je Gotovina, budući da je bio na položaju zapovjednika ZP-a Split, zadržao kontrolu nad svojim podčinjenima u Krajini čak i kad je fizički bio u BiH.³⁵⁴ Tužiteljstvo nadalje tvrdi da je Raspravnom vijeću predloženo “mnoštvo dokaza” o tome da je Gotovina i dalje imao kontrolu nad ZP-om Split nakon završetka operacije Oluja³⁵⁵ i tvrdi da je Raspravno vijeće konstatiralo da je bio prisutan u Kninu u nekoliko navrata u kolovozu, rujnu i listopadu 1995.³⁵⁶ Tužiteljstvo također tvrdi da je Gotovina bio obaviješten da njegovi podčinjeni adekvatno ne sprečavaju zločine i ne kažnjavaju počinitelje, i da je u situacijama kad je bilo utvrđeno da su konkretne reakcije na zločine bile neučinkovite, bio dužan poduzeti druge mjere, čak i kad su te dodatne mjere bile izvan njegovih formalnih ovlasti.³⁵⁷

123. Konačno, tužiteljstvo tvrdi, uz minimalna objašnjenja, da su zaključci Raspravnog vijeća kojima je utvrđena Gotovinina odgovornost za pomaganje i podržavanje dovoljni i za utvrđivanje dodatnih vidova odgovornosti, tj. planiranja, naređivanja i poticanja.³⁵⁸

124. Gotovina tvrdi da su zaključci Raspravnog vijeća nedovoljni da se na njima utemelje osude po alternativnim vidovima odgovornosti za zločine nad srpskim civilima koje su počinile hrvatske snage u Krajini.³⁵⁹ On tvrdi, između ostalog, da zaključci Raspravnog vijeća u vezi s njegovim postupcima polaze od konstatacije da je on naredio protupravne topničke napade i da bez te konstatacije zaključci Raspravnog vijeća više ne stoje.³⁶⁰ Gotovina tvrdi da su zaključci Raspravnog vijeća u vezi s tim kako je on djelovao na opću atmosferu među pripadnicima HV-a nedovoljni da bi to predstavljalo znatan doprinos kaznenom djelu pomaganja i podržavanja.³⁶¹

³⁵¹ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 281, 308-310.

³⁵² Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 311. V. također: T. 31. kolovoz 2009., str. 20892, 20938, 20968-20969.

³⁵³ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 311.

³⁵⁴ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 287, 300-301.

³⁵⁵ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 302.

³⁵⁶ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 304.

³⁵⁷ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 298, 306-307.

³⁵⁸ Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 4, fusnota 11.

³⁵⁹ Gotovinin dodatni odgovor, par. 16-58.

³⁶⁰ Gotovinin dodatni odgovor, par. 28-30, 36, 53.

³⁶¹ Gotovinin dodatni odgovor, par. 31-35.

Što se tiče odgovornosti nadređenog, Gotovina tvrdi da zaključci Raspravnog vijeća ne pokazuju da je on vršio efektivnu kontrolu nad počiniteljima,³⁶² ne dokazuju njegovo znanje da su njegovi podčinjeni počinili ili da su se spremali počiniti zločine³⁶³ i ne pokazuju da je on propustio poduzeti nužne i razumne mjere da spriječi zločine i kazni počinitelje.³⁶⁴

125. Konkretnije, Gotovina tvrdi da je Raspravno vijeće pogriješilo u pogledu činjenica i prava kad ga je proglasilo odgovornim za propust da poduzme dodatne mjere.³⁶⁵ Gotovina tvrdi, između ostalog, da je Raspravno vijeće propustilo dati obrazloženo mišljenje u vezi s učinkom njegovih eventualnih propusta da djeluje, a što se tiče zaključka Raspravnog vijeća da je trebao poduzeti dodatne mjere, tvrdi da u vezi s tim nije bio pravovremeno obaviješten.³⁶⁶ Gotovina tvrdi da je relevantno reći da su, koliko je njemu poznato, svi podčinjeni koji su imali zakonsku obvezu da spriječe zločine bili adekvatno upozoreni na tu odgovornost i da oni jesu izvršavali svoje zadatke.³⁶⁷

126. Gotovina također tvrdi da je Raspravno vijeće propustilo pridati dovoljan značaj koracima koje je on poduzeo da spriječi zločine i kazni počinitelje.³⁶⁸ U vezi s tim tvrdi da se, prema dokazima u spisima, broj disciplinskih mjera povećao za 151 posto u razdoblju operacije Oluja.³⁶⁹ Nadalje tvrdi da je Raspravno vijeće pogriješilo kad nije uzelo u obzir svjedočenje svjedoka Jonesa.³⁷⁰

(c) Analiza

127. Žalbno vijeće najprije podsjeća na relevantnu jurisprudenciju: da bi se osoba smatrala odgovornom za pomaganje i podržavanje, ona je morala znatno doprinijeti kaznenom djelu i morala je znati da djela koja čini pomažu glavnom počinitelju u počinjenju djela.³⁷¹ Taj znatni doprinos ne zahtijeva nužno aktivnu radnju; on se može postići i nečinjenjem.³⁷²

128. Žalbno vijeće podsjeća i na daljnju relevantnu jurisprudenciju: da bi se osoba smatrala odgovornom kao nadređeni po članku 7(3) Statuta, postojanje odnosa nadređeni-podređeni između optuženog i direktnih počinitelja zločina mora biti utvrđeno izvan razumne sumnje.

³⁶² Gotovinin dodatni odgovor, par. 40-47.

³⁶³ Gotovinin dodatni odgovor, par. 48-50.

³⁶⁴ Gotovinin dodatni odgovor, par. 52-56.

³⁶⁵ V. Gotovinin žalba, par. 279-334; Gotovinin replika, par. 114-141.

³⁶⁶ Gotovinin žalba, par. 279-290. V. također: Gotovinin replika, par. 118-119, 134-136.

³⁶⁷ V. Gotovinin žalba, par. 302-304, 310-316.

³⁶⁸ Gotovinin žalba, par. 296-300, 333; Gotovinin replika, par. 120-123, 127-128.

³⁶⁹ Gotovinin žalba, par. 298.

³⁷⁰ V. Gotovinin žalba, par. 283-284; Gotovinin replika, par. 126.

³⁷¹ V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127.

³⁷² Drugostupanjska presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 134.

Osim toga, mora biti dokazano da je nadređeni znao ili je bilo razloga da zna za zločin, i da je propustio poduzeti nužne i razumne mjere da spriječi zločine podređenih, odnosno da ih kazni.³⁷³

129. Žalbeno vijeće primjećuje da je Raspravno vijeće prilikom donošenja zaključaka u vezi s Gotovininim propustom da poduzme dodatne mjere pošlo od dokaza da je od srpnja do listopada 1995. godine Gotovina primao razna izvješća od podčinjenih i od međunarodnih promatrača o učestalosti i razmjerima zločina koji su vršeni na području koje su kontrolirale njegove snage.³⁷⁴ Raspravno vijeće je rezoniralo da je Gotovina, na temelju izvješća koja je primao i “onog što mu je bilo poznato iz drugih izvora, a što je morao i osobno vidjeti krećući se” predmetnim područjem, bio svjestan toga da je za relativno malo tih zločina pokrenuta istraga i kazneni progon, pogotovo kad je riječ o zločinima nad Srbima.³⁷⁵ Oslanjajući se na svoj stav da učinkovitost preventivnih mjera ovisi o “strogosti s kojom se provode mjere praćenja”,³⁷⁶ Raspravno vijeće je zaključilo da je Gotovina, onog trenutka kad je shvatio da njegovi podređeni ne izvršavaju adekvatno svoje dužnosti u pogledu vojne discipline, trebao intervenirati.³⁷⁷ Raspravno vijeće je konstatalo da je Gotovina, naprotiv, rijetko koristio svoje ovlasti nad vojnom policijom da bi pokrenuo istrage i procesuiranje kaznenih djela, i da je propustio da se pobrine da njegovi podređeni budu kažnjeni za počinjene zločine.³⁷⁸ Na temelju toga, Raspravno vijeće je zaključilo da je Gotovina propustio “da se ozbiljno usredotoči na sprečavanje kaznenih djela [o čijem je počinjenju dobivao izvješća] i da s tim u vezi prati situaciju na terenu”, čime je uticao na “opću atmosferu u vezi s kriminalitetom u ZP-u Split”.³⁷⁹

130. Žalbeno vijeće primjećuje da zaključci Raspravnog vijeća u vezi s Gotovininim propustom da poduzme dodatne mjere počivaju na dvjema dodatnim konstatacijama: da je Gotovina naredio protupravne topničke napade³⁸⁰ i da je Gotovina trebao učiniti dodatne napore slične dodatnim mjerama koje je opisalo Raspravno vijeće.³⁸¹ Žalbeno vijeće podsjeća da je, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, poništilo zaključak Raspravnog vijeća da su izvršeni protupravni topnički napadi.³⁸² Žalbeno vijeće također smatra, uz suprotno mišljenje suca Agiusa, da je opis dodatnih mjera, odnosno analiza njihovog učinka od strane Raspravnog vijeća

³⁷³ V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Orić*, par. 18.

³⁷⁴ Prvostupanjska presuda, par. 2363.

³⁷⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2363.

³⁷⁶ Prvostupanjska presuda, par. 2364.

³⁷⁷ Prvostupanjska presuda, par. 2365.

³⁷⁸ Prvostupanjska presuda, par. 2365.

³⁷⁹ Prvostupanjska presuda, par. 2370.

³⁸⁰ Prvostupanjska presuda, par. 2370.

³⁸¹ Prvostupanjska presuda, par. 2365.

³⁸² V. gore, par. 84.

toliko štura, ograničena na šest redaka teksta, da u njoj nema riječi o ključnim pitanjima.³⁸³ Konkretno, Raspravno vijeće nije objasnilo koje “odgovarajuće ljude” je Gotovina trebao kontaktirati, kakvu pomoć je od njih trebao tražiti, kao ni zašto je bilo važno poduzeti taj korak.³⁸⁴ Raspravno vijeće isto tako nije opisalo kakav je trebao biti sadržaj dodatnih izjava za javnost za koje smatra da ih je Gotovina trebao dati, nije identificiralo ciljnu publiku, niti ih je diferencirao od izjava koje Gotovina jest dao.³⁸⁵ Raspravno vijeće je također propustilo opisati koju vrstu “raspoloživih resursa” je Gotovina trebao preusmjeriti kako bi se spriječili zločini i poduzeli odgovarajući koraci.³⁸⁶ Općenito, u diskusiji Raspravnog vijeća o dodatnim mjerama nije konkretno navedeno kako bi one pomogle što se tiče Gotovinih navodnih propusta da poduzme odgovarajuće korake u vezi sa zločinima.³⁸⁷

131. Žalbena vijeće nadalje primjećuje da je Raspravno vijeće propustilo razmotriti svjedočenje svjedoka Jonesa.³⁸⁸ Svjedok Jones je izjavio da je u velikoj mjeri upućen u pitanja odgovornosti vojnih zapovjednika u smislu održavanja vojne discipline, da je vodio istrage protiv zapovjednika radi kriminalnog/nediscipliniranog ponašanja njihovih podređenih i da ima konkretna iskustva s vojnim snagama u bivšoj Jugoslaviji.³⁸⁹ Ocjenjujući Gotovino postupanje, svjedok Jones je, između ostalog, rekao da je Gotovina, poslije granatiranja Četiri grada, vodio vojne operacije u BiH.³⁹⁰ U tom kontekstu, on je smatrao da je Gotovina poduzeo sve nužne i razumne mjere da osigura da njegovi podčinjeni u Krajini provode adekvatne disciplinske mjere.³⁹¹ Svjedok Jones je nadalje rekao da ne može navesti nijedan dodatni korak koji je Gotovina trebao poduzeti.³⁹²

132. Žalbena vijeće podsjeća da “pretresno veće ne mora da navede iskaz svakog svedoka ili svaki pojedinačni dokaz u sudskom spisu, osim ako ne postoje naznake da je pretresno vijeće potpuno zanemarilo neki konkretan dokaz. Takvo zanemarivanje se dokazuje [a]ko pretresno vijeće u svom obrazloženju propusti da razmotri neki dokaz koji je nesumnjivo relevantan.”³⁹³ Žalbena vijeće smatra da je, u kontekstu ocjenjivanja jesu li Gotovini postupci bili primjereni, svjedočenje vještaka, umirovljenog generala koji posjeduje znanje o odgovornostima vojnih zapovjednika bilo direktno relevantno i stoga zaključuje, uz suprotno mišljenje suca Agiusa, da

³⁸³ Prvostupanjska presuda, par. 2365.

³⁸⁴ Prvostupanjska presuda, par. 2365.

³⁸⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2365. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 2337-2338.

³⁸⁶ Prvostupanjska presuda, par. 2365.

³⁸⁷ V. Prvostupanjska presuda, par. 2365.

³⁸⁸ V. Prvostupanjska presuda, par. 2322-2374. V. također: općenito Prvostupanjska presuda.

³⁸⁹ T. 31. kolovoza 2009., str. 20893-20898.

³⁹⁰ V. T. 31. kolovoza 2009., str. 20916, 20952-20953.

³⁹¹ T. 31. kolovoza 2009., str. 20696.

³⁹² V. T. 31. kolovoza 2009., str. 20968-20971.

³⁹³ Drugostupanjska presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 86 (navodnici i oznake za fusnote unutar citata izostavljeni).

je Raspravo vijeće pogriješilo kad prilikom svoje analize nije razmotrilo svjedočenje svjedoka Jonesa.

133. Pogreška Raspravnog vijeća, odnosno to što nije razmotrilo svjedočenje svjedoka Jonesa, posebno je upadljiva kad se uzme u obzir da je primilo k znanju dokaze koji upućuju na to da je Gotovina poduzeo brojne mjere da se spriječe i minimiziraju zločini i opći nered nakon topničkih napada, uključujući i zločine protiv srpskih civila.³⁹⁴ Ti dokazi uključuju sljedeće: to što je Gotovina odobrio planove da se postrojbe upoznaju s ispravnim postupanjem u zaposjednutim naseljima, uključujući i informacije u vezi s primjenom relevantnih pravila Ženevskih konvencija;³⁹⁵ to što je Gotovina naredio da su zapovjednici svih razina zapovijedanja i djelatnici Vojne policije dužni sprečavati ponašanje koje narušava red;³⁹⁶ to što je naredio da određene operativne grupe ograniče kretanje vojnika HV-a na područjima nad kojima je HV preuzeo kontrolu kako bi se spriječila krađa i nedisciplinirano ponašanje;³⁹⁷ i to što je naredio određenim zapovjednicima da se oružje iz kojeg se, prema izvještajima, otvarala vatra na naseljena mjesta sakupi i pohrani u skladišta.³⁹⁸ Također, Raspravno vijeće je primilo k znanju dokaze da je Gotovina poduzeo sljedeće: strogo je kritizirao zapovjednike kad bi primijetio nedisciplinirano ponašanje njihovih postrojbi;³⁹⁹ naglasio je značaj vladavine prava bez obzira na nacionalnost;⁴⁰⁰ izrazio je nezadovoljstvo kad je saznao da hrvatske snage čine zločine;⁴⁰¹ proslijedio je Čermaku, kojeg je prikazao kao zapovjednika nadležnog za to područje, pritužbe u vezi s ponašanjem vojske.⁴⁰² Konačno, Raspravno vijeće je također dalo prikaz dokaza koji ukazuju na to da je tijekom operacije Oluja zabilježen velik porast broja pokrenutih disciplinskih postupaka u HV-u.⁴⁰³

134. Raspravno vijeće je konstatalo da je Gotovina bio obaviješten o zločinima koji su se činili nad srpskim civilima na područjima pod kontrolom njegovih snaga⁴⁰⁴ i da iz njegovih zapovijedi nije vidljivo da su srpski civili bili izdvojeni za posebnu zaštitu.⁴⁰⁵ Međutim, Žalbeno vijeće smatra da dokazi u spisu pokazuju da je Gotovina poduzeo brojne mjere da se unaprijedi disciplina među snagama pod njegovim zapovjedništvom i da su njegovi podčinjeni u Krajini

³⁹⁴ V. općenito: Prvostupanjska presuda, par. 2329-2362.

³⁹⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2330.

³⁹⁶ Prvostupanjska presuda, par. 2331.

³⁹⁷ Prvostupanjska presuda, par. 2332.

³⁹⁸ Prvostupanjska presuda, par. 2357.

³⁹⁹ Prvostupanjska presuda, par. 2337-2338.

⁴⁰⁰ Prvostupanjska presuda, par. 2347.

⁴⁰¹ Prvostupanjska presuda, par. 2345.

⁴⁰² Prvostupanjska presuda, par. 2340.

⁴⁰³ T. 25. studenog 2008 str. 12575-12576. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 2359.

⁴⁰⁴ V. Prvostupanjska presuda, par. 2363.

⁴⁰⁵ V. Prvostupanjska presuda, par. 2329-2364.

provodili disciplinske mjere.⁴⁰⁶ Te dokaze stavlja u kontekst i podupire ih svjedočenje vještaka Jonesa, kao i činjenica da se broj disciplinskih mjera znatno povećao tijekom operacije Oluja.⁴⁰⁷ U tim okolnostima, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje suca Agiusa, smatra da postoji razumna sumnja u pogledu toga je li bilo koji Gotovinin propust da djeluje bio toliko velik da bi predstavljao bilo znatan doprinos zločinima koje su počinile hrvatske snage bilo propust da poduzme nužne i razumne mjere da spriječi zločine svojih podčinjenih u HV-u i da kazni počinitelje.⁴⁰⁸

135. Žalbeno vijeće ponovno podsjeća da je Raspravno vijeće konstatiralo kako je Gotovina kazneno odgovoran na osnovi dvije kategorije djelovanja: i) protupravni topnički napadi na gradove Knin, Obrovac i Benkovac; i ii) propust da poduzme dodatne mjere.⁴⁰⁹ Žalbeno vijeće je poništilo, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, zaključak Raspravnog vijeća da su topnički napadi na četiri grada bili protupravni,⁴¹⁰ utvrdilo da Gotovinin propust da poduzme dodatne mjere nije osnova za kaznenu odgovornost⁴¹¹ i konstatiralo da se Gotovina ne može smatrati odgovornim za deportaciju.⁴¹² U tom kontekstu, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje suca Agiusa, ne nalazi među drugim zaključcima Raspravnog vijeća nijedan kojim bi bio utvrđen *actus reus* nužan za osuđujuću presudu po nekom od alternativnih vidova odgovornosti za sljedeća kaznena djela za koja je Gotovina osuđen: deportaciju, progon, ubojstvo i nehumana djela – zločine protiv čovječnosti, te pljačkanje javne i privatne imovine, bezobzirno razaranje, ubojstvo i okrutno postupanje – kršenja zakona ili običaja ratovanja.⁴¹³

(d) Zaključak

136. Prema tome, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje suca Agiusa, neće Gotovini izreći osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti. Ostali Gotovinin argumenti i žalbene osnove su prema tome irelevantni i neće biti razmotreni.

⁴⁰⁶ V. gore, par. 133.

⁴⁰⁷ V. gore, par. 131, 133.

⁴⁰⁸ Nakon što je Žalbeno vijeće konstatiralo da odgovornost za pomaganje i podržavanje nije utvrđena, nije potrebno da razmatra druge vidove odgovornosti za koje tužiteljstvo tvrdi da su utvrđeni po istoj činjeničnoj osnovi. V. Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina), par. 4, fusnota 11.

⁴⁰⁹ V. Prvostupanjska presuda, par. 2365, 2370.

⁴¹⁰ V. gore, par. 84.

⁴¹¹ V. gore, par. 134.

⁴¹² V. gore, par. 115.

⁴¹³ Prvostupanjska presuda, par. 2619.

3. Dodatni zaključci Raspravnog vijeća u vezi s Markačevim postupcima

(a) Kontekst

137. U Optužnici se navodi da je Markač za djela koja mu se stavljaju na teret odgovoran na osnovi sljedećih vidova odgovornosti: UZP, planiranje, poticanje, naređivanje, pomaganje i podržavanje i odgovornost nadređenog.⁴¹⁴ Žalbena vijeće podsjeća da je Raspravno vijeće Markača proglasilo krivim, na osnovi UZP-a kao vida odgovornosti, za deportaciju, progon, ubojstvo i nehumana djela – zločine protiv čovječnosti, te za pljačkanje javne i privatne imovine, bezobzirno razaranje, ubojstvo i okrutno postupanje – kršenja zakona ili običaja ratovanja.⁴¹⁵ Raspravno vijeće je odbilo, uz zaključak o krivnji po osnovi UZP-a, donijeti i zaključke o krivnji po drugim vidovima odgovornosti.⁴¹⁶

138. Žalbena vijeće je, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, poništilo zaključak Raspravnog vijeća da je Markač značajno pridonio UZP-u naređivanjem protupravnih topničkih napada na civile i civilne objekte u Gračacu 4. i 5. kolovoza 1995.⁴¹⁷ Međutim, Raspravno vijeće je također zaključilo da je još jedan značajan Markačev doprinos UZP-u to što nije poduzeo korake da spriječi zločine pripadnika Specijalne policije ili kazni počinitelje (dalje u tekstu: propust da djeluje), navodeći kao primjere zločine počinjene u Gračacu 5. i 6. kolovoza 1995. i u Donjem Lapcu 7. i 8. kolovoza 1995.⁴¹⁸ Raspravno vijeće je nadalje zaključilo da su pripadnici Specijalne policije počinili ubojstva u Oraovcu (dalje u tekstu: incident lišavanja života br. 10 iz priloga optužnici) 7. kolovoza 1995., kao i ubojstva i palež u Gruborima, te palež u Ramljanama 25. i 26. kolovoza 1995.⁴¹⁹ Raspravno vijeće je smatralo da je Markač trebao narediti istrage koje bi dovele do uklanjanja nediscipliniranih elemenata iz određenih jedinca, što bi poslalo jasnu poruku da će počinitelji zločina biti kažnjeni.⁴²⁰ Raspravno vijeće je zaključilo da je Markačev propust da djeluje stvorio “klimu nekažnjivosti koja je poticala na počinjenje daljnjih zločina nad Srbima iz Krajine”, uključujući incident lišavanja života br. 10 iz priloga optužnici, ubojstva i uništavanje imovine u selima Grubori i Ramljane.⁴²¹

139. Žalbena vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, primjećuje da je Raspravno vijeće zaključke u vezi s Markačevim propustom da djeluje donijelo u kontekstu svog

⁴¹⁴ Optužnica, par. 37-47.

⁴¹⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2587, 2622.

⁴¹⁶ Prvostupanjska presuda, par. 2587.

⁴¹⁷ V. gore, par. 84; Prvostupanjska presuda, par. 2580, 2582.

⁴¹⁸ Prvostupanjska presuda, par. 2581.

⁴¹⁹ Prvostupanjska presuda, par. 2581.

⁴²⁰ Prvostupanjska presuda, par. 2581.

⁴²¹ Prvostupanjska presuda, par. 2581.

zaključka da su topnički napadi na Gračac bili protupravni.⁴²² Žalbena vijeće također podsjeća na svoju konstataciju da su dva vida odgovornosti relevantna za eventualnu zamjenu vidova odgovornosti na kojem se mogu utemeljiti osuđujuće presude Markaču – odgovornost nadređenog i pomaganje i podržavanje.⁴²³

(b) Argumenti

140. Tužiteljstvo tvrdi, između ostalog, da bi Žalbena vijeće, ako poništi Markačeve osude na temelju UZP-a, Markača treba proglasiti odgovornim kao pomagača i podržavatelja te kao nadređenog, za zločine počinjene poslije topničkih napada na Četiri grada, uključujući deportaciju, progon (deportacija), pljačkanje, uništavanje i ubojstvo.⁴²⁴ Tužiteljstvo tvrdi da je Markač bio svjestan velike vjerojatnosti da će hrvatske snage počiniti zločine, zbog prijašnjih sukoba na tom području, Šuškovih upozorenja, ranjivosti srpskih civila koji su ostali, Markačeve fizičke prisutnosti na mjestima zločina i čestih izvještaja o tijeku operacija koje je primao.⁴²⁵ Konkretnije, tužiteljstvo tvrdi da je Markač posjedovao efektivnu kontrolu nad snagama Specijalne policije,⁴²⁶ da je znao ili je bilo razloga da zna za njihove zločine⁴²⁷ i da je propustio da spriječi zločine i kazni počinitelje.⁴²⁸ Na tim osnovama, tužiteljstvo tvrdi da je Raspravno vijeće donijelo sve zaključke koji su potrebni da se Markač osudi kao nadređena osoba.⁴²⁹

141. Konkretnije, tužiteljstvo tvrdi da Raspravno vijeće nije pogriješilo kad je Markača proglasilo odgovornim za propust da djeluje.⁴³⁰ Markač je, kako tvrdi tužiteljstvo, bio prisutan u Gračacu dok su ondje uništavane kuće⁴³¹ i znao je za zločine počinjene u Donjem Lapcu, ali je propustio poduzeti bilo kakve korake da utvrdi jesu li njegovi podčinjeni odgovorni za te zločine.⁴³² Tužiteljstvo tvrdi da je Raspravno vijeće ispravno razmotrilo i odbacilo dokaze u vezi s Markačevim mjerama za sprečavanje zločina.⁴³³ Konkretno, tužiteljstvo njegove upute u vezi sa zakonima ratovanja, date prije Oluje, odbacuje kao “*ex ante*” i “neodređene”.⁴³⁴ Općenito,

⁴²² Prvostupanjska presuda, par. 2580-2583.

⁴²³ Nalog za dostavljanje dodatnih podnesaka, str. 1-2.

⁴²⁴ V. Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 21-49.

⁴²⁵ Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 29-34.

⁴²⁶ Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 40-42.

⁴²⁷ Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 43.

⁴²⁸ Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 44-48.

⁴²⁹ Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 25, 49.

⁴³⁰ Odgovor tužiteljstva (Markač), par. 98.

⁴³¹ Odgovor tužiteljstva (Markač), par. 99.

⁴³² Odgovor tužiteljstva (Markač), par. 100-105.

⁴³³ Odgovor tužiteljstva (Markač), par. 121-123.

⁴³⁴ Odgovor tužiteljstva (Markač), par. 122.

tužiteljstvo tvrdi da su Markačevi napori da spriječi potencijalne zločine bili “očigledno nedovoljni” s obzirom na rizik koji je predstavljala želja hrvatskih snaga da se osvete Srbima.⁴³⁵

142. I konačno, tužiteljstvo također tvrdi, uz minimalna objašnjenja, da su zaključci kojima se utvrđuje Markačeva odgovornost za pomaganje i podržavanje dovoljni da se utvrde dodatni vidovi odgovornosti: planiranje, naređivanje i poticanje.⁴³⁶

143. Markač tvrdi, između ostalog, da je zaključak Raspravnog vijeća o protupravnim topničkim napadima bio preduvjet za zaključke Raspravnog vijeća o zločinima protiv čovječnosti i opće zaključke u vezi s Markačevim propustom da spriječi i kazni.⁴³⁷ On nadalje tvrdi da Raspravno vijeće nije donijelo relevantne zaključke o odgovornosti nadređenog, uključujući i to da li je on posjedovao efektivnu kontrolu nad podređenima,⁴³⁸ kao i da Raspravno vijeće nije donijelo zaključak da je on znao za ubojstva u Oraovcu ili za pljačkanje u Gračacu.⁴³⁹ Markač tvrdi da Raspravno vijeće nije objasnilo koje korake je on trebao poduzeti da spriječi zločine ili kazni počinitelje u Donjem Lapcu i Ramljanama i da su mjere koje Raspravno vijeće jest predložilo spekulativne.⁴⁴⁰

144. Markač tvrdi, između ostalog, da su u pogledu pomaganja i podržavanja zaključci Raspravnog vijeća nedovoljni da se utvrdi bilo da je on posjedovao zahtijevanu *mens rea* bilo da su njegovi postupci bili konkretno usmjereni na izvršenje predmetnih zločina.⁴⁴¹

145. Markač također tvrdi da je Raspravno vijeće propustilo adekvatno razmotriti oslobađajuće dokaze, pri čemu spominje, između ostalog, svoja naređenja da se s civilima mora postupati korektno i da se moraju poštovati zakoni ratovanja.⁴⁴²

(c) Analiza

146. Žalbeno vijeće će, nakon što je, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, poništilo zaključak Raspravnog vijeća da su izvršeni protupravnih topničkih napada i da je postojao UZP,⁴⁴³ razmotriti može li se na osnovi činjeničnih zaključaka Raspravnog vijeća u vezi sa zločinima počinjenim poslije topničkih napada na Gračac i drugih dokaza u spisu Markač proglasiti krivim izvan razumne sumnje po alternativnim vidovima odgovornosti koji se navode u Optužnici.

⁴³⁵ Odgovor tužiteljstva (Markač), par. 123.

⁴³⁶ Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 4, fusnota 11.

⁴³⁷ Markačev dodatni odgovor, par. 21-25, 45-46.

⁴³⁸ Markačev dodatni odgovor, par. 4, 35-44.

⁴³⁹ Markačev dodatni odgovor, par. 4.

⁴⁴⁰ Markačev dodatni odgovor, par. 4.

⁴⁴¹ V. Markačev dodatni odgovor, par. 4, 26-31.

⁴⁴² Markačeva žalba, par. 182-185.

⁴⁴³ V. gore, par. 84, 98.

147. Žalbeno vijeće najprije ističe da odgovornost koja je Markaču pripisana na osnovi propusta da djeluje proizlazi iz određenih djela koja su počinili pripadnici Specijalne policije, a ne Markač osobno.⁴⁴⁴ Dakle, da bi se Markač povezoao sa zločinima progona, ubojstva, nehumanih djela, pljačkanja javne i privatne imovine, bezobzirnog razaranja ili okrutnog postupanja, mora se utvrditi karakter njegovog odnosa sa Specijalnom policijom. Žalbeno vijeće ponovno podsjeća na to da su vidovi odgovornosti koji su najrelevantniji za zaključke Raspravnog vijeća – odgovornost nadređenog i pomaganje i podržavanje.⁴⁴⁵ U tom pogledu, Žalbeno vijeće podsjeća na elemente tih oblika odgovornosti⁴⁴⁶ i također primjećuje da zaključci dovoljni da se pokaže značajan doprinos UZP-u nisu nužno dovoljni da se na njima utemelje osude po alternativnim vidovima odgovornosti.⁴⁴⁷

148. Što se tiče odgovornosti nadređenog, Žalbeno vijeće primjećuje da Raspravno vijeće nije eksplicitno zaključilo da je Markač posjedovao efektivnu kontrolu nad Specijalnom policijom. Raspravno vijeće je primilo k znanju dokaze koji ukazuju na odnos nadređeni-podređeni i zaključilo da su zapovjednici relevantnih jedinica Specijalne policije bili podređeni Markaču.⁴⁴⁸ Međutim, Raspravno vijeće je bilo neodređeno u pogledu Markačeve moći da stegovno kazni pripadnike Specijalne policije, primjećujući da je on mogao podnijeti zahtjev i proslijediti predmet, ali da su “kaznena djela koja bi počinili pripadnici Specijalne policije spadala u nadležnost državnih odvjetništava.”⁴⁴⁹

149. U pogledu pomaganja i podržavanja, Žalbeno vijeće primjećuje da Raspravno vijeće nije eksplicitno zaključilo da je Markač dao “znatan doprinos” predmetnim zločinima koje su počinili pripadnici Specijalne policije.⁴⁵⁰ Raspravno vijeće jest zaključilo da dokazi koje je razmotrilo dokazuju da je Markačev propust da djeluje predstavljao značajan doprinos UZP-u,⁴⁵¹ no Žalbeno vijeće je konstatalo da je prag za zaključak o “značajnom doprinosu” UZP-u niži od onog za “znatan doprinos” koji se zahtijeva za osudu za pomaganje i podržavanje.⁴⁵² Stoga zaključak Raspravnog vijeća o značajnom doprinosu nije ekvivalentan zaključku o znatnom doprinosu koji se zahtijeva za osudu za pomaganje i podržavanje.

⁴⁴⁴ V. Prvostupanjska presuda, par. 2583.

⁴⁴⁵ V. Prvostupanjska presuda, par. 2329-2375. V. također: Optužnica, par. 45-47; Nalog za dostavljanje dodatnih podnesaka, str. 1-2.

⁴⁴⁶ V. gore, par. 127-128.

⁴⁴⁷ Usp. Drugostupanjska presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 194; Drugostupanjska presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 104; Drugostupanjska presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102.

⁴⁴⁸ Prvostupanjska presuda, par. 194.

⁴⁴⁹ Prvostupanjska presuda, par. 198. V. općenito: Prvostupanjska presuda. Sudac Agius ne slaže se s ovim paragrafom.

⁴⁵⁰ V. općenito: Prvostupanjska presuda.

⁴⁵¹ V. gore, par. 138.

⁴⁵² V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 97; Drugostupanjska presuda u predmetu *Tadić*, par. 229. Sudac Agius ne slaže se s ovim paragrafom.

150. Kao što je gore navedeno, Raspravno vijeće nije donijelo eksplicitne zaključke koji bi, kao takvi, bili dovoljni da se Markaču izreknu osude na osnovi dva alternativna vida odgovornosti koja Žalbeno vijeće smatra relevantnim.⁴⁵³ Budući da nisu doneseni takvi zaključci i s obzirom na okolnosti ovog predmeta, uključujući puni kontekst argumenata koje su stranke iznijele u prvostupanjskom i žalbenom postupku, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje suca Agiusa, odbija analizirati ostale zaključke Raspravnog vijeća i dokaze u spisu da bi utvrdilo jesu li Markačevi postupci bili dovoljni da zadovolje elemente alternativnih vidova odgovornosti. Da bi se u ovom predmetu obavilo takvo istraživanje bilo bi potrebno da Žalbeno vijeće poduzme pretjerano opsežno utvrđivanje činjenica i vaganje dokaza i da, čineći to, riskira da dođe do znatnog ugrožavanja Markačevih prava koja mu jamče pravičan postupak.

151. Konkretnije, Žalbeno vijeće podsjeća da su od početka postupka u ovom predmetu ključna pitanja u argumentima stranaka bila UZP i protupravni topnički napadi. Predraspravni podnesak tužiteljstva⁴⁵⁴ i Završni podnesak tužiteljstva⁴⁵⁵ dosljedno se fokusiraju na postojanje protupravnih napada i UZP-a.⁴⁵⁶ U žalbenom postupku, tužiteljstvo je u svojim podnescima respondentu posvetilo samo po jednu fusnotu alternativnim vidovima odgovornosti⁴⁵⁷ i samo je kratko dotaklo to pitanje prilikom iznošenja usmenih argumenata.⁴⁵⁸

152. Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, nadalje primjećuje da su UZP i protupravni topnički napadi u osnovi svih bitnih zaključaka u Prvostupanjskoj presudi. Doista, Raspravno vijeće je naglasilo svoje fokusiranje na UZP tako što je eksplicitno odbilo da donese zaključke o krivnji optuženih po alternativnim vidovima odgovornosti navedenim u Optužnici.⁴⁵⁹ Raspravno vijeće je istaklo svoje oslanjanje na protupravne topničke napade tako što je kroz prizmu tih napada tumačilo druge relevantne postupke žalitelja, izrijeком konstatirajući kako postupke žalitelja promatra “[u] svjetlu” svojih zaključaka da su oni naredili protupravne topničke napade.⁴⁶⁰ Općenito, Raspravno vijeće je, dajući kontekst svojoj diskusiji o Markačevoj odgovornosti, opetovano podsjećalo na postojanje protupravnih napada.⁴⁶¹

⁴⁵³ V. gore, par. 148-149.

⁴⁵⁴ V. Predraspravni podnesak tužiteljstva, par. 16-51, 127-130.

⁴⁵⁵ V. Završni podnesak tužiteljstva, par. 121-133, 383-400, 477-479.

⁴⁵⁶ Završni podnesak tužiteljstva, par. 124-133, 387-400.

⁴⁵⁷ Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 333, fusnota 1112; Odgovor tužiteljstva (Markač), par. 273, fusnota 958.

⁴⁵⁸ V. AT, 14. svibnja 2012., str. 102.

⁴⁵⁹ V. Prvostupanjska presuda, par. 2375, 2587. Suci Agius i Pocar ne slažu se s ocjenom Prvostupanjske presude koju je dalo Žalbeno vijeće.

⁴⁶⁰ Prvostupanjska presuda, par. 2370, 2583. Suci Agius i Pocar ne slažu se s ocjenom Prvostupanjske presude koju je dalo Žalbeno vijeće.

⁴⁶¹ V. Prvostupanjska presuda, par. 2580-2587.

153. U tim okolnostima, svaki pokušaj Žalbenog vijeća da izvede zaključke nužne za osude po alternativnim vidovima odgovornosti zahtijevao bi da se zaključci Raspravnog vijeća izoliraju od pogrešnog oslanjanja Raspravnog vijeća na protupravne topničke napade, da se ocijeni uvjerljivost tih dokaza i da se potom utvrdi je li Markačeva krivnja dokazana izvan razumne sumnje u odnosu na elemente nekog drugog vida odgovornosti. Takvim širokim pristupom činjeničnim zaključcima u žalbenom postupku riskiralo bi se da se žalbeni postupak pretvori u novo suđenje.

154. Žalbena vijeće primjećuje da bi, u kontekstu ovog predmeta, izvođenje zaključaka radi donošenja osuđujućih presuda na temelju alternativnih vidova odgovornosti također bitno ugrozilo Markačeva prava koja mu jamče pravično suđenje, jer mu ne bi bilo omogućeno da ospori dokaze na koje bi se Žalbena vijeće oslonilo prilikom donošenja dodatnih osuđujućih presuda. Žalbena vijeće napominje da je Markaču dana mogućnost da iznese mišljenje o tome mogu li zaključci Raspravnog vijeća biti osnova za alternativne vidove odgovornosti.⁴⁶² Međutim, osporavanje dokaza predloženih Raspravnom vijeću nije bilo u zadanim okvirima tih dodatnih podnesaka.⁴⁶³ Čak i da je Žalbena vijeće iznimno Markaču dopustilo da osporava dokaze koji nisu povezani s njegovim osuđujućim presudama, Markačevi podnesci bi s obzirom na vrlo veliki broj potencijalno relevantnih dokaza u spisu morali biti obimni i spekulativni. Također, Markač bi gotovo sigurno bio ostavljen u nedoumici u pogledu opsega teze protiv njega u žalbenom postupku.⁴⁶⁴

155. Žalbena vijeće napominje da prethodna analiza ne priječi sama po sebi zamjenu osuda utemeljenih na UZP-u osudama utemeljenim na alternativnim vidovima odgovornosti. Doista, Žalbena vijeće je u nekoliko navrata izmijenilo prvostupanjske presude na taj način. Međutim, Žalbena vijeće primjećuje da su u svakom od tih žalbenih postupaka pogreške raspravnog vijeća imale relativno ograničen efekt.⁴⁶⁵ Tako je u Drugostupanjskoj presudi u predmetu *Simić* Žalbena vijeće izreklo osuđujuću presudu na osnovi pomaganja i podržavanja nakon što je konstatalo da je u optužnici tužitelj propustio kao vid odgovornosti navesti sudjelovanje u UZP-u.⁴⁶⁶ U drugostupanjskim presudama u predmetima *Vasiljević* i *Krstić* Žalbena vijeće je izreklo osude na osnovi pomaganja i podržavanja nakon što je konstatalo da je raspravno vijeće

⁴⁶² V. Nalog za dostavljanje dodatnih podnesaka, str. 1-2.

⁴⁶³ V. Nalog za dostavljanje dodatnih podnesaka, str. 1-2.

⁴⁶⁴ Prethodna diskusija vrijedi i za druge vidove odgovornosti za koje tužiteljstvo tvrdi da se mogu pripisati optuženima po istoj činjeničnoj osnovi. V. Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač), par. 4, fusnota 11. Suci Agius i Pocar izrazili su neslaganje s ovim cijelim paragrafom.

⁴⁶⁵ V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*, par. 74-191, 301; Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 134-144, str. 87; Drugostupanjska presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 115-135, 139-143, 147, str. 60.

⁴⁶⁶ V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*, par. 74-191, 301.

u oba predmeta pogriješilo zaključujući da su žalitelji dijelili zajednički cilj UZP-a.⁴⁶⁷ Ni u jednoj ni u drugoj presudi analiza raspravnog vijeća u vezi s činjeničnom osnovom za postojanje UZP-a nije u bitnome poništena.⁴⁶⁸ U ovom je pak predmetu Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, konstatiralo da je Raspravno vijeće napravilo bitne pogreške u svojim zaključcima u vezi s topničkim napadima, pa tako i u vezi s UZP-om, koji su bili u samoj srži zaključaka u vezi s kaznenom odgovornošću žalitelja.⁴⁶⁹

156. Žalbeno vijeće ponovno podsjeća da je Raspravno vijeće zaključilo da je Markač kazneno odgovoran na osnovi dvije kategorije djelovanja: i) protupravni topnički napadi na Gračac; i ii) propust da djeluje. Žalbeno vijeće je, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, poništilo zaključak Raspravnog vijeća da su topnički napadi na Gračac bili protupravni,⁴⁷⁰ zaključilo da Markačev propust da djeluje sam za sebe ne zadovoljava elemente pomaganja i podržavanja ili odgovornosti nadređenog;⁴⁷¹ utvrdilo da je neprimjereno, u okolnostima ovog predmeta, izvoditi daljnje zaključke iz zaključaka Raspravnog vijeća i dokaza u spisu;⁴⁷² i zaključilo da se Markač ne može smatrati krivim za deportaciju.⁴⁷³ U tom kontekstu, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje suca Agiusa, ne može izdvojiti ni jedan drugi zaključak Raspravnog vijeća koji bi omogućio osudu na temelju alternativnih vidova odgovornosti za sljedeća kaznena djela za koja su Markaču izrečene osuđujuće presude: deportacija, progon, ubojstvo i nehumana djela kao zločini protiv čovječnosti, te pljačkanje javne i privatne imovine, bezobzirno razaranje, ubojstvo i okrutno postupanje kao kršenja zakona ili običaja ratovanja.⁴⁷⁴

(d) Zaključak

157. Prema tome, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje suca Agiusa, neće Markaču izreći osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti. Ostali Markačevi argumenti i žalbene osnove su stoga irelevantni i neće se razmatrati.

⁴⁶⁷ V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 134-144, str. 87; Drugostupanjska presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 115-135, 139-143, 147, str. 60.

⁴⁶⁸ V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*, par. 74-191, 301; Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 135-144, str. 87; Drugostupanjska presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 115-135, 139-143, 147, str. 60.

⁴⁶⁹ V. gore, par. 84, 98.

⁴⁷⁰ V. gore, par. 84.

⁴⁷¹ V. gore, par. 148-149.

⁴⁷² V. gore, par. 150.

⁴⁷³ V. gore, par. 115.

⁴⁷⁴ Prvostupanjska presuda, par. 2587, 2622.

VI. IZREKA

158. Iz navedenih razloga, **ŽALBENO VIJEĆE**,

NA TEMELJU članka 25 Statuta i pravila 117 i 118 Pravilnika;

IMAJUĆI U VIDU pismene podneske stranaka i argumente koje su stranke iznijele na raspravi 14. svibnja 2012.;

ZASJEDAJUĆI na javnoj sjednici;

PRIHVACA, djelomično, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, prvu i treću žalbenu osnovu Ante Gotovine; **PONIŠTAVA**, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, osuđujuće presude izrečene Anti Gotovini za progon, deportaciju, ubojstvo i nehumana djela – zločine protiv čovječnosti, te za pljačkanje javne i privatne imovine, bezobzirno razaranje, ubojstvo i okrutno postupanje – kršenja zakona ili običaja ratovanja; i **DONOSI**, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, oslobađajuću presudu po točkama 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8 i 9 Optužnice;

ODBACUJE, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, ostale žalbene osnove Ante Gotovine kao irelevantne;

PRIHVACA, djelomično, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, prvu i drugu žalbenu osnovu Mladena Markača; **PONIŠTAVA**, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, osude izrečene Mladenu Markaču za progon, deportaciju, ubojstvo i nehumana djela – zločine protiv čovječnosti, te za pljačkanje javne i privatne imovine, bezobzirno razaranje, ubojstvo i okrutno postupanje – kršenja zakona ili običaja ratovanja; i **DONOSI**, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, oslobađajuću presudu po točkama 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8 i 9 Optužnice;

ODBACUJE, uz suprotno mišljenje sudaca Agiusa i Pocara, ostale žalbene osnove Mladena Markača kao irelevantne;

NALAŽE, u skladu s pravilima 99(A) i 107 Pravilnika, da se Ante Gotovina i Mladen Markač odmah puste na slobodu i **IZDAJE UPUTU** tajniku da se pobrine za organizacijske aspekte.

Sastavljeno na engleskom i na francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan tekst na engleskom.

 /potpis na originalu/
sudac Theodor Meron, predsjedavajući

 /potpis na originalu/
sudac Carmel Agius

 /potpis na originalu/
sudac Patrick Robinson

 /potpis na originalu/
sudac Mehmet Güney

 /potpis na originalu/
sudac Fausto Pocar

Sudac Theodor Meron prilaže izdvojeno mišljenje.

Sudac Carmel Agius prilaže suprotno mišljenje.

Sudac Patrick Robinson prilaže izdvojeno mišljenje.

Sudac Fausto Pocar prilaže suprotno mišljenje.

Dana 16. studenog 2012.,

U Den Haagu, Nizozemska

VII. IZDOJENO MIŠLJENJE SUCA THEODORA MERONA

1. Slažem se s analizom većine iznesenom u Drugostupanjskoj presudi, ali prilažem izdvojeno mišljenje prvenstveno zato da bih objasnio svoje stavove u vezi s jurisprudencijom Žalbenog vijeća u pogledu osuđujućih presuda po alternativnim vidovima odgovornosti.

2. Najprije primjećujem da je vijeće jednoglasno zaključilo kako je Raspravno vijeće pogriješilo kad je izvelo standard od 200 metara. Iako se svi moji kolege ne slažu u pogledu posljedica koje je imala ta pogreška, nema spora o njenom postojanju.¹

3. Također primjećujem da su u Drugostupanjskoj presudi napravljena dva jasna pomaka kad je riječ o presedanima Međunarodnog suda vezanim za kazneni postupak. Prvi put je vijeće koje je razmatralo mogućnost izricanja osuđujućih presuda na temelju alternativnih vidova odgovornosti tražilo da se stranke u vezi s tim eksplicitno izjasne u podnescima. Također, Drugostupanjska presuda pomaže da se razjasni naša jurisprudencija tako što se u njoj detaljnije iznosi pravna osnova za nadležnost Žalbenog vijeća da donese osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti.

4. Slažem se sa stavom većine da Žalbena vijeće ima nadležnost da donese osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti. Međutim, naglasio bih da ta ovlast nije univerzalni lijek za sve moguće pogreške tužitelja ili raspravnog vijeća. Smatram da bi se ta nadležnost trebala primjenjivati selektivno i to u slučajevima: i) kada je mogućnost izvođenja dodatnih zaključaka iz zaključaka iznesenih u relevantnoj prvostupanjskoj presudi ograničena; i ii) kada su razlike između osuđujućih presuda na koje su se žalitelji prvobitno žalili i osuđujućih presuda izrečenih u žalbenom postupku ograničene. U suprotnom postoji rizik da Žalbena vijeće ugrozi prava koja žaliteljima jamče pravičan postupak, odnosno da im ponovno sudi umjesto da preispita navodne pogreške raspravnog vijeća.²

5. Pitanje da li je u nekom žalbenom postupku opravdano izricanje osuđujućih presuda na temelju alternativnih vidova odgovornosti vezano je za činjenice datog predmeta i treba ga ostaviti vijeću koje rješava u tom predmetu. No, općenito, ne mislim da ta ovlast Žalbenom vijeću daje pravo na kompletnu rekonstrukciju ili reviziju pristupa koji je usvojilo raspravno vijeće, odnosno odluka koje je donijelo. U vezi s tim, podsjećam na to da se u našoj jurisprudenciji dosljedno upozorava na to da značajne promjene u opsegu teze mogu dovesti do

¹ V. Drugostupanjska presuda, par. 61.

² Naglašavam da se ova diskusija odnosi na osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti koje se ne traže u žalbi tužiteljstva.

toga da pojedincu budu uskraćena prava koja mu jamče pravičan postupak. Tako je, na primjer, u Drugostupanjskoj presudi u predmetu *Kupreškić i drugi* Žalbeno vijeće zaključilo da je dvojici žalitelja nanесena neprihvatljiva šteta “drastičn[om] promjen[om]” teze tužiteljstva o kojoj zapravo nisu bili obaviješteni.³ Isto tako, primjećujem da su u ranijim predmetima u kojima je Žalbeno vijeće izricalo osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti, promjene u strukturi teze s kojima su se žalitelji suočavali bile ograničene prirode. Na primjer, Žalbeno vijeće je takve presude izricalo zbog tehničkih, ali zapravo nesusštinskih pogrešaka u optužnici⁴ ili kada bi donijelo zaključak da su žalitelji pomagali u UZP-u, ali da nije dokazano da su dijelili njegov zajednički cilj.⁵

6. Što se tiče ove drugostupanjske presude, uvjerio sam se da je većina postupila razborito i pravično kad nije izrekla dodatne osuđujuće presude. Također se slažem s logikom kojom se rukvodila većina kad je, u vezi s oba žalitelja, razmatrala one zaključke koji nisu poništeni. Međutim, da sam samo ja bio odgovoran za Drugostupanjsku presudu, ne bih se upuštao u takvu analizu. U vezi s tim najprije bih podsjetio na to da je većina u Drugostupanjskoj presudi poništila temeljne zaključke Raspravnog vijeća, uključujući i zaključak da je postojao UZP.⁶ Također napominjem da se u osnovnim raspravnim i žalbenim podnescima uz UZP kao vid odgovornosti gotovo uopće ne spominju drugi vidovi odgovornosti.⁷ Iako potpuno podržavam Drugostupanjsku presudu, smatram da u takvim okolnostima Žalbeno vijeće ne treba izricati

³ Drugostupanjska presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 121. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 122; Drugostupanjska presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 146-150, 164.

⁴ V. npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Rukundo*, par. 37, 115 (u kojoj je Žalbeno vijeće zamijenilo osuđujuću presudu izrečenu Rukundu za počinjenje određenih kaznenih djela osuđujućom presudom za pomaganje i podržavanje tih istih kaznenih djela na temelju zaključka da u optužnici nije navedeno počinjenje kao vid odgovornosti).

⁵ V. npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 135-144 (u kojoj je Žalbeno vijeće zaključilo da Krstić nije posjedovao namjeru da počinji genocid, ali da je posjedovao znanje o konkretnim zločinima, i nije poništilo zaključak da je postojao UZP); Drugostupanjska presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 275-282 (u kojoj je Žalbeno vijeće zaključilo da dokazi ne pokazuju da je Dragomir Milošević naredio brojne incidente granatiranja, ali da je kao nadređeni bio odgovoran za te zločine). Napominjem da je u Drugostupanjskoj presudi u predmetu *Simić*, u kojoj je Žalbeno vijeće izreklo alternativnu osuđujuću presudu za pomaganje i podržavanje nakon što je poništilo zaključak da je postojao UZP, Žalbeno vijeće istaklo da je pomaganje i podržavanje kao vid odgovornosti bilo predmetom opsežnih diskusija i na suđenju i u žalbenom postupku. V. Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić* par. 74-191, 301.

⁶ Drugostupanjska presuda, par. 84, 98.

⁷ Argumenti tužiteljstva na suđenju i u žalbenom postupku fokusirali su se na postojanje UZP-a koji je obuhvaćao protupravne topničke napade. Iako se u Optužnici žalitelji optužuju za, između ostalog, pomaganje i podržavanje i za odgovornost nadređenog (Optužnica, par. 36-37, 45-46) u dijelu postupka koji je uslijedio nakon izdavanja optužnice bilo je vrlo malo pokazatelja da se tužiteljstvo oslanja na te vidove odgovornosti. Predraspravni i završni podnesak tužiteljstva dosljedno se fokusiraju na postojanje protupravnih topničkih napada i UZP-a. Usp. par. 1-123, 383-386, 477-660 Završnog podneska tužiteljstva (u kojima se govori o postojanju UZP-a i o centralnoj ulozi protupravnih napada), sa par. 124-132, 387-399 Završnog podneska tužiteljstva (u kojima se govori o alternativnim vidovima odgovornosti). V. također: Predraspravni podnesak tužiteljstva, par. 127-132. Čak se i u kratkim diskusijama tužiteljstva o drugim vidovima odgovornosti često spominju protupravni napadi. V. Završni podnesak tužiteljstva, par. 124-133, 387-400. U žalbenom postupku, tužiteljstvo je posvetilo samo po jednu fusnotu alternativnim vidovima odgovornosti u svojim podnescima respondenta, v. Odgovor tužiteljstva (Gotovina), par. 333, fusnota 1112; Odgovor tužiteljstva (Markač) par. 273, fusnota 958, i to pitanje spomenulo je samo usput tijekom žalbene rasprave, v. AT, 14. svibnja 2012., str. 102. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 2375, 2587.

osudjuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti. Takve osude bi, po mom mišljenju, nužno nanijele nepravdu žaliteljima, koji bi bili proglašeni krivima za kaznena djela u velikoj mjeri različita od onih u vezi s kojima su iznosili obranu na suđenju i u žalbenom postupku.⁸ Zbog toga smatram da je analiza “ostalih zaključaka”⁹ Raspravnog vijeća kakvu je provelo Žalbeno vijeće¹⁰ nepotrebna jer briga Međunarodnog suda za prava koja jamče pravo na pravično suđenje, u ovom predmetu, treba isključiti mogućnost izricanja osudjućih presuda na temelju alternativnih vidova odgovornosti.

7. Ponavljam da se, u odgovarajućim okolnostima, nadležnost Žalbenog vijeća da izrekne osudjuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti može primijeniti tako da služi interesima pravde. Ta ovlast mora se, međutim, koristiti oprezno, u odgovarajućim okolnostima, i samo onda kad primjena te ovlasti ne ugrožava prava optuženih. Zaključci Žalbenog vijeća slijede to načelo i u tome se pridružujem mišljenju većine.

Sastavljeno na engleskom i na francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan tekst na engleskom.

/potpis na originalu/
sudac Theodor Meron

Dana 16. studenog 2012.

U Den Haagu,

Nizozemska

[pečat Međunarodnog suda]

⁸ U vezi s tim napominjem da se pridružujem zaključku većine da u okolnostima ovog predmeta dodatni podnesci ne bi ispravili takvu nepravdičnost. V. Drugostupanjska presuda, par. 154.

⁹ Drugostupanjska presuda, par. 150.

¹⁰ V. Drugostupanjska presuda, par. 111-155.

VIII. SUPROTNO MIŠLJENJE SUCA CARMELA AGIUSA

1. Iz razloga koje ću navesti dalje u tekstu, s dužnim poštovanjem, nipošto se ne slažem gotovo ni s jednim zaključkom većine u Drugostupanjskoj presudi. Osim toga, želim izraziti svoje neslaganje i s pristupom većine u cijeloj Drugostupanjskoj presudi i distancirati se od tog pristupa.

A. Protupravni topnički napadi i postojanje UZP-a

2. Po mišljenju većine, Raspravno vijeće je napravilo dvije pogreške prilikom analize pojedinačnih mjesta udara u Četiri grada. Prva pogreška tiče se primjene standarda od 200 metara,¹ a druga je utvrđena u zaključku Raspravnog vijeća da nijedan topnički napad na Knin nije bio usmjeren na neplanirane ciljeve.² Po mišljenju većine, te dvije pogreške su “dovoljno ozbiljne” da dovedu u pitanje zaključke do kojih je Raspravno vijeće došlo u analizi udara.³ Budući da je pak, po mišljenju većine, analiza udara ključna za zaključke Raspravnog vijeća da su napadi na Četiri grada bili protupravni, većina smatra da se ne mogu održati ni ti širi zaključci Raspravnog vijeća.⁴ Po mišljenju većine, ostali dokazi “ne pokazuju definitivno da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni”.⁵ Na toj osnovi, većina zaključuje da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao izvan razumne sumnje zaključiti da je na Četiri grada izvršen protupravni napad.⁶ Slažem se s većinom da je Raspravno vijeće pogriješilo u pogledu standarda od 200 metara. Također se slažem s većinom da Raspravno vijeće nije pogriješilo kad je zaključilo da nije bilo dokaza o postojanju neplaniranih ciljeva u Benkovcu, Gračacu i Obrovcu.⁷ Međutim, ne slažem se da je Raspravno vijeće pogriješilo u vezi s neplaniranim ciljevima u Kninu, kao ni s jednim drugim zaključkom koji sam upravo naveo. Osim toga, odlučno izražavam neslaganje s pristupom većine.

3. Moj glavni problem s pristupom većine jest to što je, čini se, izgubila iz vida suštinsko pitanje u ovom žalbenom postupku - je li, na temelju dokaza *u cjelini*, bilo razumno to što je Raspravno vijeće zaključilo da su napadi na Četiri grada bili protupravni. Većina u svim prilikama dokaze i zaključke sagledava izolirano i usko, umjesto da ih sagleda u cjelini. Komponente zaključaka Raspravnog vijeća promatra zasebno, jednu od njih izdvaja kao temeljnu, a zatim je proglašava nevažećom, odbacujući ostale, jednu po jednu, i zaključujući da njihova dokazna

¹ Drugostupanjska presuda, par. 61.

² Drugostupanjska presuda, par. 63.

³ Drugostupanjska presuda, par. 67.

⁴ Drugostupanjska presuda, par. 83.

⁵ Drugostupanjska presuda, par. 83.

⁶ Drugostupanjska presuda, par. 83.

⁷ V. Drugostupanjska presuda, par. 63.

vrijednost ovisi o temeljnoj komponenti, što ima za posljedicu domino-efekt koji ruši cijelu prvostupanjsku presudu.

4. Koristeći taj pristup, većina standard od 200 metara pogrešno smatra ključnom komponentom na kojoj se temelje svi zaključci Raspravnog vijeća u vezi s protupravnošću napada na Četiri grada.⁸ Na toj osnovi, većina zaključuje da pogreška Raspravnog vijeća u pogledu standarda od 200 metara, u kombinaciji s pogreškom u vezi s neplaniranim ciljevima u Kninu, dovodi u pitanje relevantne zaključke Raspravnog vijeća u vezi s analizom udara,⁹ a time dovodi u pitanje i šire zaključke Raspravnog vijeća da su napadi na Četiri grada bili protupravni.¹⁰ Na taj način standard od 200 metara postaje poguban za cijelu Prvostupanjsku presudu. Takav pristup smatram artificijelnim i manjkavim i on je, po mom mišljenju, doveo do pogrešnog ishoda u ovom predmetu. Također smatram da analiza većine sadrži nedostatke u mnogim aspektima, kao što ću objasniti u nastavku.

1. Standard od 200 metara

5. Najprije ću se osvrnuti na način na koji je većina pristupila pogrešci Raspravnog vijeća u vezi sa standardom od 200 metara, budući da je to u samoj srži stava većine.¹¹ Većina smatra da je Raspravno vijeće pogriješilo u sljedećem: (i) tako što je primijenilo marginu pogreške koja nije povezana ni s jednim od dokaza koji su mu predloženi; i (ii) tako što nije dalo nikakvo objašnjenje u pogledu osnove za marginu pogreške koju je primijenilo te je tako propustilo iznijeti obrazloženo mišljenje.¹² Slažem se s većinom da je Raspravno vijeće u tome pogriješilo. Međutim, suštinski se ne slažem s većinom u vezi s pogubnim efektom te pogreške, i smatram pristup i analizu većine zbunjujućim i krajnje problematičnim.

6. Primjećujem da se čini da većina, iako početnu pogrešku Raspravnog vijeća – primjenu standarda od 200 metara – ne karakterizira ni kao činjeničnu ni kao pravnu pogrešku,¹³ drugu pogrešku Raspravnog vijeća u vezi sa standardom od 200 metara – tj. propust Raspravnog vijeća da iznese obrazloženo mišljenje – smatra pravnom pogreškom.¹⁴ Većina podsjeća da je “zaključil[a] kako je Raspravno vijeće propustilo dati obrazloženo mišljenje prilikom izvođenja standarda od 200 metara, ključnog elementa analize udara.”¹⁵ Potom kaže da će “[s] obzirom na tu pravnu pogrešku,

⁸ V. Drugostupanjska presuda, par. 64-67, 83-84.

⁹ Drugostupanjska presuda, par. 64-67.

¹⁰ Drugostupanjska presuda, par. 83-84.

¹¹ V. Drugostupanjska presuda, par. 64-67, 83-84.

¹² Drugostupanjska presuda, par. 61.

¹³ Drugostupanjska presuda, par. 61, 64.

¹⁴ Drugostupanjska presuda, par. 64.

¹⁵ Drugostupanjska presuda, par. 64.

Žalbeno vijeće [...] razmotriti *de novo* preostale dokaze u spisu kako bi utvrdilo da li zaključci analize udara i dalje vrijede.”¹⁶

7. Po mom mišljenju, pristup koji je primijenila većina, od trenutka kad je najavila da će dokaze u spisu razmotriti *de novo* zbog pravne pogreške, krajnje je zbunjujući i ni na koji način ne sliči adekvatnom standardu preispitivanja primjenjivom na pravne pogreške – a ni bilo kojem poznatom standardu preispitivanja.

8. Podsjećam da je u Drugostupanjskoj presudi rečeno sljedeće:

Ako utvrdi da je u prvostupanjskoj presudi došlo do pogreške u primjeni prava zbog toga što je primijenjen pogrešan pravni standard, Žalbeno vijeće će formulirati ispravan pravni standard i u skladu s njim preispitati relevantne činjenične zaključke raspravnog vijeća. Žalbeno vijeće pritom ne samo da ispravlja pogrešku u primjeni prava, nego po potrebi primjenjuje ispravan pravni standard na dokaze iz spisa prvostupanjskog postupka i utvrđuje da li se i sâmo izvan razumne sumnje uvjerilo u pogledu činjeničnog zaključka koji žalitelj osporava, i tek ga potom potvrđuje u žalbenom postupku.¹⁷

9. U ovom slučaju, većina nije utvrdila pogrešku u primjeni prava do koje je došlo “zbog toga što je primijenjen pogrešan pravni standard”.¹⁸ Većina je naprosto utvrdila pravnu pogrešku u vidu propusta Raspravnog vijeća da iznese obrazloženo mišljenje,¹⁹ a takav propust zacijelo nije pogreška u primjeni prava zbog toga što je primijenjen pogrešan pravni standard. Prema tome, kako ja to shvaćam, bez utvrđivanja pogreške proizišle iz primjene pogrešnog pravnog standarda, većina naprosto nema pravo provesti preispitivanje dokaza *de novo* na osnovi propusta Raspravnog vijeća da iznese obrazloženo mišljenje.

10. Ako pak većina smatra da je početna pogreška Raspravnog vijeća, tj. to što je “usvojilo marginu pogreške koja nije povezana ni s jednim od dokaza koji su mu predloženi”,²⁰ predstavljala pravnu pogrešku koja je proizišla iz primjene pogrešnog pravnog standarda (što bi opravdalo preispitivanje *de novo*), tada je trebala jasno objasniti zašto je to tako. To nije učinila. Što je još važnije, čak i da jest na taj način utvrdila prvu pogrešku Raspravnog vijeća, ni tada joj ne bi bio dopušten pristup koji je primijenila.

11. Kad je riječ o gore navedenom standardu preispitivanja primjenjivom na pogreške u primjeni prava, većina može preispitati relevantne činjenične zaključke Raspravnog vijeća tek nakon što formulira “ispravni pravni standard”.²¹ Kad to učini, taj standard treba primijeniti na

¹⁶ Drugostupanjska presuda, par. 64.

¹⁷ Drugostupanjska presuda, par. 12.

¹⁸ Drugostupanjska presuda, par. 12.

¹⁹ Drugostupanjska presuda, par. 64.

²⁰ Drugostupanjska presuda, par. 61.

²¹ Drugostupanjska presuda, par. 12.

činjenice ovog predmeta i utvrditi jesu li, na osnovi tog standarda, napadi bili protupravni. Ovdje, većina naprosto započinje preispitivanje *de novo* koje je najavila, tako što konstatira da “[b]ez utvrđenog raspona pogreške, Žalbeno vijeće [...] ne može isključiti mogućnost da su sva mjesta udara koja su razmotrena u Prvostupanjskoj presudi bila rezultat granatiranja usmjerenog na ciljeve koje je Raspravno vijeće smatralo legitimnima.”²² Većina, dakle, očigledno i ne pokušava formulirati bilo kakav pravni standard kojim bi zamijenila standard od 200 metara – pod pretpostavkom da standard od 200 metara smatra pogrešnim pravim standardom, a to svakako nije rečeno nigdje u njenoj analizi. Strogo uzevši, dakle, većina nije imala pravo preispitivati relevantne činjenične zaključke bez takvog standarda.

12. Međutim, ako se i zanemari nepostojanje takvog alternativnog standarda, još više zabrinjava preispitivanje od strane većine kao takvo. Prije nego što kažem više o tome, spomenuo bih da je to što većina smatra kako može provesti preispitivanje *de novo* i o tome donijeti zaključke u samo tri paragrafa Drugostupanjske presude²³ prilično zapanjujuće i predstavlja, po mom mišljenju, nezaslužno omalovažavanje zaključaka Raspravnog vijeća. Napominjem da Prvostupanjska presuda ima ukupno više od 1.300 stranica i da se dokazi i zaključci Raspravnog vijeća u vezi s protupravnošću napada na Četiri grada iznose na preko 200 stranica.²⁴

13. Većina smatra da se, nakon što je odbačen standard od 200 metara, može konstatirati sljedeće: (i) činjenica da je relativno velik broj granata pao na udaljenosti većoj 200 metara od nepokretnih topničkih ciljeva “mogla bi ukazivati na mnogo veći raspon pogreške”;²⁵ (ii) raširenost granatiranja po cijelom Kninu “može se, osim mogućom većom marginom pogreške, [...] vjerodostojno objasniti raštrkanošću lokacija nepokretnih topničkih ciljeva”;²⁶ (iii) dokazi o tome da su jedinice HV-a otvarale topničku vatru u općem smjeru Četiri grada “nisu [...] konkluzivni” bez standarda od 200 metara;²⁷ i (iv) zaključak Raspravnog vijeća da se mjesta udara u Kninu posebno daleko od legitimnih ciljeva ne mogu opravdati nikakvim vjerodostojnim rasponom pogreške nije “dovoljno potkrijepljen[...]”, s obzirom na pogreške Raspravnog vijeća u vezi sa standardom od 200 metara i neplaniranim ciljevima.²⁸ Na toj osnovi, dakle, većina dalje odbacuje *sve dokaze u spisu* u vezi s mjestima udara.²⁹

²² Drugostupanjska presuda, par. 65.

²³ Drugostupanjska presuda, par. 65-67.

²⁴ Prvostupanjska presuda, str. 594-777, 957-981.

²⁵ Drugostupanjska presuda, par. 65.

²⁶ Drugostupanjska presuda, par. 65.

²⁷ Drugostupanjska presuda, par. 65.

²⁸ Drugostupanjska presuda, par. 66.

²⁹ V. Drugostupanjska presuda, par. 67-68.

14. Takav pristup smatram nevjerojatnim. Ne samo da je neprihvatljivo spekulativan, nego i ne odgovara nijednom poznatom standardu preispitivanja. Ako većina svoje razmatranje temelji na pravnoj pogrešci koju je pronašla u margini pogreške koju je usvojilo Raspravno vijeće, ona je dužna formulirati vlastitu marginu pogreške ili drugi standard pomoću kojeg će ocijeniti dokaze u vezi s mjestima udara i, u skladu s tim, zakonitost topničkih napada. Većina ne može naprosto odbaciti sve dokaze u vezi s mjestima udara na osnovi toga što više ne postoji “utvrđen raspon pogreške”, i zapravo umjesto toga dati vlastiti zaključak da je *moguće* da je sve granatiranje bilo zakonito. Većina je na taj način nedopušteno povezala sve zaključke Raspravnog vijeća sa standardom od 200 metara, a potom ih naprosto odbacila, umjesto da formuliра i primijeni vlastiti pravni standard. Na taj način očigledno nije uspjela izvršiti svoju dužnost da ispravi – zasad neutvrđenu – pravnu pogrešku.

15. Nakon što sam većini uputio kritiku zbog propusta da slijedi ispravan standard preispitivanja primjenjiv na pravne pogreške, moguće je da postoji drugi – doduše, blagonaklon – način da se protumači pristup većine. Budući da je većina očigledno: (i) odbila okarakterizirati prvu pogrešku Raspravnog vijeća koja se sastoji u tome što je “primijenilo marginu pogreške koja nije povezana ni s jednim od dokaza koji su mu predočeni” kao pogrešku u primjeni prava; (ii) propustila identificirati standard od 200 metara kao pogrešan pravni standard; (iii) izbjegla odgovornost da formuliра ispravan pravni standard i zatim preispita dokaze; i (iv) propustila na drugi način navesti bilo kakvu jurisprudencijsku osnovu za svoj pristup, moglo bi se zaključiti da većina zapravo smatra da je prva pogreška bila činjenična.³⁰ Međutim, nemoguće je znati što točno većina misli u vezi s tim pitanjem s obzirom na njenu zbunjujuću i konfuznu analizu.

16. Ipak, pod pretpostavkom da je većina pošla od toga da je usvajanje standarda od 200 metara bilo činjenična pogreška, usprkos tome što je najavila svoju namjeru da poduzme preispitivanje *de novo*, ona je u tom slučaju očigledno propustila primijeniti ispravan standard preispitivanja za činjenične pogreške.³¹ Većina nije ni u jednom trenutku ocijenila da li bi razuman presuditelj o činjenicama mogao zaključiti da su topnički napadi bili protupravni na temelju dokaza u vezi s

³⁰ Doista, većina je na početku svoje analize zaključaka Raspravnog vijeća u vezi s protupravnošću napada na Četiri grada podsjetila na sljedeće: “Na Raspravnom vijeću je da usvoji pristup za koji smatra da je najprimjereniji za ocjenu dokaza. Žalbeno vijeće mora *a priori* pridati određeni kredibilitet ocjeni dokaza iznesenih na sudenju koju je dalo Raspravno vijeće, bez obzira na pristup koji je usvojilo. Međutim, Žalbeno vijeće je svjesno da uvijek kada takav pristup dovede do nerazumne ocjene činjenica predmeta, postaje nužno da se pažljivo razmotri je li Raspravno vijeće napravilo činjeničnu pogrešku u izboru metode ocjene ili u njejoj primjeni, koja je mogla dovesti do neostvarenja pravde.” Drugostupajnska presuda, par. 50.

³¹ V. Drugostupajnska presuda, par. 13, u kojoj se podsjeća na sljedeće: “Kad je riječ o činjeničnim pogreškama, Žalbeno vijeće primjenjuje standard razumnosti. Jasno je utvrđeno da Žalbeno vijeće neće olako poništiti činjenične zaključke raspravnog vijeća: ‘Preispitujući zaključke pretresnog veća, Žalbeno veće će ih zameniti svojim zaključcima samo kada nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da donese prvobitnu odluku [...]. Dalje, Žalbeno veće će odluku pretresnog veća poništiti samo ako je napravljena greška u utvrđivanju stanja koja je dovela do neostvarenja pravde.’”

mjestima udara, bez obzira na pogrešan standard od 200 metara. Umjesto toga, većina govori o “preispitivanju *de novo*”,³² i naprosto zaključuje da se, s obzirom na ozbiljnost pogreške Raspravnog vijeća u pogledu standarda od 200 metara i neplaniranih ciljeva, “zaključci analize udara ne mogu održati.”³³ Pokazat ću da je pristup većine zadatku koji je bio pred njom – tj. ocjeni efekta te pogreške – čak i ako je rezonirala polazeći od pretpostavljene činjenične pogreške, suštinski manjkav, baš kao što je i njen pristup utemeljen na pravnoj pogrešci suštinski manjkav.

17. S dužnim poštovanjem, prva pogreška većine u tom kontekstu je njen zaključak da od trenutka kad postoji suglasnost o tome da je Raspravno vijeće pogriješilo primjenjujući standard od 200 metara, više ne postoji “utvrđena margina pogreške”, što dovodi do toga da se odbacuju svi dokazi u vezi s mjestima udara.³⁴ Po mišljenju većine, svi takvi dokazi su bitno povezani sa standardom od 200 metara i neminovno padaju, iz čega slijedi da pada i čitava Prvostupanjska presuda.³⁵ Na taj način većina jednim udarcem ruši Prvostupanjsku presudu. Također, na taj način većina pogrešno tumači Prvostupanjsku presudu jer, kao što ćemo objasniti, naprosto nije točno da je Raspravno vijeće sve svoje zaključke u vezi s protupravnošću napada povezal sa standardom od 200 metara, ili da ostali dokazi u vezi s mjestima udara ne daju dovoljno pokazatelja protupravnosti bez standarda od 200 metara.

18. Po mom mišljenju, rezoniranje većine je manjkavo, baš kao što je i odluka Raspravnog vijeća da usvoji standard od 200 metara bila manjkava. Ako se ne uzme u obzir standard od 200 metara, ostaju dokazi u spisu dobiveni od svjedoka Koningsa,³⁶ Leslea³⁷ i Rajčića³⁸ u vezi s preciznošću oruđa koje je HV koristio u granatiranju Četiri grada, i drugi dokazi u vezi s mogućnošću da HV kontrolira marginu pogreške svog oruđa.³⁹ Većina u potpunosti odbacuje te dokaze i smatra da oni gube svaku dokaznu vrijednost izvan konteksta standarda od 200 metara.⁴⁰ To naprosto nije točno. Budući da većina nije odlučila angažirati vlastitog stručnjaka za topništvo, dokazi koji su osnova za zaključke u vezi s marginom pogreške stoje, i većina ih ne može ignorirati,

³² V. Drugostupanjska presuda, par. 65: “Žalbno vijeće [...] smatra da su bez standarda od 200 metara *ti potonji dokazi nekonkluzivni*.” (kurziv dodan); par. 66: “Mogućnost da su granatirani takvi pokretni ciljevi, u kombinaciji s nedostatkom bilo kakve pouzdane procjene raspona pogreške, *daje razloga za razumnju sumnju* u pogledu toga da li čak i mjesta topničkih udara posebno udaljena od nepokretnih topničkih ciljeva koje je Raspravno vijeće smatralo legitimnima pokazuju da je izvršeno protupravno garantiranje.” (kurziv dodan).

³³ Drugostupanjska presuda, par. 67.

³⁴ Drugostupanjska presuda, par. 65.

³⁵ Drugostupanjska presuda, par. 65-67, 83, 96.

³⁶ V. Drugostupanjska presuda, par. 52-53, 55. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1163-1165, 1167-1169, 1171, 1174, 1898.

³⁷ V. Drugostupanjska presuda, par. 52, 54, 55. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1167, 1898.

³⁸ V. Drugostupanjska presuda, par. 52, 54. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1237, 1898.

³⁹ V. Prvostupanjska presuda, par. 1898.

⁴⁰ Ovdje napominjem i to da većina uopće ne spominje dokaze u vezi s “deseteroznamenastim koordinatnim sustavom” koji je koristio HV, na koji se upućuje u Prvostupanjskoj presudi, par. 1898. V. dolje, para 21. V. također: Drugostupanjska presuda, par. 52-57.

osobito kad je riječ o Kninu, gdje je širom grada palo najmanje 900 projektila u samo jednom i po danu,⁴¹ a nema dokaza ni o kakvom otporu iz grada.⁴² Te dokaze, koji sami po sebi nisu nikad dovedeni u pitanje, većina je morala uzeti u obzir prilikom utvrđivanja da li bi razuman presuditelj o činjenicama mogao zaključiti da su napadi bili protupravni, usprkos pogrešnom standardu od 200 metara.

19. U najmanju ruku, dokazi dobiveni od svjedoka Koningsa, Rajčića i Lesliea upućuju na to da je, što je mjesto udara udaljenije od legitimnog cilja, to veća vjerojatnost da projektil nije bio ispaljen na legitimni cilj.⁴³ Nadalje, upućuju na to da je mogućnost da projektil padne na udaljenosti većoj od 400 metara od legitimnog cilja zbog nepreciznosti topničkog oruđa HV-a izuzetno mala.⁴⁴ Po mom mišljenju, razuman presuditelj o činjenicama mogao se, prema tome, osloniti na te dokaze da bi ocijenio protupravnost napada i bez standarda od 200 metara.

20. Iz tog razloga, zaključak većine je manjkav i zato što se po mišljenju većine, ako ne postoji utvrđena margina pogreške, trebaju ignorirati čak i oni udari koji su više od 400 metara udaljeni od najbližeg vojnog cilja.⁴⁵ Taj zaključak omogućava većini da izbjegne uzimanje u obzir dokaza o *bilo kojem* udaru topništva koji je više od 400 metara udaljen od najbližeg vojnog cilja, i prema tome izvan najvećeg mogućeg raspona pogreške danog na suđenju, koji je, naglašavam, dao svjedok Leslie za “**prvi hitac**”.⁴⁶ Rezultat toga je da su, po mišljenju većine, svi topnički udari potencijalno zakoniti,⁴⁷ iako – kako ja na to gledam – postoje jasni pokazatelji da nije tako koje bi razuman presuditelj o činjenicama mogao uzeti u obzir.⁴⁸

21. Po mom mišljenju, većina nema pravo da *de facto* podiže marginu pogreške *ad infinitum*, kao što to čini ovdje. S takvim rezoniranjem bilo bi praktično nemoguće bilo koji napad klasificirati kao neselektivan na osnovi dokaza u vezi s mjestom udara, u slučaju kad ne postoji utvrđena margina pogreške. Takav pristup smatram izuzetno zabrinjavajućim, osobito u okolnostima ovog

⁴¹ Prvostupanjska presuda, par. 1899.

⁴² V. Prvostupanjska presuda, par. 1893-1912.

⁴³ V. Prvostupanjska presuda, par. 1898.

⁴⁴ Napominjem da su i **svjedok Konings** i **svjedok Rajčić** svjedočili o margini pogreške manjoj od 400 metara. V. gore, fusnote 36, 38. **Svjedok Leslie** je izjavio da je maksimalna pogreška od 400 metara “za prvi hitac”, kako za topove kalibra 130 milimetra tako i za bacače raketa BM-21, koje je koristio HV, prihvatljiva. Prvostupanjska presuda, par. 1898. Većina je konstatala da je “samo [...] svjedok Leslie dao procjenu raspona pogreške za bacače raketa BM-21, a Raspravno vijeće je odbilo da se osloni na to svjedočenje”. Drugostupanjska presuda, par. 59. Međutim, iako je Raspravno vijeće odbilo prihvatiti 400 metara kao marginu pogreške za topničko oruđe HV-a, Raspravno vijeće nije odbacilo to svjedočenje kao takvo. Prvostupanjska presuda, par. 1898. Naprotiv, Raspravno vijeće je posebno razmotrilo svjedočenje svjedoka Lesliea u vezi s preciznošću topništva HV-a prilikom utvrđivanja “jesu li topnički udari na ta područja mogli biti rezultat pogrešaka ili nepreciznosti topničke vatre HV-a”. Prvostupanjska presuda, par. 1906.

⁴⁵ V. Drugostupanjska presuda, par. 65-66.

⁴⁶ Prvostupanjska presuda, par. 1898. V. također gore, fusnote 37, 44.

⁴⁷ V. Drugostupanjska presuda, par. 65-66.

⁴⁸ V. gore, par. 18, i dolje, par. 21.

predmeta za koji vrijedi sljedeće: (i) postoje dokazi o tome da su projektili padali na udaljenosti većoj od 400 metara od najbližeg vojnog cilja⁴⁹ i, prema tome, izvan maksimalnog raspona pogreške danog na suđenju, koji se, ponovno naglašavam, odnosio na **prvi hitac**;⁵⁰ (ii) najmanje 900 projektila je palo na Knin u samo jednom i po danu, a nije utvrđeno da je iz grada pružen ikakav otpor;⁵¹ (iii) Raspravno vijeće je konstatalo da popisi topničkih ciljeva HV-a uvršteni u spis pokazuju da je HV koristio deseteroznamenasti koordinatni sustav, “što omogućava izračunavanje koordinata cilja s točnošću do jednog metra”;⁵² i (iv) i sam je svjedok Rajčić, načelnik topništva ZP-a Split (čiji je Gotovina bio zapovjednik), dao marginu pogreške manju od standarda od 200 metara koji je usvojilo Raspravno vijeće.⁵³

22. Također se nipošto ne slažem s odlukom većine da posebno odbaci zaključak Raspravnog vijeća u vezi s ograničenim brojem mjesta udara u Kninu “posebno daleko od identificiranih legitimnih topničkih ciljeva”.⁵⁴ Po mišljenju većine, zaključak Raspravnog vijeća u vezi s tim “nije dovoljno potkrijepljen”, s obzirom na zaključke većine o pogreškama koje su proizišle iz standarda od 200 metara i na postojanje neplaniranih ciljeva u Kninu.⁵⁵ Većina smatra da ta dva faktora uzeta zajedno “daj[u] razloga za razumnu sumnju u pogledu toga da li čak i mjesta topničkih udara posebno udaljena od nepokretnih topničkih ciljeva koje je Raspravno vijeće smatralo legitimnima pokazuju da je izvršeno protupravno granatiranje”.⁵⁶ Ne mogu se složiti s tim mišljenjem većine. Upućujem na svoje gore navedene argumente i na svoje zaključke o neplaniranim ciljevima dalje u tekstu, i dodao bih da su dokazi koje je većina odbacila kao nedostatne, po mom mišljenju, vrlo relevantni za utvrđivanje protupravnosti napada bez obzira na to što je Raspravno vijeće pogriješilo usvojivši standard od 200 metara.

23. I konačno, upućujem na sljedeće zaključke Raspravnog vijeća, za koje smatram da su značajni po tome što pokazuju neselektivnu prirodu napada bez obzira na to što standard od 200 metara ne stoji. Po mišljenju većine, svi ovi dokazi mogu se ignorirati:

⁴⁹ V. dolje, par. 23.

⁵⁰ Prvostupanjska presuda, par. 1898. V. također gore, fusnote 37, 44.

⁵¹ Također, Raspravno vijeće je utvrdilo da je najmanje 150 projektila palo na Benkovac i najbližu okolicu grada 4. i 5. kolovoza 1995. (Prvostupanjska presuda, par. 1916) i najmanje 150 projektila na Gračac i najbližu okolicu grada 4. kolovoza 1995.; Prvostupanjska presuda, par. 1928. Raspravno vijeće također nije utvrdilo da je iz Benkovca, Gračaca i Obrovca pružan otpor. V. Prvostupanjska presuda, par. 1914-1945.

⁵² Prvostupanjska presuda, par. 1898, gdje se upućuje na dokazne predmete P1271, P1272.

⁵³ V. gore, fusnota 38.

⁵⁴ Drugostupanjska presuda, par. 66.

⁵⁵ Drugostupanjska presuda, par. 66.

⁵⁶ Drugostupanjska presuda, par. 66.

- U vezi s Kninom, dokazi pokazuju da HV nije gađao Samostan Sv. Ane (KV-110) i Južnu vojarnu (KV-210), ali bez obzira na to, HV je ujutro 4. kolovoza 1995. ispalio, u tri navrata, najmanje tri topnička projektila koji su pali na polje ispred baze UN-a u Južnoj vojarni.⁵⁷
- HV nije željezničko skladište goriva koje se nalazilo području istočno od Knina smatrao topničkim ciljem, niti da ga je SVK koristila. Ipak, 4. kolovoza 1995., HV je na njega ispalio najmanje jedan projektil.⁵⁸
- 4. i/ili 5. kolovoza 1995., HV je ispalio najmanje četiri topnička projektila koji su pali u neposrednoj blizini bolnice u Kninu, udaljene približno 450 metara od najbližeg topničkog cilja.⁵⁹
- 4. i/ili 5. kolovoza 1995., HV je također ispalio najmanje jedan projektil koji je pao u blizini kninskog groblja, udaljenog približno 700 metara od najbližeg od topničkih ciljeva koje je identificirao svjedok Rajčić.⁶⁰
- Po mišljenju Raspravnog vijeća, najmanje je 50 projektila – što je smatralo značajnim brojem – palo na područja udaljena 300 do 700 metara od identificiranih topničkih ciljeva. Nadalje, ta područja su se protezala po cijelom Knina, sve do njegovog južnog, istočnog i sjevernog ruba.⁶¹
- Što se tiče Benkovca, Raspravno vijeće je zaključilo da su 4. kolovoza 1995. snage HV-a ispalile granate koje su pale na tvornice Bagat i Kepol i na hladnjaču, približno 700 metara južno od najbližeg topničkog cilja.⁶²
- Istoga dana, HV je ispalio granate koje su pale na najmanje tri područja u borovoj šumi kod Ristića, udaljenoj najmanje 500 metara od najbližeg topničkog cilja, te u zaseocima Ristić i Benkovačko Selo.⁶³
- Što se tiče Gračaca, Raspravno vijeće zaključilo da su 4. kolovoza 1995. topnički projektili pali u blizini Steenbergeneve kuće, približno 800 metara od najbližeg topničkog cilja u Gračacu.⁶⁴

⁵⁷ Prvostupanjska presuda, par. 1904.

⁵⁸ Prvostupanjska presuda, par. 1905.

⁵⁹ Prvostupanjska presuda, par. 1905.

⁶⁰ Prvostupanjska presuda, par. 1906.

⁶¹ Prvostupanjska presuda, par. 1906.

⁶² Prvostupanjska presuda, par. 1920.

⁶³ Prvostupanjska presuda, par. 1920.

⁶⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1932.

- Što se tiče Obrovca, Raspravno vijeće je zaključilo da je HV namjerno ispalio projekte na tvornicu Trio, udaljenu približno 450 metara od najbližeg topničkog cilja.⁶⁵

24. U svim ovim situacijama Raspravno vijeće je došlo zaključka da ne može smatrati razumnim tumačenjem dokaza da su projektili na spomenuta područja pali slučajno, kao rezultat pogrešaka ili nepreciznosti topničke vatre, i da je HV namjerno ispalio topničke projekte na ta područja.⁶⁶ Nakon pažljivog pregleda Prvostupanjske presude, ne nalazim razloga zašto razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao doći do tih zaključaka i smatram da većina ne može naprosto ignorirati takve dokaze.

25. Prema tome, ne mogu se složiti s odlukom većine da *de facto* odbaci te i druge bitne zaključke, kako je gore navedeno. Takvi dokazi mogu i moraju biti uzeti u obzir prilikom ocjenjivanja da li bi, na osnovi dokaza u vezi s mjestima udara, razuman presuditelj o činjenicama mogao zaključiti da su topnički napadi bili protupravni usprkos pogrešnom standardu od 200 metara. Po mom mišljenju, razuman presuditelj o činjenicama bi svakako mogao doći do tog zaključka.

26. Osim što je potpuno neopravdan, pristup većine predstavlja neopravdano odstupanje od jurisprudencije Međunarodnog suda, po kojoj se ne smije olako dirati u činjenične zaključke raspravnog vijeća.⁶⁷ Većina, koja – za razliku od Raspravnog vijeća – nije imala priliku saslušati sva svjedočenja, naprosto odbacuje razmatranja i ocjene Raspravnog vijeća na način koji smatram neuobičajenim i neprihvatljivim.

27. Kao što je gore pokazano, bez obzira na to smatra li većina da je pogreška Raspravnog vijeća u pogledu standarda od 200 metara pravna ili činjenična, pristup većine toj pogrešci je izuzetno nejasan i očito ne odgovara nijednom standardu preispitivanja. Nadalje, zaključci većine u vezi s efektom te pogreške su, po mom mišljenju, neodrživi.

2. Neplanirani ciljevi

28. Većina zaključuje da je Raspravno vijeće pogriješilo kad je konstatalo da nijedan topnički napad nije bio usmjeren na neplanirane ciljeve u Kninu.⁶⁸ Kao što je već rečeno, ne slažem se s tim

⁶⁵ Prvostupanjska presuda, par. 1940.

⁶⁶ V. gore, fusnote 48-58. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1909, gdje je Raspravno vijeće konstatalo da “uzima u obzir činjenicu da se broj civilnih objekata ili područja u Kninu na koje je HV namjerno otvarao vatru može učiniti ograničenim s obzirom na sveukupni broj od najmanje 900 projektila ispaljenih na grad 4. i 5. kolovoza 1995. Međutim, Vijeće podsjeća da je samo za neke od tih 900 projektila uspjelo sa sigurnošću utvrditi točna mjesta udara. Od mjesta udara koje je Vijeće uspjelo utvrditi, značajan dio čine civilni objekti ili područja.”

⁶⁷ Drugostupanjska presuda, par. 13.

⁶⁸ Drugostupanjska presuda, par. 63.

zaključkom, iako se slažem s većinom da Raspravno vijeće nije pogriješilo kad je zaključilo da ne postoje dokazi o neplaniranim ciljevima u Benkovcu, Gračacu i Obrovcu.⁶⁹

29. Većina je svoj zaključak u vezi s neplaniranim ciljevima u Kninu donijela, između ostalog, na temelju sljedećeg: (i) pogoden je policijski auto; (ii) postoje dokazi da su se neplanirani ciljevi kretali po gradu za vrijeme topničkog napada;⁷⁰ i (iii) Raspravno vijeće nije eksplicitno isključilo mogućnost da su snage HV-a mogle vidjeti kretanje neplaniranih ciljeva u Kninu.⁷¹

30. Po mom mišljenju, većina pogrešno tumači relevantne zaključke Raspravnog vijeća. Raspravno vijeće je, između ostalog, konstatalo sljedeće: (i) Rajčić je rekao da prije operacije Oluja HV sa svojih položaja nije imao izravan pogled na grad Knin; (ii) u topničkim izvješćima i zapovijedima HV-a ne spominje se korištenje topničkih promatrača u Kninu; i (iii) dokazi ne pokazuju da li je Hrvatska vojska u bilo kojem trenutku 4. kolovoza 1995. imala topničke promatrače koji su imali pogled na Knin.⁷² Raspravno vijeće je dalje rezoniralo da HV, ako nije imao topničke promatrače, odnosno ako ih nije imao barem 4. kolovoza 1995., nije mogao vidjeti postrojbe ili vozila SVK ili policije, nije o njima mogao izvijestiti, pa tako ni na njih usmjeriti vatru.⁷³ Dodalo je da se, ako HV i jest imao topničke promatrače koji su imali pogled na Knin 4. i 5. kolovoza 1995., ograničeni dokazi o kretanju SVK ili policije, uz iznimku pogođenog policijskog auta, ne odnose na područja zgrade PMEZ-a, bolnice, područje na istočnom rubu Knina ili na poljanu preko puta baze UN-a.⁷⁴

31. Prema tome, smatram da je zaključak Raspravnog vijeća da nema dokaza da je HV gađao neplanirane ciljeve u Kninu sasvim razuman, i da ga većina nije trebala poništiti.

32. Osim toga, primjećujem općenito da većina ne uviđa da u svom pristupu i zaključcima o neplaniranim ciljevima očigledno pada u nezgodnu kontradikciju. U pogledu jednog policijskog auta koji je pogoden u Kninu, većina smatra da je topničko naoružanje HV-a toliko precizno da je moglo postići direktan pogodak, ali kad je riječ o svim vojnim ciljevima koji su bili unaprijed određeni s urednim koordinatama, većina praktički mogućnost pogreške HV-a rasteže *ad infinitum*. Volio bih da mi većina objasni kako je HV, ako je mogao postići takvu preciznost s pokretnim ciljevima, mogao promašiti vojne ciljeve za stotine metara?

⁶⁹ Drugostupanjska presuda, par. 63.

⁷⁰ Drugostupanjska presuda, par. 63. V. također: par. 62.

⁷¹ Drugostupanjska presuda, par. 62.

⁷² Prvostupanjska presuda, par. 1907.

⁷³ Prvostupanjska presuda, par. 1907.

⁷⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1908.

3. Drugi dokazi o protupravnim topničkim napadima

33. Po mom mišljenju, većina napuhuje, izvan svih razumnih granica, važnost takozvane pogreške Raspravnog vijeća u vezi s neplaniranim ciljevima u Kninu. Potom tu pogrešku koristi, zajedno s pogreškom u vezi sa standardom od 200 metara, čije značenje je također bitno preuveličan, da dovede u pitanje analizu udara Raspravnog vijeća na način koji smatram krajnje artificijelnim. Nakon što se tako elegantno riješila analize udara, većina razmatra je li razuman presuditelj o činjenicama mogao zaključiti da su ostali dokazi dovoljni kao temelj za zaključak da su izvršeni protupravni topnički napadi na Četiri grada.⁷⁵ Sada opet, s obzirom na “značaj” oslanjanja Raspravnog vijeća na analizu udara, većina zaključuje – naravno – da razumno raspravno vijeće nije moglo doći do takvog zaključka.⁷⁶

34. Po mišljenju većine, Raspravno vijeće je “gotovo sve” dodatne dokaze smatralo “dvojbenima”, izvan konteksta analize udara.⁷⁷ U skladu s takvim rezoniranjem, većina u osnovi odbacuje zaključke Raspravnog vijeća u vezi sa sljedećim: (i) Gotovininom zapovijedi od 2. kolovoza, u kojoj se HV-u naređuje da granatira, između ostalog, Četiri grada; (ii) dokazima u vezi s provođenjem zapovijedi od 2. kolovoza od strane jedinica HV-a; (iii) dokazima pribavljenim od svjedoka u vezi s granatiranjem Knina; (iv) Brijunskim sastankom; i (v) dokazima u vezi s proporcionalnošću topničkih napada usmjerenih na Martićev stan.⁷⁸ Još jednom izražavam svoje duboko neslaganje s pristupom i zaključcima većine.

(a) Zapovijed od 2. kolovoza

35. Većina smatra da, s obzirom na to da je relevantni dio teksta zapovijedi od 2. kolovoza relativno kratak i budući da se u njemu ne traže eksplicitno protupravni napadi na Četiri grada, tekst zapovijedi od 2. kolovoza nije mogao, sam za sebe, biti razumna osnova za zaključak da su izvršeni protupravni topnički napadi.⁷⁹ Većina je također konstatala da se Raspravno vijeće “oslonilo na analizu udara da bi odbacilo tvrdnju svjedoka Rajčića da je zapovijed od 2. kolovoza tražila samo granatiranje zakonitih vojnih ciljeva”.⁸⁰

36. Smatram da način na koji se većina ovdje izrazila puno govori. Nije riječ o tome je li se Raspravno vijeće moglo razumno osloniti na tekst zapovijedi od 2. kolovoza, “sam za sebe”, nego je li, s obzirom ostale dokaze *u cjelini*, uključujući i zapovijed od 2. kolovoza, bilo razumno to što

⁷⁵ V. Drugostupanjska presuda, par. 68-82.

⁷⁶ Drugostupanjska presuda, par. 83.

⁷⁷ Drugostupanjska presuda, par. 77.

⁷⁸ Drugostupanjska presuda, par. 77-83.

⁷⁹ Drugostupanjska presuda, par. 77.

⁸⁰ Drugostupanjska presuda, par. 77.

je Raspravno vijeće zaključilo da su napadi bili protupravni. Osim toga, po mom mišljenju, relevantni dio Prvostupanjske presude na koji upućuje većina ni najmanje ne ide u prilog rezoniranju većine.⁸¹ Suprotno onome što tvrdi većina, analiza Raspravnog vijeća dokazuje da samo Raspravno vijeće očigledno nije zapovijed od 2. kolovoza razmatralo u izolaciji. Donoseći zaključak da je granatiranje Knina 4. i 5. kolovoza 1995. predstavljalo neselektivni – i prema tome protupravan – napad, Raspravno vijeće je razmotrilo brojne zaključke, od kojih neki nisu nužno povezani sa standardom od 200 metara.⁸² Raspravno vijeće je očigledno išlo dalje od analize udara i uzelo je u obzir, između ostalog, svjedočenje nekoliko svjedoka, kao i svoj zaključak o neproporcionalnoj paljbi po dvjema lokacijama, za koje je HV smatrao da bi se na njima mogao nalaziti Martić. Zapovijed od 2. kolovoza je razmotrilo i u svjetlu tih zaključaka. Prema tome, ne mogu se složiti s većinom u pogledu zapovijedi od 2. kolovoza.

(b) Provedba zapovijedi od 2. kolovoza od strane jedinica HV-a

37. U vezi sa provođenjem zapovijedi od 2. kolovoza od strane jedinica HV-a, većina smatra da je Raspravno vijeće “eksplicitno konstatalo da su topnička izvješća HV-a koja upućuju na to da su granate ispaljivane u općem smjeru gradova, a ne na konkretne ciljeve, bila toliko nekonkluzivna da su se tako mogla protumačiti jedino u kontekstu analize udara”.⁸³

38. Točno je da je Raspravno vijeće smatralo da ta izvješća nisu konkluzivna i da ih je dodatno procijenilo u svjetlu svojih zaključaka u vezi s mjestima topničkih udara u Kninu.⁸⁴ Procijenivši izvješća na taj način, Raspravno vijeće je zaključilo da ona idu u prilog tumačenju da su zapovijedi HV-a bile zapovijedi da se cijeli gradovi, uključujući i Knin, tretiraju kao ciljevi.⁸⁵ Važno je, međutim, i to što je Raspravno vijeće zaključilo da tom tumačenju idu u prilog i drugi dokazi, uključujući i dokaze koji nisu povezani s analizom udara, primjerice dokazi svjedoka i zaključak Raspravnog vijeća u vezi s neproporcionalnošću napada, kao što je gore spomenuto.⁸⁶ Na temelju svih tih faktora donijelo je gore spomenuti zaključak da je napad na Knin bio neselektivan i, stoga, protupravan.⁸⁷ Pažljivo čitanje relevantnih dijelova Prvostupanjske presude, dakle, pokazuje da Raspravno vijeće nije naprosto procijenilo izvještaje u svjetlu svojih zaključaka o mjestima topničkih udara u Kninu, nego da je vodilo računa o drugim faktorima. Zbog toga se ne slažem s

⁸¹ V. Drugostupanjska presuda, par. 77, fusnota 237, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, par. 1911.

⁸² Prvostupanjska presuda, par. 1911.

⁸³ Drugostupanjska presuda, par. 78.

⁸⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1895, 1896.

⁸⁵ Prvostupanjska presuda, par. 1911.

⁸⁶ V. gore, par. 36. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1911.

⁸⁷ Prvostupanjska presuda, par. 1911.

rezoniranjem većine i njenim zaključkom da razumno nije moguće osloniti se na dokaze u vezi s provedbom zapovijedi od strane HV-a neovisno o analizi udara.⁸⁸

(c) Dokazi pribavljeni od svjedoka u vezi s granatiranjem Knina

39. Ne slažem s rezoniranjem većine ni kad je riječ o svjedočenjima svjedoka koji su bili u Kninu za vrijeme topničkih napada. Većina je konstatala da je Raspravno vijeće dokaze svjedoka Dreyera, Foranda, Bellerosea, Hendriksa, Gilberta, Liboriusa i Stiga Markera Hansena “pažljivo [pregledalo] i primijetilo [...] da su mnogi svjedoci imali nedovoljnu topničku obuku te da je moguće da im je bilo teško ocijeniti topničke udare dok su sami bili pod paljbom i da su granatiranje izvan Knina pogrešno doživjeli kao granatiranje unutar grada.”⁸⁹ Na temelju toga, većina smatra da je “Raspravno vijeće [...] konstatalo da su dokazi pribavljeni od svjedoka koji su bili u Kninu tijekom topničkih napada imali ograničenu vrijednost i potom je odlučilo da te dokaze razmatra samo zajedno s drugim dokazima u spisuu.”⁹⁰

40. Ne slažem se s načinom na koji su predstavljeni zaključci Raspravnog vijeća. Točno je da je Raspravno vijeće bilo oprezno prilikom ocjenjivanja svjedočenja “relativno velik[og] broj[a]”⁹¹ svjedoka koji su bili u Kninu za vrijeme napada.⁹² Međutim, većina nije spomenula da je Raspravno vijeće ustvrdilo da je uzelo u obzir svjedočenja, između ostalih, svjedoka Dreyera, Foranda, Bellerosea, Hendriksa, Gilberta, Liboriusa i Stiga Markera Hansena, koji su svi bili u Kninu za vrijeme granatiranja i koji su izjavili da su granate padale po cijelom Kninu te da je granatiranje bilo neselektivno.⁹³ Nakon čitanja Prvostupanjske presude jasno je da su se komentari Raspravnog vijeća u vezi s tim da svjedoci nisu imali dovoljnu topničku obuku, da im je bilo teško ocijeniti topničke udare i slično odnosili na sve svjedoke koji su bili u Kninu za vrijeme napada,⁹⁴ ali da je Raspravno vijeće, pristupivši s dužnom pažnjom i oprezom tim dokazima, bilo spremno osloniti se na, među ostalima, sedam gore spomenutih svjedoka.⁹⁵ Čak i ovdje, dakle, moram izraziti neslaganje s ocjenom većine da “ne bi bilo razumno osloniti se na ta svjedočenja bez daljnjih potkrepljujućih dokaza”.⁹⁶

41. Osim toga, iz zaključka većine je jasno da se opet nije fokusirala na ostale dokaze u cjelini. Kako ja to vidim, ne samo da se već za svjedočenja tih svjedoka kao takva može smatrati da se

⁸⁸ Drugostupanjska presuda, par. 78.

⁸⁹ Drugostupanjska presuda, par. 75.

⁹⁰ Drugostupanjska presuda, par. 79.

⁹¹ Prvostupanjska presuda, par. 1365.

⁹² Prvostupanjska presuda, par. 1366, 1372.

⁹³ Prvostupanjska presuda, par. 1911.

⁹⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1366, 1372.

⁹⁵ Prvostupanjska presuda, par. 1911.

⁹⁶ Drugostupanjska presuda, par. 79.

medusobno potkrepljuju i podupiru u mnogo aspekata, nego se ona, u svakom slučaju, trebaju razmatrati u kontekstu *svih* drugih dokaza u spisu. Po mom mišljenju, ostali dokazi očigledno predstavljaju “daljnje potkrepljujuće dokaze” koje traži većina.

(d) Brijunski sastanak

42. Isto tako, čini se da većina olako odbacuje dokaze s Brijunskog sastanka. Većina je primila k znanju da je Raspravno vijeće takve dokaze uzelo u obzir zajedno sa svojim zaključkom da su izvršeni protupravni topnički napadi kako bi utvrdilo postojanje UZP-a i konstatira da Brijunski transkript “ne sadrži dokaz o tome da je izdana izričita zapovijed da započnu protupravni napadi”.⁹⁷ To je točno. Međutim, većina prihvaća da “opća rasprava na Brijunskom sastanku o mogućnostima i namjerama HV-a, a posebno Gotovinina izjava ‘ako je zapovijed za udar na Knin, mi ga za nekoliko sati rušimo, kompletno’, donekle daje osnovu za zaključak da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni”.⁹⁸ S tim bih se svakako složio. Po mom mišljenju, ovi dokazi, kad se uzmu u kontekstu ostalih dokaza u cjelini, jesu relevantni pokazatelji protupravnosti napada.

(e) Dokazi u vezi s proporcionalnošću topničkih napada usmjerenih na Martićev stan

43. Nakon što je konstatirala da je Raspravno vijeće za veliki dio ostalih dokaza u spisu smatralo da su neodređeni i da ukazuju na protupravne topničke napade “samo ako se promatraju kroz prizmu analize udara”, većina je razmotrila “dokaz[e] ograničene vrijednosti za koje nije navedena takva ograda”.⁹⁹ Većina zaključuje da su takvi dokazi, uključujući i dokaze u vezi s granatiranjem Martićevog stana, također nedostatni da budu osnova za zaključak da su topnički napadi bili protupravni.¹⁰⁰ Po mišljenju većine, zaključak Raspravnog vijeća da je garantiranje Martićevog stana bilo neproporcionalno imao je “ograničenu vrijednost za utvrđivanje šireg neselektivnog napada na civile u Kninu”.¹⁰¹ Konkretno, većina taj zaključak Raspravnog vijeća kritizira zbog toga što nije bio utemeljen na konkretnoj ocjeni odgovarajuće vojne prednosti i zbog toga što nije donijelo zaključke o šteti ili stradanjima koja je napad prouzrokovao.¹⁰² S dužnim poštovanjem izražavam svoje potpuno neslaganje s većinom.

44. Raspravno vijeće je konstatiralo da je HV izvijestio kako je na Martićev stan 4. kolovoza 1995., u dva navrata, ispaljeno ukupno 12 granata kalibra 130 milimetara.¹⁰³ Nadalje, također 4.

⁹⁷ Drugostupanjska presuda, par. 81.

⁹⁸ Drugostupanjska presuda, par. 81.

⁹⁹ Drugostupanjska presuda, par. 82.

¹⁰⁰ Drugostupanjska presuda, par. 82.

¹⁰¹ Drugostupanjska presuda, par. 82.

¹⁰² Drugostupanjska presuda, par. 82.

¹⁰³ Prvostupanjska presuda, par. 1910.

kolovoza 1995., HV je ispalio neutvrđen broj granata kalibra 130 milimetara na još jednu lokaciju za koju se pretpostavljalo da se na njoj nalazi Martić.¹⁰⁴ Raspravno vijeće nije ni u jednom trenutku posumnjalo u legitimnost gađanja Martićevog stana, ali je zaključilo da je napad bio neproporcionalan zbog broja ispaljenih granata, vrste upotrijebljenog topničkog oruđa, udaljenosti od mjesta s kojeg su granate ispaljene, činjenice da su obje lokacije bile u stambenim područjima i trenutka kad su granate ispaljene.¹⁰⁵ Po mom mišljenju, Raspravno vijeće, s obzirom na te zaključke, nije nužno moralo povezati svoj zaključak da je granatiranje bilo neproporcionalno s eventualnim zaključkom o nastaloj šteti i žrtvama. Većina zaključak kojim poništava zaključak Raspravnog vijeća o neproporcionalnosti može donijeti jedino ako je jasno da nijedno razumno raspravno vijeće ne bi moglo doći do tog zaključka. Po mom mišljenju, to ovdje očigledno nije slučaj. Stoga se ne mogu složiti s većinom. Također se ne slažem s većinom da je odluka koju je donijelo Raspravno vijeće imala “ograničenu vrijednost” kad je riječ o utvrđivanju šireg neselektivnog napada. Smatram da ovi dokazi doista mnogo govore i da bi im razuman presuditelj o činjenicama mogao pridati značaj.

4. Zaključak o protupravnosti topničkih napada

45. Prema tome, s dužnim poštovanjem, nipošto se ne slažem s većinom u tome da poništenje analize udara dovodi u pitanje zaključak Raspravnog vijeća da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni. Naprosto se ne mogu složiti s mišljenjem većine da je oslanjanje Raspravnog vijeća na analizu udara bilo toliko značajno da ostali dokazi, čak i kad se sagledaju u cjelini, ne pokazuju definitivno da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni. Kao što sam pokazao, većina pogrešno tumači i/ili ignorira i/ili odbacuje bez primjerenog opravdanja sve relevantne zaključke Raspravnog vijeća u vezi s ostalim dokazima.

46. Nadalje, umjesto da ostale dokaze zaista sagleda *u cjelini*, kao što tvrdi da čini,¹⁰⁶ većina i ovdje te zaključke promatra izolirano i odbacuje ih jedan po jedan. Osim toga, ostale dokaze filtrira i umanjuje im značaj na osnovu svojih ranijih zaključaka da je Raspravno vijeće pogriješilo. Ne mogu se složiti s tim pristupom, i ni u kojem slučaju se ne slažem sa zaključkom većine da razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao izvan razumne sumnje zaključiti da su na Četiri grada izvršeni protupravni topnički napadi. Većina naprosto nije uspjela pokazati zašto je to tako. Po mom mišljenju, s obzirom na sve ostale zaključke i dokaze koji su gore navedeni – zajedno s ostalim dokazima u vezi s mjestima udara koji nisu povezani sa standardom od 200 metara, i koje

¹⁰⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1910.

¹⁰⁵ Prvostupanjska presuda, par. 1910.

¹⁰⁶ Drugostupanjska presuda, par. 83: “To što se Raspravno vijeće oslonilo na analizu udara bilo je u toj mjeri značajno da ostali dokazi, čak i kad se sagledaju u cjelini, ne pokazuju definitivno da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni.”

većina ne spominje¹⁰⁷ – scenarij je toliko očigledan da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao donijeti zaključak koji bi se razlikovao od zaključka Raspravnog vijeća.

5. UZP

47. Većina je poništila zaključak Raspravnog vijeća da je postojao UZP trajnog uklanjanja srpskog civilnog stanovništva iz Krajine silom ili prijetnjom silom.¹⁰⁸ Obrazloženje većine je da, bez zaključka da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni, nijedno razumno raspravno vijeće ne bi moglo zaključiti da je jedino moguće tumačenje posrednih dokaza u spisu to da je postojao UZP s ciljem trajnog uklanjanja srpskog stanovništva iz Krajine silom ili prijetnjom silom.¹⁰⁹ Donoseći taj zaključak, većina je konstatala da je Raspravno vijeće sve svoje zaključke u vezi s postojanjem UZP-a povezal sa svojim pogrešnim zaključkom da su napadi na Četiri grada bili protupravni.¹¹⁰

48. S obzirom na moje temeljno neslaganje sa zaključcima većine u vezi sa protupravnošću napada na Četiri grada, kao što sam gore iznio, naprosto se ne mogu složiti sa zaključkom većine u pogledu postojanja UZP-a. Po mom mišljenju, zaključak Raspravnog vijeća da su napadi bili protupravni treba se održati, kao što se, prema tome, treba održati i zaključak da je UZP postojao.

49. Nadalje, naglasio bih da je iz Prvostupanjske presude jasno da se Raspravo vijeće očigledno nije ograničilo na razmatranje protupravnosti topničkih napada kad je donosilo zaključke o postojanju UZP-a, nego da je uzelo u obzir i druge dokaze za koje većina smatra da ih treba odbaciti.¹¹¹

50. Ne bih dalje komentirao to pitanje i jedino želim reći da potpuno podržavam relevantno obrazloženje i mišljenje suca Pocara koje je u vezi s UZP-om iznio u svom Suprotnom mišljenju.

B. Alternativni vidovi odgovornosti

51. U gornjem tekstu iznio sam obrazloženje za svoje neslaganje s pristupom i zaključcima većine u vezi s protupravnošću napada na Četiri grada, čija je logična posljedica i to da se ne slažem sa zaključcima u vezi s postojanjem UZP-a. Prema tome, ne slažem se s većinom da osuđujuće presude izrečene Gotovini i Markaču na osnovi UZP-a kao vida odgovornosti treba ukinuti. Stoga

¹⁰⁷ V. gore, par. 18, 21.

¹⁰⁸ Drugostupanjska presuda, par. 98.

¹⁰⁹ Drugostupanjska presuda, par. 91, 96.

¹¹⁰ V. Drugostupanjska presuda, par. 91-96.

¹¹¹ Prvostupanjska presuda, Dio 6.2, str. 992-1177.

se, po mom mišljenju, pitanje mogu li se Gotovini i Markaču izreći osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti nije ni trebalo pojaviti.

52. Međutim, s obzirom na okolnosti, smatram da ne mogu ostati izvan te debate nego da mi je dužnost izraziti mišljenje o tome jesu li takve osuđujuće presude trebale biti izrečene u ovom predmetu. To mišljenje se može sažeti na sljedeći način: iako se slažem sa zaključkom većine da treba odbaciti Gotovinine i Markačeve prigovore u vezi s općom nadležnošću Žalbenog vijeća da izrekne osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti,¹¹² ne slažem se sa zaključcima većine da žaliteljima ne treba izreći osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti.¹¹³ Osim toga, ni ovdje se ne slažem sa pristupom većine.

1. Gotovina

53. Većina je konstatala da je Raspravno vijeće u ovom predmetu zaključilo da je Gotovina dao značajan doprinos UZP-u: (i) naređivanjem protupravnih topničkih napada na civile i civilne objekte u Benkovcu, Kninu i Obrovcu 4. i 5. kolovoza 1995.; i (ii) propustom da se ozbiljno usredotoči kako bi osigurao da se poduzmu koraci u vezi s izvješćima o zločinima protiv srpskih civila u Krajini i da se spriječe budući zločini, čime je promicao atmosferu nekažnjivosti.¹¹⁴ Nakon što je podsjetila na to da je poništila zaključke Raspravnog vijeća o značajnom doprinosu UZP-u na temelju naređivanja protupravnih napada, većina je ispitala mogu li se bez obzira na to Gotovini izreći osuđujuće presude na osnovi pomaganja i podržavanja odnosno odgovornosti nadređenog u pogledu njegovog propusta da poduzme dodatne mjere.¹¹⁵

54. Većina je zaključila da Gotovinin propust da poduzme dodatne mjere nije osnova za alternativnu kaznenu odgovornost,¹¹⁶ za što (kako se čini) navodi tri glavna razloga: (i) Raspravno vijeće je zaključke u vezi s Gotovininim propustom da poduzme dodatne mjere donijelo "u svjetlu" svoje konstatacije da je on naredio protupravne topničke napade i djelomično ih utemeljilo na tim konstatacijama;¹¹⁷ (ii) način na koji je Raspravno vijeće opisalo dodatne mjere koje je Gotovina trebao poduzeti je neadekvatan i Raspravno vijeće je propustilo razmotriti ključna pitanja;¹¹⁸ i (iii) Raspravno vijeće je propustilo razmotriti svjedočenje svjedoka Jonesa.¹¹⁹ Međutim, po mom mišljenju, nijedan od tih razloga ne pokazuje adekvatno zašto su zaključci Raspravnog vijeća u vezi

¹¹² Drugostupanjska presuda, par. 106-107.

¹¹³ Drugostupanjska presuda, par. 136, 157.

¹¹⁴ Drugostupanjska presuda, par. 118. Gotovinin drugi doprinos u tom pogledu je "propust da poduzme dodatne mjere" o kojem većina govori kroz cijelu presudu.

¹¹⁵ Drugostupanjska presuda, par. 118-119, 127-135.

¹¹⁶ Drugostupanjska presuda, par. 135.

¹¹⁷ Drugostupanjska presuda, par. 119. V. također: Drugostupanjska presuda, par. 130.

¹¹⁸ Drugostupanjska presuda, par. 130.

¹¹⁹ Drugostupanjska presuda, par. 131-134.

s propustom da se poduzmu dodatne mjere (i) nerazumni i (ii) stoga ne mogu biti osnova za osuđujuću presudu po vidovima odgovornosti pomaganja i podržavanja odnosno odgovornosti nadređenog, niti dovodi u pitanje te zaključke.¹²⁰ Naprotiv, smatram da u Prvostupanjskoj presudi postoje brojni dokazi na kojima se može utemeljiti osuđujuća presuda za, konkretno, odgovornost nadređenog.¹²¹

(a) Zaključci o Gotovininom propustu da poduzme dodatne mjere

55. Prije svega primjećujem da većina naprosto konstatira činjenicu, ne objašnjavajući zašto je ona značajna, da je Raspravno vijeće zaključke u vezi s Gotovininim propustom da poduzme dodatne mjere donijelo “u svjetlu” svoje konstatacije da je Gotovina naredio protupravne napade. Po mom mišljenju, ta činjenica sama po sebi ne dovodi u pitanje zaključke o Gotovininom propustu da poduzme dodatne mjere i mogućnost da oni budu osnova za alternativne osuđujuće presude. Naprotiv, zaključci Raspravnog vijeća o Gotovininom propustu da poduzme dodatne mjere odnose se na niz zločina počinjenih nad srpskim civilima tijekom operacije Oluja i nakon nje¹²² i prema tome, kako ja to vidim, ne ovise o eventualnom zaključku da je Gotovina naredio protupravne napade.

56. Skrenuo bih također pažnju na to da je analiza većine donekle kontradiktorna. Nakon što pokušava ustvrditi da je Gotovina poduzeo sve moguće mjere¹²³ i, kako se čini, ne dopušta da je s njegove strane bilo ikakvih propusta, većina potom prihvaća da možda jest bilo propusta kad zaključuje da “postoji razumna sumnja u pogledu toga *je li bilo koji Gotovinin propust da djeluje bio toliko velik da bi predstavljao znatan doprinos zločinima koje su počinile hrvatske snage odnosno propust da poduzme nužne i razumne mjere da spriječi zločine svojih podčinjenih u HV-u i da kazni počinitelje*”.¹²⁴

57. Posebno problematičnim smatram pristup većine načinu na koji je Raspravno vijeće opisalo dodatne mjere koje je Gotovina trebao poduzeti. Kritizirajući način na koji je Raspravno vijeće opisalo dodatne mjere i analizu njihovog učinka većina kaže da je taj opis vrlo “štur”, da se

¹²⁰ Većina izjavljuje da će zaključke Raspravnog vijeća i druge dokaze u spisu razmotriti *de novo*. Drugostupanjska presuda, par. 110. Međutim s obzirom na to da većina kritizira zaključke Raspravnog vijeća u vezi s Gotovininim propustom da poduzme dodatne mjere i konstatira da je Raspravno vijeće “propustilo razmotriti ključna pitanja”, smatram da moram najprije ocijeniti je li Raspravno vijeće zaista toliko pogriješilo i tako donijeti zaključak o razumnosti tih zaključaka, prije nego što razmotrim mogu li oni biti osnova za osuđujuću presudu po alternativnim vidovima odgovornosti.

¹²¹ Dolje, par. 70.

¹²² Prvostupanjska presuda, par. 2363-2365. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 2341, 2343-2344. Napominjem također da se u paragrafu 2363 Prvostupanjske presude uz “otvaranje topničke vatre na civile” kao primjeri zločina spominju i “razaranja, pljačkanje i ubijanje” te “ubojstva”, a ne spominje se protupravnost napada na Četiri grada kao takva.

¹²³ Drugostupanjska presuda, par. 131, 133-134.

¹²⁴ Drugostupanjska presuda, par. 134. Kurziv dodan.

ograničava na šest rečenica i da se ne bavi ključnim pitanjima.¹²⁵ Većina također kritizira Raspravno vijeće zbog toga što, između ostalog: (i) nije objasnilo koje “odgovarajuće” ljude je Gotovina trebao kontaktirati, kakvu pomoć je od njih trebao tražiti i zašto je bilo važno poduzeti taj korak; (ii) nije objasnilo kakav je trebao biti sadržaj dodatnih izjava za javnost za koje smatra da ih je Gotovina trebao dati, nije identificiralo ciljanu publiku, niti ih je diferenciralo od izjava koje Gotovina jest dao; (iii) nije opisalo koju vrstu “raspoloživih resursa” je Gotovina trebao preusmjeriti kako bi se spriječili zločini i poduzeli odgovarajući koraci; i (iv) nije konkretno navelo kako bi one pomogle što se tiče Gotovinih navodnih propusta da poduzme odgovarajuće korake u vezi sa zločinima.¹²⁶

58. Po mom mišljenju, takva kritika Raspravnog vijeća ne samo da je nepotrebna i sitničava, nego je i potpuno neopravdana i nepravedna prema Raspravnom vijeću. Prvo, naprosto se ne slažem s većinom kad kaže da je Raspravno vijeće svoj zaključak o tome da je Gotovina trebao poduzeti dodatne mjere donijelo u samo šest redaka “šturog” teksta. Tih šest redaka o kojima govori većina samo su zaključak, utemeljen na stranicama i stranicama detaljne analize dokaza u vezi sa, između ostalog, Gotovininim ovlastima¹²⁷ i nedostatkom adekvatnog djelovanja ili intervencije u pogledu sprečavanja zločina koje su počinili njegovi podčinjeni i poduzimanja mjera.¹²⁸ Doista, Raspravno vijeće je na dvadeset jednoj stranici Presude¹²⁹ detaljno opisalo, između ostalog: (i) što je konkretno Gotovina znao o počinjenim zločinima;¹³⁰ (ii) što je Gotovina učinio i što nije učinio u vezi s velikom količinom informacija koje je dobivao o zločinima;¹³¹ (iii) kako je Gotovina u više navrata odbio primiti k znanju umiješanost snaga pod njegovim zapovjedništvom u činjenje zločina;¹³² (iv) kako je čak i Čermak izjavio da je da je Gotovina znao za zločine koje su činili njegovi podčinjeni;¹³³ i (v) kako je Gotovina zapravo pohvalio svoje podčinjene i odao im priznanje za njihovo ponašanje tijekom operacije Oluja znajući da su počinjeni zločini.¹³⁴ Zbog toga smatram da je kritika Raspravnog vijeća od strane većine neprihvatljiva.

59. Drugo, kritizirajući Raspravno vijeće zbog propusta da dâ primjere i detaljniji opis dodatnih mjera koje Gotovina trebao poduzeti, većina očigledno ignorira relevantne dijelove Prvostupanjske presude u kojima se daje ta vrsta informacije. Na primjer, u Dijelu 3.1.2 Prvostupanjske presude,

¹²⁵ Drugostupanjska presuda, par. 130.

¹²⁶ Drugostupanjska presuda, par. 130.

¹²⁷ Prvostupanjska presuda, Dio 3.1.1, Dio 3.1.2, str. 37-73.

¹²⁸ Prvostupanjska presuda, Dio 6.3.5, str. 1179-1198.

¹²⁹ Prvostupanjska presuda, str. 1180-1201, par. 2230-2375.

¹³⁰ Prvostupanjska presuda, par. 2334-2352, 2363.

¹³¹ Prvostupanjska presuda, par. 2330-2333, 2353-2362, 2364-2366.

¹³² Prvostupanjska presuda, par. 2349-2350.

¹³³ Prvostupanjska presuda, par. 2351.

¹³⁴ Prvostupanjska presuda, par. 2355.

Raspravno vijeće vrlo detaljno objašnjava ovlasti koje je Gotovina imao kao zapovjednik i njegovo mjesto u zapovjednom lancu.¹³⁵ Valja primijetiti da ovaj dio Prvostupanjske presude odgovara i na kritiku većine da je Raspravno vijeće propustilo objasniti koje “odgovarajuće” ljude je Gotovina trebao kontaktirati kako bi se osiguralo da se poduzmu odgovarajući koraci u vezi sa zločinima.¹³⁶ Isto tako, u Dijelu 3.1.2 može se naći adekvatan odgovor na kritiku većine da je Raspravno vijeće propustilo objasniti što je Gotovina trebao tražiti od tih “odgovarajućih” ljudi.¹³⁷ To je dodatno pokazano u Dijelu 6.3.5 Prvostupanjske presude.¹³⁸ Nadalje, kritika većine da je Raspravno vijeće propustilo objasniti zašto je bilo “važno poduzeti taj korak” je neshvatljiva, s obzirom na to da je riječ o zločinima koje su počinili Gotovinini podčinjeni, što je, dakako, zahtijevalo istragu i eventualni kazneni progon.

60. Isto tako ne razumijem zašto većina kritizira Raspravno vijeće zbog toga što ne objašnjava kakvu vrstu dodatne izjave za javnost je Gotovina mogao dati, kakvoj bi publici te izjave bile upućene i kako bi se one razlikovale od izjava koje Gotovina jest dao.¹³⁹ Raspravno vijeće je jako dobro objasnilo da je Gotovina, koji je na koncu bio general-pukovnik HV-a, znao, između ostalog, što njegov položaj podrazumijeva, koje su njegove odgovornosti, tko su akteri na ratištu, i kome se treba obratiti da bi se osiguralo poštovanje zakona ratovanja.¹⁴⁰ Sudeći po reakciji većine, Raspravno vijeće je, dakle, trebalo iznijeti ono što je svima očigledno, i što je sam Gotovina zacijelo znao.

61. Po mom mišljenju, s obzirom na sveukupne dokaze, Raspravno vijeće je razumno moglo zaključiti, i s pravom je zaključilo, da je Gotovina bio uredno obavještavan o zločinima koje su činili njegovi podčinjeni i da nije dovoljno učinio bilo da kazni počinitelje bilo da spriječi daljnje zločine. I sam bih došao do istog zaključka.

62. Stoga smatram da kritika većine u vezi s načinom na koji je Raspravno vijeće razmotrilo pitanje dodatnih mjera ne pokazuje zašto nije bilo moguće osloniti se na opširne zaključke Raspravnog vijeća i zašto se, prema tome, na njima ne može utemeljiti osuđujuća presuda za, konkretno, odgovornost nadređenog.

¹³⁵ Prvostupanjska presuda, par. 101-146.

¹³⁶ Prvostupanjska presuda, par. 134, 144. Raspravno vijeće ovdje prima k znanju i iznosi dokaze u vezi s Gotovininim ovlastima i obvezama u pogledu zločina i disciplinskih prekršaja koje su počinile osobe pod njegovim zapovjedništvom.

¹³⁷ Prvostupanjska presuda, par. 133, 134.

¹³⁸ Prvostupanjska presuda, par. 2358-2360, 2363-2365.

¹³⁹ V. Drugostupanjska presuda, par. 130.

¹⁴⁰ V. gore, par. 59. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 69-146.

(b) Svjedok Jones

63. Isto tako, ne slažem se sa zaključkom većine da je Raspravno vijeće pogriješilo kad nije razmotrilo svjedočenje svjedoka Jonesa. Čini se da je većina taj zaključak donijela na osnovi činjenice da je svjedok Jones dao tri konkretne izjave, koje je, po mišljenju većine, Raspravno vijeće trebalo uzeti u obzir kad je donosilo zaključke o Gotovininom propustu da poduzme dodatne mjere: (i) da je Gotovina, poslije granatiranja Četiri grada, vodio vojne operacije u BiH; (ii) da je, po mišljenju svjedoka Jonesa, Gotovina poduzeo sve nužne i razumne mjere da osigura da njegovi podčinjeni u Krajini provode adekvatne disciplinske mjere; i (iii) da ne može navesti nijednu dodatnu mjeru koju je Gotovina trebao poduzeti.¹⁴¹ Po mom mišljenju, Raspravno vijeće nije pogriješilo kad je odlučilo da se ne osvrće konkretno na svjedočenje svjedoka Jonesa.

64. Što se tiče Gotovininog premještaja u BiH poslije granatiranja Četiri grada, primjećujem da Raspravno vijeće zapravo jest razmotrilo pitanje odgovornosti koje je Gotovina zadržao nakon premještaja. Raspravno vijeće je zaključilo, na temelju dokaznog predmeta D1538 i drugih dokaza, da Gotovininu fizička odsutnost s područja koja su pripadala ZP-u Split, na kojima borbene akcije više nisu zahtijevale njegovu prisutnost, nije sama po sebi utjecala na Gotovininu obvezu da zadrži kontrolu nad podređenim jedinicama na tim područjima.¹⁴² Smatram da je Raspravno vijeće, nakon što se već bavilo tim pitanjem, s pravom moglo ignorirati izjavu svjedoka Jonesa u vezi s tim jer ju je očigledno smatralo irelevantnom.

65. U vezi s drugim izjavama svjedoka Jonesa, primjećujem da si je Raspravno vijeće u Dijelu 6.3 Prvostupanjske presude, nakon što je podsjetilo na svoje ranije zaključke u vezi s Gotovininim odgovornostima,¹⁴³ dalo truda da detaljno objasni, između ostalog, sljedeće: informacije koje je Gotovina dobivao u vezi sa zločinima koje su činili njegovi podčinjeni; mjere koje je poduzeo kako bi spriječio takve zločine i poduzeo odgovarajuće korake u vezi s njima prije, za vrijeme i poslije napada na Četiri grada; i kako je Gotovina propustio poduzeti dodatne mjere ili se tome opirao kad se to od njega tražilo.¹⁴⁴ Ako se pročita taj dio Prvostupanjske presude, očigledno je da je Raspravno vijeće temeljito razmotrilo sva pitanja koja je pokrenuo, među ostalima, svjedok Jones i da zaključci Raspravnog vijeća pokrivaju ta pitanja u cjelini. Kako ja to vidim, Raspravno vijeće se očigledno, i s pravom, nije složilo sa svjedokom Jonesom kad je riječ o njegovoj izjavi da je Gotovina poduzeo sve nužne mjere. Prema tome, po mom mišljenju, s obzirom

¹⁴¹ Drugostupanjska presuda, par. 131.

¹⁴² Prvostupanjska presuda, par. 144.

¹⁴³ Prvostupanjska presuda, par. 2324, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, Dio 3.1.1 i Dio 3.1.2.

¹⁴⁴ Prvostupanjska presuda, par. 2330-2365.

na temeljitost s kojom je Raspravno vijeće ispitalo takva pitanja, Raspravno vijeće nije bilo obvezno konkretno se osvrnuti na svjedočenje svjedoka Jonesa.

66. Ukratko, iako Raspravno vijeće nije posebno spomenulo svjedoka Jonesa niti se posebno bavilo njegovim svjedočenjem, sve relevantne teme o kojima je on govorio bile su u samoj srži analize koju je poduzelo Raspravno vijeće u pokušaju da utvrdi je li Gotovina propustio spriječiti zločine svojih podčinjenih i kazniti počinitelje. Po mom mišljenju, dakle, to što ga Raspravno vijeće nije spomenulo ništa ne mijenja i fokusiranje većine na to pitanje je nepotrebno. Većina ne uvida da je Raspravno vijeće bilo u mnogo boljoj poziciji da ocijeni dokaze od svjedoka Jonesa, koji, za razliku od Raspravnog vijeća, nije pred sobom imao sve dokaze i koji je uzeo u obzir mnogo manje činjenica nego Raspravno vijeće. Zaključak većine da je Raspravno vijeće trebalo konkretno razmotriti njegovo svjedočenje je stoga neopravdan i ne uklapa se u jurisprudenciju Međunarodnog suda – da se činjenični zaključci Raspravnog vijeća ne smiju olako poništiti.¹⁴⁵

67. Iz tih razloga, ne slažem se da je Raspravno vijeće pogriješilo kad se nije bavilo svjedočenjem svjedoka Jonesa. Prema tome, ne slažem se s većinom da to što Raspravno vijeće nije razmotrilo njegovo svjedočenje dovodi u pitanje zaključke o Gotovininom propustu da poduzme dodatne mjere.

(c) Zaključak

68. Po mom mišljenju, zaključak većine da “postoji razumna sumnja u pogledu toga je li bilo koji Gotovinin propust da djeluje bio toliko velik da bi predstavljao znatan doprinos zločinima koje su počinile hrvatske snage odnosno propust da poduzme nužne i razumne mjere da spriječi zločine svojih podčinjenih u HV-u i da kazni počinitelje”¹⁴⁶ temelji se upravo na onim istim dokazima koje je Raspravno vijeće razmotrilo i za koje je razumno zaključilo da Gotovinu ne oslobadaju krivnje.

69. S obzirom na to da Raspravno vijeće nije napravilo nikakvu pogrešku, nipošto se ne slažem s većinom da opširni zaključci Raspravnog vijeća u vezi s Gotovininim propustom da poduzme dodatne mjere ne mogu biti osnova za osuđujuću presudu za, konkretno, odgovornost nadređenog.

70. Nadalje, smatram da, doista, dokazi i zaključci Raspravnog vijeća u cjelini mogu biti osnova za izricanje osuđujuće presude Gotovini za odgovornost nadređenog.¹⁴⁷ Smatram da to jasno pokazuju zaključci Raspravnog vijeća izneseni u Dijelu 3.1 i Dijelu 6.3 Prvostupanjske presude: (i) postojao je odnos nadređeni – podređeni između Gotovine i osoba pod njegovim

¹⁴⁵ V. Drugostupanjska presuda, par. 13.

¹⁴⁶ Drugostupanjska presuda, par. 134.

¹⁴⁷ V. Drugostupanjska presuda, par. 128.

zapovjedništvom;¹⁴⁸ (ii) Gotovina je bio uredno obavještavan o zločinima koje su činili njegovi podčinjeni;¹⁴⁹ i (iii) Gotovina je propustio poduzeti mjere da kazni počinitelje odnosno da spriječi zločine.¹⁵⁰

71. Prema tome, s dužnim poštovanjem izražavam potpuno neslaganje s rezoniranjem i zaključcima većine te s propustom većine, koji je iz toga proizišao, da Gotovini izrekne osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti.

2. Markač

72. Također, s dužnim poštovanjem, nipošto se ne slažem s tim što je većina odbila izreći osuđujuće presude Markaču na temelju alternativnih vidova odgovornosti. Prije svega moram priznati da nikako ne razumijem pristup i zaključke većine kad je riječ o Markaču. Većina, kako ja to vidim, ignorira vrlo jasne zaključke Raspravnog vijeća u vezi s Markačevom efektivnom kontrolom nad Specijalnom policijom, kao i u vezi s tim je li Markač dao znatan doprinos relevantnim zločinima Specijalne policije. Konstatiravši da Raspravno vijeće nije donijelo “eksplicitne zaključke”, većina dodatno pogoršava stvari tako što naprosto odbija ocijeniti ostale zaključke i dokaze u spisu.¹⁵¹ Ne mogu se složiti s takvim pristupom. Po mom mišljenju, postoje dovoljni – štoviše, vrlo jaki – dokazi na temelju kojih se Markaču može izreći alternativna osuđujuća presuda, posebno za odgovornost nadređenog,¹⁵² i većina je trebala izreći takvu osuđujuću presudu.

73. Nadalje, postoji očigledna razlika između pristupa većine prilikom razmatranja Gotovinine potencijalne odgovornosti na temelju alternativnih vidova odgovornosti i njenog pristupa kad je riječ o Markačevoj potencijalnoj odgovornosti. U pogledu Gotovine, većina je, kako se čini, barem spremna ispitati zaključke Raspravnog vijeća.¹⁵³ Doduše vrlo brzo pronalazi pogreške Raspravnog vijeća i konstatira da se na zaključcima Raspravnog vijeća ne mogu utemeljiti osuđujuće presude po alternativnim vidovima odgovornosti.¹⁵⁴ Kad je riječ o Markaču, međutim, većina ni ne uzima u obzir mogućnost da ocijeni relevantne zaključke, nego naprosto odbacuje takve zaključke zbog toga što Raspravno vijeće nije eksplicitno konstatiralo da je Markač imao efektivnu kontrolu i/ili da je

¹⁴⁸ Prvostupanjska presuda, par. 69-146, 2323-2324.

¹⁴⁹ Prvostupanjska presuda, par. 2334-2352, 2363.

¹⁵⁰ Prvostupanjska presuda, par. 2364-2365; V. također gore, par. 58-61.

¹⁵¹ Drugostupanjska presuda, par. 150.

¹⁵² V. dolje, par. 81.

¹⁵³ V. Drugostupanjska presuda, par. 129-135.

¹⁵⁴ V. Drugostupanjska presuda, par. 130-135.

dao znatan doprinos.¹⁵⁵ Primjećujem, međutim, da Raspravno vijeće nije ni u vezi s Gotovinom donijelo takve eksplicitne zaključke.

74. U situaciji kada je Raspravno vijeće donijelo slične zaključke u pogledu oba žalitelja – i Gotovine i Markača – odnosno kad nije ni za jednog od njih donijelo “eksplicitne zaključke” – na temelju čega je većina smatrala da može primijeniti dva potpuno različita pristupa? Ne mogu dokučiti nikakav opravdan razlog za takav nedosljedan postupak.

(a) Odgovornost nadređenog

75. Što se tiče raznih zaključaka većine u vezi s Markačem, prvi zaključak koji smatram problematičnim jest “da Raspravno vijeće nije eksplicitno zaključilo da je Markač posjedovao efektivnu kontrolu nad Specijalnom policijom [i, konkretno, da] je bilo neodređeno u pogledu Markačeve moći da stegovno kazni pripadnike Specijalne policije, primjećujući da je on mogao podnijeti zahtjev i proslijediti predmet, ali da su ‘kaznena djela koja bi počinili pripadnici Specijalne policije spadala u nadležnost državnih odvjetništava’”.¹⁵⁶ Te me izjave posebno iznenaduju zato što predstavljaju pogrešno tumačenje zaključaka Raspravnog vijeća i stoga mogu jedino, s dužnim poštovanjem, izraziti svoje neslaganje s većinom.

76. Po mom mišljenju, čak i ako Raspravno vijeće nije eksplicitno upotrijebilo riječi “Markač [je] posjedovao efektivnu kontrolu nad Specijalnom policijom”, nije dvojbeno da je Raspravno vijeće utvrdilo da je između Markača i pripadnika Specijalne policije postojao odnos nadređeni – podređeni i da je Markač posjedovao i efektivnu i *de jure* kontrolu nad Specijalnom policijom.

77. U vezi s tim upućujem na zaključke Raspravnog vijeća u Dijelu 3.3 Prvostupanjske presude da je Markač bio pomoćnik ministra unutarnjih poslova nadležan za Specijalnu policiju i da je također bio operativni zapovjednik Skupnih snaga Specijalne policije.¹⁵⁷ Raspravno vijeće je također konstatalo da su zapovjednici specijalnih jedinica policije angažirani u operaciji Oluja i operacijama koje su poslije nje uslijedile “bili podređeni i odgovarali Markaču, a ne načelnicima policijskih uprava u čijem su sastavu inače bili”.¹⁵⁸ Također je konstatalo da je Markač, dok su specijalne jedinice policije djelovale na terenu tijekom operacije Oluja “od svojih podređenih dobivao redovite informacije o stanju na terenu.”¹⁵⁹ Raspravno vijeće je također utvrdilo da su, “s obzirom na Markačevu funkciju operativnog zapovjednika snaga Specijalne policije”, topnička

¹⁵⁵ Drugostupanjska presuda, par. 148-150.

¹⁵⁶ Drugostupanjska presuda, par. 148, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, par. 198.

¹⁵⁷ Prvostupanjska presuda, par. 194.

¹⁵⁸ Prvostupanjska presuda, par. 194.

¹⁵⁹ Prvostupanjska presuda, par. 195.

sredstva bila pod Markačevim vođenjem i zapovijedanjem.¹⁶⁰ Nadalje, utvrdilo je da je Markač, kada bi primio dojavu da je pripadnik Specijalne policije počinio kazneno djelo, dojavu bio dužan proslijediti kriminalističkoj policiji radi daljnje istrage.¹⁶¹ Osim toga, iako su kaznena djela koja bi počinili pripadnici Specijalne policije spadala u nadležnost državnih odvjetništava, to nije isključivalo pokretanje usporednog stegovnog postupka protiv istih počinitelja.¹⁶² I konačno, Raspravno vijeće je konstatiralo da je Markač “mogao zatražiti isključ[enje] iz službe pripadnika Specijalne policije”¹⁶³ i kasnije je konstatiralo da je povremeno prijetio podčinjenima stegovnim mjerama.¹⁶⁴

78. U Dijelu 6.5 Prvostupanjske presude Raspravno vijeće je ponovilo svoje konstatacije da je Markač tijekom razdoblja na koje se odnosi Optužnica bio pomoćnik ministra unutarnjih poslova nadležan za Specijalnu policiju i da je također bio operativni zapovjednik Skupnih snaga Specijalne policije, kojima je zapovijedao tijekom operacije Oluja i cijelog razdoblja na koje se odnosi Optužnica.¹⁶⁵ Također je ponovilo svoje konstatacije da je Markač, s obzirom na svoj položaj, zapovijedao topničkim sredstvima Skupnih snaga Specijalne policije i da je izdavao zapovijedi tim snagama tijekom operacije Oluja i s njom povezanih operacija pretresa terena koje su izvedene po njenom završetku.¹⁶⁶ Raspravno vijeće je primilo k znanju dokaze da je načelnik topništva djelovao po Markačevoj zapovijedi kad je naredio raketno-topnički udar.¹⁶⁷ Osim toga, primilo je k znanju dodatne dokaze da je Markač “planirao i koordinirao aktivnosti Specijalne policije tijekom operacija pretresa terena provedenih nakon operacije Oluja i da je tim aktivnostima upravljao”.¹⁶⁸ Raspravno vijeće je također uputilo na svoje ranije zaključke u vezi s Markačevim položajem u dijelu Prvostupanjske presude koji se odnosi na odmjeravanje kazne.¹⁶⁹

79. Povrh svih tih zaključaka, Raspravno vijeće je konstatiralo da je, “s obzirom na svoj položaj i ovlasti, bilo osobno bilo putem svojih zapovjednika [Markač] mogao poduzeti odgovarajuće mjere u vezi sa zločinima koje su činili njegovi podređeni”.¹⁷⁰ Nadalje je konstatiralo da je Markač

¹⁶⁰ Prvostupanjska presuda, par. 196.

¹⁶¹ Prvostupanjska presuda, par. 198.

¹⁶² Prvostupanjska presuda, par. 198.

¹⁶³ Prvostupanjska presuda, par. 198, 2570.

¹⁶⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1077.

¹⁶⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2554.

¹⁶⁶ Prvostupanjska presuda, par. 2554.

¹⁶⁷ Prvostupanjska presuda, par. 2555.

¹⁶⁸ Prvostupanjska presuda, par. 2556.

¹⁶⁹ Prvostupanjska presuda, par. 2605.

¹⁷⁰ Prvostupanjska presuda, par. 2581.

“mogao [...] naložiti i istragu koja je mogla dovesti do suspenzije pripadnika Specijalne policije i njihovo prosljeđivanje kriminalističkoj policiji radi daljnje istrage”.¹⁷¹

80. Čvrsto sam uvjeren da su, sagledani u cjelini, ti zaključci više nego dovoljni da se ukloni svaka sumnja u to da je Raspravno vijeće nedvosmisleno zaključilo da je Markač vršio i efektivnu i *de jure* kontrolu nad snagama Specijalne policije u Krajini tijekom operacije Oluja i po njenom završetku. Stoga moram izraziti svoje duboko neslaganje s rezoniranjem i odlukom većine u vezi s tim.

81. S obzirom na stavove koje sam iznio, smatram da je većina trebala ocijeniti jesu li zadovoljeni ostali elementi nužni da se utvrdi individualna kaznena odgovornost na temelju člana 7(3) Statuta.¹⁷² Po mom mišljenju, u spisu postoje dokazi koji pokazuju da ti elementi jesu zadovoljeni. Između Markača i pripadnika Specijalne policije postojao je odnos nadređeni – podređeni i on je nad njima imao kontrolu.¹⁷³ Iako je znao za zločine koje su pripadnici Specijalne policije počinili u Gračacu, Donjem Lapcu i Ramljanama,¹⁷⁴ on ih nije kaznio.¹⁷⁵ Propustom da kazni svoje podčinjene za zločine u Gračacu prije 8. kolovoza 1995., Markač je svjesno dopustio nediscipliniranim pripadnicima Specijalne policije da nastave činiti zločine i poslao im poruku da tolerira takve zločine.¹⁷⁶

(b) Pomaganje i podržavanje

82. Ne slažem se ni sa stavom većine u vezi s Markačevom potencijalnom krivnjom na osnovi pomaganja i podržavanja. Većina konstatira da Raspravno vijeće nije eksplicitno zaključilo da je Markač dao “znatan doprinos” relevantnim zločinima koje je počinila Specijalna policija.¹⁷⁷ Potom zaključuje da, iako je Raspravno vijeće zaključilo da dokazi pokazuju da Markačev propust da djeluje predstavlja značajan doprinos UZP-u, taj zaključak nije ekvivalentan znatnom doprinosu nužnom da se izrekne osuđujuća presuda za pomaganje i podržavanje.¹⁷⁸ Iako smatram da

¹⁷¹ Prvostupanjska presuda, par. 2581.

¹⁷² V. Drugostupanjska presuda, par. 128.

¹⁷³ V. gore, par. 77-78; Prvostupanjska presuda, par. 193-198.

¹⁷⁴ Prvostupanjska presuda, par. 2570, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, Dio 3.3; par. 2571; par. 2573, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, Dio 3.3; par. 2576, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, Dio 6.2.6; par. 2302.

¹⁷⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2569, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, Dio 4.2.7 (Grad Gračac), Dio 4.2.4 (Grad Donji Lapac), Dio 6.2.6; par. 2572; par. 2574, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, Dio 4.2.4 (Grad Donji Lapac); par. 2575, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, Dio 4.1.4 (Marko Ilić i drugi – Prilog Optužnici br. 10); par. 2576, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, Dio 6.2.6; par. 2302.

¹⁷⁶ Prvostupanjska presuda, par. 2570, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, Dio 3.3; par. 2571; par. 2572; par. 2573, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, Dio 3.3; par. 2576, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, Dio 6.2.6; par. 2581.

¹⁷⁷ Drugostupanjska presuda, par. 149.

¹⁷⁸ Drugostupanjska presuda, par. 149.

jurisprudencija u vezi s pragom za “značajan doprinos” i “znatan doprinos” nije sporna, s dužnim poštovanjem, ne slažem se sa zaključkom većine da zaključci Raspravnog vijeća ne bi dali osnovu za zaključak o znatnom doprinosu u ovom predmetu.

83. U Dijelu 6.5 Prvostupanjske presude, Raspravno vijeće je nedvojbeno uključilo zaključke u vezi s Markačevim navodnim doprinosom UZP-u, koji su se bitno preklapali u kontekstu njegove sveukupne kaznene odgovornosti za zločine koje su počinile snage Specijalne policije.¹⁷⁹ Međutim, prilikom ocjenjivanja Markačevog navodnog doprinosu UZP-u, Raspravno vijeće nije, naravno, razmatralo alternativne vidove odgovornosti, kao što je slučaj ovdje. Stoga smatram da je kritika koju je većina uputila Raspravnom vijeću zbog toga što nije eksplicitno konstatiralo je li Markač dao “znatan doprinos” relevantnim zločinima svojih podčinjenih izlišna. Bez obzira na sve to, smatram da zaključci Raspravnog vijeća ne ostavljaju mjesta sumnji da je – i ne uzimajući u obzir njegov doprinos UZP-u – njegov propust da spriječi ili kazni stvorio atmosferu koja je pogodovala počinjenju zločina i da je također stvorio klimu nekažnjivosti koja je poticala na počinjenje daljnjih zločina nad Srbima iz Krajine.¹⁸⁰ Po mom mišljenju, to bi bilo dovoljno da se utvrdi nužni znatan doprinos. Zbog toga moram, s dužnim poštovanjem, izraziti svoje neslaganje s većinom u tom pogledu.

84. Budući da, po mom mišljenju, postoje jasni dokazi koji pokazuju Markačevu odgovornost na temelju odgovornosti nadređenog,¹⁸¹ mislim da nije potrebno donositi ocjenu o tome jesu li ostali elementi pomaganja i podržavanja zadovoljeni kad je riječ o Markaču.

(c) Odbijanje većine da analizira ostale zaključke

85. Na temelju propusta Raspravnog vijeća da donese “eksplicitne zaključke” u vezi s Markačevom efektivnom kontrolom i s njegovim znatnim doprinosom, većina “odbija analizirati ostale zaključke Raspravnog vijeća i dokaze u spisu”.¹⁸² Po mišljenju većine, takvo istraživanje bi u ovom predmetu zahtijevalo da Žalbeno vijeće “poduzme pretjerano opsežno utvrđivanje činjenica i vaganje dokaza” i da, čineći to, riskira da dođe do znatnog ugrožavanja Markačevih prava koja mu jamče pravičan postupak.¹⁸³

86. Konkretnije, većina objašnjava da bi svaki pokušaj Žalbenog vijeća da izvede zaključke nužne za osuđujuće presude po alternativnim vidovima odgovornosti zahtijevao da se zaključci

¹⁷⁹ V. Prvostupanjska presuda, Dio 6.5, i par. 2552.

¹⁸⁰ V. Prvostupanjska presuda, par. 2581-2586.

¹⁸¹ V. gore, par. 76-81.

¹⁸² Drugostupanjska presuda, par. 150.

¹⁸³ Drugostupanjska presuda, par. 150.

Raspravnog vijeća izoliraju od “pogrešnog” oslanjanja Raspravnog vijeća na protupravne napade, da se ocijeni uvjerljivost tih dokaza i da se potom utvrdi je li Markačeva krivnja na osnovi nekog drugog vida odgovornosti dokazana izvan razumne sumnje.¹⁸⁴ Većina smatra da bi se takvim širokim pristupom činjeničnim zaključcima u žalbenom postupku “riskiralo [...] da se žalbeni postupak pretvori u novo suđenje”.¹⁸⁵ Izražavam svoje odlučno neslaganje s većinom iz razloga koji slijede.

87. S dužnim poštovanjem, ne slažem se da bi, u svrhu istraživanja Markačeve moguće krivnje na osnovi alternativnih vidova odgovornosti, Žalbeno vijeće moralo poduzeti “pretjerano opsežno utvrđivanje činjenica”, ili da bi takav pothvat znatno ugrozio Markačeva prava koja mu jamče pravično suđenje. Po mom mišljenju, moguće je poduzeti takvo istraživanje i pritom izbjeći te opasnosti, pod uvjetom da se istraživanje ograniči na relevantne zaključke Raspravnog vijeća i da se ne izvode zaključci koji nisu utemeljeni na tim zaključcima. Smatram da bi takvo istraživanje u ovom slučaju bilo sasvim moguće, posebno ako bi se fokusiralo na Markačevu potencijalnu odgovornost na temelju članka 7(3) Statuta.

88. Raspravno vijeće je donijelo jasne i opširne zaključke u vezi s Markačevim položajem, ovlastima i dužnostima, njegovim djelima i ponašanjem te s njegovim znanjem da su počinjeni zločini.¹⁸⁶ Ispitivanje tih zaključaka ne bi stoga bio pretjerano težak zadatak i svakako, po mom mišljenju, ne bi predstavljao “pretjerano opsežno utvrđivanje činjenica” o kojem govori većina. Smatram da je većina trebala obaviti takvo ispitivanje, osobito s obzirom na to da nije uzela u obzir mogućnost vraćanja predmeta Raspravnom vijeću radi donošenja odluke po alternativnim vidovima odgovornosti,¹⁸⁷ a i s obzirom na to da je strankama omogućeno da dopune svoju argumentaciju u žalbenom postupku i da, konkretno, iznose argumente u vezi s izricanjem osuđujućih presuda po alternativnim vidovima odgovornosti.¹⁸⁸

89. Nadalje, ne slažem se s većinom u tome da bi izvođenje zaključaka potrebnih za izricanje osuđujućih presuda po alternativnim vidovima odgovornosti zahtijevalo da se zaključci Raspravnog vijeća izoliraju od “pogrešnog” oslanjanja Raspravnog vijeća na protupravne napade. U ovom slučaju, činjenični zaključci relevantni za Markačevu potencijalnu odgovornost po alternativnim vidovima odgovornosti neovisni su i vrijede neovisno o tome jesu li napadi na Četiri grada bili protupravni. Relevantni činjenični zaključci odnose se na: (i) Markačev propust da spriječi zločine svojih podčinjenih u Gračacu 5. i 6. kolovoza 1995. (razaranje koje su počinili pripadnici Specijalne

¹⁸⁴ Drugostupanjska presuda, par. 153.

¹⁸⁵ Drugostupanjska presuda, par. 153.

¹⁸⁶ V. gore, par. 76-81.

¹⁸⁷ Moram reći da ni sam ne bih bio spreman vratiti predmet Raspravnom vijeću u pogledu ovog pitanja.

¹⁸⁸ Drugostupanjska presuda, par. 99.

IX. IZDVOJENO MIŠLJENJE SUCA PATRICKA ROBINSONA

1. Iako sam suglasan s mišljenjem većine, ne slažem se pristupom koji je primijenjen u ovoj presudi prilikom donošenja odluke da se Markaču ne izreknu osuđujuće presude po alternativnim vidovima odgovornosti za kaznena djela koja izlaze iz okvira zajedničkog cilja.¹ U ovom izdvojenom mišljenju objasniti ću svoje neslaganje jer mislim da je to pitanje bitno za valjano vršenje sudačke funkcije na prizivnoj razini. Također ću komentirati pitanje bi li Žalbena vijeće u okolnostima ovog predmeta trebalo izdati nalog za ponovno suđenje.

2. Pitanje o kojem je ovdje riječ tiče se izricanja osuđujuće presude Markaču za odgovornost nadređenog kao alternativni vid odgovornosti.² Raspravno vijeće je donijelo zaključke u vezi s tri od četiri kriterija za odgovornost nadređenog; utvrdilo je da je počinjeno kazneno djelo u nadležnosti Međunarodnog suda,³ da je Markač znao ili je bilo razloga da zna za zločine⁴ i da Markač nije poduzeo nužne i razumne mjere da spriječi zločine i kazni počinitelje.⁵ Međutim, Raspravno vijeće nije donijelo zaključke u pogledu možda najvažnijeg kriterija za odgovornost nadređenog – efektivne kontrole; nije utvrdilo da je Markač imao efektivnu kontrolu nad Specijalnom policijom.

3. Nakon što je zaključilo da Raspravno vijeće nije donijelo zaključke koji bi bili dovoljni da se Markaču izreknu osuđujuće presude na osnovi dva relevantna alternativna vida odgovornosti “Žalbena vijeće [...] [je] odbi[lo] [ocijeniti] ostale zaključke Raspravnog vijeća i dokaze u spisu [i u skladu s tim je odbilo da pokuša izvesti zaključke o Markačevom djelovanju koje bi zadovoljilo] elemente alternativnih vidova odgovornosti”⁶ jer bi u tom slučaju “bilo [...] potrebno da Žalbena vijeće poduzme pretjerano opsežno utvrđivanje činjenica i vaganje dokaza i da, čineći to, riskira da dode do znatnog ugrožavanja Markačevih prava koja mu jamče pravičan postupak”.⁷ Po mom mišljenju, ako Žalbena vijeće izriče osuđujuću presudu po alternativnom vidu odgovornosti, to mora učiniti isključivo na temelju zaključaka raspravnog vijeća; Žalbena vijeće ne može izvoditi zaključke iz dokaza. Dakle, razlog zbog kojeg se ne slažem s pristupom tom pitanju u ovoj presudi je to što on polazi od pretpostavke da Žalbena vijeće ima pravo izvoditi zaključke iz dokaza, dok, po mom mišljenju, Žalbena vijeće nema pravo na to i stoga je bespredmetno govoriti o “pretjerano opsežno[m] utvrđivanj[u] činjenica i vaganj[u] dokaza”.

¹ V. Drugostupanjska presuda, par. 110, 150, 153-154.

² V. Drugostupanjska presuda, par. 147-148.

³ Presuda, par. 2569.

⁴ Prvostupanjska presuda, par. 2570-2571, 2573.

⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2572, 2574.

⁶ Drugostupanjska presuda, par. 150.

⁷ Drugostupanjska presuda, par. 150.

4. Nažalost, temeljito ispitivanje nadležnosti Žalbenog vijeća da izriče nove osuđujuće presude na prizivnoj razini koje su 2003. predlagali suci Meron i Jorda⁸ nikad nije provedeno. Da je provedeno takvo ispitivanje, u njemu bi se zacijelo dosta detaljno razmotrile okolnosti u kojima je primjereno da Žalbena vijeće izriče osuđujuće presude po alternativnim vidovima odgovornosti; potvrdilo bi se da žalbeni postupak nije suđenje *de novo*; također bi se utvrdila primjerena metoda koju treba koristiti Žalbena vijeće prilikom izricanja osuđujućih presuda po alternativnim vidovima odgovornosti kako bi se eliminirao rizik od “znatnog ugrožavanja” prava koja žalitelju jamče pravičan postupak.

5. Takva temeljita analiza dovela bi do zaključka da se rizik od “znatnog ugrožavanja” žaliteljevih prava koja mu jamče pravično suđenje eliminira onda kad Žalbena vijeće osuđujuće presude na temelju alternativnih vidova odgovornosti izriče isključivo na temelju zaključaka raspravnog vijeća. Razlog tome je to što su zaključci raspravnog vijeća utemeljeni na dokazima koje je žalitelj mogao osporiti prilikom iznošenja svoje obrane na suđenju. Takav zaključak hipotetičke analize najavljuje situaciju u presudi Žalbenog vijeća u predmetu *Simić* iz 2006. godine.⁹ U tom predmetu Raspravno vijeće je žalitelje osudilo za sudjelovanje u udruženom zločinačkom pothvatu; ta osuđujuća presuda je ukinuta i umjesto nje je izrečena osuđujuća presuda za pomaganje i podržavanje progona.¹⁰ Kada se razmatra mogućnost izricanja osuđujućih presuda na temelju alternativnih vidova odgovornosti, pristup koji je primijenilo Žalbena vijeće u tom predmetu je instruktivan. Vijeće je smatralo “primjerenim da utvrdi da li ocjene Pretresnog vijeća potkrepljuju odgovornost žalioca za progon po tački 1 Pete izmijenjene optužnice kao pomagača i podržavaoca na osnovu člana 7(1) Statuta”.¹¹ Vijeće je potom zaključilo da bi “na osnovu ocjena Pretresnog vijeća razuman presuditelj o činjenicama bio uvjeren van razumne sumnje da je žalilac odgovoran kao pomagač i podržavalac [...]”.¹² Valja primijetiti da se Žalbena vijeće prilikom donošenja odluke ograničilo na ono što je utvrdilo Raspravno vijeće i da je analiziralo prigovore žalitelja zaključcima Raspravnog vijeća, ali nije izvodilo zaključke iz dokaza u spisu da bi potkrijepilo alternativnu osuđujuću presudu za pomaganje i podržavanje.

6. Pristup iz predmeta *Simić* podudara se s pristupom Žalbenog vijeća u predmetu *D. Milošević* prilikom izricanja osuđujućih presuda za odgovornost nadređenog po alternativnom vidu odgovornosti.¹³ U toj presudi je jasno da je Žalbena vijeće osuđujuću presudu za odgovornost

⁸ Drugostupanjska presuda u predmetu *Rutaganda*, Izdvojeno mišljenje sudaca Merona i Jorde, str. 1.

⁹ Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*.

¹⁰ Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*, par. 74, 75-84, 189.

¹¹ Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*, par. 84.

¹² Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*, par. 189.

¹³ Drugostupanjska presuda u predmetu *Dragomir Milošević*.

nadredenog na temelju članka 7(3) Statuta izreklo na temelju zaključaka Raspravnog vijeća.¹⁴ Žalbeno vijeće se uvjerilo da je “Pretresno vijeće, premda Miloševiću nije izreklo osuđujuću presudu prema članu 7(3) Statuta, donijelo zaključke koji su potrebni za utvrđivanje njegove odgovornosti za incidente snajperskog djelovanja prema toj odredbi”.¹⁵ Žalbeno vijeće je također konstatalo da se “[n]akon što je stavilo zaključke Pretresnog vijeća u ispravan pravni okvir [...] uvjerilo da je Miloševićeva odgovornost po članu 7(3) Statuta za propust da spriječi pomenuta krivična djela svojih podređenih ili kazni počiniocima utvrđena van razumne sumnje”¹⁶ (ovdje podvučeno). I ovdje se Žalbeno vijeće u donošenju odluke ograničilo na zaključke Raspravnog vijeća i nije izvodilo zaključke iz dokaza u spisu.

7. Pristup u predmetima *Simić* i *D. Milošević* podudara se s pristupom drugostupanjskih tijela u nekim domaćim jurisdikcijama prilikom izricanja osuđujuće presude za alternativno kazneno djelo.¹⁷

8. Članak 3(1) Zakona o žalbenom postupku u kaznenim predmetima Ujedinjenog Kraljevstva iz 1968., koji se bavi pitanjem ovlasti drugostupanjskih tijela Ujedinjenog Kraljevstva da zamijene osuđujuću presudu osuđujućom presudom za alternativna kaznena djela, predviđa da drugostupanjsko tijelo mora na osnovu zaključka porote imati dojam da “se porota nužno uvjerila u pogledu činjenica koje dokazuju njegovu krivnju za drugo kazneno djelo”; sudska praksa Ujedinjenog Kraljevstva potvrđuje da presuda koja zamjenjuje drugu presudu na osnovi ovog članka “mora biti utemeljena na zaključcima porote, koja je utvrdila činjenice koje mogu biti osnova za alternativno kazneno djelo...”.¹⁸

9. Za ovo pitanje je u velikoj mjeri relevantan australski predmet *Spies v. R.*, u kojem se razmatra tumačenje i primjena članka 7(2) Zakona o žalbenom postupku u kaznenim predmetima Novog Južnog Walesa iz 1912.¹⁹ U članku 7(2) stoji sljedeće:

U slučaju kada je žalitelj bio osuđen za neko djelo, a porota ga je na temelju optužnice mogla proglasiti krivim za neko drugo djelo, i na temelju zaključka porote sud ima dojam da se porota nužno uvjerila u činjenice koje dokazuju krivnju žalitelja za to drugo djelo, sud može, umjesto prihvatanja ili odbacivanja žalbe, zamijeniti presudu koju je donijela porota presudom o krivnji za to drugo djelo, i umjesto kazne koja je izrečena na suđenju izreći kaznu zakonom propisanu za to drugo djelo, koja nije stroža od prvobitne kazne.

¹⁴ Drugostupanjska presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 277-282.

¹⁵ Drugostupanjska presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 281.

¹⁶ Drugostupanjska presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 281.

¹⁷ Criminal Appeal Act, 1968. (Engleska i Wales), članak 3; Criminal Appeals Act, 2004. (Zapadna Australija), članak 30(5); Criminal Appeals Act, 1912. (Novi Južni Wales), članak 7(2).

¹⁸ Predmet *Deacon*, na str. 696G, 699H. V. također: predmet *Moses*, par. 30-31.

¹⁹ Predmet *Spies*.

10. Sporno pitanje u tom žalbenom postupku bilo je da li je Prizivni kazneni sud Novog Južnog Walesa pogriješio u vršenju svojih ovlasti po članku 7(2) kad je žalitelja osudio za djelo kojim se krši članak 229(4) Zakona o poduzećima Novog Južnog Walesa nakon što je odlučio ukinuti osuđujuću presudu za djelo kojim se krši članak 176A Kaznenog zakona Novog Južnog Walesa iz 1900.²⁰ Nakon opsežne analize engleske i australske sudske prakse, Visoki sud Australije je prihvatio žalbu, donio oslobadajuću presudu za optužbu po članku 176A, i naložio novo suđenje za alternativnu optužbu po članku 229(4).²¹ No sama analiza je ono što je korisno za razumijevanje okolnosti u kojima drugostupanjsko tijelo poput Žalbenog vijeća može izreći osuđujuću presudu po alternativnom vidu odgovornosti, a naročito da li čineći to ima pravo sâmo utvrđivati činjenice odnosno izvoditi zaključke iz dokaza u spisu.

11. Prema predmetu *Spies* nema govora o tome da drugostupanjsko tijelo samo utvrđuje činjenice; nema govora o tome da drugostupanjsko tijelo izvodi zaključke iz dokaza u spisu; u predmetu *Spies* je utvrđeno da se drugostupanjsko tijelo mora uvjeriti da se porota, kao presuditelj o činjenicama, nužno uvjerila u pogledu činjenica koje dokazuju da je žalitelj kriv za alternativno djelo.²²

12. I australski i engleski predmet pokazuju da se, kada je porota dobila pogrešne upute, kada je došlo do pogreške prilikom prihvaćanja dokaza ili do neke druge pogreške od strane suca u prvostupanjskom postupku, ne može izreći alternativna presuda jer drugostupanjski sud teško može biti siguran za koje činjenice je porota smatrala da su utvrđene izvan razumne sumnje.²³ Drugim riječima, drugostupanjskom tijelu je zabranjeno izricanje alternativne presude “ako je ijedna od činjenica u koju se porota nužno uvjerila proizišla iz dokaza koji je prihvaćen greškom, ili su na nju utjecale pogrešne upute, nedostatak uputa ili neka druga pogreška suca u prvostupanjskom postupku”.²⁴ Ono što je značajno u ovom pravilu jest to u kojoj mjeri drugostupanjsko tijelo obvezuju činjenice koje je utvrdio presuditelj o činjenicama; ako postoji i najmanja nedoumica u pogledu tih činjeničnih zaključaka, drugostupanjsko tijelo nije nadležno da izrekne alternativnu presudu.

13. U predmetu *Spies* utvrđeno je također da drugostupanjsko tijelo mora biti sigurno da je porota utvrdila sve činjenice nužne da se donese alternativna presuda o krivnji; ako neko pitanje u vezi s alternativnom presudom o krivnji nije pokriveno činjenicama koje je porota utvrdila,

²⁰ V. predmet *Spies*, par. 1.

²¹ Predmet *Spies*, par. 105.

²² Predmet *Spies*, par. 27.

²³ Predmet *Spies*, par. 43-44; Predmet *Deacon*. V. predmet *Spies*, par. 44, gdje se poziva na: Gleeson CJ u *McQueeny v. R* (1989) 39 A Crim R 56 na str. 60.

²⁴ Predmet *Spies*, par. 50.

drugostupanjsko tijelo ne može izreći osuđujuću presudu za novo djelo.²⁵ Kao što je zaključio Visoki sud Australije, “[a]ko postoji neko neriješeno pitanje, bilo činjenično bilo pravno, u vezi s 'drugim djelom' koje nije pokriveno 'činjenicama' utvrđenim sa sigurnošću, Prizivni kazneni sud ne može iskoristiti svoje pravo da donese osuđujuću presudu koje mu daje članak 7(2). Funkcija Prizivnog kaznenog suda nije da utvrđuje činjenice, nego da dâ pravni učinak činjeničnim zaključcima koje je porota izriekom donijela ili koji su nužno implicirani presudom o krivnji koju je izrekla”.²⁶ Iako Međunarodni sud nema statutarnu ili regulatornu odredbu koja bi bila ekvivalentna članku 7(2), teško je zamisliti da bi mogla biti donesena odredba kojom bi se Žalbenom vijeću dopustilo da, prilikom izricanja osuđujuće presude po alternativnom vidu odgovornosti izvodi zaključke iz dokaza u spisu, jer to nadilazi funkciju Žalbenog vijeća; jedini razlog zbog kojeg Žalbeno vijeće proučava spis jest da se uvjeri da činjenični zaključci raspravnog vijeća dokazuju izvan razumne sumnje krivnju žalitelja za alternativni vid odgovornosti.

14. U ovom predmetu, Markačeve osuđujuće presude na temelju udruženog zločinačkog pothvata su ukinute i sada se postavlja pitanje može li Žalbeno vijeće izreći osuđujuće presude za alternativni vid odgovornosti, tj. odgovornost nadređenog. Raspravno vijeće je donijelo zaključke u vezi s tri od četiri kriterija za odgovornost nadređenog; naime, nije donijelo zaključak u vezi s Markačevom efektivnom kontrolom nad Specijalnom policijom. U ovoj presudi Žalbeno vijeće je konstatalo da “odbija [ocijeniti] ostale zaključke Raspravnog vijeća i dokaze u spisu [i u skladu s tim odbija da pokuša izvesti zaključke o Markačevom djelovanju koje bi zadovoljilo] elemente alternativnih vidova odgovornosti”.²⁷ Ta konstatacija očigledno podrazumijeva da Žalbeno vijeće ima nadležnost da izvodi zaključke iz dokaza u spisu, ali da to ovdje neće učiniti. Međutim, gore iznesena analiza ide u prilog zaključku da se drugostupanjsko vijeće, kao što je Žalbeno vijeće, prilikom izricanja osuđujuće presude za alternativno djelo mora ograničiti na činjenice koje je utvrdio presuditelj o činjenicama i da nema pravo samo utvrđivati činjenice ili izvoditi zaključke iz dokaza u spisu. Nema razloga da se smatra kako Žalbeno vijeće Međunarodnog suda u tom pogledu ima nadležnost koju nemaju drugostupanjska tijela Australije i Ujedinjenog Kraljevstva. I Međunarodni sud i sudovi u Australiji i Ujedinjenom Kraljevstvu imaju temelje u kontradiktornom *common law* sistemu, u kojem postoji jasna razlika između prvostupanjske i drugostupanjske funkcije. Za drugostupanjska tijela u te tri jurisdikcije žalbeni postupak nije ponovno suđenje, što ima za posljedicu, između ostalog, da se ne upuštaju u utvrđivanje činjenica jer je to isključivo u domeni prvostupanjskog suda ili vijeća kao presuditelja o činjenicama.

²⁵ Predmet *Spies*, par. 49.

²⁶ Predmet *Spies*, par. 49.

²⁷ Drugostupanjska presuda, par. 150.

15. Markaču se ne može izreći osuđujuća presuda za alternativni vid odgovornosti – odgovornost nadređenog – budući da bez konkretnog zaključka Raspravnog vijeća koji može biti osnova za takvu osuđujuću presudu Žalbena vijeće nije u poziciji da samo utvrđuje činjenice ili da izvodi zaključke iz dokaza u spisu, koji bi mogli biti osnova za alternativni vid odgovornosti. To je jasno iz predmeta *Spies*, u kojem je potvrđeno da funkcija drugostupanjskog suda nije da utvrđuje činjenice, nego da dâ pravni učinak činjeničnim zaključcima presuditelja o činjenicama.²⁸ Ako Žalbena vijeće izvodi zaključke iz dokaza, nedopušteno se remeti tradicionalna ravnoteža između uloge drugostupanjskog tijela i uloge raspravnog vijeća kao presuditelja o činjenicama. Upravo bi takvo remećenje, odnosno sukob između tih dviju uloga imalo za posljedicu da Žalbena vijeće “poduzme pretjerano opsežno utvrđivanje činjenica i vaganje dokaza i da, čineći to, riskira da dođe do znatnog ugrožavanja Markačevih prava na pravičan postupak”; i upravo u tim okolnostima ostvarile bi se bojazni koje je Žalbena vijeće izrazilo u paragrafima 150 i 154.

16. Na kraju, valja imati na umu još nekoliko stvari. Prvo, zabrinutost izražena u ovoj presudi u vezi s mogućnošću da Žalbena vijeće “poduzme pretjerano opsežno utvrđivanje činjenica i vaganje dokaza i da, čineći to, riskira da dođe do znatnog ugrožavanja Markačevih prava koja mu jamče pravičan postupak” je bezrazložna.²⁹ Žalbena vijeće ne utvrđuje činjenice kada ukida osuđujuću presudu i izriče osuđujuću presudu po alternativnom vidu odgovornosti; zadatak Žalbenog vijeća je ograničen na to da osigura da činjenični zaključci Raspravnog vijeća mogu biti osnova za osuđujuću presudu po alternativnom vidu odgovornosti. Iz istog razloga je bespredmetan zaključak Žalbenog vijeća u paragrafu 154 ove presude da bi “izvođenje zaključaka radi donošenja osuđujućih presuda na temelju alternativnih vidova odgovornosti također bitno ugrozilo Markačeva prava koja mu jamče pravično suđenje, jer mu ne bi bilo omogućeno da ospori dokaze na koje bi se Žalbena vijeće oslonilo...”. Ne postoji rizik od “bitnog ugrožavanja” Markačevih prava koja mu jamče pravično suđenje kada se Žalbena vijeće prilikom izricanja osuđujuće presude po alternativnom vidu odgovornosti ograniči na zaključke raspravnog vijeća. Napominjem da su, u interesu pravičnosti, u ovom predmetu i Markač i Gotovina imali priliku raspravljati o zaključcima Raspravnog vijeća u kontekstu alternativnih vidova odgovornosti.³⁰

17. Na kraju, ostaje pitanje treba li predmet, nakon što su ukinute osuđujuće presude obojici žalitelja, vratiti na ponovno suđenje.

18. O tom pitanju nema puno smjernica u sudskoj praksi Međunarodnog suda i MKSR-a. Na Međunarodnom sudu je jedini predmet u kojem je naloženo ponovno suđenje radi utvrđivanja

²⁸ Predmet *Spies*, par. 49. V. par. 12 gore.

²⁹ Drugostupanjska presuda, par. 150.

³⁰ V. Drugostupanjska presuda, par. 154.

odgovornosti predmet *Haradinaj i drugi*.³¹ Žalbena vijeće nije dalo smjernice u pogledu okolnosti u kojima bi bilo primjereno da se održi ponovno suđenje.³² Međutim, Žalbena vijeće je, kad je naložilo ponovno suđenje po jednoj konkretnoj točki optužnice u predmetu *Muvunyi* na MKSR-u, naglasilo da je “nalog za ponovno suđenje iznimna mjera i da njeno korištenje stoga mora biti ograničeno”³³ i napomenulo da je “...Muvunyi već proveo više od osam godina u pritvoru ovog suda. U isto vrijeme, zločin za koji je optužen je izuzetno težak i interesi pravde ne bi bili zadovoljeni ako se ne bi naložilo ponovno suđenje [...]”.³⁴

19. Pitanje ponovnog suđenja razmatrano je u australskom predmetu *Gilham v. R*, u kojem je sudac McClellan CJ rekao da je “[n]ajvažniji faktor to da li interesi pravde zahtijevaju novo suđenje”,³⁵ a potom je iznio nepotpun popis od jedanaest faktora koje treba uzeti u obzir prilikom utvrđivanja da li interesi pravde zahtijevaju ponovno suđenje.³⁶ Na moj zaključak da u ovom predmetu ne treba naložiti ponovno suđenje prvenstveno je utjecao stav Žalbenog vijeća MKSR-a da je nalog za ponovno suđenje iznimna mjera; rukovodeći se popisom relevantnih faktora suca McClellana CJ, dodao bih sljedeće dodatne razloge zbog kojih ne bih naložio ponovno suđenje: (i) ponovno suđenje predstavljalo bi nepotreban teret za žalitelje; (ii) dobar dio kazni izrečenih po osuđujućim presudama je već izdržan – u Gotovininom slučaju približno jedna trećina (7 godina), a u Markačevom slučaju približno pola (8 i po godina); (iii) ponovno suđenje bi bilo dugotrajno i skupo; i (iv) previše vremena bi prošlo između datuma počinjenja djela za koje se terete (1995.) i novog suđenja.

20. Ukratko, zaključujem da se Markaču ne može izreći osuđujuća presuda po alternativnom vidu odgovornosti jer na temelju pravne doktrine, jurisprudencije i precedentnog prava ne postoji nadležnost da se to učini u okolnostima ovog predmeta.

³¹ Drugostupajnska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 50.

³² *Ibid.*, par. 50.

³³ Drugostupajnska presuda u predmetu *Muvunyi*, par. 148.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ *Gilham*, par. 649.

³⁶ *Ibid.*, par. 649. Faktori koje je utvrdio su sljedeći: (i) postojanje javnog interesa da se počinitelji kazneno progone i osude; (ii) težina zločina za koje se terete; (iii) koliko je jak predmet tužiteljstva; (iv) poželjnost da, ako je moguće, o krivnji odnosno nevinosti optuženog konačno presudi porota, koja je adekvatno tijelo za donošenje takve odluke; (v) koliko bi vremena prošlo od djela za koje se optuženi tereti i novog suđenja, a posebno da li bi odgoda odluke oštetila optuženog; (vi) da li bi odobravanje novog suđenja nedopušteno dalo tužiteljstvu priliku da dopuni ili “pokrpa” manjkavu optužbu ili da iznese optužbu koja se znatno razlikuje od one iznesene pred porotom na ranijem suđenju; (vii) interesi optuženika, a posebno da li bi troškovi i brige u vezi s daljnjim suđenjem predstavljali nepotreban teret za optuženika; (viii) da li je značajan dio kazne izrečene po donošenju osuđujuće presude već izdržan; (ix) troškovi i trajanje daljnog suđenja; (x) da li je žalitelj čija je žalba prihvaćena na Prizivnom kaznenom sudu pušten iz pritvora; i xi) da li bi oslobadajuća presuda predstavljala povredu funkcije zakonitog optužnog tijela, kojemu je povjereno pravo i obaveza da djeluje u javnom interesu na pokretanju i vođenju kaznenog progona.

Sastavljeno na engleskom i na francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan tekst na engleskom.

/potpis na originalu/
sudac Patrick Robinson

Dana 16. studenog 2012.,
U Den Haagu,
Nizozemska.

[pečat Međunarodnog suda]

X. SUPROTNO MIŠLJENJE SUCA FAUSTA POCARA

1. U ovoj drugostupanjskoj presudi Žalbena vijeće je, odlukom većine, ukinulo osuđujuće presude Anti Gotovini i Mladenu Markaču za počinjenje – putem udruženog zločinačkog pothvata (dalje u tekstu: UZP) čiji zajednički cilj je bilo trajno uklanjanje srpskog civilnog stanovništva s područja Krajine – kaznenih djela progona, deportacije, ubojstva i drugih nehumanih djela kao zločina protiv čovječnosti, kao i pljačkanja javne i privatne imovine, bezobzirnog razaranja, ubojstva i okrutnog postupanja kao kršenja zakona ili običaja ratovanja, te je oslobodilo žalitelje.¹ S dužnim poštovanjem, ne slažem se ni s rezoniranjem ni s ijednim od važnijih zaključaka većine.

2. S obzirom na količinu pogrešaka i pogrešnih tumačenja u rezoniranju većine, te činjenice da se u Drugostupanjskoj presudi pogrešno prikazuje analiza Raspravnog vijeća, neću sve detaljno analizirati. Svoje suprotno mišljenje ograničit ću na obrazloženje mog neslaganja s tri najpogubnije pogreške u pristupu većine i zaključcima koji se tiču: (i) pogreške u vezi sa standardom od 200 metara; (ii) drugih dokaza o protupravnosti topničkih napada na gradove Knin, Benkovac, Obrovac i Gračac (dalje u tekstu: Četiri grada); i (iii) UZP-a. Osim toga, iznijet ću zašto se ne slažem, na strogo pravnoj osnovi, s rezoniranjem većine kad je riječ o alternativnim vidovima odgovornosti.

A. Standard od 200 metara

3. Gotovina i Markač se u Optužnici terete za protupravne napade na civile i civilne objekte kao jedno od mnogih djela u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti.² Ocjenjujući razna djela u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti Raspravno vijeće je donijelo zaključak o protupravnosti napada na Četiri grada 4. i 5. kolovoza 1995. nakon što je razmotrilo dokaze koji se međusobno podupiru. Raspravno vijeće je, kao što je samo rezimiralo, u vezi sa svakim od Četiri grada “razmotrilo svoje konstatacije o zapovijedima i topničkim izvješćima HV-a, u slučajevima u kojima su takva izvješća postojala, i usporedilo ih sa svojim konstatacijama u vezi s lokacijama topničkih udara kako bi utvrdilo što su bile mete HV-a prilikom otvaranja topničke vatre tijekom operacije Oluja.”³ Nadalje, Raspravno vijeće je “razmotrilo količinu ispaljenih granata, tipove korištenih topničkih oruđa i način na koji su ta oruđa korištena tijekom napada.”⁴ Te dokaze Raspravno vijeće je ocijenilo “u svjetlu vještačenja svjedoka [Harryja] Koningsa i [Geoffreyja] Corna, među ostalim i u vezi s preciznošću topničkog oruđa i učinkom topničke vatre.”⁵

¹ Drugostupanjska presuda, par. 158. V. također: Drugostupanjska presuda, par. 98.

² Optužnica, par. 48.

³ Prvostupanjska presuda, par. 1892.

⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1892.

⁵ Prvostupanjska presuda, par. 1892.

Ocjenjujući dokaze Raspravno vijeće je smatralo da su “oni topnički projektili koji su pali na udaljenosti do 200 metara od identificiranog topničkog cilja [čime se ostvaruje definitivna vojna prednost] bili namjerno ispaljeni na taj cilj”⁶ (dalje u tekstu: standard od 200 metara).

4. Većina smatra da je Raspravno vijeće pogriješilo kad je usvojilo marginu pogreške od 200 metara za topničko oruđe.⁷ Također smatra da je Raspravno vijeće napravilo pravnu pogrešku kad nije iznijelo obrazloženo mišljenje u vezi s izvođenjem standarda od 200 metara.⁸ Većina je stoga konstatirala da će, “[s] obzirom na tu pravnu pogrešku, [ona] razmotriti *de novo* preostale dokaze u spisu kako bi utvrdil[a] da li zaključci analize udara i dalje vrijede.”⁹ Nakon samo dva paragrafa, većina dalje zaključuje da “nakon pregleda relevantnih dokaza smatra da su pogreške Raspravnog vijeća u pogledu standarda od 200 metara i neplaniranih ciljeva dovoljno ozbiljne da se zaključci analize udara ne mogu održati.”¹⁰ I konačno, većina smatra da ostali dokazi o napadima na Četiri grada “ne pokazuju definitivno da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni” i zaključuje da “nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao zaključiti izvan razumne sumnje da su na Četiri grada izvršeni protupravni topnički napadi.”¹¹

5. Smatram, iz više razloga, da je pristup većine potpuno pogrešan i da krši naš standard preispitivanja.

6. U svojoj analizi većina je, kako se čini, utvrdila dvije različite pogreške.¹² Jedna od njih je usvajanje margine pogreške za topničko oruđe, koja, po mišljenju većine, “nije povezana ni s jednim od dokaza”.¹³ Međutim, većina nije navela o kojoj vrsti pogreške je riječ.¹⁴ Druga pogreška koju je utvrdila većina¹⁵ je nepostojanje obrazloženog mišljenja u pogledu osnove za marginu pogreške topničkog oruđa, koju ispravno karakterizira kao pravnu pogrešku.¹⁶ Nakon što je

⁶ Prvostupanjska presuda, par. 1898.

⁷ Drugostupanjska presuda, par. 61, 64.

⁸ Drugostupanjska presuda, par. 61, 64.

⁹ Drugostupanjska presuda, par. 64.

¹⁰ Drugostupanjska presuda, par. 67.

¹¹ Drugostupanjska presuda, par. 83.

¹² Drugostupanjska presuda, par. 61, 64.

¹³ Drugostupanjska presuda, par. 61.

¹⁴ V. općenito: Drugostupanjska presuda, par. 61, 64. S obzirom na to da većina spominje nepostojanje veze između margine pogreške topničkog oruđa i dokaza moglo bi se shvatiti da je većina htjela tu pogrešku kvalificirati kao činjeničnu pogrešku. Međutim, budući da se većina nije dalje o tome odredila, nemoguće je donijeti zaključak u vezi s tim. Dalje u tekstu bit će riječi o tome zašto je važno utvrditi o kojoj vrsti pogreške se radi. V. dolje par. 9-11, 13.

¹⁵ Iako se to može učiniti sporednim, rezoniranje većine nije izneseno u logičkom slijedu. Većina je trebala konstatirati da je *prva* pogreška to što je Raspravno vijeće napravilo pravnu pogrešku kad nije dalo obrazloženo mišljenje u pogledu osnove za marginu pogreške topničkog oruđa. Tek onda je trebala prijeći na zaključke Raspravnog vijeća da bi provjerila može li se na njima, bez obzira na to što Raspravno vijeće nije dalo obrazloženo mišljenje, utemeljiti odluka Raspravnog vijeća da usvoji standard od 200 metara. Nakon zaključka da to nije slučaj, većina je potom mogla utvrditi *drugu* pogrešku, odnosno usvajanje margine pogreške za topničko oruđe, koja “nije povezana ni s jednim od dokaza”. Obratan red koji slijedi većina stvara nepotrebnu konfuziju.

¹⁶ Drugostupanjska presuda, par. 64.

konstatirala da je Raspravno vijeće napravilo pravnu pogrešku tako što nije dalo obrazloženo mišljenje u pogledu osnove za marginu pogreške topničkog oruđa i da zaključci Raspravnog vijeća ne mogu biti osnova za odluku Raspravnog vijeća da usvoji standard od 200 metara,¹⁷ većina je konstatirala da će, “[s] obzirom na tu pravnu pogrešku, [ona] razmotriti *de novo* preostale dokaze u spisu kako bi utvrdil[a] da li zaključci analize udara i dalje vrijede.”¹⁸ Međutim, analiza većine koja slijedi je pogrešna, ne ispunjava ono što si je zadala i krši naš standard preispitivanja u žalbenom postupku.

7. Većina tvrdi da se, “[b]ez utvrđenog raspona pogreške”,¹⁹ ne može isključiti mogućnost da

[su] sva mjesta udara koja su razmotrena u Prvostupanjskoj presudi bila rezultat granatiranja usmjerenog na ciljeve koje je Raspravno vijeće smatralo legitimnima. Činjenica da je relativno velik broj granata pao na udaljenosti većoj od 200 metara od nepokretnih topničkih ciljeva mogla bi ukazivati na mnogo veći raspon pogreške. Raširenost granatiranja po cijelom Kninu može se, osim mogućom većom marginom pogreške, također vjerodostojno objasniti raštrkanošću lokacija nepokretnih topničkih ciljeva.²⁰

Većina dalje konstatira sljedeće:

Iako dokazi u spisu upućuju na to da su pojedine jedinice HV-a otvarale topničku vatru u općem smjeru Četiri grada, a ne na određene ciljeve, Raspravno vijeće je zaključilo da ti dokazi, uzeti pojedinačno, nisu sasvim konkluzivni i da ukazuju na protupravni napad jedino u kontekstu primjene standarda od 200 metara. Žalbeno vijeće [...], smatra da su bez standarda od 200 metara ti potonji dokazi nekonkluzivni.²¹

I konačno, većina u drugom paragrafu svoje analize konstatira sljedeće:

U Prvostupanjskoj presudi se konstatira da su u Kninu mjesta nekoliko udara bila posebno daleko od identificiranih legitimnih topničkih ciljeva i da ih ne može opravdati nikakav vjerodostojan raspon greške. Međutim, s obzirom na zaključak da je Raspravno vijeće pogriješilo izvodeći standard od 200 metara, Žalbeno vijeće [...] smatra da taj zaključak nije dovoljno potkrijepljen. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće je [...] zaključilo da je, što se tiče Knina, Raspravno vijeće pogriješilo kad je isključilo mogućnost postojanja pokretnih neplaniranih ciljeva kao što su vojni kamioni i tenkovi. Mogućnost da su granatirani takvi pokretni ciljevi, u kombinaciji s nedostatkom bilo kakve pouzdane procjene raspona pogreške, daje razloga za razumnu sumnju u pogledu toga da li čak i mjesta topničkih udara posebno udaljena od nepokretnih topničkih ciljeva koje je Raspravno vijeće smatralo legitimnima pokazuju da je izvršeno protupravno granatiranje.²²

Na osnovi letimične analize samo dva paragrafa, većina zaključuje da “nakon pregleda relevantnih dokaza smatra da su pogreške Raspravnog vijeća u pogledu standarda od 200 metara i neplaniranih ciljeva dovoljno ozbiljne da se zaključci analize udara ne mogu održati.”²³

¹⁷ V. Drugostupanjska presuda, par. 58-61.

¹⁸ Drugostupanjska presuda, par. 64.

¹⁹ Drugostupanjska presuda, par. 65.

²⁰ Drugostupanjska presuda, par. 65 (oznake za fusnote unutar citata izostavljene).

²¹ Drugostupanjska presuda, par. 65 (oznake za fusnote unutar citata izostavljene).

²² Drugostupanjska presuda, par. 66 (oznake za fusnote unutar citata izostavljene).

²³ Drugostupanjska presuda, par. 67.

8. Analizu većine smatram manjkavom zbog povrede našeg standarda preispitivanja u žalbenom postupku, ali i zato što nije provela ispitivanje dokaza koje je najavila.

9. Prvo, većina u svom rezoniranju nije primijenila standard koji je prije toga ispravno iznijela u dijelu Drugostupanjske presude koji se odnosi na standard preispitivanja.²⁴ Prema našem standardu preispitivanja u žalbenom postupku Žalbeno vijeće će, ako utvrdi da je u prvostupanjskoj presudi došlo do pogreške u primjeni prava zbog toga što je primijenjen pogrešan pravni standard, formulirati ispravan pravni standard i u skladu s njim preispitati relevantne činjenične zaključke raspravnog vijeća.²⁵ Žalbeno vijeće pritom ne samo da ispravlja pogrešku u primjeni prava, nego po potrebi primjenjuje ispravan pravni standard na dokaze iz spisa prvostupanjskog postupka i utvrđuje da li se i sâm izvan razumne sumnje uvjerilo u pogledu činjeničnog zaključka koji žalitelj osporava, i tek ga potom potvrđuje u žalbenom postupku.²⁶

10. Iako standard od 200 metara, po mišljenju većine, “nije povezan[...] ni s jednim od dokaza”,²⁷ ne radi se naprosto o činjeničnoj pogrešci. Raspravno vijeće je standard od 200 metara upotrijebilo kad je razmatralo objašnjenje načelnika topništva Zbornog područja Split i Gotovininog podčinjenog, Marka Rajčića, da zapovijedi Gotovine i njegovih podčinjenih topništvu HV-a da se gradovi stave pod topničke udare ne treba tumačiti kao zapovijedi u kojima se Četiri grada tretiraju kao ciljevi granatiranja u operaciji Oluja nego da one znače da pod stalnu topničku paljbu s ciljem ometanja valja staviti prethodno odabrane ciljeve u tim gradovima, s konkretnim koordinatama.²⁸ Raspravno vijeće je, nakon što je ocijenilo sve dokaze, konstatiralo “da su oni topnički projektili koji su pali na udaljenosti do 200 metara od identificiranog topničkog cilja [čime se ostvaruje definitivna vojna prednost] bili namjerno ispaljeni na taj cilj.”²⁹ Dakle, Raspravno vijeće je, prilikom ocjene dokaza, standard od 200 metara upotrijebilo kao presumpciju zakonitosti – koja je bila povoljna za Gotovinu i išla njemu u korist – kako bi djelomično analiziralo dokaze o topničkim napadima i mjestima udara granata. Prema tome, smatram da nema sumnje da, iako ta pogreška navodno ima činjeničnu osnovu, standard od 200 metara, odnosno njegova upotreba, zapravo predstavlja pravnu pogrešku. Standard od 200 metara je, kao što mu samo ime kaže, *standard* ili pravni kriterij koji je Raspravno vijeće upotrijebilo kako bi utvrdilo da Rajčić nije bio vjerodostojan

²⁴ V. Drugostupanjska presuda, par. 12.

²⁵ Drugostupanjska presuda u predmetu *Blaškić*, par. 15. V. također npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 11; Drugostupanjska presuda, par. 12.

²⁶ Drugostupanjska presuda u predmetu *Blaškić*, par. 15. V. također npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 11; Drugostupanjska presuda, par. 12.

²⁷ Drugostupanjska presuda, par. 61.

²⁸ Prvostupanjska presuda, par. 1893.

²⁹ Prvostupanjska presuda, par. 1898.

kad je tvrdio da je Gotovinina zapovijed bila shvaćena kao naređenje podčinjenima da gađaju samo prethodno određene vojne ciljeve.

11. Kad je utvrdilo da je standard od 200 metara pogrešan i da je Raspravno vijeće napravilo pravnu pogrešku prilikom izvođenja i primjene pogrešnog pravnog standarda, Žalbeno vijeće je, u skladu sa standardom preispitivanja u žalbenom postupku, imalo dvije obveze: prvo, da identificira i formulira ispravan pravni standard i, drugo, da taj standard primijeni na dokaze u spisu prvostupanjskog postupka ili, alternativno, da predmet vrati Raspravnom vijeću kako bi ono primijenilo ispravan pravni standard na dokaze. Međutim, kršeći naš jasno utvrđeni standard preispitivanja, većina nije ispunila nijedan od tih zahtijeva. Kao što pokazuje formulacija koju je većina upotrijebila na početku svoje analize u dva paragrafa – “[b]ez utvrđenog raspona pogreške” – većina govori o namjeri da preispita dokaze bez prethodnog utvrđivanja ispravnog pravnog standarda.³⁰ Krenula je, dakle, od pogrešne premise.

12. Drugo, iako je većina izjavila da će, “[s] obzirom na tu pravnu pogrešku, [ona] razmotriti *de novo* preostale dokaze u spisu”,³¹ ona nije razmotrila dokaze u spisu prvostupanjskog postupka kako bi utvrdila da li zaključak Raspravnog vijeća još uvijek vrijedi, nego se ograničila na ocjenu *analize i zaključaka Raspravnog vijeća*.³² Ispravan pristup bi bio, u skladu sa standardom preispitivanja u žalbenom postupku, da većina razmotri dokaze u spisu prvostupanjskog postupka u svjetlu pravnog standarda koji je trebala formulirati. Nažalost, većina to nije učinila.

13. Zbog toga što nije formulirala ispravan pravni standard, većina nije uspjela ispraviti eventualne pravne pogreške u Prvostupanjskoj presudi i razjasniti mjerodavno pravo koje je Raspravno vijeće trebalo primijeniti kad je ocjenjivalo zakonitost napada usmjerenih na civile i civilne objekte. Također je propustila razmotriti jesu li topnički napadi na Četiri grada bili zakoniti ako se dokazi ocijene u svjetlu principa međunarodnog humanitarnog prava. Prvo, većina nije dala nikakvih naznaka o tome koji bi bio ispravan pravni standard. Smatra li većina da je ispravan pravni standard od 400 metara? Ili 100 metara? Ili nula metara? Drugostupanjska presuda ne daje odgovor na to pitanje. Drugo, većina isto tako nije razjasnila na kojoj osnovi je trebalo uspostaviti ispravan

³⁰ V. Drugostupanjska presuda, par. 65. V. također posljednju rečenicu paragrafa 65 Drugostupanjske presude (“Žalbeno vijeće [...] smatra da su *bez standarda od 200 metara* ti potonji dokazi nekonkluzivni.” (kurziv dodan)). Isto tako, većina izjavljuje kako će ispitati dokaze u spisu prvostupanjskog postupka u pogledu “neplaniranih ciljeva”, a da prije toga nije odredila ispravan pravni standard. V. Drugostupanjska presuda, par. 66 (“Mogućnost da su granatirani takvi pokretni ciljevi, u kombinaciji s *nedostatkom bilo kakve pouzdane procjene raspona pogreške*, daje razloga za razumnu sumnju u pogledu toga da li čak i mjesta topničkih udara *posebno udaljena* od nepokretnih topničkih ciljeva koje je Raspravno vijeće smatralo legitimnima pokazuju da je izvršeno protupravno granatiranje.” (kurziv dodan)).

³¹ Drugostupanjska presuda, par. 64 (drugi kurziv dodan).

³² V. Drugostupanjska presuda, par. 65-66. Na primjer, većina izjavljuje da je, “[i]ako dokazi u spisu upućuju na to da su pojedine jedinice HV-a otvarale topničku vatru u općem smjeru Četiri grada, a ne na određene ciljeve, Raspravno vijeće [...] zaključilo da ti dokazi, uzeti pojedinačno, nisu sasvim konkluzivni i da ukazuju na protupravni napad jedino u kontekstu primjene standarda od 200 metara.” V. Drugostupanjska presuda, par. 65.

pravni standard. Smatra li većina da se pravni standard može utemeljiti na margini pogreške topničkog oruđa? Smatra li većina da raspravno vijeće ima uporište u pravu da uspostavi presumpciju zakonitosti prilikom ocjene dokaza o topničkim napadima i mjestima udara granata kako bi utvrdila je li neki napad zakonit? Nije li raspravno vijeće prilikom analize ograničeno strogom primjenom načela međunarodnog humanitarnog prava? Ni o tim pitanjima nema riječi u Drugostupanjskoj presudi. Treće, ako većina smatra da je primjena presumpcije zakonitosti prilikom ocjene dokaza o topničkim napadima i mjestima udara granata kako bi se utvrdila njihova zakonitost pogrešna, u tom slučaju je propustila formulirati koja pravna načela je Raspravno vijeće trebalo primijeniti. Smatra li većina da je Raspravno vijeće trebalo u svojoj analizi primijeniti načela običajnog međunarodnog humanitarnog prava? Ako je tako, koja je konkretno načela Raspravno vijeće trebalo primijeniti prilikom ocjene je li topnički napad bio zakonit? Smatra li većina da je minimalni primjenjivi pravni standard bio da se analizira je li granatiranje bilo usmjereno na one ciljeve koji su donosili definitivnu vojnu prednost i je li ono izvršeno uz poštovanje principa proporcionalnosti i nakon što su poduzete sve mjere predostrožnosti? Ni spomena o tome.

14. Nažalost, štura pravna analiza u rezoniranju većine otvara više pitanja nego što daje pravnih odgovora. Žalbeno vijeće nije uspjelo u svom zadatku da objasni koji je ispravan pravni standard, pronalazeći pogreške, a ne dajući nužne smjernice drugim raspravnim vijećima. Time što nije formulirala pravni standard, većina je također propustila ocijeniti je li granatiranje Četiri grada izvršeno uz poštovanje načela međunarodnog humanitarnog prava i je li, prema tome, napad na Četiri grada bio zakonit ili nije. U tom smislu, pristup većine prilikom ocjene zakonitosti napada na gradove u kojima se nalaze civili i civilni objekti ne predstavlja dobru pravnu ostavštinu u smislu poštovanja načela međunarodnog humanitarnog prava. Većina pripisuje Raspravnom vijeću pogrešku što nije dalo obrazloženo mišljenje u pogledu standarda koji je usvojilo i poništava zaključke Raspravnog vijeća, a propušta formulirati standard koji je trebalo primijeniti. I konačno, smatram da pravda nije izvršena u situaciji kad su zaključci o krivnji koje Raspravno vijeće nije olako donijelo, i koje je iznijelo na više od 1.300 stranica analize, pometeni u samo nekoliko paragrafa, bez pažljivog razmatranja spisa prvostupanjskog postupka i bez primjerenih objašnjenja. S obzirom na gore navedeno, moje mišljenje se bitno razlikuje od mišljenja većine.

B. Drugi dokazi o protupravnosti topničkih napada na Četiri grada

15. Suprotno onome što o analizi Raspravnog vijeća pogrešno iznosi većina, Raspravno vijeće nije svoj zaključak o protupravnosti topničkih napada na Četiri grada utemeljilo samo na standardu

od 200 metara niti je taj standard “okosnica i organizacijski princip” analize dokaza o protupravnim napadima na civile i civilne objekte koju je dalo Raspravno vijeće, kao što tvrdi većina.³³

16. Analizirajući razna djela u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti, Raspravno vijeće je zaključak o protupravnosti napada na Četiri grada donijelo nakon što je razmotrilo sljedeće dokaze koji se međusobno podupiru: (i) Brijunski sastanak održan 31. srpnja 1995. i transkript tog sastanka, na kojem su hrvatski politički i vojni vođe – uključujući Gotovinu i Markača – dogovorili zajednički plan uklanjanja srpskih civila s područja Krajine putem sile ili prijetnje silom;³⁴ (ii) zapovijedi za napad koje su izdali Gotovina i njegovi podčinjeni – uključujući Rajčića – topništvu HV-a da se Četiri grada stave pod topničke udare, kao i svjedočenja svjedoka vještaka koji su protumačili te zapovijedi za napad;³⁵ (iii) topničke izvještaje HV-a u vezi s provođenjem zapovijedi od strane jedinica HV-a;³⁶ (iv) dokaze o topničkim napadima i mjestima udara granata, uključujući i one koji su pribavljeni od međunarodnih i vojnih očevidaca;³⁷ i (vi) neproporcionalne napade na Milana Martića.³⁸

17. Ako želi poništiti osuđujuće presude izrečene Gotovini i Markaču za jedno od djela u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti, tj. za protupravne napade na civile i civilne objekte, većina mora za *sve* ostale zaključke Raspravnog vijeća kojima se utvrđuje protupravnost napada pokazati da se *ne mogu održati* kad se poništi standard od 200 metara koji je primijenilo Raspravno vijeće.

18. Nažalost, i ovdje je rezoniranje većine daleko od uvjerljivog. Većina koristi pogrešni standard od 200 metara da poništi – u samo sedam paragrafa – sve ostale zaključke Raspravnog vijeća kojima se utvrđuje protupravnost napada.³⁹ Većina zaključuje da, “[u] tim okolnostima, [...] poništenje analize udara [zbog pogrešnog standarda od 200 metara] dovodi u pitanje zaključak Raspravnog vijeća da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni.”⁴⁰ Kao što je bio slučaj s

³³ Drugostupanjska presuda, par. 64.

³⁴ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1401, 1430, 1746, 1970-1995, 2311. V. također dolje, par. 19-20, 26.

³⁵ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1172-1173, 1185-1188, 1893; Dokazni predmet P1125, str. 14.

³⁶ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1242-1267, 1895-1896, 1911.

³⁷ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1268-1359, 1365-1367, 1369, 1372, 1420, 1427, 1429, 1451, 1911. Prilikom ocjenjivanja dokaza o topničkim napadima na Četiri grada i o mjestima udara granata, Raspravno vijeće je primilo i razmotrilo dokaze, između ostalog, o: (i) raznim tipovima naoružanja i upotrebi topništva tijekom vojnih operacija (uključujući: preciznost, domet i brzinu gađanja raznih tipova naoružanja; svojstva raznih tipova granata i njihov učinak, kao i razne efekte koji se mogu postići upotrebom topničke vatre) (v. Prvostupanjska presuda, par. 1163-1171); (ii) efektima upotrebe topništva djelovanjem po konkretnim objektima u Kninu, uključujući predviđenu vojnu prednost i rizik od kolateralne štete te slučajno ranjavanje (v. Prvostupanjska presuda, par. 1174-1175); (iii) intenzitetu granatiranja Knina 4. i 5. kolovoza 1995. (v. Prvostupanjska presuda, par. 1369-1371); (iv) metodama i sredstvima korištenim tijekom napada (v. Prvostupanjska presuda, par. 1369-1371); (v) dokazima o mjestima udara granata (v. Prvostupanjska presuda, par. 1372-1397); i (vi) granatiranju Benkovca, Obrovca i Gračaca 4. i 5. kolovoza 1995. (v. Prvostupanjska presuda, par. 1399-1463, 1465-1476).

³⁸ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1244, 1910.

³⁹ Drugostupanjska presuda, par. 77-83.

⁴⁰ Drugostupanjska presuda, par. 83.

analizom dokaza koja je uslijedila nakon zaključka o pogrešnom standardu od 200 metara, većina je i ovdje propustila formulirati ispravan pravni standard i primijeniti ga na dokaze u spisu prvostupanjskog postupka.⁴¹ Osim toga, većina nije objasnila kako se zaključci Raspravnog vijeća utemeljeni na dokazima koji uopće nisu povezani sa standardom od 200 metara – kao što su dokazi u vezi sa Brijunskim sastankom i neproporcionalnim napadima na Martića – ne mogu održati. Prema tome, moram izraziti svoje neslaganje.

C. UZP

19. Raspravno vijeće je zaključilo da su Gotovina i Markač bili pripadnici UZP-a i da su dali značajan doprinos UZP-u čiji cilj je bio trajno uklanjanje srpskog civilnog stanovništva iz Krajine putem sile ili prijetnje silom, što je predstavljalo ili je uključivalo kaznena djela progona (deportacija, prisilno premještanje, protupravni napadi na civile i civilne objekte, te diskriminatorne i restriktivne mjere), deportacije i prisilnog premještanja.⁴² Raspravno vijeće je također zaključilo da je “[c]ilj [UZP-a] bio [...] broj Srba koji će ostati u Krajini svesti na minimum, ali ne potpuno ukloniti srpsko civilno stanovništvo.”⁴³ Zaključci Raspravnog vijeća u vezi s UZP-om temeljili su se na četiri grupe činjeničnih zaključaka koje se međusobno podupiru:

(i) Brijunski sastanak održan 31. srpnja 1995. na kojem su sudionici raspravljali o važnosti toga da srpsko civilno stanovništvo ode s područja Krajine, što je trebalo biti rezultat i komponenta predstojećih napada, kao i o pripremama za operaciju Oluja 2. i 3. kolovoza 1995.;⁴⁴

(ii) topnički napadi na civile i civilne objekte u Četiri grada 4. i 5. kolovoza 1995. koji su imali za posljedicu prisilno raseljavanje i bijeg 20.000 ljudi preko granice u Bosnu i Hercegovinu i Srbiju, što predstavlja deportaciju;⁴⁵

(iii) zločini koje su oružane snage – uključujući hrvatske vojne snage i Specijalnu policiju – počinile protiv srpskog civilnog stanovništva koje je ostalo i njihove imovine tijekom kolovoza i rujna 1995.;⁴⁶ i

⁴¹ Drugostupanjska presuda, par. 77-81.

⁴² Prvostupanjska presuda, par. 2314, 2369-2375, 2579-2587. V. također, Prvostupanjska presuda, par. 2303-2312, 2315-2321.

⁴³ Prvostupanjska presuda, par. 2314.

⁴⁴ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1970-1995, 2304-2305, 2310-2311.

⁴⁵ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1163-1476, 1540-1544, 1549-1551, 1558-1587, 1590-1592, 1607-1642, 1742-1753, 1892-1945, 2305-2306, 2311.

⁴⁶ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1756-1758, 2307.

(iv) diskriminatorna politika koju je uvelo hrvatsko političko vodstvo protiv srpske manjine i politika u vezi s povratkom hrvatskih prognanika i interno raseljenih osoba kao i diskriminatorni imovinski zakoni.⁴⁷

20. Iako većina nije dala sažetak značajnog doprinosa Gotovine i Markača UZP-u, važno je da se ovdje podsjetimo u čemu se on sastoji.⁴⁸ Raspravno vijeće je zaključilo da je Gotovina značajno doprinio UZP-u tako što je: (i) sudjelovao na Brijunskom sastanku u vezi s planiranjem i pripremom operacije Oluja s obzirom na njegov položaj zapovjednika Zbornog područja Split;⁴⁹ (ii) zapovjedio topničke napade na Četiri grada;⁵⁰ i (iii) propustio poduzeti mjere da kazni svoje podčinjene za zločine počinjene nad srpskim civilnim stanovništvom i da spriječi buduće zločine tako što nije inzistirao na poduzimanju daljnjih koraka u vezi s počiniteljima tih zločina.⁵¹ Raspravno vijeće je zaključilo da je Markač značajno doprinio UZP-u tako što je: (i) sudjelovao na Brijunskom sastanku u vezi s planiranjem i pripremom operacije Oluja s obzirom na njegov položaj pomoćnika ministra unutarnjih poslova zaduženog za Specijalnu policiju i operativnog zapovjednika Skupnih snaga Specijalne policije;⁵² (ii) zapovjedio topničke napade na Gračac;⁵³ (iii) propustio spriječiti i prijaviti zločine svojih podčinjenih u Gračacu i Donjem Lapcu i kazniti počinitelje;⁵⁴ i (iv) sudjelovao u zataškavanju zločina svojih podčinjenih u Gruborima i Ramljanama.⁵⁵

21. Većina je svoju analizu UZP-a ograničila na to da razmotri “da li je, bez zaključka da su topnički napadi na Četiri grada bili protupravni, Raspravno vijeće moglo razumno zaključiti da su posredni dokazi u spisu dovoljni da se dokaže *postojanje* UZP-a.”⁵⁶ Većina tvrdi da su *protupravni* topnički napadi bili “ključni pokazatelj” da je počinjeno kazneno djelo deportacije⁵⁷ i “glavno sredstvo” da se srpsko civilno stanovništvo prisili da napusti područje Krajine.⁵⁸ Većina tvrdi da je “kada topnički napadi na naselja nisu smatrani protupravnima, Raspravno vijeće bilo nesklono odlaske srpskih civila tijekom tih napada karakterizirati kao deportaciju.”⁵⁹ Na temelju toga što se “zaključci Raspravnog vijeća o ključnom zajedničkom cilju da se prisilno uklone srpski civili iz

⁴⁷ V. npr., Prvostupanjska presuda, par. 1843-1846, 1997-2057, 2059-2098, 2308-2309, 2312.

⁴⁸ Iako je ovo pitanje trebalo biti okosnica analize većine, ono se pojavljuje samo u dijelu posvećenom alternativnim vidovima odgovornosti. V. Drugostupanjska presuda, par. 118, 138.

⁴⁹ Prvostupanjska presuda, par. 2324, 2370.

⁵⁰ Prvostupanjska presuda, par. 2324, 2370.

⁵¹ Prvostupanjska presuda, par. 2365, 2370.

⁵² Prvostupanjska presuda, par. 2554, 2559-2560, 2580.

⁵³ Prvostupanjska presuda, par. 2555, 2561, 2580.

⁵⁴ Prvostupanjska presuda, par. 2568-2575, 2581.

⁵⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2569-2570, 2576, 2581.

⁵⁶ Drugostupanjska presuda, par. 85 (kurziv dodan).

⁵⁷ Drugostupanjska presuda, par. 87.

⁵⁸ Drugostupanjska presuda, par. 92.

⁵⁹ Drugostupanjska presuda, par. 92.

Krajine temelje *prvenstveno* na postojanju *protupravnih* topničkih napada na civile i civilne objekte u Četiri grada⁶⁰ i poništenja zaključaka Raspravnog vijeća u vezi s *protupravnim* topničkim napadima, većina zaključuje da “ne može potvrditi zaključak Raspravnog vijeća da je jedino razumno tumačenje posrednih dokaza u spisu to da je postojao UZP s ciljem da se trajno ukloni civilno srpsko stanovništvo iz Krajine silom ili prijetnjom silom.”⁶¹ U samo tri paragrafa, većina potom zaključuje da su Brijunski sastanak, zločini koje su hrvatske vojne snage i Specijalna policija počinili protiv srpskog civilnog stanovništva koje je ostalo i njihove imovine tijekom kolovoza i rujna 1995. te diskriminatorna politika i imovinski zakoni koje je uvelo hrvatsko političko vodstvo u odnosu na srpsku manjinu nedovoljni da opravdaju zaključak Raspravnog vijeća da je postojao UZP.⁶² U tim okolnostima, većina zaključuje da “nijedno razumno raspravno vijeće ne bi moglo zaključiti da je jedino razumno tumačenje posrednih dokaza u spisu to da je postojao UZP sa zajedničkim ciljem trajnog uklanjanja srpskog stanovništva iz Krajine silom ili prijetnjom silom.”⁶³ Na toj osnovi, većina je oslobodila Gotovinu i Markača.⁶⁴

22. Smatram, iz razloga koje ću objasniti, da analiza većine u vezi s UZP-om netočno prikazuje Prvostupanjsku presudu i da je, u tom pogledu, pogrešna te da o njoj daje krivi dojam. Većina je također reinterpreterala zaključke Raspravnog vijeća, a da pritom nije pokazala u čemu je Raspravno vijeće pogriješilo niti je primijenila ispravni standard preispitivanja u žalbenom postupku.

23. U svojoj analizi, većina iznosi tvrdnje koje su u proturječju s Prvostupanjskom presudom i/ili nisu potkrijepljene referencama. Na primjer, većina tvrdi da je Raspravno vijeće “smatralo da su *protupravni* topnički napadi ključni pokazatelj da je izvršeno kazneno djelo deportacije.”⁶⁵ Valja primijetiti da u vezi s tom tvrdnjom ne postoji nijedna fusnota koja bi upućivala na Prvostupanjsku presudu. Osim toga, Raspravno vijeće je zaključilo “da je *topnički napad* kod ljudi koji su 4. i 5. kolovoza 1995. bili u Kninu [Benkovcu, Gračacu i Obrovcu] izazvao veliki strah” i da je “[u] slučaju vrlo velike većine, ako ne i kod svih ljudi koji su 4. i 5. kolovoza 1995. napustili [Četiri grada] taj *strah* bio [...] glavni i neposredni razlog za njihov odlazak.”⁶⁶ Dakle, za razliku od onoga što tvrdi većina, glavni i neposredni razlog za njihov odlazak bio je *strah* koji je izazvao *topnički*

⁶⁰ Drugostupanjska presuda, par. 91 (kurziv dodan).

⁶¹ Drugostupanjska presuda, par. 91.

⁶² Drugostupanjska presuda, par. 93-95.

⁶³ Drugostupanjska presuda, par. 96.

⁶⁴ Drugostupanjska presuda, par. 97-98.

⁶⁵ Drugostupanjska presuda, par. 87 (kurziv dodan). Većina iznosi i sljedeću tvrdnju: “Konkretnije, Žalbeno vijeće [...] podsjeća da je Raspravno vijeće, u kontekstu operacije Oluja, protupravne topničke napade identificiralo kao *glavno* sredstvo ostvarivanja prisilnog odlaska srpskih civila iz Krajine.” V. Drugostupanjska presuda, par. 92. Uz tu tvrdnju se, međutim ne navodi nijedna fusnota koja bi upućivala na Prvostupanjsku presudu. Osim toga, većina izgleda proturječi sama sebi upotrebom riječi “glavni”, što ne znači “isključivi”.

⁶⁶ Prvostupanjska presuda, par. 1743-1744.

napad; razlog za to nije bila *protupravnost* topničkih napada.⁶⁷ Većina pokušava opravdati tu tvrdnju dodajući da je “Raspravno vijeće smatralo da je odlazak srpskih civila iz naselja za vrijeme ili neposredno nakon topničkih napada predstavljao deportaciju samo onda kad je utvrđeno da su topnički napadi bili protupravni.”⁶⁸ Međutim, paragraf 1755 Prvostupanjske presude na koji većina upućuje kako bi potkrijepila tu tvrdnju nije povezan sa zaključcima Raspravnog vijeća o odlasku ljudi iz Četiri grada 4. i 5. kolovoza 1995. nego se tiče odlaska ljudi s drugih lokacija.⁶⁹ Osim toga, u paragrafu 1755 Prvostupanjske presude ne tvrdi se da je deportacija utvrđena samo kad je utvrđeno da su topnički napadi bili *protupravni*. I konačno, taj paragraf se mora čitati zajedno s paragrafom 1754 Prvostupanjske presude koji se odnosi na odlaske ljudi s drugih lokacija, a ne iz Četiri grada, u kojem je Raspravno vijeće konstatiralo sljedeće:

[D]okazi su nedovoljni i iz njih se ne može utvrditi broj projektila ispaljenih na dotična mjesta i, uz tek nekoliko iznimki, ne mogu se utvrditi vrijeme i lokacije udara projektila. Budući da dokazi ne sadrže dovoljno pojedinosti o vremenu, trajanju i intenzitetu granatiranja tih mjesta ili njihove okolice, Raspravno vijeće ne može nedvojbeno utvrditi da je *granatiranje dotičnih mjesta ili njihove okolice bilo primarni i izravni razlog za bijeg ili da je strah od granatiranja stvorio atmosferu u kojoj ljudi u spomenutim mjestima nisu imali izbora doli da odu*. S tim u vezi Raspravno vijeće je uzelo u obzir da iz dokaza slijedi da su postojali i drugi čimbenici koji su mogli utjecati na ljude da odu. Među tim čimbenicima su i informacije lokalnih odbora ili jedinica SVK u Kaknju i Uzdolju, kao i na primjer u slučaju Save Mirković iz Polače i stanovnika Zarića, odlazak drugih i strah od toga što će se dogoditi kada stignu Hrvati.⁷⁰

Analiza većine je, prema tome, pogrešna reinterpetacija zaključaka Raspravnog vijeća i dokaza. Osim toga, tvrdnja većine nije potkrijepljena Prvostupanjskom presudom i, što je još važnije, pravni zaključci Raspravnog vijeća o kaznenom djelu deportacije kad je riječ o odlasku srpskog civilnog stanovništva iz Četiri grada 4. i 5. kolovoza 1995. nisu povezani s *protupravnosću* napada.

⁶⁷ V. također, Prvostupanjska presuda, par. 1745 (“Raspravno vijeće smatra da su *strah od nasilja i prinuda*, izazvani *granatiranjem* Benkovca, Gračaca, Knina i Obrovca, stvorili atmosferu u kojoj tamošnji ljudi nisu imali izbora doli da odu. Shodno tomu Raspravno vijeće zaključuje da je *granatiranje* Benkovca, Gračaca, Knina i Obrovca 4. i 5. kolovoza 1995. predstavljalo prisilno raseljavanje ljudi iz tih gradova.”(kurziv dodan)).

⁶⁸ Drugostupanjska presuda, par. 87, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, par. 1755. Upućujući na taj isti paragraf Prvostupanjske presude većina također pokušava opravdati svoju tvrdnju riječima: “Međutim, Žalbeno vijeće [...] primjećuje da je, kada topnički napadi na naselja nisu smatrani protupravnima, Raspravno vijeće bilo nesklono odlaske srpskih civila tijekom tih napada karakterizirati kao deportaciju.” V. Drugostupanjska presuda, par. 92, gdje se upućuje na Prvostupanjsku presudu, par. 1755.

⁶⁹ Kao što je najavilo u paragrafu 1742 Prvostupanjske presude, Raspravno vijeće je donijelo pravne zaključke o prisilnom premještanju i deportaciji u pogledu četiri grupe događaja. Razmotrilo je odlazak ljudi: (i) iz Knina, Benkovca, Gračaca i Obrovca 4. i 5. kolovoza 1995.; (ii) s drugih lokacija nakon što su na njih ili u njihovoj blizini 4. ili 5. kolovoza 1995. pale granate; (iii) koji su bili žrtve ili svjedoci zločina koje su počinili pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije tijekom i poslije operacije Oluja; i (iv) za koje se na temelju dokaza ne može utvrditi postojanje geografske ili vremenske veze s incidentima granatiranja, zločinima i drugim ugrožavajućim djelima koje su vršili pripadnici Hrvatskih oružanih snaga ili Specijalne policije. Pravni zaključci Raspravnog vijeća u vezi s odlaskom ljudi iz Knina, Benkovca, Gračaca i Obrovca 4. i 5. kolovoza 1995. nalaze se u paragrafima 1743 do 1753 Prvostupanjske presude. Paragraf 1755 Prvostupanjske presude na koji većina upućuje nije povezan s pravnim zaključcima o deportaciji u vezi s Četiri grada, nego se tiče pravnih zaključaka Raspravnog vijeća u vezi s odlaskom ljudi s drugih lokacija nakon što su 4. i 5. kolovoza 1995. na te lokacije ili u njihovoj blizini pale granate. V. Prvostupanjska presuda, par. 1742-1755.

⁷⁰ Prvostupanjska presuda, par. 1754 (kurziv dodan).

24. Osim toga, većina također ignorira to što je Raspravno vijeće zaključilo da je kazneno djelo deportacije izvršeno i kad je riječ o događajima koji nisu povezani s granatiranjem Četiri grada 4. i 5. kolovoza 1995., što predstavlja dodatno proturječje u odnosu na zaključak većine da su “*protupravni* topnički napadi ključni pokazatelj da je izvršeno kazneno djelo deportacije.”⁷¹ Doista, Raspravno vijeće je zaključilo “da nasilno raseljavanje [...] osoba koje su u kolovozu 1995. izvršili pripadnici hrvatskih vojnih snaga i Specijalne policije predstavlja deportaciju.”⁷² Te osobe su bile žrtve ili svjedoci zločina – uključujući okrutno postupanje, nehumana djela, zatočenje, pljačkanje, uništavanje i ubojstvo – koje su počinili pripadnici hrvatskih vojnih snaga ili Specijalne policije nakon 5. kolovoza 1995.⁷³ Raspravno vijeće je smatralo da su “ta djela za žrtve i svjedoke stvorila situaciju prinude i straha od nasilja, tako da te osobe nisu imale drugog izbora doli da odu.”⁷⁴ Prema tome, Raspravno vijeće je zaključilo da je počinjenje tih zločina također predstavljalo prisilno premještanje i deportaciju žrtava i svjedoka tih zločina nakon 5. kolovoza 1995.⁷⁵ Raspravno vijeće je nadalje zaključilo da su ti zločini počinjeni s namjerom da se diskriminira na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi i da je stoga “deportacija, izvršena počinjenjem spomenutih kaznenih djela, također počinjena na diskriminatornoj osnovi” i da je predstavljala jedno od djela u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti.⁷⁶

25. To što je većina poništila *sâmo postojanje* UZP-a s ciljem trajnog uklanjanja srpskog civilnog stanovništva iz Krajine silom ili prijetnjom silom još je jedna ilustracija neprimjerene reinterpretacije Prvostupanjske presude od strane većine bez pokazivanja u čemu je Raspravno vijeće pogriješilo. U paragrafu 91 Drugostupanjske presude većina tvrdi da su “zaključci Pretresnog vijeća o ključnom zajedničkom cilju da se prisilno uklone srpski civili iz Krajine temelje *prvenstveno* na postojanju *protupravnih* topničkih napada na civile i civilne objekte u Četiri grada.”⁷⁷ Na toj osnovi i na osnovi poništenja zaključaka Raspravnog vijeća u vezi s *protupravnim* topničkim napadima, većina zaključuje da “ne može potvrditi zaključak Raspravnog vijeća da je jedino razumno tumačenje posrednih dokaza u spisu to da je postojao UZP s ciljem da se trajno ukloni civilno srpsko stanovništvo iz Krajine silom ili prijetnjom silom.”⁷⁸ Suprotno tvrdnji većine kako je gore sažeto prikazana,⁷⁹ postojanje UZP-a kako ga je definiralo Raspravno vijeće ne temelji se samo na postojanju *protupravnih* topničkih napada, nego na četiri grupe događaja koje se

⁷¹ Drugostupanjska presuda, par. 87 (kurziv dodan).

⁷² Prvostupanjska presuda, par. 1759. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1756-1758, 1760-1761.

⁷³ Prvostupanjska presuda, par. 1756. V. također: Prvostupanjska presuda, par. 1742.

⁷⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1756.

⁷⁵ Prvostupanjska presuda, par. 1756, 1759.

⁷⁶ Prvostupanjska presuda, par. 1862-1863.

⁷⁷ Drugostupanjska presuda, par. 91 (kurziv dodan). Čini se da većina na neki način sama sebi proturječi kad koristi riječ “*prvenstveno*”, što ne znači “isključivo”.

⁷⁸ Drugostupanjska presuda, par. 91.

⁷⁹ V. gore, par. 19.

medusobno podupiru, koji uključuju, ali nisu ograničeni na, topničke napade na Četiri grada 4. i 5. kolovoza 1995. Većina ignorira činjenicu da se postojanje UZP-a temelji i na drugim dokazima o: (i) Brijunskom sastanku i pripremi operacije Oluja; (ii) zločinima koje su počinile hrvatske vojne snage i Specijalna policija protiv srpskog civilnog stanovništva koje je ostalo i njihove imovine poslije 5. kolovoza 1995.; i o (iii) diskriminatornoj politici i imovinskim zakonima koje je uvelo hrvatsko političko vodstvo protiv srpske manjine i politici povratka hrvatskih izbjeglica i interno raseljenih osoba.⁸⁰

26. Što se tiče Brijunskog sastanka, većina pokušava opravdati svoj zaključak tvrdeći da, izvan konteksta *protupravnih* napada na civile i civilne objekte, “nije bilo razumno zaključiti da je jedino moguće tumačenje Brijunskog transkripta da se radilo o UZP-u s ciljem nasilnog deportiranja srpskih civila.”⁸¹ U tom smislu, većina tvrdi da se “[d]ijelovi Brijunskog transkripta za koje je Raspravno vijeće smatralo da su inkriminirajući mogu [...] protumačiti, *bez konteksta protupravnih topničkih napada*, kao nekonkluzivni kad je riječ o postojanju UZP-a, odnosno kao odraz, na primjer, zakonitog konsenzusa da se pomogne civilima da privremeno odu s područja sukoba iz razloga koji uključuju legitimnu vojnu prednost i smanjenje stradanja.”⁸² Većina uz to tvrdi da bi se

to što se govorilo o izlikama za topničke napade, o potencijalnim odlascima civila i osiguravanju izlaznih koridora razumno moglo protumačiti kao upućivanje na zakonite borbene operacije i napore na polju odnosa s javnošću. Što se tiče drugih dijelova Brijunskog transkripta, na primjer Gotovine tvrdnje da njegove snage mogu srušiti Knin, ona se može razumno protumačiti kao pokušaj da se s nekoliko riječi opišu vojne snage stacionirane na nekom području ili namjera da se pokaže potencijalna vojna moć u kontekstu planiranja vojne operacije.⁸³

S obzirom na to da je Raspravno vijeće dalo poman i detaljan prikaz zapisnika sa Brijunskog sastanka,⁸⁴ ove tvrdnje su naprosto groteskne. Većina ignorira činjenicu da je, neovisno o svojim zaključcima o *protupravnim* napadima na Četiri grada, Raspravno vijeće eksplicitno odbacilo tumačenje da su izjave Franje Tuđmana i Gotovine i razgovori na Brijunskom sastanku imali veze sa zaštitom civila.⁸⁵ Raspravno vijeće je konkretno zaključilo da “u tome što je na sastanku rečeno o

⁸⁰ V. gore, par. 19.

⁸¹ Drugostupanjska presuda, par. 93.

⁸² Drugostupanjska presuda, par. 93 (kurziv dodan).

⁸³ Drugostupanjska presuda, par. 93 (oznake za fusnote unutar citata izostavljene).

⁸⁴ Prvostupanjska presuda, par. 1970-1995.

⁸⁵ Prvostupanjska presuda, par. 1993 (“Granić je rekao da su otvaranjem koridora za evakuaciju civilnog stanovništva i SVK, hrvatske vlasti nastojale pod svaku cijenu izbjeći nepotrebne civilne žrtve. Time se otvara pitanje da li su sudionici samo raspravljali o načinu na koji će se civilima omogućiti da se tijekom neprijateljstava izvuku iz zone opasnosti. Raspravno vijeće je u tom pogledu razmotrilo zapisnik sa sastanka i upitalo se može li se to smatrati razumnim tumačenjem. Općenito, sudionici nisu govorili o tome kako izvesti vojnu operaciju a da se posljedice po civilno stanovništvo izbjegnu ili svedu na najmanju mjeru. Tuđman je, podsjetivši nazočne na to koliko je hrvatskih mjesta i gradova razoreno, zaključio rekavši da bi srpski protuudar iz Knina Hrvatima dao izliku da upotrijebe topništvo za potpunu demoralizaciju. Nadovezujući se na to, Gotovina je rekao da bi, ako bi stigla zapovijed za udar, Knin mogli srušiti za nekoliko sati. Tuđmana je također uvjeravao da je moguće izvesti razaranje dijela Knina. Raspravno vijeće uzelo je u obzir i to da je Gotovina, kad je Tuđman naglasio da valja ostaviti izlaz civilima, izjavio da će, ako hrvatske snage

pokazivanju puta civilima za izlazak nije bila posrijedi zaštita civila nego tjeranje civila na odlazak.”⁸⁶ Većina nije uspjela pokazati da je Raspravno vijeće pogriješilo u tom pogledu. Osim toga, tvrdnje većine su nespojive s tim što se Raspravno vijeće dalje oslanja – u prilog svom zaključku o Brijunskom sastanku – na Tuđmanov govor nekoliko tjedana nakon operacije Oluja u kojem je u vezi s Kninom rekao sljedeće:

Sve do [...], dok ga nisu osvojili turski osmanlijski osvajači i dok zajedno sa njima nisu došli i oni koji su do jučer bili u tom našem hrvatskom Kninu. Ali, danas, to je hrvatski Knin. I nikada više nema povratka na ono što je bilo, da nam usred Hrvatske šire rak koji je razarao hrvatsko nacionalno biće, koji nije dopuštao da hrvatski narod bude zaista sam svoj na svome, da Hrvatska bude jednom sposobna za samostalan i suveren život. [...] Nestalo ih je za dva-tri dana, kao što rekoh [kao da ih nikad nije bilo] [...] Nisu imali vremena, nisu imali vremena ni da pakupe ni svoje prljave pare – devize, niti gaće.⁸⁷

27. U vezi sa zločinima koje su počinile hrvatske vojne snage i Specijalna policija protiv srpskog civilnog stanovništva koje je ostalo i njihove imovine nakon 5. kolovoza 1995., većina tvrdi da su ti dokazi “nedostatna [...] osnova za zaključak da je postojao UZP.”⁸⁸ Kao što je gore objašnjeno, Raspravno vijeće je zaključilo da je počinjenje zločina od strane hrvatskih vojnih snaga i Specijalne policije nakon 5. kolovoza predstavljalo prisilno premještanje i deportaciju žrtava i svjedoka tih zločina nakon 5. kolovoza 1995. i da je predstavljalo jedno od djela u osnovi progona.⁸⁹ Analiza većine je manjkava kad navodi da je “Raspravno vijeće [...] konstatalo da se djela uništavanja i pljačke koja su počinile hrvatske snage u razdoblju na koje se odnosi Optužnica ne mogu povezati s hrvatskim vojnim i političkim vodstvom niti se mogu smatrati dijelom zajedničkog cilja UZP-a.”⁹⁰ Iako nije zaključilo da je uništavanje i pljačkanje bilo u okviru *cilja* UZP-a,⁹¹ Raspravno vijeće to i nije trebalo učiniti da bi zaključilo da su zločini – koji uključuju i okrutno postupanje, nehumana djela, zatočenje i ubojstvo – koje su počinile hrvatske vojne snage i Specijalna policija protiv srpskog civilnog stanovništva koje je ostalo i njihove imovine nakon 5. kolovoza 1995. daljnji dokazi *postojanja* UZP-a. U svakom slučaju, većina nije pokazala da razuman presuditelj o činjenicama nije mogao te dokaze uzeti u obzir, u kontekstu drugih činjeničnih zaključaka koji se međusobno podupiru, da bi zaključilo da je postojao UZP s ciljem trajnog uklanjanja srpskog civilnog stanovništva iz Krajine silom ili prijetnjom silom.

28. Na kraju, u pogledu diskriminatorne politike koju je uvelo hrvatsko političko vodstvo protiv srpske manjine i politike povratka hrvatskih prognanika i interno raseljenih osoba, Raspravno vijeće

nastave s pritiskom, jedini civili koji će ostati biti oni koji nisu mogli otići. Navedene izjave ne govore u prilog tumačenju da se na sastanku raspravljalo o zaštiti civila.”).

⁸⁶ Prvostupanjska presuda, par. 1995.

⁸⁷ Prvostupanjska presuda, par. 2306.

⁸⁸ Drugostupanjska presuda, par. 94.

⁸⁹ V. gore, par. 24.

⁹⁰ Drugostupanjska presuda, par. 94.

⁹¹ Prvostupanjska presuda, par. 2313.

je konstatiralo da je “jedan aspekt političkog programa Tudmana i drugih članova tadašnjeg političkog i vojnog vodstva bilo pozivanje i ohrabrivanje Hrvata da se vrate u Hrvatsku i nastane u njoj, koristeći za taj cilj kuće koje su napustili Srbi iz Krajine, [a iz] toga je slijedilo to da se povratak Srba treba ograničiti na minimum.”⁹² Također, u pogledu diskriminatornih imovinskih zakona u vezi s, između ostalog, imovinom koja je napuštena za vrijeme ili poslije operacije Oluja, Raspravno vijeće je konstatiralo da su “pobude u osnovi tih pravnih instrumenata, kao i njihov ukupni učinak, bili da se imovina na oslobođenim područjima koja je ostala poslije odlaska Srba iz Krajine dā Hrvatima, čime se ovi prvi lišavaju domova i imovine” i da su diskriminatorni zakoni, “[prema tome, bili] komponenta provedbe programa povratka.”⁹³ Raspravno vijeće je i iz masovnog odlaska srpskog civilnog stanovništva s područja Krajine i “na osnovi odmah potom poduzetih akcija, na političkoj i zakonodavnoj razini, da se onemogućiti povratak tog stanovništva [zaključilo] da su članovi hrvatskog vojnog i političkog čelnništva namjeravali Srbe iz Krajine prisiliti na odlazak iz njihovih domova”⁹⁴ i da je “[i]ntencija tih mjera bila [...] postići da uklanjanje srpskog stanovništva Krajine postane trajno” te da je kao takvo njihovo uvođenje bilo djelo u osnovi progona kao zločina protiv čovječnosti, koji je UZP predstavljao odnosno uključivao.⁹⁵ Tvrdeći da “[č]injenica da je Hrvatska usvojila diskriminatorne mjere poslije odlaska srpskih civila iz Krajine ne pokazuje da je njihov odlazak bio prisilan”,⁹⁶ većina pogrešno tumači zaključke Raspravnog vijeća, koje se na tu diskriminatornu politiku i imovinske zakone nije oslonilo kako bi pokazalo da su *odlasci* bili *prisilni* nego da je njihov cilj bio da uklanjanje srpskog stanovništva Krajine bude trajno. Većina, prema tome, nije uspjela pokazati da je Raspravno vijeće pogriješilo u tom pogledu ili da razuman presuditelj o činjenicama nije mogao uzeti u obzir te dokaze, u kontekstu drugih činjeničnih zaključaka Raspravnog vijeća koji se međusobno podupiru, da bi dokazao *postojanje* UZP-a trajnog uklanjanja srpskog civilnog stanovništva s područja Krajine. I konačno, konstatirajući da “Raspravno vijeće nije zaključilo da su Gotovina i Markač imali ulogu u stvaranju i podržavanju hrvatskih diskriminatornih mjera u Krajini”,⁹⁷ većina pogrešno poistovjećuje *sâmo postojanje* UZP-a sa *značajnim doprinosom* Gotovine i Markača UZP-u.

29. Ukratko, zaključak većine kojim poništava postojanje UZP-a temelji se na pogrešnom čitanju Prvostupanjske presude budući da se zaključci Raspravnog vijeća o postojanju UZP-a ne temelje *isključivo* na *protupravnosti* napada. Većina nije uspjela pokazati da nije tako. Prema tome, razuman presuditelj o činjenicama mogao je, čak i pod pretpostavkom da se zaključci Raspravnog

⁹² Prvostupanjska presuda, par. 2057.

⁹³ Prvostupanjska presuda, par. 2098.

⁹⁴ Prvostupanjska presuda, par. 2310.

⁹⁵ Prvostupanjska presuda, par. 2312.

⁹⁶ Drugostupanjska presuda, par. 95.

⁹⁷ Drugostupanjska presuda, par. 95.

vijeća u vezi s protupravnim napadima ne mogu održati, zaključiti da je jedini razuman zaključak na temelju dokaza taj da je postojao UZP sa zajedničkim ciljem trajnog uklanjanja srpskog civilnog stanovništva s područja Krajine silom ili prijetnjom silom, koji je predstavljao ili je uključivao kaznena djela progona, deportacije i prisilnog premještanja. Primjena ispravnog standarda preispitivanja u žalbenom postupku, kako je izložen na početku same Drugostupanjske presude,⁹⁸ potvrdila bi taj zaključak Raspravnog vijeća. Većina je postupila nesavjesno i pogrešno je primijenila standard preispitivanja. Prema tome, ne slažem se s većinom.

30. Na kraju, čak i ako je većina željela Gotovinu i Markača potpuno osloboditi, postavlja se pitanje što je većina htjela postići poništavanjem samog postojanja UZP-a umjesto da se usredotoči na Gotovinin i Markačev značajan doprinos UZP-u. Ostavljam to pitanje otvoreno.

D. Alternativni vidovi odgovornosti

31. Nakon što je ukinula sve osuđujuće presude izrečene Gotovini i Markaču za počinjenje – putem sudjelovanja u UZP-u – progona, deportacije, ubojstva i drugih nehumanih djela kao zločina protiv čovječnosti, kao i pljačkanja javne i privatne imovine, bezobzirnog razaranja, ubojstva, i okrutnog postupanja kao kršenja zakona ili običaja ratovanja,⁹⁹ većina izjavljuje kako će ocijeniti “mogućno[st] izricanja osuđujućih presuda na temelju alternativnih vidova odgovornosti.”¹⁰⁰ Nažalost, i tu je rezoniranje većine manjkavo i utemeljeno na pogrešnom tumačenju prava; pogrešnom tumačenju koje utječe na cjelokupno rezoniranje većine u vezi s alternativnim vidovima odgovornosti i na način na koji je potom primijenila pravo na činjenice. Budući da se ne slažem s rezoniranjem većine koje je dovelo do ukidanja svih osuđujućih presuda Gotovini i Markaču, svoje suprotno mišljenje u vezi s ovim pitanjem ograničit ću na diskusiju o tome zašto se ne slažem s rezoniranjem većine sa striktno pravne točke gledišta. Neću se dakle zadržavati na analizi većine s aspekta primjene prava na činjenice u pogledu dvojice žalitelja.

32. Iz čisto pravne perspektive, rezoniranje većine u vezi s mogućnošću preinačenja vida odgovornosti počiva na pravnoj konfuziji. U svojoj analizi većina više puta spominje mogućnost izricanja osuđujućih presuda po alternativnim vidovima odgovornosti.¹⁰¹ To čini čak i kad daje sažeti prikaz argumenata tužiteljstva u vezi s tim,¹⁰² iako tužiteljstvo nije nigdje spomenulo “izricanje” /engl. entering/ novih osuđujućih presuda u žalbenom postupku, nego je oprezno usvojilo ispravan izraz pa je govorilo o “preinaci” /engl. revising/ osuđujuće presude za neko

⁹⁸ Drugostupanjska presuda, par. 13.

⁹⁹ Drugostupanjska presuda, par. 49-98.

¹⁰⁰ Drugostupanjska presuda, par. 99. V. također: Drugostupanjska presuda, par. 100-157.

¹⁰¹ Drugostupanjska presuda, par. 99-103, 106-110.

¹⁰² Drugostupanjska presuda, par. 103.

kazneno djelo iz jednog vida odgovornosti u drugi.¹⁰³ Pogrešna karakterizacija i netočna atribucija pravnih argumenata strankama u ovom predmetu još je jedna ilustracija pogrešne analize većine.

33. Suprotno rezoniranju većine, preinaka osuđujuće presude izrečene žalitelju za neko kazneno djelo iz jednog vida odgovornosti u drugi nije isto što i izricanje nove osuđujuće presude u žalbenom postupku. U više navrata kad je Žalbeno vijeće utvrdilo da je raspravno vijeće pogriješilo u pogledu prava osuđujući žalitelja za neko kazneno djelo po određenom vidu odgovornosti – najčešće po osnovi UZP-a/počinjnje, kao što je slučaj u ovom predmetu – Žalbeno vijeće je *preinačilo* osuđujuće presude izrečene žaliteljima za to kazneno djelo u alternativni vid odgovornosti, kao što je pomaganje i podržavanje ili odgovornost nadređenog.¹⁰⁴ To dodatno ilustriraju formulacije koje je Žalbeno vijeće upotrijebilo u tim prilikama.¹⁰⁵ U predmetima *Blaškić*,¹⁰⁶ *Simić*,¹⁰⁷ i *Rukundo*,¹⁰⁸ Žalbeno vijeće je eksplicitno navelo da *potvrđuje* osuđujuće

¹⁰³ V. Odgovor tužiteljstva u vezi s alternativnom odgovornošću, par. 1-12.

¹⁰⁴ V. npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 132-135, 141-143, 147, 181-182, str. 60 (u kojoj je osuđujuća presuda u vezi sa pogubljenjima na Drini za ubojstvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja i progon kao zločin protiv čovječnosti preinačena iz UZP-a u pomaganje i podržavanje); Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 135-144, 266, 268, str. 87 (u kojoj je presuda za pogubljenja bosanskih Muslimana iz Srebrenice od 13. do 19. srpnja 1995. koja predstavljaju genocid i ubojstvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja iz UZP-a preinačena u pomaganje i podržavanje); Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*, par. 74-75, 84, 105, 114-118, 130-138, 148-159, 182-189, 300-301 (u kojoj je osuđujuća presuda za progon kao zločin protiv čovječnosti preinačena iz UZP-a u pomaganje i podržavanje); Drugostupanjska presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 275-282, 334, str. 128 (u kojoj je presuda za snajpersko djelovanje po civilnom stanovništvu koje predstavlja teroriziranje kao kršenje zakona i običaja ratovanja te ubojstvo i druga nehumana djela kao djela protiv čovječnosti preinačilo iz planiranja i naređivanja u odgovornost nadređenog); Drugostupanjska presuda u predmetu *Rukundo*, par. 39, 50-54, 175-177, 269-270 (u kojoj je osuđujuća presuda za genocid te za ubojstvo i istrebljenje kao zločine protiv čovječnosti preinačena iz UZP-a u pomaganje i podržavanje). Rjede je Žalbeno vijeće osuđujuće presude preinačilo u pomaganje i podržavanje i odgovornost nadređenog ne samo iz UZP-a, nego i iz drugih vidova odgovornosti. V. npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Blaškić*, par. 32-42, 659-670, str. 258 (u kojoj je osuđujuća presuda za korištenje zatočenika za živi štit koje predstavlja nečovječno postupanje – tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949. – preinačena iz naređivanja u propust).

¹⁰⁵ Prihvaćam da je, vrlo rijetko, Žalbeno vijeće upotrijebilo neadekvatne formulacije, koje *a priori* mogu dati dojam da je Žalbeno vijeće izreklo novu osuđujuću presudu. Bez obzira na to, kad se ti paragrafi sagledaju u kontekstu, jasno je da je Žalbeno vijeće zapravo preinačilo osuđujuće presude žalitelja za neko kazneno djelo iz jednog vida odgovornosti u drugi. Usp. par. 143 Drugostupanjske presude u predmetu *Krstić* sa par. 135-139, 144, 266, 268, str. 87, Drugostupanjske presude u predmetu *Krstić*; Usp. par. 277, 282, 334 Drugostupanjske presude u predmetu *D. Milošević* sa par. 275-276, 278-281, str. 128, Drugostupanjske presude u predmetu *D. Milošević*.

¹⁰⁶ Drugostupanjska presuda u predmetu *Blaškić*, str. 258, gdje je u Izreci Žalbeno vijeće “potvr[dilo]” osuđujuću presudu Blaškiću po točki 19 Optužnice na temelju članka 7(1) Statuta za nečovječno postupanje sa zatočenicima počinjeno putem njihovog korištenja za živi štit. V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Blaškić*, par. 659 (“Žalbeno vijeće smatra da način na koji je Pretresno vijeće rasuđivalo utvrđujući da je žalilac odgovoran za izdavanje naredjenja da se zatočeni civili koriste kao živi štit nije bio ispravan, ali to *ne obesnažuje* osuđujuću presudu.”(kurziv dodan)).

¹⁰⁷ Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*, par. 189 (“Zbog toga Žalbeno vijeće *potvrđuje* osuđujuću presudu izrečenu žalciocu za progone po tački 1 Pete izmijenjene optužnice u mjeri u kojoj ponašanje u osnovi te osude obuhvata spomenuta djela i konstatuje da je njegovu odgovornost primjereno opisati kao odgovornost pomagača i podržavaoca.”(kurziv dodan)). V. također: Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*, par. 75 (“Prema tome, postavlja se pitanje da li ocjene Pretresnog vijeća potkrepljuju njegovu odgovornost za neki drugi vid odgovornosti.”).

¹⁰⁸ Drugostupanjska presuda u predmetu *Rukundo*, par. 270, gdje je u Izreci Žalbeno vijeće “potvr[dilo]” osuđujuću presudu izrečenu Rukundu za genocid i za ubojstvo i istrebljenje kao zločine protiv čovječnosti.

presude. U predmetu *Krstić*, Žalbeno vijeće je *preinačilo* osuđujuću presudu koja mu je izrečena.¹⁰⁹ Žalbeno vijeće je nadalje u više navrata objasnilo da se osuđujuća presuda izrečena žalitelju za neko kazneno djelo po određenom vidu odgovornosti može “bolje [ili najadekvatnije] definisati”,¹¹⁰ “najbolje opisati”,¹¹¹ “primjereno opisati”,¹¹² “primjerenije opisati”,¹¹³ “[točno] okarakterizira[ti]”,¹¹⁴ “pravilno okarakterizira[ti]”,¹¹⁵ ili da joj se može “promijeni[ti] kvalifikacij[a]”¹¹⁶ pomoću nekog drugog vida odgovornosti; dakle, zamijenilo je jedan vid odgovornosti alternativnim vidom odgovornosti. U tim predmetima, *osuđujuća presuda* za konkretno kazneno djelo je zadržana. Žalbeno vijeće nije na taj način izreklo novu osuđujuću presudu u žalbenom postupku nego je preinačilo ili drukčije okarakteriziralo presudu o krivnji koju je donijelo Raspravno vijeće tako da je žalitelj i dalje proglašen krivim, ali po alternativnom vidu odgovornosti.

34. Prema tome, iako se slažem s rezoniranjem većine da “članak 25(2) Statuta, koji Žalbenom vijeću izričito daje pravo da 'preinači' odluku raspravnog vijeća” pruža osnovu za ovlast Žalbenog vijeća da preinači osuđujuću presudu žalitelju za neko kazneno djelo iz jednog vida odgovornosti u drugi, ne slažem se s načinom na koji je većina okarakterizirala takav postupak, tj. da je riječ o “[izricanju] osuđujuć[ih] presud[a] na temelju alternativnih vidova odgovornosti”.¹¹⁷ Većina i sama, kako se čini, prihvaća ispravan pravni pristup kad jednom prilikom kaže da je “[p]raksa zadržavanja *osuđujuće presude* na temelju alternativnog vida odgovornosti [...] u stvari jedna takva *izmjena* pravnog rezoniranja raspravnog vijeća.”¹¹⁸

35. Nažalost, većina ubrzo napušta taj ispravno formuliran pravni pristup i odmah potom upućuje na članak 3 Zakona o žalbenom postupku u kaznenim predmetima Engleske i Walesa iz 1968., koji “dopušta drugostupanjskom sudu da *osuđujuću presudu* zamijeni osuđujućom presudom za alternativno *kazneno djelo*”.¹¹⁹ Scenarij koji predviđa članak 3 Zakona o žalbenom postupku u kaznenim predmetima Engleske i Walesa iz 1968. nije preinaka jednog vida odgovornosti u drugi, nego zamjena osuđujuće presude osuđujućom presudom za alternativno kazneno djelo.

¹⁰⁹ Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 268 (“Dakle, *preinaka* Krstićeve osude u pomaganje i podržavanje [ta dva kaznena djela...].”(kurziv dodan)).

¹¹⁰ V. npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Blaškić*, par. 662, 670.

¹¹¹ V. npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Rukundo*, par. 39.

¹¹² V. npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*, par. 189.

¹¹³ V. npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 137.

¹¹⁴ V. npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 138.

¹¹⁵ V. npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*, par. 139.

¹¹⁶ V. npr., Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*, par. 300.

¹¹⁷ Drugostupanjska presuda, par. 106.

¹¹⁸ Drugostupanjska presuda, par. 106 (prvi kurziv dodan).

¹¹⁹ Drugostupanjska presuda, par. 106 (prvi kurziv dodan).

36. Nadalje, pravnu konfuziju u rezoniranju većine kad je riječ o izricanju nove osuđujuće presude u žalbenom postupku nasuprot preinaci presude raspravnog vijeća tako da ona odražava kaznenu odgovornost žalitelja na temelju alternativnog vida odgovornosti dodatno pokazuju predmeti na koje većina upućuje kako bi opravdala svoju tvrdnju da je “više navrata odbacil[a] [...] tvrdnju da dodatne osuđujuće presude u žalbenom postupku krše pravo žalitelja na pravično suđenje kao takvo”.¹²⁰ U prilog toj tvrdnji, većina ne upućuje ni na jedan predmet u kojem je izmijenila osuđujuću presudu žalitelju za neko kazneno djelo iz jednog vida odgovornosti u alternativni vid, što također ilustrira njenu zabunu u pogledu prava. Umjesto toga, dala je primjere izricanja novih osuđujućih presuda u žalbenom postupku za druga kaznena djela.

37. S obzirom na to da je u svom pravnom rezoniranju većina potvrdila da ima nadležnost da izriče nove osuđujuće presude u žalbenom postupku i da ta navodna nadležnost ne predstavlja kršenje prava koja žalitelju jamče pravično suđenje,¹²¹ moram ovdje ponoviti da, iz razloga koje sam naveo u svojim suprotnim mišljenjima u predmetima *Mrkšić i Šljivančanin*,¹²² *Galić*,¹²³ *Semanza*,¹²⁴ *Rutanganda*,¹²⁵ *Setako*¹²⁶ i *Gatete*,¹²⁷ smatram da Žalbeno vijeće nema nadležnost da izriče nove osuđujuće presude u žalbenom postupku jer je dužno primijeniti članak 24(2) Statuta u skladu s temeljnim načelima međunarodnog humanitarnog prava koji su ugrađeni konkretno u Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.¹²⁸ U članku 14(5) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima predviđeno je da “[s]vatko tko je proglašen krivim za kazneno djelo ima pravo tražiti da odluku o njegovoj krivnji i kazni preispita viši sud u skladu sa zakonom”.

38. Konačno, sa žaljenjem također primjećujem da većina, kada tvrdi da je Žalbeno vijeće prilikom vršenja svoje nadležnosti da izrekne nove osuđujuće presude u žalbenom postupku po alternativnim vidovima odgovornosti ograničeno temeljenom zaštitom prava optuženog zajamčenih Statutom i da neće koristiti tu nadležnost ako bi to bitno ugrozilo prava koja žaliteljima jamče pravično suđenje kako je predviđeno Statutom,¹²⁹ ne daje nikakve naznake o tome na koja temeljna načela međunarodnog humanitarnog prava u vezi s pravom na pravično suđenje upućuje. Većina je još jednom propustila priliku da iznese svoje stavove o ovom pitanju.

¹²⁰ Drugostupanjska presuda, par. 107, gdje se upućuje na Odluku po zahtjevu za ponovno razmatranje u predmetu *Šljivančanin*, Drugostupanjsku presudu u predmetu *Galić*, Drugostupanjsku presudu u predmetu *Semanza*, Drugostupanjsku presudu u predmetu *Rutanganda*.

¹²¹ Drugostupanjska presuda, par. 107.

¹²² Drugostupanjska presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, Djelimično suprotno mišljenje sudije Pocara, str. 171-177, par. 1-13.

¹²³ Drugostupanjska presuda u predmetu *Galić*, Djelimično protivno mišljenje sudije Pocara, str. 187, para. 2.

¹²⁴ Drugostupanjska presuda u predmetu *Semanza*, Suprotno mišljenje suca Pocara, str. 131-133, par. 1-4.

¹²⁵ Drugostupanjska presuda u predmetu *Rutanganda*, Suprotno mišljenje suca Pocara, str. 1-4.

¹²⁶ Drugostupanjska presuda u predmetu *Setako*, Djelomično suprotno mišljenje suca Pocara, par. 1-6.

¹²⁷ Drugostupanjska presuda u predmetu *Gatete*, Djelomično suprotno mišljenje suca Pocara, par. 1-5.

¹²⁸ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 16. prosinca 1966., stupio na snagu 23. ožujka 1976.

¹²⁹ Drugostupanjska presuda, par. 108.

E. Zaključak

39. S obzirom na gore navedeno, izražavam svoje duboko neslaganje s cijelom Drugostupanjskom presudom, koja je u suprotnosti sa svakim osjećajem za pravdu.

Sastavljeno na engleskom i francuskom, pri čemu je mjerodavan tekst na engleskom.

Dana 16. studenog 2012.,

U Den Haagu,

Nizozemska

potpis na originalu

sudac Fausto Pocar

[pečat Međunarodnog suda]

XI. DODATAK A – HISTORIJAT POSTUPKA

1. Raspravno vijeće I donijelo je Prvostupanjsku presudu u ovom predmetu 15. travnja 2011. Slijedi sažetak glavnih aspekata žalbenog postupka.

A. Najave žalbe i žalbeni podnesci

1. Gotovina žalba

2. Gotovina je najavu žalbe podnio 16. svibnja 2011.¹ Dana 15. srpnja 2011. podnio je zahtjev kojim je tražio povećanje dopuštenog broja riječi za svoj žalbeni podnesak,² kojem se tužiteljstvo usprotivilo.³ Gotovinin zahtjev je djelomično odobren 20. srpnja 2011. i dobio je dopuštenje da njegov žalbeni podnesak sadrži 40.000 riječi umjesto 30.000.⁴ Gotovina je podnio žalbeni podnesak 1. kolovoza 2011.⁵ Tužiteljstvo je odgovorilo na Gotovininu žalbu 12. rujna 2011.⁶ Gotovina je podnio repliku 27. rujna 2011.⁷

2. Markačeva žalba

3. Markač je najavu žalbe podnio 16. svibnja 2011.⁸ Dana 20. srpnja 2011. podnio je zahtjev kojim je tražio povećanje dopuštenog broja riječi za svoj žalbeni podnesak,⁹ kojem se tužiteljstvo usprotivilo.¹⁰ Taj zahtjev je djelomično odobren 20. srpnja 2011. i Markač je dobio dopuštenje da njegov žalbeni podnesak sadrži 40.000 riječi umjesto 30.000.¹¹ Markač je podnio

¹ Najava žalbe Ante Gotovine, 16. svibnja 2011.

² Zahtjev Ante Gotovine za dopuštenje da prekorači ograničenje broja riječi, 15. srpnja 2011.

³ Prigovor tužiteljstva na Gotovinin zahtjev za dopuštenje da prekorači ograničenje broj riječi, 19. srpnja 2011.

⁴ Odluka po zahtjevima Ante Gotovine i Mladena Markača za dopuštenje da prekorače ograničenje broja riječi, 20. srpnja 2011., str. 1, 3. Tužiteljstvu je odobreno jednako prekoračenje dopuštenog broja riječi za podnesak respondentata.

⁵ Žalbeni podnesak Ante Gotovine, 1. kolovoza 2011. (povjerljivo). V. također: Popis izvora za Žalbeni podnesak Ante Gotovine, 1. kolovoza 2011. Žalbeno vijeće napominje da je žalbeni podnesak podnesen kao povjerljivi dodatak javnom podnesku. Javna redigirana verzija podnesena je 2. kolovoza 2011.

⁶ Odgovor tužiteljstva na Žalbeni podnesak Ante Gotovine, 12. rujna 2011. (povjerljivo). Javna redigirana verzija podnesena je 29. rujna 2011. V. također: *Corrigendum* Odgovora tužiteljstva na Žalbeni podnesak Ante Gotovine, 28. rujna 2011. (povjerljivo s povjerljivim dodacima). Predžalbeni sudac je odbio Gotovinin zahtjev da se odbaci Odgovor tužiteljstva zbog prekoračenja dopuštenog broja riječi i odobrio Gotovini prekoračenje od 6.000 riječi za repliku na podnesak respondentata. V. Odluka po Zahtjevu da se odbace podnesci respondentata, 14. rujna 2011., str. 3.

⁷ Replika žalitelja Ante Gotovine na Podnesak respondentata, 27. rujna 2011. (povjerljivo). Javna redigirana verzija je podnesena 4. listopada 2011. Predžalbeni sudac je odbio zahtjev tužiteljstva da se odbaci replika Ante Gotovine na podnesak respondentata radi prekoračenja dopuštenog broja riječi i zahtjev tužiteljstva da se odbace žalbene osnove za koje se smatralo da je Gotovina od njih odustao. V. Odluka po Zahtjevu tužiteljstva da se odbaci Replika Ante Gotovine na podnesak respondentata, 18. listopada 2011., str. 1-2; Odluka po Zahtjevu da se odbace Gotovinine napuštene žalbene osnove, 4. studenog 2011., str. 2.

⁸ Najava žalbe Mladena Markača, 16. svibnja 2011. Žalbeno vijeće napominje da je status najave žalbe promijenjen u povjerljivo 18. svibnja 2011. i da je javna redigirana verzija podnesena 18. svibnja 2011.

⁹ Podnesak kojim se Mladen Markač pridružuje Zahtjevu Ante Gotovine za dopuštenje da prekorači ograničenje broja riječi, 20. srpnja 2011.

¹⁰ Odgovor tužiteljstva na Podnesak kojim se Mladen Markač pridružuje Zahtjevu Ante Gotovine za dopuštenje da prekorači ograničenje broja riječi, 20. srpnja 2011.

¹¹ Odluka po zahtjevima Ante Gotovine i Mladena Markača za dopuštenje da prekorače ograničenje broja riječi, 20. srpnja 2011., str. 1-3. Tužiteljstvo je dobilo dopuštenje za jednako prekoračenje za svoj podnesak respondentata.

žalbeni podnesak 1. kolovoza 2011.¹² Tužiteljstvo je odgovorilo na Markačevu žalbu 12. rujna 2011.¹³ Markač je podnio repliku 27. rujna 2011.¹⁴

B. Imenovanje sudaca

4. Dana 23. svibnja 2011. predsjedavajući sudac Žalbenog vijeća imenovao je sljedeće suce za žalbeni postupak: suca Mehmeta Güneya, suca Fausta Pocara, sutkinju Andrésiju Vaz, suca Theodora Merona i suca Carmela Agiusa.¹⁵ Na temelju pravila 22(B) Pravilnika, sudac Meron je izabran za predsjedavajućeg suca u predmetu.¹⁶ Dana 30. svibnja 2011. sudac Meron je sebe odredio za predžalbenog suca.¹⁷ Dana 17. studenog 2011., predsjednik Međunarodnog suda je umjesto sutkinje Andrésije Vaz imenovao suca Patricka Robinsona.¹⁸

C. Gotovinine molbe za naloge na temelju pravila 54bis Pravilnika

1. Molbe za izdavanje naloga Republici Srbiji za dostavljanje dokumenata

5. Dana 22. lipnja 2011. Gotovina je podnio molbu za nalog na temelju pravila 54bis Pravilnika kojim bi se Republici Srbiji naložilo da dostavi određene dokumente u vezi sa, između ostalog, odlaskom srpskih civila iz Krajine u kolovozu 1995.¹⁹ Tužiteljstvo je 24. lipnja 2011. zatražilo odobrenje da odgovori na Gotovininu molbu²⁰ i odgovor je podnijelo 4. srpnja 2011.²¹ Gotovina je podnio repliku 11. srpnja 2011.²² Žalbeno vijeće je odbilo Gotovininu molbu 19. srpnja 2011.²³

¹² Žalbeni podnesak Mladena Markača, 1. kolovoza 2011. (povjerljivo). V. također: Popis izvora za Žalbeni podnesak Mladena Markača, 1. kolovoz 2011. Javna redigirana verzija Markačevog žalbenog podneska podnesena je 12. listopada 2011.

¹³ Odgovor tužiteljstva na Žalbeni podnesak Mladena Markača, 12. rujna 2011. (povjerljivo). Javna redigirana verzija podnesena je 29. rujna 2011. Predžalbeni sudac je odbio Markačev zahtjev da se odbaci odgovor tužiteljstva zbog prekoračenja dopuštenog broja riječi i odobrio Markaču prekoračenje od 6.000 riječi za repliku na podnesak respondenta. V. Odluka po Zahtjevu da se odbace podnesci respondenta, 14. rujna 2011., str. 3. V. također: *Corrigendum* Odgovora tužiteljstva na Žalbeni podnesak Mladena Markača, 28. rujna 2011. (povjerljivo s povjerljivim dodacima).

¹⁴ Replika Mladena Markača na Podnesak respondenta, 27. rujna 2011. (povjerljivo). Javna redigirana verzija je podnesena 6. listopada 2011. Predžalbeni sudac je odbio zahtjev tužiteljstva da podnese dodatnu repliku. V. Odluka po Zahtjevu tužiteljstva za dopuštenje da uloži dodatnu repliku kako bi odgovorilo na lažne navode u Markačevoj replici na Podnesak respondenta, 1. studenog 2011., str. 2.

¹⁵ Nalog o imenovanju sudaca za predmet koji rješava Žalbeno vijeće, 23. svibnja 2011.

¹⁶ Nalog o imenovanju predžalbenog suca, 30. svibnja 2011.

¹⁷ Nalog o imenovanju predžalbenog suca, 30. svibnja 2011.

¹⁸ Nalog kojim se zamjenjuje sudac u predmetu koji rješava Žalbeno vijeće, 17. studenog 2011.

¹⁹ Molba Ante Gotovine za izdavanje naloga na temelju pravila 54bis kojim se nalaže Republici Srbiji da dostavi dokumente, 22. lipnja 2011. (javno s povjerljivim dodacima).

²⁰ Zahtjev tužiteljstva za odobrenje da odgovori na Gotovininu Molbu na temelju pravila 54bis, 24. lipnja 2011.

²¹ Odgovor tužiteljstva na Gotovininu Molbu na temelju pravila 54bis, 4. srpnja 2011. (povjerljivo s povjerljivim dodacima). Javna redigirana verzija podnesena je 6. srpnja 2011. V. također: Odluka po Zahtjevu tužiteljstva za dozvolu da odgovori na Gotovininu Molbu na temelju pravila 54bis, 28. lipnja 2011. Zbog tehničke pogreške, odgovor tužiteljstva je žaliteljima dostavljen tek dva dana nakon isteka roka za podnošenje odgovora i Gotovina je stoga zahtjev

6. Dana 7. rujna 2011., Gotovina je ponovno podnio molbu,²⁴ na koju je tužiteljstvo podnijelo odgovor 19. rujna 2011.²⁵ Gotovina je podnio repliku 21. rujna 2011.²⁶ Dana 16. rujna 2011., Žalbeno vijeće je odbilo Gotovininu ponovljenu molbu.²⁷

2. Molba za izdavanje naloga Ujedinjenim narodima za dostavljanje dokumenata i informacija

7. Dana 2. prosinca 2011., Gotovina je podnio molbu za nalog na temelju pravila 54*bis* Pravilnika da se Ujedinjenim narodima izda nalog da pronadu i dostave vojne dokumente koji su relevantni za, između ostalog, topničke operacije koje je vodila Hrvatska vojska tijekom operacije Oluja.²⁸ Tužiteljstvo je odgovorilo 12. prosinca 2011.²⁹ Gotovina je podnio repliku 16. prosinca 2011.³⁰ Žalbeno vijeće je odbilo molbu 10. veljače 2012.³¹

D. Zahtjevi u vezi s prihvaćanjem dodatnih dokaza

1. Zahtjevi za prihvaćanje dodatnih dokaza

8. Markač je 25. listopada 2011. podnio zahtjev za prihvaćanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku na temelju pravila 115 Pravilnika.³² Gotovina je podnio tri zahtjeva za prihvaćanje

za odbacivanje odgovora podnio sa zakašnjenjem. Predžalbeni sudac je primio k znanju tu tehničku pogrešku i naložio da se Gotovini produži rok za podnošenje replike. V. Zahtjev Ante Gotovine za odbacivanje "Odgovora tužiteljstva na Gotovininu Molbu na temelju pravila 54*bis*", 7. srpnja 2011.; Nalog za izmjenu roka za sve podneske kojima se ulaže replika na "Odgovor tužitelja na Molbu Gotovine na temelju pravila 54*bis*", 7. srpnja 2011.

²² Replika Ante Gotovine u prilog njegovoj Molbi za izdavanje naloga na temelju pravila 54*bis* kojim se nalaže Republici Srbiji da dostavi dokumente, 11. srpnja 2011. (povjerljivo). Javna redigirana verzija podnesena je 15. srpnja 2011.

²³ Odluka po Molbi Ante Gotovine za izdavanje naloga na temelju pravila 54*bis* kojim se nalaže Vladi Republike Srbije da dostavi dokumente, 19. srpnja 2011., str. 2.

²⁴ Ponovljena molba Ante Gotovine za izdavanje naloga na temelju pravila 54*bis* kojim se nalaže Vladi Republike Srbije da dostavi dokumente, 7. rujna 2011.

²⁵ Odgovor tužiteljstva na Gotovininu Ponovljenu molbu na temelju pravila 54*bis*, 19. rujna 2011.

²⁶ Replika Ante Gotovine u prilog Ponovljenoj molbi na temelju pravila 54*bis* za izdavanje naloga Srbiji, 21. rujna 2011.

²⁷ Odluka po Gotovininom Ponovljenoj molbi za izdavanje naloga na temelju pravila 54*bis* kojim se nalaže Vladi Republike Srbije da dostavi dokumente, 16. studenog 2011., par. 10.

²⁸ Molba Ante Gotovine da se Ujedinjenim narodima temeljem pravila 54*bis* izda nalog da dostave takozvane "Topničke dnevnik" ili da objasne gdje se nalaze, 2. prosinca 2011. (povjerljivo). Javna redigirana verzija je podnesena istog dana.

²⁹ Odgovor tužiteljstva na Gotovininu Molbu na temelju pravila 54*bis* za izdavanje naloga Ujedinjenim narodima, 12. prosinca 2011. (povjerljivo). Javna redigirana verzija podnesena je 16. prosinca 2011.

³⁰ Podnesak s replikom Ante Gotovine u prilog njegovoj Molbi da se Ujedinjenim narodima izda nalog temeljem pravila 54*bis*, 16. prosinca 2011. (povjerljivo). Javna verzija podnesena je 19. prosinca 2011.

³¹ Odluka po Molbi Ante Gotovine da se Ujedinjenim narodima izda nalog temeljem pravila 54*bis*, 10. veljače 2012. (povjerljivo), par. 12.

³² Žaliteljev drugi zahtjev za izvođenje dodatnih dokaza na temelju pravila 115 Pravilnika o postupku i dokazima, 25. listopada 2011. (povjerljivo) (Markačev zahtjev na temelju pravila 115). V. također: Žaliteljev zahtjev za izvođenje dodatnih dokaza na temelju pravila 115 Pravilnika o postupku i dokazima, 18. listopada 2011. (povjerljivo); Odgovor tužiteljstva na Markačev prvi zahtjev na temelju pravila 115, 17. studenog 2011. (povjerljivo); Žaliteljeva najava povlačenja Prvog zahtjeva za izvođenje dodatnih dokaza na temelju pravila 115 Pravilnika o postupku i dokazima, 23. studenog 2011. (povjerljivo).

dodatnih dokaza na temelju pravila 115 Pravilnika – 27. listopada 2011.,³³ 30. ožujka i 2012.³⁴ i 2. svibnja 2012.³⁵ (zajedno, Zahtjevi na temelju pravila 115). Markač se pridružio Prvom Gotovininom zahtjevu i Drugom Gotovininom zahtjevu.³⁶

9. Tužiteljstvo je na Markačev zahtjev na temelju pravila 115 odgovorilo 24. studenog 2011.³⁷ Markač nije podnio repliku. Na Prvi Gotovinin zahtjev tužiteljstvo je odgovorilo 28. studenog 2011.³⁸ Gotovina je podnio repliku 12. prosinca 2011.³⁹ Na Drugi Gotovinin zahtjev tužiteljstvo je odgovorilo 27. travnja 2012.,⁴⁰ a Gotovina je podnio repliku 18. svibnja 2012.⁴¹ Tužiteljstvo je na Treći Gotovinin zahtjev odgovorilo 7. svibnja 2012.⁴² Gotovina nije podnio repliku.

³³ Zahtjev žalitelja Ante Gotovine za prihvaćanje novih dokaza na temelju pravila 115, 27. listopada 2011. (povjerljivo s povjerljivim dokaznim predmetima) (Prvi Gotovinin zahtjev). Javna redigirana verzija Prvog Gotovininog zahtjeva podnesena je 4. studenog 2011. Predžalbeni sudac je odobrio Gotovinin zahtjev da za 4.000 riječi prekorači dopušteni broj riječi koji je Međunarodni sud odredio za podneske na temelju pravila 115 sud te je dopustio tužiteljstvu jednako prekoračenje za odgovor. V. Odluka po Gotovininom zahtjevu za odobrenje za prekoračenje ograničenja broja riječi, 26. listopada 2011., str. 2.

³⁴ Drugi zahtjev žalitelja Ante Gotovine za prihvaćanje dodatnih dokaza na temelju pravila 115, 30. ožujka 2012. (povjerljivo s povjerljivim dokaznim predmetima) (Drugi Gotovinin zahtjev). Na temelju naloga Žalbenog vijeća, 31. srpnja 2012. podnesena je javna redigirana verzija. V. Odluka po Zahtjevu tužiteljstva da se Gotovina obveže da podnese redigiranu javnu verziju svog drugog zahtjeva za prihvaćanje dodatnih dokaza na osnovi pravila 115, 28. lipnja 2012. (povjerljivo).

³⁵ Treći zahtjev Ante Gotovine na temelju pravila 115, 2. svibnja 2012. (povjerljivo s povjerljivim dodacima) (Gotovinin treći zahtjev).

³⁶ Podnesak kojim se Mladen Markač pridružuje “Zahtjevu žalitelja Ante Gotovine za prihvaćanje novih dokaza na temelju pravila 115”, 27. listopada 2011. (povjerljivo); Podnesak kojim se Mladen Markač pridružuje “Drugom zahtjevu žalitelja Ante Gotovine za prihvaćanje dodatnih dokaza na temelju pravila 115”, 2. travnja 2012. (povjerljivo).

³⁷ Odgovor tužiteljstva na Markačev Drugi zahtjev na temelju pravila 115, 24. studenog 2011. (povjerljivo s povjerljivim dodacima i s povjerljivim i *ex parte* dodatkom).

³⁸ Odgovor tužiteljstva na Gotovinin zahtjev na temelju pravila 115, 28. studenog 2011. (povjerljivo s povjerljivim dodacima i jednim povjerljivim i *ex parte* dodatkom). Javna redigirana verzija podnesena je 16. prosinca 2011.

³⁹ Podnesak s replikom Ante Gotovine u prilog njegovom Zahtjevu za prihvaćanje dodatnih dokaza na temelju pravila 115, 12. prosinca 2011. (povjerljivo). Javna redigirana verzija podnesena je 19. prosinca 2011.

⁴⁰ Odgovor tužiteljstva na Gotovinin Drugi zahtjev za prihvaćanje dodatnih dokaza na temelju pravila 115 i Dopunski odgovor na Gotovinin Prvi zahtjev na temelju pravila 115, 27. travnja 2012. (povjerljivo s povjerljivim dodacima). Javna redigirana verzija podnesena je 6. kolovoza 2012. V. također: *Corrigendum* Odgovora tužiteljstva na Drugi zahtjev Ante Gotovine za prihvaćanje dodatnih dokaza na temelju pravila 115, 2. svibnja 2012. Žalbeno vijeće napominje da je *corrigendum* prvobitno podnesen kao povjerljiv s povjerljivim dodatkom i da mu je status promijenjen u javni 6. kolovoza 2012. Predžalbeni sudac je odbio Gotovinin zahtjev da se poništi odgovor tužiteljstva na Drugi Gotovinin zahtjev. V. Odluka po Zahtjevu Ante Gotovine da se poništi odgovor tužiteljstva na Gotovinin drugi zahtjev na osnovi pravila 115, 9. svibnja 2012. (povjerljivo), str. 3.

⁴¹ Replika u prilog Drugom zahtjevu na temelju pravila 115 žalitelja Ante Gotovine, 18. svibnja 2012. (povjerljivo). Javna redigirana verzija replike podnesena je 6. kolovoza 2012. Predžalbeni sudac je usmeno odobrio Gotovinin zahtjev za produženje roka za podnošenje njegove replike na Drugi odgovor tužiteljstva (Gotovina). V. AT, 14. svibnja 2012., str. 123-124.

⁴² Odgovor tužiteljstva na Treći zahtjev Ante Gotovine na temelju pravila 115, 7. svibnja 2012. (povjerljivo s povjerljivim dodacima).

10. Dana 4. i 7. svibnja 2012. predžalbeni sudac je odgodio rješavanje po zahtjevima na temelju pravila 115 dok se ne iznesu usmeni argumenti.⁴³ Žalbeno vijeće je odlukom od 21. lipnja 2012. odbilo zahtjeve na temelju pravila 115.⁴⁴

2. Zahtjev da se zamijeni dokazni predmet

11. Gotovina je 17. travnja 2012. podnio zahtjev da se postojeća redigirana verzija dokaznog predmeta u spisu prvostupanjskog postupka zamijeni neredigiranom verzijom.⁴⁵ Tužiteljstvo je odgovorilo 20. travnja 2012.⁴⁶ Gotovina nije podnio repliku. Predžalbeni sudac je odbio zahtjev 1. svibnja 2012.⁴⁷

3. Zahtjev in limine

12. Dana 4. svibnja 2012. Gotovina je podnio zahtjev *in limine* kojim traži da se izdaju nalozi kojima bi se tužiteljstvu onemogućilo da iznosi nove argumente i zadržale na snazi zaštitne mjere povjerljivog statusa određenih izvještaja priloženih Odgovoru tužiteljstva na Drugi Gotovinin zahtjev.⁴⁸ Markač je 7. svibnja 2012. podnio zahtjev kojim se pridružuje tom zahtjevu.⁴⁹ Žalbeno vijeće je 9. svibnja 2012. odbilo zahtjev.⁵⁰

E. Zahtjevi za intervenciju i molbe za sudjelovanje u svojstvu *amicus curiae*

1. Zahtjev za intervenciju (Hrvatska)

13. Dana 16. prosinca 2011. Hrvatska je podnijela zahtjev za intervenciju u žalbenom postupku, odnosno da, alternativno, podnese izjavu o interesu u vezi sa žalbenim postupkom ili

⁴³ Odluka o odgađanju razmatranja Zahtjeva Ante Gotovine za uvrštavanje dokaza u žalbenom postupku, 4. svibnja 2012. (povjerljivo), str. 1; Odluka o odgađanju razmatranja Trećeg zahtjeva Ante Gotovine temeljem pravila 115, 7. svibnja 2012. (povjerljivo), str. 1.

⁴⁴ Odluka po zahtjevima Ante Gotovine i Mladena Markača za uvrštavanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku, 21. lipnja 2012. (povjerljivo), par. 55. Javna redigirana verzija odluke podnesena je 2. listopada 2012.

⁴⁵ Zahtjev Ante Gotovine da se dokazni predmet D798 zamijeni neredigiranom verzijom, 17. travnja 2012. (povjerljivo s povjerljivim dodatkom).

⁴⁶ Odgovor tužiteljstva na Gotovinin zahtjev da se dokazni predmet D798 zamijeni neredigiranom verzijom, 20. travnja 2012. (povjerljivo).

⁴⁷ Odluka po Zahtjevu Ante Gotovine da se dokazni predmet D798 zamijeni neredigiranom verzijom, 1. svibnja 2012. (povjerljivo), str. 1.

⁴⁸ Zahtjev *in limine* Ante Gotovine kojim traži izdavanje naloga kojim bi se tužiteljstvu onemogućilo uvođenje novog navoda o 'nerazmjernom napadu' i Zahtjev za nalog za zaštitne mjere, 4. svibnja 2012. (povjerljivo).

⁴⁹ Podnesak Mladena Markača kojim se pridružuje "Zahtjevu *in limine* Ante Gotovine kojim traži izdavanje naloga kojim bi se tužiteljstvu onemogućilo uvođenje novog navoda o 'nerazmjernom napadu' i Zahtjevu za nalog za zaštitne mjere", 7. svibnja 2012. (povjerljivo).

⁵⁰ Odluka po Zahtjevu *in limine* Ante Gotovine, 9. svibnja 2012. (povjerljivo), str. 2. Odluka je donesena bez čekanja odgovora tužiteljstva s obzirom na to da time tužiteljstvu nije nanesena šteta. V. Odluka po Zahtjevu *in limine* Ante Gotovine, str. 1.

da podnese podnesak u svojstvu *amicus curiae*.⁵¹ Tužiteljstvo je odgovorilo 30. prosinca 2011.,⁵² a Hrvatska je podnijela repliku 3. siječnja 2012.⁵³ Žalbeno vijeće je odbilo zahtjev u cijelosti 8. veljače 2012.⁵⁴

2. Molba za sudjelovanje u svojstvu *amicus curiae*

14. Dana 13. siječnja 2012., gđa Laurie R. Blank, g. Bill Boothby, g. Geoffrey S. Corn, g. William J. Fenrick, g. C. H. B. Garraway, g. Donald J. Guter, g. Walter B. Huffman, g. Eric Talbot Jensen, g. Mark E. Newcomb, g. Thomas J. Romig, g. Raymond C. Ruppert i g. Gary Solis zatražili su odobrenje da podnesu podnesak *amicus curiae* u ovom predmetu.⁵⁵ Tužiteljstvo, Gotovina i Markač podnijeli su odgovore na tu molbu.⁵⁶ Žalbeno vijeće je odbilo molbu 14. veljače 2012.⁵⁷

F. Druge odluke i nalози

1. Zahtjev za izdavanje naloga kojim bi se Hrvatska primorala da postupa po nalogima Medunarodnog suda

15. Dana 26. septembra 2011. Gotovina je podnio zahtjev kojim traži da Žalbeno vijeće naloži Hrvatskoj da se obustavi žalbeni postupak koji je Općinsko državno odvjetništvo u

⁵¹ Zahtjev za intervenciju i izjava o interesu Republike Hrvatske, 16. prosinca 2011., par. 65. Zahtjev je podnesen kao povjerljiv i status mu je promijenjen u javni 8. veljače 2012.

⁵² Odgovor tužiteljstva na Zahtjev za intervenciju i izjavu o interesu Republike Hrvatske, 30. prosinca 2011. Odgovor je podnesen kao povjerljiv i status mu je promijenjen u javni 8. veljače 2012.

⁵³ Replika u prilog Zahtjevu za intervenciju i izjavi o interesu Republike Hrvatske, 3. siječnja 2012. Replika je podnesena kao povjerljiva i status joj je promijenjen u javni 8. veljače 2012.

⁵⁴ Odluka po Zahtjevu za intervenciju i izjavi o interesu Republike Hrvatske, 8. veljače (Odluka po Zahtjevu za intervenciju), par. 27. U ovoj odluci Žalbeno vijeće je također tužiteljstvu odobrilo produženje roka za podnošenje odgovora na zahtjeve subjekata koji nisu stranke te je prihvatilo Odgovor tužiteljstva kao uredno podnesen. V. Odluka po Zahtjevu za intervenciju, par. 7. V. također: Zahtjev tužiteljstva za izmjenu roka, 5. siječnja 2012.; Odgovor Republike Hrvatske na Zahtjev tužiteljstva za izmjenu roka, 9. siječnja 2012. Zahtjev i odgovor su podneseni kao povjerljivi i status im je promijenjen u javni 8. veljače 2012.

⁵⁵ Molba i prijedlog podneska *amicus curiae* u vezi s presudom Raspravnog vijeća od 15. travnja 2011. kojim se traži da Žalbeno vijeće ponovno razmotri zaključke o protupravnim topničkim napadima tijekom operacije Oluja, 13. siječnja 2012.

⁵⁶ Odgovor tužiteljstva na "Molbu i prijedlog podneska *amicus curiae*" podnesenu 13. siječnja 2012., 23. siječnja 2012.; Odgovor Ante Gotovine na "Molbu i prijedlog podneska *amicus curiae*" podnesenu 13. siječnja 2012., 27. siječnja 2012. (povjerljivo); Odgovor Mladena Markača na "Odgovor tužiteljstva na 'Molbu i prijedlog podneska *amicus curiae*' podnesenu 13. siječnja 2012. ", 2. veljače 2012. Javna redigirana verzija Gotovininog odgovora zavedena je 27. siječnja 2012.

⁵⁷ Odluka po Molbi i prijedlogu podneska *amicus curiae*, 14. veljače 2012., par. 14.

Zagrebu pokrenulo protiv jednog člana Gotovininog tima obrane.⁵⁸ Žalbeno vijeće je 15. studenog 2011. odbacilo zahtjev kao bespredmetan.⁵⁹

2. Zahtjev za mjere zbog navodnog kršenja obveze objelodanjivanja

16. Dana 23. ožujka 2012., Gotovina je podnio zahtjev za mjere zbog navodnog kršenja obveze objelodanjivanja iz pravila 68 i 112(B) Pravilnika od strane tužiteljstva i za sankcije prema pravilu 68*bis* Pravilnika.⁶⁰ Tužiteljstvo je odgovorilo 5. travnja 2012.⁶¹ i Gotovina je 13. travnja 2012. podnio repliku.⁶² Žalbeno vijeće je djelomično odobrilo zahtjev 21. svibnja 2012.⁶³

G. Statusne konferencije

17. U skladu s pravilom 65*bis*(B) Pravilnika, statusne konferencije su održane 29. rujna 2011., 26. siječnja 2012., 23. svibnja 2012. i 18. rujna 2012.

H. Žalbena rasprava

18. Žalbeno vijeće je 4. travnja 2012. izdalo nalog o rasporedu za žalbenu raspravu u ovom predmetu.⁶⁴ Dana 24. travnja 2012. Žalbeno vijeće je izdalo *addendum* kojim obavještava stranke o određenim modalitetima žalbene rasprave i poziva ih da razmotre nekoliko konkretnih pitanja.⁶⁵ Žalbena rasprava je održana 14. svibnja 2012. u Den Haagu.

⁵⁸ Zahtjev Ante Gotovine kojim se traži izdavanje naloga Republici Hrvatskoj da smjesta postupi u skladu s nalogima Međunarodnog suda, 26. rujna 2011.

⁵⁹ Odluka po Gotovininom Zahtjevu da se Republici Hrvatskoj izda nalog da smjesta postupi u skladu s nalogima Međunarodnog suda, 15. studenog 2011. (povjerljivo), str. 1. V. također: Obavijest Republike Hrvatske o "Postupanju po Nalogu Raspravnog vijeća MKSJ-a od dana 18. veljače 2011. godine", 14. listopada 2011. (povjerljivo).

⁶⁰ Zahtjev žalitelja Ante Gotovine za pravno sredstvo u vezi s tužiteljevim kršenjem pravila 68 i 112(B) i za sankcije na osnovi pravila 68*bis*, 23. ožujka 2012. (povjerljivo s povjerljivim dodacima).

⁶¹ Odgovor tužiteljstva na Zahtjev Ante Gotovine za pravno sredstvo u vezi s tužiteljevim navodnim kršenjem obveze objelodanjivanja, 23. ožujka 2012., 5. travnja 2012. (povjerljivo s povjerljivim dodacima). Žalbeno vijeće je za tri dana tužiteljstvu produžilo rok za podnošenje odgovora. V. Odluka po zahtjevima za izmjenu ograničenja broja riječi i po Zahtjevu tužiteljstva za izmjenu roka, 27. ožujka 2012. (povjerljivo), str. 2-3. V. također: *Corrigendum* Odgovora tužiteljstva na Zahtjev Ante Gotovine za pravno sredstvo u vezi s tužiteljevim navodnim kršenjem obveze objelodanjivanja, 10. travnja 2012. (povjerljivo s povjerljivim dodatkom).

⁶² Replika žalitelja Ante Gotovine u prilog njegovom Zahtjevu za pravno sredstvo u vezi s tužiteljevim kršenjem pravila 68 i 112(B) i za sankcije na osnovi pravila 68*bis*, 13. travnja 2012. (povjerljivo s povjerljivim dodacima). Žalbeno vijeće je Gotovini za tri dana produžilo rok za podnošenje replike. V. Odluka po Zahtjevu za produženje roka za podnošenje replike na podnesak respondentata, 3. travnja 2012. (povjerljivo). Tužiteljstvo je zatražilo odobrenje za dodatnu repliku. V. Zahtjev tužiteljstva za odobrenje da podnese dodatnu repliku na Gotovinin zahtjev za pravno sredstvo u vezi s tužiteljevim navodnim kršenjem obveze objelodanjivanja, i predložena dodatna replika, 23. travnja 2012. (povjerljivo); Odgovor žalitelja Ante Gotovina na Zahtjev tužiteljstva za odobrenje da podnese dodatnu repliku, 24. travnja 2012. (povjerljivo). Žalbeno vijeće je razmotrilo dodatnu repliku tužiteljstva i Gotovinin odgovor na dodatnu repliku, u jednom dijelu. V. Odluka po zahtjevu Ante Gotovine za pravno sredstvo u vezi s tužiteljevim kršenjem pravila 68 i 112(B) i za sankcije na osnovi pravila 68*bis*, 21. svibnja 2012. (povjerljivo), par. 5.

⁶³ Odluka po Zahtjevu Ante Gotovine za pravno sredstvo u vezi s tužiteljevim kršenjem pravila 68 i 112(B) i za sankcije na osnovi pravila 68*bis*, 21. svibnja 2012. (povjerljivo), par. 19.

⁶⁴ Nalog o rasporedu žalbene rasprave, 4. travnja 2012.

⁶⁵ *Addendum* Nalogu o rasporedu žalbene rasprave, 24. travnja 2012.

I. Dopunski podnesci

19. Na žalbenoj raspravi Žalbeno vijeće je donijelo usmenu odluku kojom je zatražilo da Gotovina podnese dopunski podnesak u vezi s pitanjem je li tužiteljstvo iznijelo nove argumente u okviru svoje usmene argumentacije.⁶⁶ Gotovina je podnio dopunski podnesak 17. svibnja 2012.,⁶⁷ a tužiteljstvo je odgovorilo 21. svibnja 2012.⁶⁸

20. Dana 20. srpnja 2012. Žalbeno vijeće je naložilo podnošenje dopunskih podnesaka u vezi s mogućnošću izricanja osuda po alternativnim vidovima odgovornosti.⁶⁹ Tužiteljstvo je podnijelo svoje dopunske podneske 10. kolovoza 2012.,⁷⁰ na koje su Gotovina i Markač odgovorili 31. kolovoza 2012.⁷¹

21. Dana 10. kolovoza 2012. Gotovina je podnio zahtjev kojim osporava nadležnost Žalbenog vijeća da razmatra alternativne vidove odgovornosti.⁷² Dana 10. kolovoza 2012. Markač se pridružio Gotovininom prigovoru u vezi s alternativnim vidovima odgovornosti.⁷³ Tužiteljstvo je odgovorilo 17. kolovoza 2012.,⁷⁴ Gotovina je 21. kolovoza 2012. podnio repliku,⁷⁵ a Markač se pridružio Gotovininoj replici u vezi s alternativnim vidovima odgovornosti 22. kolovoza 2012.⁷⁶ Žalbeno vijeće je odbilo zahtjev u ovoj presudi.⁷⁷

⁶⁶ AT, 14. svibnja 2012., str. 123.

⁶⁷ Dopunski podnesak Ante Gotovine na temelju usmenog naloga Žalbenog vijeća od 14. svibnja 2012., 17. svibnja 2012.

⁶⁸ Odgovor tužiteljstva na Gotovinin Dopunski podnesak, 21. svibnja 2012. Žalbeno vijeće nije dozvolilo repliku. V. AT, 14. svibnja 2012., str. 123.

⁶⁹ Nalog za dostavljanje dodatnih podnesaka, 20. srpnja 2012.

⁷⁰ Dopunski podnesak tužiteljstva u vezi s alternativnim vidovima odgovornosti za Antu Gotovinu, 10. kolovoza 2012.; Dopunski podnesak tužiteljstva u vezi s alternativnim vidovima odgovornost za Mladena Markača, 10. kolovoza 2012.

⁷¹ Dopunski podnesak žalitelja Ante Gotovine u vezi s alternativnim vidovima odgovornosti, 31. kolovoza 2012.; Odgovor na podnesak tužiteljstva u vezi s Markačem, 31. kolovoza 2012. (povjerljivo). Javna redigirana verzija Markačevog dodatnog odgovora podnesena je 31. kolovoza 2012. V. također: Popis izvora za Dopunski podnesak Ante Gotovine u vezi s alternativnim vidovima odgovornosti, 31. kolovoza 2012.

⁷² Zahtjev žalitelja Ante Gotovine kojim osporava nadležnost Žalbenog vijeća da razmatra alternativne vidove odgovornosti ili, alternativno, za zaključak da se tužiteljstvo odriče prava na pokretanje tog pitanja, 10. kolovoza 2012.

⁷³ Podnesak kojim se Mladen Markač pridružuje "Zahtjevu Ante Gotovine kojim osporava nadležnost Žalbenog vijeća da razmatra alternativne vidove odgovornosti ili, alternativno, za zaključak da se tužiteljstvo odriče prava na pokretanje tog pitanja", 10. kolovoza 2012.

⁷⁴ Odgovor tužiteljstva na Gotovinin zahtjev kojim osporava nadležnost, 17. kolovoza 2012.

⁷⁵ Replika žalitelja Ante Gotovine u prilog njegovom zahtjevu kojim osporava nadležnost Žalbenog vijeća da razmatra alternativne vidove odgovornosti ili, alternativno, za zaključak da se tužiteljstvo odriče prava na pokretanje tog pitanja, 22. kolovoza 2012.

⁷⁶ Podnesak kojim se Mladen Markač pridružuje "Replici žalitelja Ante Gotovine u prilog njegovom zahtjevu kojim osporava nadležnost Žalbenog vijeća da razmatra alternativne vidove odgovornosti ili, alternativno, za zaključak da se tužiteljstvo odriče prava na pokretanje tog pitanja", 21. kolovoza 2012.

⁷⁷ V. gore, par. 107.

XII. DODATAK B – MATERIJALI NA KOJE SE UPUĆUJE I DEFINICIJE TERMINA

A. Jurisprudencija

1. Međunarodni sud

ALEKSOVSKI

Tužitelj protiv Zlatka Aleksovskog, predmet br. IT-95-14/1-A, Presuda, 24. ožujka 2000. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Aleksovski*)

BLAGOJEVIĆ I JOKIĆ

Tužitelj protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića, predmet br. IT-02-60-A, Presuda, 9. svibnja 2007. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*)

BLAŠKIĆ

Tužitelj protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-A, Presuda, 29. srpnja 2004. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Blaškić*)

BOŠKOSKI AND TARČULOVSKI

Tužitelj protiv Ljubeta Boškospog i Johana Tarčulovskog, predmet br. IT-04-82-A, Presuda, 19. svibnja 2010. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Boškospog i Tarčulovski*)

BRĐANIN

Tužitelj protiv Radoslava Brđanina, predmet br. IT-99-36-A, Presuda, 3. travnja 2007. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Brđanin*)

GALIĆ

Tužitelj protiv Stanislava Galića, predmet br. IT-98-29-A, Presuda, 30. studenog 2006. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Galić*)

GOTOVINA i drugi

Tužitelj protiv Ante Gotovine, Ivana Čermaka i Mladena Markača, predmet br. IT-06-90-T, Presuda, 15. travnja 2011. (Prvostupanjska presuda)

HARADINAJ i drugi

Tužitelj protiv Ramusha Haradinaja, Idriza Balaja i Lahija Brahimaja, predmet br. IT-04-84-A, Presuda, 19. srpnja 2010. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*)

KARADŽIĆ

Tužitelj protiv Radovana Karadžića, predmet br. IT-95-5/18-AR72.4, Odluka po Podnesku tužilaštva kojim se ulaže žalba na odluku Pretresnog vijeća o UZP-u III - predvidivost, 25. lipnja 2009. (Odluka u predmetu *Karadžić* u vezi s predvidivošću)

KRAJIŠNIK

Tužitelj protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-A, Presuda, 17. ožujka 2009. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Krajišnik*)

KRSTIĆ

Tužitelj protiv Radislava Krstića, predmet br. IT-98-33-A, Presuda, 19. travnja 2004. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Krstić*)

KUPREŠKIĆ i drugi

Tužitelj protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića i Vladimira Šantića, predmet br. IT-95-16-A, Presuda po žalbama, 23. listopada 2001. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*)

KVOČKA i drugi

Tužitelj protiv Miroslava Kvočke, Mlade Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća, predmet br. IT-98-30/1-A, Presuda, 29. veljače 2005. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Kvočka i drugi*)

LIMAJ i drugi

Tužitelj protiv Fatmira Limaja, Haradina Bale i Isaka Musliua, predmet br. IT-03-66-A, Presuda, 27. rujna 2007. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Limaj i drugi*)

Dragomir MILOŠEVIĆ

Tužitelj protiv Dragomira Miloševića, predmet br. IT-98-29/1-A, Presuda, 12. studenog 2009. (Drugostupanjska presuda u predmetu *D. Milošević*)

MRKŠIĆ I ŠLJIVANČANIN

Tužitelj protiv Mileta Mrkšića i Veselina Šljivančanina, predmet br. IT-95-13/1-A, Presuda, 5. svibnja 2009. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*)

Tužitelj protiv Mileta Mrkšića i Veselina Šljivančanina, predmet br. IT-95-13/1-A, Odluka po Zahtevu u ime Veselina Šljivančanina za ponovno razmatranje presude Žalbenog veća od 5. maja 2009. — ili za alternativno pravno sredstvo, 8. prosinca 2009. (Odluka po zahtjevu za ponovno razmatranje u predmetu *Šljivančanin*)

ORIĆ

Tužitelj protiv Nasera Orića, predmet br. IT-03-68-A, Presuda, 3. srpnja 2008. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Orić*)

SIMIĆ

Tužitelj protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Presuda, 28. studenog 2006. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Simić*)

STAKIĆ

Tužitelj protiv Milomira Stakića, predmet br. IT-97-24-A, Presuda, 22. ožujka 2006. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Stakić*)

TADIĆ

Tužitelj protiv Duška Tadića, predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. srpnja 1999. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Tadić*)

VASILJEVIĆ

Tužitelj protiv Mitra Vasiljevića, predmet br. IT-98-32-A, Presuda, 25. veljače 2004. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Vasiljević*)

2. MKSR

BAGOSORA I NSENGIYUMVA

Théoneste Bagosora i Anatole Nsengiyumva protiv tužitelja, predmet br. ICTR-98-41-A, Presuda, 14. prosinca 2011. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*)

GATETE

Jean-Baptiste Gatete protiv tužitelja, predmet br. ICTR-00-61-A, Presuda, 9. listopada 2012. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Gatete*)

KALIMANZIRA

Callixte Kalimanzira protiv tužitelja, predmet br. ICTR-05-88-A, Presuda, 20. listopada 2011. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Kalimanzira*)

KAYISHEMA I RUZINDANA

Tužitelj protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane, predmet br. ICTR-95-1-A, Presuda (Obrazloženje), datirana 1. lipnja 2001., zavedena 19. srpnja 2001. (prijevod na engleski originala na francuskom zaveden je 4. prosinca 2001.) (Drugostupanjska presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*)

MUVUNYI

Tharcisse Muvunyi protiv tužitelja, predmet br. ICTR-00-55A-A, Presuda, 29. kolovoza 2009. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Muvunyi*)

NTAGERURA i drugi

Tužitelj protiv Andréa Ntagerure, Emmanuela Bagambikija i Samuela Imanishimwea, predmet br. ICTR-99-46-A, Presuda, 29. ožujka 2007. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*)

RENZAHO

Tharcisse Renzaho protiv tužitelja, predmet br. ICTR-97-31-A, Presuda, 1. travnja 2011. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Renzaho*)

RUKUNDO

Emmanuel Rukundo protiv tužitelja, predmet br. ICTR-2001-70-A, Presuda, 20. listopada 2010. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Rukundo*)

RUTAGANDA

Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda protiv tužitelja, predmet br. ICTR-96-3-A, Presuda, 26. svibnja 2003. (prijevod na engleski originala na francuskom zaveden je 9. veljače 2004.) (Drugostupanjska presuda u predmetu *Rutaganda*)

SEMANZA

Laurent Semanza protiv tužitelja, predmet br. ICTR-97-20-A, Presuda, 20. svibnja 2005. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Semanza*)

SETAKO

Ephrem Setako protiv tužitelja, predmet br. ICTR-04-81-A, Presuda, 28. rujna 2011. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Setako*)

ZIGIRANYIRAZO

Protais Zigiranyirazo protiv tužitelja, predmet br. ICTR-01-73-A, Presuda, 16. studenog 2009. (Drugostupanjska presuda u predmetu *Zigiranyirazo*)

3. Druge jurisdikcije

DEACON

R v. Deacon [1973] WLR 696 at 696G, 699H (Ujedinjeno Kraljevstvo) (predmet *Deacon*)

GILHAM

Gilham v. R [2012] NSWCCA 131 (Australija) (predmet *Gilham*)

MOSES

Moses v The State [1996] UKPC 29 (Trinidad i Tobago) (predmet *Moses*)

SPIES

Spies v. R [2000] HCE 43 (Australija) (predmet *Spies*)

B. Zakoni

Zakon o kaznenom postupku, Njemačka (1987., najnovije izmjene i dopune 2010.)

Zakon o kaznenom postupku, Italija (2011.)

Criminal Appeal Act, Engleska i Wales (1968.)

Criminal Appeals Act, Novi Južni Wales (1912.)

Criminal Appeals Act, Zapadna Australija (2004.)

Criminal Code, Kanada (1985.)

C. Drugi izvori

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 16. prosinca 1966., stupio na snagu 23. ožujka 1976.

Oxford English Dictionary, online, rujan 2012., Oxford University Press

D. Popis termina i kratica

U skladu s pravilom 2(B) Pravilnika, muški rod obuhvaća ženski, a jednina množinu, i obratno.

zapovijed od 2. kolovoza	dokazni predmet tužiteljstva 1125
standard od 200 metara	standard koji je Raspravno vijeće primijenilo da bi utvrdilo je li nekim topničkim projektilom gađan identificirani vojni cilj
dodatne mjere	mjere za koje je Raspravno vijeće smatralo da ih je Gotovina trebao poduzeti (Raspravno vijeće je smatralo da je Gotovina mogao, na primjer: i) kontaktirati odgovarajuće ljude i zatražiti njihovu pomoć; ii) dati izjave za javnost; i iii) preusmjeriti raspoložive resurse na sprečavanje zločina u Krajini nakon topničkih napada koji su bili dio operacije Oluja i poduzimanje odgovarajućih koraka)
Dodatni podnesak tužiteljstva (Gotovina)	Dopunski podnesak tužiteljstva u vezi s alternativnim vidovima odgovornosti za Antu Gotovinu, 10. kolovoza 2012.
Dodatni podnesak tužiteljstva (Markač)	Dopunski podnesak tužiteljstva u vezi s alternativnim vidovima odgovornost za Mladena Markača, 10. kolovoza 2012.
Prigovor u vezi s alternativnom odgovornošću	Zahtjev žalitelja Ante Gotovine kojim osporava nadležnost Žalbenog vijeća da razmatra alternativne vidove odgovornosti ili, alternativno, za zaključak da se tužiteljstvo odriče prava na pokretanje tog pitanja, 10. kolovoza 2012.
Replika u vezi s alternativnom odgovornošću	Replika žalitelja Ante Gotovine u prilog njegovom zahtjevu kojim osporava nadležnost Žalbenog vijeća da razmatra alternativne vidove odgovornosti ili, alternativno, za zaključak da se tužiteljstvo odriče prava na pokretanje tog pitanja, 21. kolovoza 2012.
Žalbena rasprava	rasprava održana 14. svibnja 2012.
Žalbeno vijeće	Žalbeno vijeće Medunarodnog suda
žalitelji	Ante Gotovina i Mladen Markač
AT	stranica transkripta žalbene rasprave u ovom predmetu
BiH	Bosna i Hercegovina
bacač raketa BM-21	višecjevni bacač raketa BM-21 kalibra 122 milimetra

Brijunski sastanak	sastanak na Brijunima 31. srpnja 1995.
Brijunski transkript	transkript Brijunskog sastanka, dokazni predmet tužiteljstva 461
usp.	uspoređi
Hrvatska	Republika Hrvatska
hrvatske snage	snage HV-a i Specijalne policije
Odluka o prijedlogu podneska <i>amicus curiae</i>	Odluka po molbi i prijedlogu podneska <i>amicus curiae</i> , 14. veljače 2012.
Markačev propust da djeluje	zaključak Raspravnog vijeća da je Mladen Markač stvorio "klimu nekažnjivosti" koja je poticala na počinjenje zločina nad Srbima iz Krajine
Gotovinin propust da poduzme dodatne mjere	zaključak Raspravnog vijeća da je Gotovina propustio da se "ozbiljno usredotoči" kako bi osigurao da se poduzmu koraci u vezi s izvješćima o zločinima protiv srpskih civila i da se spriječe budući zločini
Četiri grada	gradovi Knin, Benkovac, Gračac i Obrovac
Ženevske konvencije	Ženevske konvencije I do IV
Gotovina	Ante Gotovina
Gotovinin dodatni odgovor	Dopunski podnesak žalitelja Ante Gotovine u vezi s alternativnim vidovima odgovornosti, 31. kolovoza 2012.
Gotovinina žalba	Žalbeni podnesak Ante Gotovine, 2. kolovoza 2011. (javna redigirana verzija)
Gotovinina najava žalbe	Najava žalbe Ante Gotovine, 16. svibnja 2011.
Gotovinina replika	Replika žalitelja Ante Gotovine na podnesak respondentata, 4. kolovoza 2011. (javna redigirana verzija)
Gotovinin prvi dopunski podnesak	Dopunski podnesak Ante Gotovine na temelju usmenog naloga Žalbenog vijeća od 14. svibnja 2012., 17. svibnja 2012.
HV	Hrvatska vojska
analiza udara	analiza mjesta udara u Četiri grada koju je dalo Raspravno vijeće
Optužnica	<i>Tužitelj protiv Ante Gotovine i drugih</i> , predmet br. IT-06-90-T, Izmijenjena spojena optužnica, 12. ožujka 2008.

UZP	udruženi zločinački pothvat
Markač	Mladen Markač
Markačev dodatni odgovor	Odgovor na podnesak tužiteljstva u vezi s Markačem, 31. kolovoza 2012. (javna redigirana verzija)
Markačeva žalba	Javna redigirana verzija žalbenog podneska Mladena Markača, 12. listopada 2011. (javna redigirana verzija)
Markačev podnesak kojim se pridružuje Prigovoru u vezi s alternativnom odgovornošću	Podnesak kojim se Mladen Markač pridružuje "Zahtjevu Ante Gotovine kojim osporava nadležnost Žalbenog vijeća da razmatra alternativne vidove odgovornosti ili, alternativno, za zaključak da se tužiteljstvo odriče prava na pokretanje tog pitanja", 10. kolovoza 2012.
Markačeva najava žalbe	Javna redigirana verzija najave žalbe Mladena Markača, 18. svibnja 2011. (javna redigirana verzija)
Markačeva replika	Javna redigirana verzija replike Mladena Markača na podnesak respondenta, 6. listopada 2011. (javna redigirana verzija)
operacija Oluja	vojna operacija koju su pokrenuli i proveli hrvatski čelnici, dužnosnici i snage radi ponovnog uspostavljanja kontrole nad područjem Krajine u Hrvatskoj
Nalog za dostavljanje dodatnih podnesaka	Nalog za dostavljanje dodatnih podnesaka, 20. srpnja 2012.
str.	stranica, stranice
par.	paragraf, paragrafi
tužiteljstvo	Tužiteljstvo Međunarodnog suda
Odgovor tužiteljstva na Prigovor u vezi s alternativnom odgovornošću	Odgovor tužiteljstva na Gotovinin zahtjev kojim osporava nadležnost, 17. kolovoza 2012.
Završni podnesak tužiteljstva	<i>Tužitelj protiv Ante Gotovine i drugih</i> , predmet br. IT-06-90-T, Javna redigirana verzija završnog podneska tužiteljstva, 3. kolovoza 2010.
Predraspravni podnesak tužiteljstva	<i>Tužitelj protiv Ante Gotovine i drugih</i> , predmet br. IT-06-90-T, Javna verzija predraspravnog podneska tužiteljstva, 23. ožujka 2007. (javna redigirana verzija)
Odgovor tužiteljstva (Gotovina)	Odgovor tužiteljstva na Žalbeni podnesak Ante Gotovine, 29. rujna 2011. (javna redigirana verzija)

Odgovor tužiteljstva (Gotovinin prvi dopunski podnesak)	Odgovor tužiteljstva na Gotovinin dopunski podnesak, 21. svibnja 2012.
Odgovor tužiteljstva (Markač)	Odgovor tužiteljstva na žalbeni podnesak Mladena Markača, 29. rujna 2011. (javna redigirana verzija)
RSK	Republika Srpska Krajina
Pravilnik	Pravilnik o postupku i dokazima Međunarodnog suda
Specijalna policija	Specijalna policija Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske
ZP Split	Zborno područje Split
Statut	Statut Međunarodnog suda
SVK	Srpska Vojska Krajine
T	stranica transkripta rasprave u prvostupanjskom postupku u ovom predmetu
Raspravno vijeće	Raspravo vijeće I Međunarodnog suda
Prvostupanjska presuda	<i>Tužitelj protiv Ante Gotovine i drugih</i> , predmet br. IT-06-90-T, Presuda, 15. travnja 2011.
Međunarodni sud	Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriju bivše Jugoslavije od 1991.
Tudman	Franjo Tudman
UN	Ujedinjeni narodi
UNCRO	Operacija Ujedinjenih naroda za obnovu povjerenja